

Contents

I. EDITORIAL

TOWARDS THE FOURTH CATEGORY OF HUMAN RIGHTS, HUMAN RIGHTS ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE? – FOR AN INTERNATIONAL COVENANT ON THE NEW RIGHTS OF THE AI ERA –

Mircea Duțu8

II. STUDIES, ARTICLES, OPINIONS

THE PROFESSION OF LEGAL ADVISOR AND THE IMPACT OF THE RECENT APPEAL IN THE INTEREST OF THE LAW (RIL) REGARDING THE EXERCISE OF THIS PROFESSION

Alexandra Mădălina Vicol50

YOUNG PEOPLE AND GROUP CRIMINALITY: A SYNTHESIZED CRIMINOLOGICAL ANALYSIS, CHALLENGES, AND STRATEGIC DIRECTIONS

Ștefania Zorcă59

TELEMATICS TECHNOLOGIES OR INTERDISCIPLINARITY IN INSURANCE. TECHNOLOGY. BUSINESS. LAW

Ramona Ciobanu64

C.J.E.U. JUDGEMENT C-548/21 OF OCTOBER 4, 2024

Răzvan-Gabriel Dalu73

H.W. V. FRANCE CASE: ARTICLE 8 OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. MARITAL OBLIGATION CONTRARY TO SEXUAL FREEDOM AND THE RIGHT TO CONTROL ONE'S OWN BODY

Alina Gentimir89

JOHN KOMLOS' BELIEF IN A FAIR AND HUMANE ECONOMY

George Vlăescu95

III. STUDIES, DISCUSSIONS, COMMENTS (R. Moldova and Ucraina)

THE ROLE OF SELF-DEFENSE IN EXCLUDING THE CRIMINAL CHARACTER OF ACTS

Andrei Nastas, Ecaterina Stoicev101

MEASURES TO NEUTRALIZE THE INFLUENCE OF PRISON
SUBCULTURE ON MINORS AND YOUNG PRISONERS

Liudmila Šubelic.....107

WOMEN AND POLITICAL LEADERSHIP

Igor Soroceanu.....120

IV. Legislative News130

V. Case-law of the High Court of Cassation and Justice.....188

VI. Case-law of the Constitutional Court of Romania218

Cuprins

I. EDITORIAL

SPRE CEA DE-A PATRA CATEGORIE DE DREPTURI ALE OMULUI, DREPTURILE UMANE PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ? – PENTRU UN PACT INTERNAȚIONAL RELATIV LA NOILE DREPTURI ALE EREI IA – Mircea Duțu	8
---	---

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

PROFESIA DE CONSILIER JURIDIC ȘI IMPACTUL RECENTULUI RECURS ÎN INTERESUL LEGII ÎN PRIVINȚA ACESTEI PROFESII Alexandra Mădălina Vicol	50
---	----

TINERII ȘI CRIMINALITATEA DE GRUP: ANALIZĂ CRIMINOLOGICĂ SINTETIZATĂ, PROVOCĂRI ȘI ORIENTĂRI STRATEGICE Ștefania Zorcă	59
---	----

TEHNOLOGIILE TELEMATICE SAU INTERDISCIPLINARITATE ÎN ASIGURĂRI. TEHNOLOGIE. AFACERI. DREPT Ramona Ciobanu	64
--	----

HOTĂRÂREA C.J.U.E. C-548/21 DIN 4 OCTOMBRIE 2024 Răzvan-Gabriel Dalu	73
--	----

CAUZA H.W. V. FRANȚA: ARTICOLUL 8 AL CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI. OBLIGAȚIA CONJUGALĂ CONTRARĂ LIBERTĂȚII SEXUALE ȘI DREPTULUI DE A DISPUNE DE PROPRIUL CORP Alina Gentimir	89
---	----

CREZUL LUI JOHN KOMLOS ÎNTR-O ECONOMIE ECHITABILĂ ȘI UMANITARĂ George Vlăescu	95
--	----

III. STUDII, DISCUȚII, COMENTARII (R. Moldova și Ucraina)

ROLUL LEGITIMEI APĂRĂRI ÎN EXCLUDEREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTELOR Andrei Nastas, Ecaterina Stoicev	101
--	-----

MĂSURI DE NEUTRALIZARE A INFLUENȚEI SUBCULTURII PENITENCIARE ASUPRA DEȚINUȚILOR MINORI ȘI TINERI Liudmila Șubelic	107
--	-----

FEMEILE ȘI CONDUCEREA POLITICĂ Igor Soroceanu	120
---	-----

IV. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

CODUL SILVIC (LEGEA NR. 331/2024) Redacția Pro lege	130
---	-----

LEGEA NR. 217/2003 PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI DOMESTICE – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 1/2025) Redacția Pro lege	140
---	-----

„ORDONANȚA TRENULEȚ” – MĂSURI FISCAL-BUGETARE ÎN DOMENIUL CHELTUIELILOR PUBLICE PENTRU FUNDAMENTAREA BUGETULUI GENERAL CONSOLIDAT PE ANUL 2025 (O.U.G. NR. 156/2024) Redacția Pro lege	143
---	-----

MĂSURI PENTRU ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA ALEGERILOR PENTRU PREȘEDINTELE ROMÂNIEI DIN ANUL 2025 (O.U.G. NR. 1/2025) Redacția Pro lege	157
---	-----

STABILIREA DATEI ALEGERILOR PENTRU PREȘEDINTELE ROMÂNIEI DIN ANUL 2025 (H.G. NR. 4/2025) Redacția Pro lege	162
---	-----

LEGEA NR. 3/2021 PRIVIND PREVENIREA, DIAGNOSTICAREA ȘI TRATAMENTUL INFECȚIILOR ASOCIATE ASISTENȚEI MEDICALE DIN UNITĂȚILE SANITARE ȘI DIN INSTITUȚIILE MEDICO-SOCIALE ȘI DE ÎNGRIJIRI PALIATIVE DIN ROMÂNIA Redacția Pro lege	163
--	-----

STABILIREA PERSOANELOR JURIDICE CARE DESFĂȘOARĂ ACTIVITĂȚI ÎN SECTOARELE PETROL ȘI GAZE NATURALE POTRIVIT ART. 46 ^{^2} DIN CODUL FISCAL (OMF NR. 6830/2024) Redacția Pro lege	168
--	-----

[UPDATE: COMPLETĂRI - OMJ NR. 2864/C/2024] APROBAREA
NORMELOR PRIVIND TARIFELE DE ONORARII MINIMALE PENTRU
SERVICIILE PRESTATE DE NOTARII PUBLICI (OMJ NR. 177/C/2024)

Redacția Pro lege.....170

RATA DOBÂNZII PLĂTITE LA REZERVELE MINIME OBLIGATORII
CONSTITUITE ÎN LEI ÎNCEPÂND CU PERIOADA DE APLICARE 24
DECEMBRIE 2024-23 IANUARIE 2025 (CIRCULARA BNR NR. 1/2025)

Redacția Pro lege.....186

RATA DOBÂNZII PLĂTITE LA REZERVELE MINIME OBLIGATORII
CONSTITUITE ÎN EURO ÎNCEPÂND CU PERIOADA DE APLICARE 24
DECEMBRIE 2024-23 IANUARIE 2025 (CIRCULARA BNR NR. 2/2025)

Redacția Pro lege.....187

V. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

RIL

DECIZIE ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 20/2024 (M. OF. NR. 38/17.01.2025):
ART. 3 LIT. C) DIN O.G. NR. 26/2011 PRIVIND ÎNFIINȚAREA
INSPECTORATULUI DE STAT PENTRU CONTROLUL ÎN
TRANSPORTUL RUTIER

Redacția Pro lege.....189

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 21/2025 (M. OF. NR. 61/23.01.2025):
DISPOZIȚII PRIVIND SISTEMUL UNITAR DE PENSII PUBLICE LEGATE
DE IMPOSIBILITATEA RECALCULĂRII PENSIEI ANTICIPATE
PARȚIALE

Redacția Pro lege.....191

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 22/2024 (M. OF. NR. 62/23.01.2025):
ART. 75 DIN LEGEA NR. 85/2014 ÎN LEGĂTURĂ CU CARACTERUL
NEDEROGATORIU AL DISPOZIȚIILOR CODULUI INSOLVENȚEI DE
LA C. PROC. CIV. PRIVIND COMPETENȚA INSTANȚEI DE CONTROL
JUDICIAR DE JUDECARE A TUTUROR CĂILOR DE ATAC

Redacția Pro lege.....194

HP

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 25/2025 (M. OF. NR. 70/28.01.2025):
ART. 336 ALIN. (2) DIN CODUL PENAL

Redacția Pro lege.....196

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 74/2024 (M. OF. NR. 41/17.01.2025): ART. 9 ALIN. (1) LIT. H)-J) ȘI ALIN. (3) DIN H.G. NR. 1.198/2022 PRIVIND DREPTURILE DE TRANSPORT, PE TERITORIUL NAȚIONAL, ALE PERSONALULUI DIN INSTITUȚIILE DE APĂRARE, ORDINE PUBLICĂ ȘI SECURITATE NAȚIONALĂ Redacția Pro lege	198
DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 76/2024 (M. OF. NR. 16/13.01.2025): ART. 14 ALIN. (1) LIT. A) CAP. II DIN ANEXA NR. II LA LEGEA-CADRU NR. 153/2017 PRIVIND SALARIZAREA PERSONALULUI PLĂTIT DIN FONDURI PUBLICE Redacția Pro lege	201
DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 78/2024 (M. OF. NR. 7/09.01.2025): ACTIVITATEA PRESTATĂ DE JUDECĂTORI ÎN CONDIȚIILE UNEI SCHEME DE PERSONAL INCOMPLETE ȘI ALE ART. 120 ALIN. (1) DIN CODUL MUNCII Redacția Pro lege	205
DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 87/2024 (M. OF. NR. 17/13.01.2025): ART. 6 LIT. B) PCT. 1 DIN H.G. NR. 984/2005 PRIVIND STABILIREA ȘI SANȚIONAREA CONTRAVENȚIILOR LA NORMELE SANITARE VETERINARE ȘI PENTRU SIGURANȚA ALIMENTELOR Redacția Pro lege	207
DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 90/2024 (M. OF. NR. 55/22.01.2025): STABILIREA DREPTULUI LA PENSIE A MAGISTRATULUI-ASISTENT CARE A ÎNDEPLINIT FUNCȚIA DE AVOCAT DUPĂ DATA DE 1.01.2024 Redacția Pro lege	209
DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 91/2024 (M. OF. NR. 77/29.01.2025): ART. 517 ALIN. (2) DIN CODUL ADMINISTRATIV Redacția Pro lege	212
DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 92/2024 (M. OF. NR. 87/31.01.2025): SUBPCT. 2 ȘI 3 DIN NOTA 2 DE LA PCT. II LIT. A DIN CAP. I AL ANEXEI NR. VIII LA LEGEA-CADRU NR. 153/2017 PRIVIND SALARIZAREA PERSONALULUI PLĂTIT DIN FONDURI PUBLICE Redacția Pro lege	214

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 103/2024 (M. OF. NR. 57/23.01.2025): ART. 129 ALIN. (12) DIN CODUL ADMINISTRATIV	
Redacția Pro lege	217

VI. JURISPRUDENȚĂ CCR

NECONSTITUȚIONALITATE – D.C.C. NR. 402/2024 (M. OF. NR. 15/10.01.2025): LEGEA NR. 11/2024 PRIVIND STATUTUL GREFIERILOR ȘI AL ALTOR CATEGORII DE PERSONAL CARE OCUPĂ FUNCȚII DE SPECIALITATE	
Redacția Pro lege	218
NECONSTITUȚIONALITATE – D.C.C. NR. 643/2024 (M. OF. NR. 41/17.01.2025): ART. 12 ALIN. (1) ȘI (2) DIN LEGEA NR. 50/1991 PRIVIND AUTORIZAREA EXECUTĂRII LUCRĂRILOR DE CONSTRUCȚII	
Redacția Pro lege	222
NECONSTITUȚIONALITATE – D.C.C. NR. 724/2024 (M. OF. NR. 91/31.01.2025): ART. 101 DIN CODUL FISCAL	
Redacția Pro lege	224

I. EDITORIAL

SPRE CEA DE-A PATRA CATEGORIE DE DREPTURI ALE OMULUI, DREPTURILE UMANE PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ? - PENTRU UN PACT INTERNAȚIONAL RELATIV LA NOILE DREPTURI ALE EREI IA -

*Prof. univ. dr. Mircea DUȚU,
Director emerit al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române,
Președintele Universității Ecologice din București*

Abstract: *The convergence of new technologies – especially post-generative AI, quantum computing, robotics and the digitization of the physical world – towards the creation of large ecosystems, is generating new technological leaps, with profoundly transformative and unpredictable consequences for society and the human condition. The ambivalent impact of these advances on human rights offers unprecedented possibilities to strengthen their protection but also generates new threats to their exercise and even existence. The prospect of generalized AI (AGI) and thus the creation of an artificial alternative to humans raises the question of human control over new technologies, if AI reduces its status to that of an object and does not also pass to that of a subject of law, bearer of a legal personality sui generis, generating their own rights and obligations, as well as that of fundamental restructuring in terms of fundamental rights, by adapting existing ones and recognizing and guaranteeing new ones.*

If, until the emergence of AGI, the impact of AI in the field presupposed, above all, the adequacy of the meanings of human rights, already recognized to the requirements of the new technological realities, together with them and with the creation of a competing entity, the dilemma of a new category of rights arises, those regarding artificial intelligence. Legal regulation is also called upon to ensure responsible, trustworthy AI, permanently and fully under human control and used exclusively for purposes beneficial to society. The affirmation of the human nature and of another, its creation but of an artificial nature, endowed with intellectual and spiritual aptitudes, implies qualitative mutations in the nature itself of fundamental rights, of law in general (the essential concepts of person and thing acquiring new hypostases, of profile and, respectively, information). Among the new rights thus envisaged: the human right to the beneficial use of AI, the primary right to exist of man as a species between species, the principle of the intangibility of human rights, the human right and responsibility to control AI, the right to security from the risks of new technologies, the right and duty to use AI for

the common good. At the level of legal instruments for expressing such developments, it is proposed to develop a fourth pact on the matter, that of digital human rights in the context of artificial intelligence; it would be in addition to the 1966 Civil and Political Rights, and Economic, Social and Cultural Rights, as well as the envisaged pact on environmental human rights. The European legal model for ensuring responsible, trustworthy AI that respects fundamental rights and the environment – established by the AI Regulation of 13 June 2024 and the Council of Europe Framework Convention of 17 May 2024 respectively – with aspirations to be a global benchmark in this field, is based on the (Western) values of human rights, democracy and the rule of law, enshrined by legal regulation.

Keywords: AI law; AI regulation; AI as subject of law; human rights; AI

Este de domeniul evidenței că noile tehnologii, puternic disruptive, în frunte cu aplicațiile inteligenței artificiale (IA) și din perspectiva evoluțiilor lor transformă societatea și, într-un viitor nu prea îndepărtat, chiar condiția umană, afectând profund modul în care trăim, lucrăm și interacționăm. Pe măsură ce ele progresează și impactul asupra drepturilor umane avansează, oferind deopotrivă oportunități și provocări. Sistemele de IA au potențialul de a consolida considerabil protecția drepturilor umane și de a amplifica semnificațiile acestora. În același timp prezintă riscuri serioase, precum cele legate de discriminare, inegalitățile de gen, amenințări pentru procesul democratic, atingeri aduse demnității și autonomiei umane și utilizările abuzive ale IA de către state în scopuri represive, cu violarea dreptului internațional umanitar. În același timp, acesta din urmă reprezintă un cadru juridic indispensabil „baza de care avem nevoie de urgență pentru a inova și exploata potențialul IA. El poate să ajute la a preveni și a atenua o multitudine de riscuri și a evita ca IA generativă să nu devină un vector al violărilor generalizate ale drepturilor omului, atingerilor aduse acestora, discriminării și excluziunii”¹.

Progresul exploziv în domeniul noilor aplicații ale inteligenței artificiale (după evoluții de decenii, timpul de producere al salturilor semnificative se contractă, se produc la ani și chiar luni!) și spectrul tot mai apropiat al apariției unei AGI (artificial general intelligence), capabilă să depășească funcțiile cognitive umane, ceea ce ar conduce la pierderea de către om a controlului asupra propriei existențe și ar însemna în cele din urmă sfârșitul umanității, accentuează mai mult ca oricând și amplifică nevoia de reglementare juridică adecvată și eficientă a activităților aferente. Devine imperativă întrebarea: e pregătită umanitatea, inclusiv din punct de vedere juridico-instituțional, să controleze, ceea ce inovează și dezvoltă în domeniu?² În același timp, dezvoltările reglementare și amploarea transformării

¹ V. Turk, Haut – Commissaire des Nations Unies aux droits de l’homme, *Les droits humains devient être au cœur des technologies de l’IA*, Université de Stanford, Etats-Unis d’Amérique, 14 février 2024.

² La 30 noiembrie 2024 s-a marcat cea de-a doua aniversare a ChatGPT, cu un anunț pe măsură: lansarea noului său model de inteligență artificială Orion, cea de cincea versiune a acesteia, capabilă practic să efectueze toate sarcinile umane. Perspectivele deschise astfel sunt imense grație capacității

previzibile implicate de cea de-a 4-a revoluție industrială presupun crearea și urmarea unor fundamente etico-juridice ferme și consistente, care să nu împiedice inovarea și, totodată, să asigure protecția drepturilor umane, a valorilor societății democratice și să satisfacă exigențele statului de drept. Anticiparea problemelor ce pot apărea în asemenea contexte și a identifica posibile răspunsuri și riposte de ordin juridic – de *lege lata* ori de *lege ferenda* – constituie astfel o preocupare permanentă, raportată în primul rând la imperativul respectării drepturilor omului. Într-o atare viziune înțelegem să consacrăm analiza de față provocărilor, posibilităților de reacție și perspectivelor răspunsului juridic la impactul IA asupra drepturilor umane.

Încheierea *Convenției-cadru* a Consiliului Europei *privind inteligența artificială și drepturile omului, democrația și statul de drept* (17 mai 2024) și adoptarea *Regulamentului* (UE) 1689/2024 din 13 iunie 2024 *de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială* contribuie la configurarea cadrului juridic general, cu vocație universală (occidentală) al conceperii și utilizării noilor tehnologii într-o ecuație a promovării inovării tehnice, cu respectul drepturilor umane și într-o perspectivă mai largă la constituirea și construirea dreptului inteligenței artificiale. Totodată, se fixează bazele unui model juridic european, și în plan mai larg posibil occidental, de guvernanță a utilizării IA în consonanță cu exigențele drepturilor omului și asigurării inovării.

În același timp, devine tot mai evident că, în complexitatea ei, IA se manifestă deopotrivă precum o disciplină și un ansamblu de metode ce permit modelizarea și simularea unui fapt, cu obiectivul de a răspunde la o chestiune, de a rezolva o problemă ori de a înțelege un fenomen. Atribuirea Premiului Nobel pentru fizică și a celui pentru economie 2024 unor cercetători pentru performanță în materia problemelor inteligenței artificiale reprezintă o recunoaștere a deschiderii potențial revoluționare a disciplinei în chiar sensul problematicei pe care o vizează și a imperativului unui control uman adecvat în vederea asigurării unei securități juridice depline. Din acest punct de vedere în plan doctrinal se întrevăd noi și îndrăznețe construcții teoretice, care își așteaptă recunoașterea oficială, consacrarea normativă și aplicarea practică. Printre acestea se remarcă, prin originalitate și posibilele implicații teoretico-practice recunoașterea unei a patra generații (categorii) de

sale de învățare profundă de 100 de ori mai puternice decât GPT 4, se revoluționează modul de a rezolva probleme complexe, de a anticipa nevoile și de a îndepărta limitele învățării, redefinind noi orizonturi în materie. Estimările specialiștilor în privința avansurilor IA devin tot mai îngrijorătoare; există șanse de 50%, potrivit acestora, ca o IAG să fie disponibilă până în 2027: se evaluează, de asemenea, cu 70% probabilitate ca respectivul progres să conducă la consecințe catastrofale pentru umanitate. Odată cu versiunea Orion problema controlului uman asupra noilor tehnologii IA devine crucială. Acest model ultrasofisticat permite o și mai mare autonomizare a mașinii și amplifică tendința de depășire a intențiilor inițiale ale creatorilor săi. A. Hié, *Avec Orion, OpenAI prend le risque d'une perte de contrôle*, „Le Monde”, 9 decembre 2024.

drepturi ale omului, „drepturile de sistem” sau drepturile IA, subsumate imperativului intangibilității drepturilor umane esențiale recunoașterii și garantării dreptului fundamental la control și responsabilitatea umană în folosirea inteligenței artificiale și emergenței unui drept la securitate umană în conceperea, producerea și utilizarea noilor tehnologii ale inteligenței umane și elaborarea spre adoptare, în această perspectivă, a unui pact internațional de expunere sistematică și de recunoaștere juridică, alături de cele două din 1966 – privind drepturile civile și politice și, respectiv, drepturile sociale, economice și culturale –, cel de-al treilea preconizat pentru drepturile umane de mediu – relativ la drepturile umane în era inteligenței artificiale.

1. Preliminarii generale

Aflat în proces complex de cristalizare, în cadrul unei ecuații dinamice și departe de aș fi stabilit și desăvârșit încă inclusiv cadrele generale, *dreptul inteligenței artificiale* vine să completeze și chiar treptat să înlocuiască normele și abordările etice dominante până acum în privința problemei în plan mondial și național. Odată cu afirmarea unor mize sociale și morale majore în dezvoltarea sistemelor de IA, lipsa unui control (efectiv) și de caracter obligatoriu proprie eticii aplicate, marchează insuficiența acestora și relevă imperativul reglementării juridice. Spre o atare evoluție un rol major a revenit și afectării drepturilor fundamentale, care presupune o reacție și măsuri ferme, inclusiv și în primul rând de natură juridico-instituțională. Acest difuz și inconsistent amalgam normativ care marchează situația actuală nu permite a face față amplitudinii riscurilor pe care le generează utilizarea noilor tehnologii, iar nevoia de securitate adecvată și de juridicitate aferentă se impune în acest fel cu necesitate. Principii precum realizarea și valorificarea IA, controlul uman, securitatea, transparența afirmate mai întâi în etică își croiesc drum spre recunoașterea juridică și fondează și prefigurează reperele unui regim general al emergenței dreptului IA. Acesta completează abordarea normativă sectorială și sintetizează, ridicând pe scara afirmării autonome reacțiile și dezvoltările aferente diferitelor ramuri de drept în specificitatea lor. În acest sens, cadrul juridic european cu valoare de model și cu vocație universală instituit în 2024 – prin încheierea, sub auspiciile Consiliului European, la 17 mai 2024, a Convenției-cadru privind inteligența artificială și drepturile omului, democrația și statul de drept (primul instrument juridic internațional în materie) și adoptarea, la 13 iunie, a Regulamentului (UE) nr. 2024/1689 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (prima lege din lume referitoare la IA) – complementare ideatic și compatibile reglementar, exprimă concepția dominantă (occidentală) a percepției și a încadrării juridice a fenomenului, cu aspirația de a se generaliza și a se universaliza. Astfel, s-a configurat nucleul DIA, acesta, în întregul său, se prefigurează a fi conceput și a se

dezvolta intrinsec în sensul și în scopul protecției indivizilor, societății și, în ultimă instanță, a speciei umane, pe calea păstrării controlului asupra IA și a asigurării permanente a securității sociale față de posibile derivate și efecte nefaste ale evoluțiilor tehnologice asupra civilizației și condiției omului ca individ, colectivitate și specie între specii. Încadrată în ceea ce s-a denumit ca a patra revoluție industrială, cea indusă de noile tehnologii preponderent digitale, în frunte cu IA, ocupă majoritatea spațiilor vieții; spre deosebire de dezvoltările tehnice anterioare, ea nu vizează numai industria și producerea masivă de bunuri și servicii, ci se îndreaptă și spre preocupările cotidiene, petrecerea timpului liber, relațiile interpersonale și zonele cele mai întinse ale existenței, dezumanizându-le sau cel puțin tehnicizându-le sub o formă și într-o măsură nemaiîntâlnite până acum. În plus, dacă dezvoltările tehnologice cele mai îndrăznețe ale noii revoluții științifico-tehnice (rețelele neuronale, stadiile succesive ale IA, calculul cuantic, robotica ori digitalizarea lumii fizice) s-au menținut până acum în cadre mai mult sau mai puțin fixe, în care urmau propriile lor traiectorii, s-a ajuns la nivelul și momentul unificării lor în cadrul unui ecosistem al noilor tehnologii, ceea ce implică și o redefinire a raportului și rezonanțelor cu condiția umană și sistemul drepturilor de protecție a sa. În acest mod IA sfidează deja regulile de până acum ale ingineriei, ale medicinei sau pe cele ale științelor în general, dar și pe cele ale dreptului, ridicând și punând problema ce fel de ordine juridică trebuie să corespundă acestor noi și importante evoluții. Într-o atare situație complexă se impune, deopotrivă, simultan și complementar, ca accentul să se pună atât pe găsirea soluțiilor de protecție a drepturilor recunoscute până la acest moment, cât și pe necesitatea de a consacra noi drepturi, care să permită ocrotirea ființei umane, dar nu într-o realitate analogă, ci în scenarii artificiale. Un răspuns posibil formulat în doctrina latino-americană l-ar putea reprezenta, în acest sens, recunoașterea unei a patra generații de drepturi umane; existența drepturilor omului recunoscute până în prezent și structurate în cele trei generații succesive și apariția și consacrarea noilor drepturi în scenarii digitale și de IA, ar putea reprezenta punctul de diferențiere între ceea ce este și ceea ce se preconizează a fi. Se deschide, în acest mod, un proces de recunoaștere de noi drepturi, în perspective de inteligență artificială ce răspunde nevoii de consacrare a controlului uman asupra IA, ca răspuns la impactul de a menține o supraveghere, o inspecție, o intervenție promptă, rapidă și eficientă asupra noilor tehnologii, de asigurare a utilizării IA spre binele comun și de garantare a securității față de efectele nefaste ale derivelor de aplicare a noilor tehnologii.

2. Fundamentele onusiene: evoluție în timp, o capacitate de adaptare și de răspuns la noile provocări

Adoptată la 10 decembrie 1948 și ajunsă la cea de-a 76-a aniversare, *Declarația universală a drepturilor omului* (DUDO, sau Declarația), ca text fondator al dreptului

internațional în materie, s-a confruntat în permanență cu problema raportării sale la actualitate și a evoluat, în semnificațiile ei, în interdependență cu reacțiile pe care le-au presupus și impus vremurile. Concepută și proclamată imediat după cea de a doua conflagrație mondială cu ororile ei pentru om și civilizația umană, în contextul nașterii noului drept internațional, fondat pe Carta ONU (1945), *Declarația* întemeietoare a Dreptului drepturilor omului răspundea, înainte de toate, preocupărilor timpului său și viza astfel să prevină întoarcerea la regimurile totalitare; aceasta, însă, se afla încă departe de problemele crizei ecologice, izbucnită planetar în 1972 cu dimensiunile sale climatice, cea a biodiversității ori a poluării generalizate și cu atât mai mult de provocările contemporane ale inteligenței artificiale, protecției datelor personale, comercializării corpului ori mecanizării reproducerii umane³.

Cheia păstrării spiritului și a ecuației sale fundamentale rezidă poate în prevederile primului său articol care ne trimite la definiția însăși a ființei umane, la identitatea și singularitatea sa, aducând prin aceasta un reper antropologic definitoriu. Riscurile actuale devin astfel legate de a avea o cunoaștere tehnică și exhaustivă a drepturilor, dar fără a ști cu adevărat la ce om se raportează ele: incertitudinea periculoasă față de tendințele din ultima perioadă (transumaniste în special), care, dimpotrivă, apără înainte de toate o anumită concepție a omului și a condiției sale.

Drepturile umane întruchipează o înțelepciune ancestrală care ne poate orienta în fața provocărilor pe care le generează aplicarea noilor tehnologii, în frunte cu cele ale inteligenței artificiale.

Ele reprezintă, și acesta este, poate, lucrul cel mai important din perspectiva care ne interesează, un cadru normativ, obligatoriu juridic care nu numai că orientează, dar totodată garantează libertatea fiecărei persane, pretutindeni în lume.

Cadrul drepturilor omului constituie baza normativă necesară invocării și exploatării potențialului IA; el poate ajuta la prevenirea și la atenuarea unei multitudini de riscuri și la evitarea faptului ca IA generativă să devină un vector al violărilor generalizate ale drepturilor omului, atingerilor exercitării lor, discriminării și excluderii.

2.1. Moștenirea fondatoare

O analiză din perspectiva răspunsurilor, prin forța lucrurilor preponderent de ordin tehnic, așteptate la problemele ridicate de utilizarea noilor tehnologii ne relevă, înainte de toate, dificultăți legate mai ales de generalitatea prevederilor Declarației din 1948 și specificitatea dezvoltărilor sale din primele decenii de evoluție istorică. Textul fondator se remarcă astfel prin a fi scurt, adunat, cu un

³ Pentru perspectiva istorică a problemei, a se vedea: O. de Frouville, J. Tavernier (dir.), *La déclaration universelle des droits de l'homme 70 ans après: les fondements des droits de l'homme au défi des nouvelles technologies*, Editions A. Pedone, Paris, 2019.

conținut reflectat în principii foarte evazive, care așteptau spre precizare și exprimare juridică o convenție privind drepturile omului (pe care istoria avea să o scindeze în două Pacte, încheiate 18 ani mai târziu, în 1966). Totuși, rămânând la o atare abordare aferentă spectrului soclului fondator al dreptului internațional al drepturilor omului și al conceperii lui ca un tot indivizibil, putem desprinde cel puțin trei repere comune, definitorii pentru cadrul general de interes.

Este vorba, mai întâi, de prefigurarea unui anumit raport între om și lucruri, DUDO fiind primul instrument internațional care a prevăzut omul ca purtător al unei „demnități” înainte chiar de a fi titular de drepturi (fundamentale). E important a se distinge cele două perspective. Demnitatea desemnează starea fundamentală a titularului său; în sens etimologic latin, *dignitas* e sinonim onorabilității, ea identifică pe cel pe care îl caracterizează ca fiind un subiect de stimă și de considerație. Drepturile subiective nu sunt, în cele din urmă, decât expresia, pe un plan mai dinamic, a opozabilității juridice, cel mai adesea contencioasă. Așadar, Declarația stabilește clar: contrar lucrurilor însuflețite și neînsuflețite omul e dotat cu rațiune și conștiință. Din această cauză, el e capabil în special de discernământ, de a discerne, a identifica un scop și de a selecționa în funcție de aceasta mijloacele cele mai adecvate destinate a-l urmări; prin conștiința sa el își exercită inteligența spre o introspecție *ad intra* (adică asupra sine-înseși) și o participare *ad extra* cu lumea în care se inserează. Din acest fapt, și oricare ar fi definiția desprinsă în spatele acestor termeni, se impune a admite că *Declarația* ne oferă criteriile ce autorizează o separare a genurilor între om și natură, indiferent cea însuflețită și neînsuflețită, din moment ce demnitatea umană înseamnă a avea o aptitudine intelectuală și spirituală care se ridică deasupra lucrurilor. În această perspectivă se cuvin privite și riscurile induse de utilizarea tehnologiilor ce vizează ca scop „augmentarea” omului. Ori că este vorba de transfer de inteligență umană la mașină ori de sprijin al mașinii la inteligență, suntem în fața dezumanizării omului.

Urmează apoi un anumit raport al omului cu sine însuși, în condițiile în care referirea *Declarației* la rațiune și conștiință reprezintă în concepția documentului elementul cel mai caracteristic al omului. Este semnul unei demnități incomparabile cu cea a oricărei alte ființe însuflețite ori un *sont à mêmes de recevoir aux-aussi*. Dar enunțul deosebit de sintetic al articolului 1 ne-ar conduce aproape la o viziune intelectualistă a omului, care nu mai este acel *animal rationale* aristotelician, substanța născută din uniunea necesară între materie (corp) și formă (natura rezonabilă). El e spirit pur, ca reieșit dintr-o demnitate abstractă, fără a ține cont de o oarecare materie în care vine să se încarneze. Totuși, omul din DUDO este rațiune (art. 1), dar repede apoi, la momentul descrierii în detaliu a drepturilor sale, el este și corp, unul care nu trebuie considerat în mod abstract și teoretic, ci precum unul viu și aceasta nu numai pentru că e unul însuflețit și ca atare, îi revine dreptul la viață, de a nu suferi tratamente inumane și degradante și nici deținere arbitrară, ci întrucât corpul său e viu pentru că, în afară de faptul că individualizează în mod real ființa umană, el intră

în relație de uniune constantă cu spiritul. Rațiunea e încarnată într-un corp conceput pentru a o primi și ea e văzută la rândul ei spre a trăi în acest corp. Dacă primele articole ale documentului fondator privesc corpul într-o logică esențialmente protectoare (integritatea corpului e protejată față de altul), ele nu sugerează la niciun moment că persoana ar avea o oarecare „libertate” ori oarecare „drepturi” asupra lui.

Urmând *Declarația* din 1948 și contra oricărei tentații de a căuta un drept de „autodeterminare”, libertatea (alta decât cea fizică) nu intervine decât foarte târziu, odată cu art. 18 care dispune că „orice persoană are dreptul la libertatea gândirii”. Libertatea e una a spiritului, pentru că omul realizează cu precizie natura sa de a fi rațional și nu pentru a face din aceasta un instrument de a se depăși pe sine însuși și în special propria sa corporalitate.

O atare relectură a DUDO este critică, dacă nu contrară tendințelor recente de a îndepărta omul de corpul său devenit obstacol în calea dorințelor lui, precum ne arată tehnica ectogenezei. De acum înainte, mașina compensează nu numai defectele ori alterările corpului, ci și limitele sale culturale. Și atunci când o anumită știință prost condusă nu îndepărtează omul de corpul său, ea îi propune unul infailibil, precum cel indus de organisme modificate genetic (OMG)! Nu e în cele din urmă decât o altă manifestare a acestei respingeri a respectivului corp care jenează într-atâta omul modern. Așadar, corpul a pierdut caracterul său de dat fundamental al persoanei, transformându-se într-un „lucru” exterior omului, susceptibil de apropierea cu același titlu precum obiectele și asupra căruia poate să se exercite – în funcție de opțiunile persoanei – drepturi subiective.

În fine, în al treia rând, e de observat un *anume raport între om și societate*. Modul în care *Declarația* din 1948 consideră omul în raporturile sale cu colectivitatea operează un important reviriment în raport cu concepția în materie de până atunci. Contractualismul *Declarației* franceze a drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789, de exemplu, impunea, așa cum o arată chiar titlul său, o distincție axiologică între „om” și „cetățean”, unul fiind condiția obligatorie a fiecărui individ (orice individ e om), celălalt o condiție facultativă (orice om nu e în mod obligatoriu cetățean). Tot așa, unul trimite la ideea potrivit căreia oamenii s-ar naște liberi și ar fi purtători de „drepturi naturale și imprescriptibile”, altul la principiul conform căruia statul, format de o „asociație politică” a oamenilor deveniți cetățeni, ar avea ca scop „conservarea” acestor drepturi, printre care, în mod evident, proprietatea. Individul de la 1789 era scufundat într-un mediu social care îi era ostil și de care trebuia să se protejeze, și aceasta nu prin propriile sale forțe, fiind incapabil pentru asta și pentru care motiv a părăsit starea de natură, ci prin cele ale statului, acesta din urmă nefiind gândit decât în această perspectivă conservatoare. Astfel, cetățeanul nu ar avea față de stat și de comunitate decât drepturi. Așadar, în acest context istoric primar în materie, conform contractului social numai statul suporta sarcina îndatoririlor, logică pe care o vom regăsi ulterior, de exemplu, în Convenția europeană a drepturilor omului din 1950. Avertizați de atare critici, redactorii *Declarației universale* au

evitat asemenea resorturi contractualiste, deși și-au asumat cele două versiuni ale persoanei, respectiv una intimă (corpul, spiritul), și o alta socială (comunicare, grupe sociale etc.). Dar s-a înțeles să nu se mai opună omul natural și omul social: cele două aspecte sunt în mod necesar gândite ca alternative. Dimpotrivă, prevederile art. 29 (1) ne arată un individ plonjat în comunitatea națională, în care nu este niciun loc de dizolvare și niciunul redus la apărarea propriilor drepturi și interese: comunitatea „în care numai libera și deplina dezvoltare a personalității sale e posibilă” e, din contră, locul necesar al dezvoltării plenare a persoanei. Această funcțiune de ordin social întărește exigența față de acesta: puterea suverană a statului, expresia acestei ordini e responsabilitate, ea este întoarsă spre dezvoltarea persoanei, contra oricărei deformări care ar viza fie a da prioritate unui subiectivism radical, distrugător de îndatorire socială sub pretextul libertății și al drepturilor, fie a acorda invers primatul unui obiectivism social care nu ar avea în vedere decât omul-colectiv. În acest context, căutarea unui echilibru între personalitatea și prezența persoanei într-o sferă socială dată e mai dificilă, care ridică, se știe, chestiunea contururilor precise ale acestei „libertăți” impenetrabile. În fața Comisiei ONU privind violarea drepturilor omului și mai ales a Adunării Generale problema va reveni, adesea, de a ști dacă oamenii se nasc, sunt ori trebuie să fie liberi și egali în demnitate și în drepturi și ceea ce înseamnă în mod real o atare libertate. În cele din urmă s-a impus ideea că art. 1, văzut în ansamblu cu art. 29 (1), ne arată un om menit prin natura sa să întrețină legături cu alții, compuse din drepturi și îndatoriri.

Depășind cadrul exclusiv al drepturilor subiective, DUDO aduce astfel un element prețios pentru epoca noastră, abandonând viziunea în care numai statul are poziție de debitor în ecuația drepturilor fundamentale. Obligat a nu privi decât drepturile subiective și a neglija câmpul obligațiilor individuale, s-a eșuat în a identifica alți „responsabili” decât statul. Și chestiunea tehnologică relevă mai degrabă limitele unei scheme atât de reductoare. Din moment ce un individ (persoană fizică ori juridică/morală) concepe tehnologii intrusive ori utilizează tehnici într-un scop care compromite demnitatea umană, sistemul balansează. Și cu atât mai dificil va fi să se stabilească un regim de responsabilitate a întreprinderilor de exemplu, cum ar fi un proiect de convenție privind răspunderea firmelor, care ar fi mai ales relativ la obligația statului de a face să se respecte drepturile omului în sfera întreprinderilor.

Declarația universală de acum peste 76 de ani reclamă, dimpotrivă, o responsabilitate individuală în materie de drepturi ale omului. Aceasta nu se naște dintr-o „îndatorire de a respecta”, una oglindă a drepturilor și care nu ar avea un veritabil conținut. Ea se ivește astfel din chiar obligații mai fundamentale, după modelul art. 13 al anteproiectului inițial al Secretariatului în termenii căruia „e o îndatorire către societate de a prezenta informații și știri cu loialitate și imparțialitate”.

2.2. Evoluții și precizări de etapă

Globalizarea a avut printre consecințele sale și o mercantilizare fără precedent a valorilor până atunci prezentate ca non mărfuri, fiind protejate prin extracomercialitatea lor. Mondializarea schimburilor a fost însoțită de eliminarea aproape totală a piedicilor din circulația mărfurilor. În acest context de evoluții lista elementelor aferente „persoanei umane juridice” (concept inventat în vederea „menținerii unității persoanei umane și a evitării ca aceasta să fie privată de atributele juridice indispensabile demnității sale”)⁴ devenite mărfuri nu a încetat să se amplifice: imaginea omului, viața sa privată prin intermediul datelor personale, genomul uman, celulele corpului uman, sângele, organele sale circulă pe piață și sunt noi mărfuri afirmate ca atare.

În noua filosofie de percepere a drepturilor umane, existența persoanei aparține unei interiorități care conduce la îmbogățirea constantă și se exteriorizează în multiple moduri. Aceste bogății circulă între subiect și lume prin vectorul schimburilor necomerciale, care au fost integrate mai mult sau mai puțin. Un subiect poate în mod cert să-și exploateze imaginea sa, opera, mediul în care a crescut sau trăiește în prezent ori să lase pe piață datele pe care le livrează lumii virtuale. Dar niciunul din aceste lucruri nu poate fi pe deplin înțeles, transmis, evaluat, în special prin intermediul unui preț. Dreptul are ca misiune prezervarea prin mijloacele sale – chiar dacă acestea par ca sărace față de mizele și interesele contrarii –, care își găsesc unitatea lor în „persoana umană juridică”. Ea nu ar fi, în această perspectivă, o prezență pentru sine, ci una în lume, o prezență la altul. În scopul de a se realiza i se conferă libertatea de a intra în relație, veritabilă sursă de a fi. Într-un atare spațiu, dreptul – inclusiv cel internațional – pierde câteva din reperele sale. Cu toate acestea, el rămâne, totuși, crucial atâta timp cât asigură, grație experienței sale asupra ființei umane, o linie de salvagardare. Este vorba de a garanta un spațiu în cadru căruia nu răspunde fenomenului personal și radierii sale; acesta din urmă, întemeiat pe dorința de a accede și de a conștientiza, fără a posedea, fără a consuma. În acest sens se vorbește de emergența unei normativități interne, regionale și mai ales internaționale apte să exprime persoana umană în centrul unui univers juridic mondializat și axat în principal în jurul valorilor mercantile. Dreptul ar putea ca atare să dezvolte o gândire specifică asupra persoanei orientate spre un *devoir être* al cărei element esențial e relația cu lumea și cu altul. În această perspectivă, normele ar putea să se fondeze pe interioritatea ființei umane, într-un plan de egalitate ontologică. Important e acum să se protejeze persoana față de riscurile de apropiere a manifestărilor sale diverse (elemente ale corpului, datele personale, creația etc.) și de distrugere a cadrului său de expresie (mediul, în primul rând). Dar spre a evita ca această protecție să sfârșească prin a pierde orice sens față de imperativele

⁴ I. Moine-Dupuis, *Essai sur les fondements d'un droit international de la personne humaine juridique*, Editions LexisNexis, Paris, 2014.

dominante (în particular legate de globalizarea economică), e necesar un efort teoretic de justificare, merit să explicitizeze ceea ce a devenit astfel în realitate persoana umană și dreptul, precum celelalte științe, poate acționa în vederea unei redescoperiri a aspirațiilor profunde ale ființei umane, pentru a-i răspunde din ce în ce mai bine.

2.3. Noile provocări

Printre evoluțiile cunoscute de societatea umană în ultimele decenii, progresele cunoașterii în materie științifică și de dezvoltare tehnologică, cu precădere în cadrul așa-zisei celei de a 4-a revoluții tehnico-științifice, constituie o nouă și fundamentală provocare pentru viziunea, conținutul și exercitarea (aplicarea) drepturilor umane proclamate post-1948 și permanent îmbogățite în devenirea societății umane și a lanțului său de valori comune, esențiale. Dacă unele chestiuni apărute în acest context pot fi abordate și rezolvate prin o transpunere adaptată de soluții deja dobândite în privința protecției drepturilor omului la noile problematici, numeroase dezvoltări în materie de progrese științifico-tehnologice nu au putut să fie anticipate de redactorii Declarației, nu au avut cum să fie sesizate și asimilate treptat, din cauza impunerii lor bruște și radicale în ultimii ani (ca, de exemplu, mutația ChatGPT afirmată în noiembrie 2023) și ridică astfel probleme inedite care reclamă soluții noi, inovatoare și transformatoare teoretico-practice.

Mai întâi una fundamentală, legată de perceperea locului și de afirmarea rolului ființei umane în universul existențial, perceptibil juridic. Perspectiva celor trei vexațiuni aferentă tezei afirmată de Sigmund Freud în 1919, în sensul că Știința ar fi aplicat succesiv Umanității trei umilințe teribile în cursul istoriei sale, pare a fi completată cu o a patra, cea a „inventării” alternativei inteligenței artificiale, care ar prevesti chiar sfârșitul omului. Prima, cea cronologică, a fost opera lui N. Copernicus; demonstrând heliocentrismul, astronomul polonez pune în discuție doctrina unei Terre și deci a umanității în centrul universului. Cea de-a doua, de natură biologică, avea să vină din partea și pe calea teoriei evoluției; potrivit lui Ch. Darwin, specia umană nu mai e separată de restul regnului animal, iar *homo sapiens* are specii apropiate. În fine, cea de a treia vexație era cea psihologică și se considera că ar fi aplicat și lovitura de grație; dezvoltările lui Freud asupra inconștientului negând independența și deplina suveranitate a conștiinței umane, privează omul de un atribut fundamental, considerat ca dobândit după Sfântul Augustin... liberul arbitru! Omul ca ființă centrală, unică și liberă ieșea învins dintr-o bătălie provocată și întreținută prin propria-i acțiune de cercetare a științei și promovare a tehnicii.

La un secol de la ultima dezamăgire existențială majoră iată că, acum, prin revoluția inteligenței artificiale în ritm accelerat și după etapa ChatGPT se prefigurează tot mai amenințător cea de-a patra vexațiune, chiar cu titlu de negare definitivă și alternativă de înlocuire deplină. De acum înainte mașina nu se mai limitează la a mai acoperi lipsurile noastre, ea inovează, inventează, creează. O atare accelerare a

ofensivei noilor tehnologii ridică probleme majore. Prima, de ordin economic, privește înlocuirea omului de către robot pe piața muncii; cea de a doua, e natură societală, și e chemată să redefinească noțiunea de adevăr la ora *deepfake* de masă; în fine, cea de-a treia e filosofică și se referă la însăși natura omului, la momentul în care activitățile sale sunt preluate de calculator. În acest fel diferențele între om și mașină tind a se șterge treptat, umanul confundându-se tot mai mult cu creația sa științifico-tehnică, cu mașina humanoidă, în cursa afirmării și impunerii alternativei sale artificiale. În orice caz și cel puțin pentru acest moment conferind mașinilor capacitatea de a imita procesele creative, riscăm să diluăm singularitatea și autenticitatea umană. Păstrarea și apărarea, inclusiv prind drept, a primatului și chiar a existenței creației spiritului uman devin o prioritate.

Din această perspectivă, prima miză a unui demers de această natură o reprezintă răspunsul la întrebarea: care sunt schimbările aduse de noile tehnologii care nu au putut fi anticipate de redactorii *Declarației* universale din 1948 și dezvoltările sale, reprezentate în principal de cele două pakte din 1966 privind drepturile civile și politice și, respectiv, cele economice, sociale și culturale?

El se impune a fi circumscris în formularea sa la două aspecte complementare și chiar interdependente; pe de o parte, care sunt consecințele (pozitive ori negative) ale dezvoltării noilor tehnologii asupra drepturilor omului afirmate pe soclul proclamat în urmă cu 76 de ani, iar, pe de alta, dacă aceste evoluții (dezvoltări) pe care le-au provocat au determinat ori ar trebui să conducă la consacrarea de noi drepturi ale omului ce ar putea fi adăugate catalogului drepturilor umane existente. Răspunsul previzibil e unul afirmativ și acesta impune, în vederea unui demers de analiză prospectivă absolut necesar, sublinierea nivelului de evoluție normativă atins în materie, disponibilitățile de asimilare a provocărilor IA în materie și forma de exprimare a progresului juridic aferent. Într-adevăr, dacă natura (condiția) umană a fost și rămâne fundamentul deopotrivă al constituirii, afirmării și universalității drepturilor fundamentale în viziunea tradițională a conceptului și practicilor aferente, evoluțiile a însuși datului său inerent nu pot rămâne indiferente nici în planul acestei instituții juridice reprezentative. Din această perspectivă, dacă separarea de genuri între om și natură (ca o diferențiere de grad de organizare și nu de calitate intrinsecă!) a generat structurarea în cadrul unei noi „generații”, a drepturilor de mediu, acum suntem în fața unui salt major, prin trecerea la alternativa „inteligenței artificiale generalizate”, o ruptură existențial-civilizațională complexă și radicală. Fundamentului inițial natura umană îi asociază un altul, alternativ, de imitație, dar cu o altă condiție care își revendică, deocamdată implicit, efecte juridice adecvate. O perspectivă optimistă, reprezentată de o IA responsabilă, de încredere, aflată permanent sub control uman și utilizată exclusiv benefic și în scopuri pașnice vizează o dezvoltare a noii categorii de drepturi umane în contextul utilizării IA. Și acesta în condițiile în care, precum orice construcție intelectuală, și conceptul de natură umană nu are nimic imuabil și permite, pe de o parte, dezvoltarea progresivă

a noilor tehnologii și, deopotrivă, pe de altă parte, o anumită valabilitate în timp și spațiu a conținutului său în raport inclusiv cu avansurile științifico-tehnice. Cu adevăări corespunzătoare în planul unor repere conceptuale esențiale precum demnitatea umană și egalitatea persoanelor. Numai că IAG aduce, în acest cadru, o provocare crucială: și ea va fi dotată cu aptitudine intelectuală și spirituală, va dobândi conștiință de sine și a altuia și se va ridica astfel deasupra lucrurilor! O vom putea trata atunci, cel puțin din punct de vedere juridic, ca un „lucru”, o unealtă fie ele și cu statut special, plasate sub strict și deplin control umane pe calea reglementării adecvate? Și dacă îi vom acorda personalitate juridică, va fi una urmărind, mai degrabă, o existență controlată și subordonată? Dar până când vom dispune de atare disponibilități și vom încadra afirmarea spre autonomie deplină și pretenția de egalitate cu umanul și chiar de supremație asupra sa? Într-un alt ritm al istoriei asemenea dileme țineau de literatura SF ca gen literar; în condițiile de azi și mai ales cele de uman ele țin de doctrina juridică avansată.

2.4. *Dezvoltarea dimensiunilor normative.* Văzută ca un catalog al drepturilor umane indivizibile și inalienabile Declarația semnată la 10 decembrie 1948, la Paris, era concepută și ca un ghid politic cu vocație universală spre folosința tuturor națiunilor și a generațiilor prezente și viitoare în domeniu. Deși fără caracter obligatoriu, ea are o posteritate normativă excepțională; în acest sens, nu numai că a inspirat toate convențiile internaționale privind protecția drepturilor umane care au fost adoptate ulterior, dar și un anumit număr de constituții naționale, în special în noile state apărute pe harta lumii după 1945, sau cele care au accesat democrația post-1989 generând un amplu proces de constituționalizare în materie. În același timp s-a creat și un sistem instituțional adecvat. Declinându-le de-a lungul deceniilor ce au urmat, prin intermediul rezoluțiilor adoptate de Adunarea Generală ori ratificările internaționale a convențiilor obligatorii, ONU a lărgit progresiv soclul lor juridic constituindu-se un veritabil sistem internațional menit să garanteze exercitarea și respectarea de către statele semnatare a DUDO și a convențiilor pertinente ce i-au succedat. În scopul dezvoltării acestei protecții universale au apărut apoi în mod succesiv sisteme de protecție a drepturilor umane specifice la nivel regional dotate cu mecanisme proprii și, în special jurisdicționale, care garantează posibilitatea recurgerii la diverse jurisdicții în caz de violări presupuse ori dovedite ale drepturilor umane recunoscute și consacrate ca atare. În 1966, după douăzeci de ani de discuții și negocieri, ONU a adoptat, în final, două instrumente juridice relevante în materie, *Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice* (PIDCP) și *Pactul internațional relativ la drepturile economice, sociale și culturale* (PIDESC) și cele două protocoale adiționale. Acestea din urmă instaurau Comitetul Drepturilor Omului (1966), un mecanism de protecție propriu numai PIDCP și un altul care cerea abolirea pedepsei cu moartea (1989). Ansamblul format din DUDO și cele patru

instrumente desăvârșeau compunerea a ceea ce s-a denumit de atunci înainte Carta internațională a drepturilor omului (International Bill of Human Rights). Dacă PIDCP cere statelor să se abțină de a impiața asupra libertăților individuale ale cetățenilor lor, PIDESC, la rândul-i, obligă părțile semnatare a *subvenir* nevoilor indivizilor care le compun, un obiectiv mult mai dificil de evaluat și de a-l face să fie îndeplinit. Protocoalele adiționale au rămas ca atare instrumente facultative și nu au fost ratificate, prin aceasta, de toate țările semnatare ale Pactelor. În 1991 Comisia ONU privind violarea drepturilor omului a stabilit mecanisme de anchetă în țările membre. Doi ani mai târziu, în 1993, Programul de acțiune, zis „de la Viena”, definit de conferința mondială a drepturilor omului desfășurată sub egida ONU, a fost semnat de 71 state din cele 193 membre ale Națiunilor Unite. Documentul reafirmă centralitatea principiilor enunțate în DUDO și precizează că „Toate drepturile omului sunt universale, indivizibile, interdependente și intim legate între ele. Comunitatea internațională trebuie să le trateze în lume în mod egal și echitabil, în același fel și cu aceeași importanță”. Atunci când trebuie luată în calcul importanța particularităților naționale și regionale și de diverse origini istorice, culturale și religioase, este de datoria statelor, independent de sistemele lor politice, economice și culturale să promoveze și să protejeze toate drepturile omului și libertățile fundamentale. Programul de la Viena acordă un mare rol democrației și dezvoltării economice și sociale, considerate ca făcând parte integrantă din aceste drepturi. Declarația adoptată cu această ocazie a creat o nouă agenție specializată, Înaltul Comisariat pentru Drepturile Omului, cu sediul la Geneva, destinat să centralizeze toate activitățile relative la drepturile omului desfășurate în cadrul ONU și asumă funcția de secretariat pentru Consiliul Drepturilor Omului. S-a cerut tuturor statelor semnatare să stabilească instituții independente și pluraliste destinate să garanteze respectarea drepturilor umane la nivel național, potrivit principiilor de la Paris enunțate în 1993.

În acest cadru general și sub impulsul evoluțiilor societale au fost dezbătute, consacrate și garantate noi drepturi umane, de mediu, la dezvoltare, la pace ș.a., s-au instituit și alte dispozitive interne și internaționale de supraveghere a respectării lor și s-au angajat chiar noi demersuri de codificare a lor, inclusiv sub forma de noi pacte, care să fie adăugate sistemului onusian din 1966.

Odată cu revoluția IA și a constituirii noului ecosistem științifico-tehnic al tehnologiilor avansate care impun și o definire a raportului cu și afirmarea implicațiilor față de drepturile umane, apar și se dezvoltă și inedite dimensiuni juridice. Mai întâi declinări ale drepturilor fundamentale preexistente urmate de amplificări creatoare ale semnificațiilor lor mergând până la saltul spre alte îndrituiri proprii stadiului dimensiunii „artificiale” a condiției umane și a provocărilor sale în materie. Reformulări, inovații și noutăți juridico-instituționale ale unei guvernante care își așteaptă conceptualizarea teoretică și exprimarea normativă.

3. Poate deveni „Inteligența Artificială” (IA) un nou subiect de drept?

Răspunsul juridic la provocările aplicațiilor inteligenței artificiale, inclusiv a celor aferente drepturilor fundamentale, are în centrul său evaluarea, precizarea și consacrarea statutului acesteia prin prisma categoriei conceptual-operaționale fundamentale a personalității juridice. Și aceasta cu atât mai mult cu cât sintagma de „inteligență artificială” trimite, prin forța lucrurilor, la ecuația desemnării genului proxim și evidențierii diferenței specifice la persoana umană și esența sa identitară – inteligență, voință și înțelegere. Mai întâi se cuvine precizat, cu titlu preliminar, că ființa umană (persoana) a fost, este și rămâne întâiul, singurul și unicul subiect de drept originar, în accepțiunea autentică a termenului (conceptului); celelalte construcții (ficțiuni) juridice: persoana morală ori subiectele de drept „naturale” nu sunt și rămân decât subiecte derivate, recunoscute formal și aplicate practic.

În concepția sa de până acum, forțată de-a lungul mileniilor trecute de la „inventarea” sa de către romani, dreptul s-a construit pe baza existenței și a acțiunii unei *persoane fizice*; însuși el, omul, a fost cel care a imaginat și creat categorii dogmatice spre a putea formula un sistem normativ prin care să reglementeze comportamentul între ființele umane. Pentru început, relațiile juridice puteau fi stabilite între două persoane, punându-se accentul pe voința și capacitatea lor de discernământ.

Cu timpul societățile au evoluat și a fost necesar să se creeze noi categorii juridice cu scopul de a se actualiza și de a se regla comportamentele ce aveau loc în afara normei. În esență, e vorba de afirmarea contribuției specifice a dreptului la rezolvarea noilor și marilor provocări ale dezvoltării socio-umane. Asemenea evoluții nu sunt indiferente ci, dimpotrivă, se află în raporturi directe și comportă rezonanțe evidente cu apariția și afirmarea treptată a instituției moderne fundamentale a drepturilor omului și a diferitelor lor categorii de exprimare concretă. Astfel, amplificarea și intensificarea traficului comercial, conjugate cu nevoia de capitaluri mai mari, cu patrimoniul diverse ale proprietarilor lor au condus la crearea persoanei (-lor) juridice, cărora li s-a acordat independență față de indivizii care le compuneau. Totuși, noua clasă de persoane nu putea ignora faptul că, chiar dacă patrimoniul particular al acționarilor nu făcea parte din cel al societății, acțiunile care mergeau înainte, în cadrul ei, erau consecința expresiilor conduitelor umane. Adică, se prezenta o ficțiune în care se avea în vedere că cine lua determinarea/hotărârea era persoana juridică, când adevărul era că tot indivizii o făceau în ultimă instanță prin intermediul organelor de deliberare care conduc întreprinderea.

În același context se înscrie și procesul de recunoaștere a personalității juridice naturii sau unor componente ale sale, în sensul de a le transforma și în subiect de drept, adică „ființe” distincte, recunoscute ca atare, titular de drepturi și obligații și îndreptățite astfel a revendica și discuta conținutul lor față de terți, inclusiv apărarea și valorificarea semnificațiilor lor în instanță. În privința drepturilor avute în vedere

e vorba mai ales de unele prin excelență procedurale, precum accesul la informațiile pertinente, consultarea în general și participarea la decizie și accesul la justiție în materie de mediu, în condițiile în care structurile de reprezentare, gestionare și exercitare a drepturilor și obligațiilor astfel conferite sunt constituite din persoane (fizice și juridice) și funcționează conform voinței colective a acestora spre a satisface nevoi juridice generate de angajarea contribuției dreptului la rezolvarea unor probleme majore și de raportare a omului la provocări cruciale pentru condiția sa, precum revoluția ecologică sau cea a inteligenței artificiale (noilor tehnologii). Este vorba deci, pe fond, de o reacție de apărare (protecție), de adaptare și de reziliență a umanului (socialului) care se exprimă în planul dreptului prin crearea unor ficțiuni juridice menite să se manifeste drept mijloace complementare pe calea instituirii unor drepturi specifice și mecanisme adecvate de garantare a exercitării lor. În cazul de față problema atribuirii unei personalități juridice roboților și într-un sens mai larg inteligențelor artificiale generează altele în cascadă: dacă acestea sunt considerate ca persoane juridice cine ar fi în mod concret responsabil de actele lor? Cum s-ar garanta securitatea și integritatea lor? În ce mod s-ar gera conflictele între drepturile roboților și cele ale ființelor umane? Inteligența artificială ar putea beneficia de drepturi de autor și invențiile care ar putea, într-o zi, a cădea în domeniul public, în condițiile în care noțiunea de moarte ar apărea ca dificil de aplicat în această privință? Ar putea asemenea entități să se prezinte în fața jurisdicțiilor umane și acestea din urmă ar putea să le garanteze egalitatea de arme și un proces echitabil? Apare astfel ca cel puțin straniu a reflecta la recunoașterea personalității juridice roboților, în măsura în care ei nu sunt nici umani, nici persoane morale (juridice) ca administrației. Conferirea unei personalități juridice și, în consecință, de drepturi (și obligații) unei entități dotate cu inteligență artificială, precum un robot (de bucătărie, de exemplu) nu este imposibilă, cel puțin din punct de vedere teoretic. Desigur, cu titlu prealabil, dar foarte important, se ridică întrebarea de a ști cui ar servi mai întâi un „drept al roboților”⁵: ar fi vorba de a proteja omul de mașină, ori pe aceasta de uman? Unii specialiști ai domeniului consideră că a proteja pe unul, înseamnă în cele din urmă a ocroti pe altul, entitatea artificială nefiind decât o extensie a umanului⁶. Alții, alertând asupra riscurilor de derive tehnopolitice, pledează pentru recunoașterea, prin lege, de „principii robotice de protecție a omului contra riscurilor de instrumentalizare a tehnologiilor”⁷. În orice caz, crearea unui sistem de protecție a mașinii inteligente – s-a imaginat, de exemplu, o regulă de a proteja împotriva distrugerii sale fără motiv anunțându-se o listă de cazuri în care demantelarea unui robot ar fi posibilă ori invers, interzisă – nu ar însemna totuși a se atribui o veritabilă personalitate juridică și acordarea de drepturi.

⁵ A. Bensoussan, J. Bensoussan, *Droit des robots*, Editions Larcier, Bruxelles, 2015, p. 61.

⁶ X. Bioy, *Vers un statut juridique des androïdes?*, „Journal international de bioéthique” no. 4/2013, pp. 85-95.

⁷ N. Nevejans, *Comment protéger l'homme face aux robots?*, în „Archives de philosophie du droit”, t. 59, 2017, pp. 131-163.

Soluțiile par mai degrabă a se afla într-o zonă de mijloc, totul fiind și aici o chestiune de echilibru. Desigur, statutul de „lucru” așa cum e el reglementat de codul civil nu e în mod cert satisfăcător, cel puțin pe plan moral și filosofic; s-ar putea ajunge la reproducerea unui „sistem sclavagist”, așa încât atunci când inteligența artificială va deveni conștientă de situație să-l denunțe și să culpabilizeze umanul în această privință? Ce facem cu părerile (opiniile) persoanelor care afirmă că resimt prietenia și chiar dragostea pentru un robot? Invers, a asimila robotul cu umanul nu ar fi mai satisfăcător, ce se întâmplă (quid) cu primatul persoanei umane? Dincolo de orice considerații există un consens asupra faptului că umanul trebuie să păstreze controlul. S-ar impune, prin urmare, să se găsească situația între cele două ipoteze și să fie tradusă în termeni juridici.

Dacă admitem că recunoașterea unei personalități juridice speciale entităților de IA autonome nu e indispensabilă pentru a proteja crearea lor și a satisface o ordine morală repudiind viziunea perfect utilitaristă a inteligenței artificiale, nici de dorit într-o perspectivă „robotică”, atunci statutul de „bun special” ar putea să fie preferabil⁸. Și aceasta chiar dacă într-un atare caz trebuie să se admită că ameliorarea constantă a inteligenței artificiale și emergența posibilă a unei conștiințe care să întărească „umanizarea” robotului va continua să ridice întrebări și să alimenteze dezbaterile. Asupra acestei problematici au fost întreprinse numeroase demersuri de reflecție în diferite țări și în diverse contexte. Așa, de exemplu, un vast studiu publicat în 2020 de comitetul ad-hoc privind inteligența artificială (CAHAI) al Consiliului Europei a demonstrat că instrumentele juridice internaționale existente nu erau în ansamblu adaptate evoluției generale a inteligenței artificiale, întrucât au fost adoptate înainte de emergența sa ori că nu tratează decât anumite aspecte ale chestiunii. La rândul său, UE aflată și aici în avangarda preocupărilor pertinente, cu votarea, la 1 februarie 2017, a unei rezoluții de către Parlamentul European privind recomandările Comisiei privind regulile de drept civil asupra roboticii, care ridică problema unei personalități juridice a IA autonome. În același timp la 13 iunie 2024 avea să fie adoptat Regulamentul (UE) 2024/1689 de stabilire de reguli armonizate privind IA. Încă din starea sa de proiect actul legislativ unional-european a comportat critici în privința limitelor prezentate. De pildă, el autorizează utilizarea inteligenței artificiale în scopuri represive în numeroase cazuri, precum lupta contra terorismului și a infracțiunilor grave și nici eficiența și legitimitatea utilizării tehnologiilor de IA nu sunt discutate⁹. Altfel spus, se deschide astfel o breșă, care nu se va închide în niciun caz ci, dimpotrivă, are toate șansele să se amplifice: cea a autorizării de principiu a celei mai mari părți din sistemele de IA, inclusiv a celor

⁸ M. Potus, *Brèves réflexions sur le statut juridique des robots humanoïdes*, în J. Grangeon et M. Françoise (dir.), „Les Robots. Regards disciplinaires en sciences juridiques, sociales et humaines”, Aix-en-Provence, Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2020, pp. 19-31.

⁹ C. Castet-Renard, *Quelle politique européenne de l'intelligence artificielle?*, RTD Eur., 2021. 297.

mai „periculoase”, cel puțin în materie de terorism și crime grave. Textul reglementării demonstrează totuși existența unei politici europene a IA caracterizată prin căutarea unui „ecosistem de încredere” pentru umani.

Într-o perspectivă simplificatoare, dar semnificativă, dacă primei declinări juridice a îndrituirilor inerente ființelor umane la afirmarea creatoare, reprezentată de drepturile civile și politice, i-a corespuns subiectul de drept originar persoana (umană), celei de-a doua, aferentă drepturilor economice, sociale și culturale, i-a emers „persoana morală” (juridică), iar drepturilor de „solidaritate” ca „specie între specii”, în frunte cu drepturile umane la mediu, li s-a atașat personalitatea juridică a entităților naturale, acum pare a fi venit rândul recunoașterii și garantării unei noi categorii, cea de-a 4-a a drepturilor fundamentale, care reclamă, la rândul-i, o nouă formulă de manifestare a personalității juridice, cea „electronică”.

În sinteză, întotdeauna a fost și există o persoană(e) umană(e) care, ținând seama de discernământul său, lua/ia hotărârea asupra a ceea ce e de făcut.

În acest sens își păstrează pe deplin semnificațiile fondatoare „dreptul fiecărui om de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea juridică” (art. 6 din Declarația universală a drepturilor omului din 1948; art. 16 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 1966).

Ce se poate observa și concluziona din această perspectivă, având în vedere nivelul de dezvoltare și capacitățile manifestate de IA și, în consecință, considera în privința personalității civile?

În general, dreptul e întotdeauna, ca reacție, în întârziere și va fi așa tot timpul în raport cu dezvoltările științifico-tehnice. De aceea el trebuie să traseze marile linii, direcții întemeindu-se pe principii etice și filosofice comune și să fie suficient de adaptabil spre a fi utilizat, interpretat, modelat în funcție de evoluțiile tehnologice. Așadar, într-o primă perspectivă, pe termen scurt nu s-ar pune problema atribuirii unei personalități juridice robotului – ideea dreptului european fiind aceea de a „temporiza orice proiect de reformă globală privind subiectul responsabilității juridice față de consecințele încă incerte ale IA autonome”¹⁰, ci mai degrabă de a reglementa utilizările existente și de a anticipa, de la stadiu de concepție a IA, posibilele derivate.

În același timp, după toate analizele și conform proiecțiilor foarte probabile, ne îndreptăm în ritm rapid spre un viitor (ipotetic) în care roboții și inteligențele artificiale sunt pe cale a deveni elemente curențe ale vieții cotidiene, până într-acolo încât să fie utilizate spre a-și asuma sarcini domestice, educative, medicale și profesionale. În acest context chestiunea de a ști dacă aplicațiile IA trebuie să se bucure de drepturi proprii și deci de personalitate juridică, într-un anumit sens compatibilă cu cea a umanilor, se ridică cu acuitate și necesită un răspuns tot mai

¹⁰ B. Delmas-Linel, *Intelligence artificielle autonome: qui sera le responsable? Sujet tabou ou non sujet ?* în: D. Rahmouni-Syed Gaffar (dir.), „Le Défis du numérique. Penser et pratiquer la transition numérique”, Editions Bruylant, Bruxelles, 2019, p. 23.

tranșant. Interesul de a beneficia de un atare statut ține în mod evident de capacitatea de a exercita anumite competențe – a sesiza o instanță, a contesta nerespectarea drepturilor fundamentale de către o altă entitate, a vota, a beneficia de anumite drepturi etc.

4. Noile tehnologii și mutațiile aferente drepturilor umane

Ofensiva digitalului, precum și apariția și răspândirea noilor tehnologii aferente IA determină un impact major asupra situației practice și a instituției juridice, noțiunii și semnificațiilor drepturilor și libertăților fundamentale și a dreptului lor. Dacă până acum umanitatea a fost gândită în comparație (ca gen proxim spre a desprinde diferențe specifice) cu animalitatea sa și în plan mai îndepărtat cu mediul natural, de această dată se impune ca ea să fie definită, inclusiv din punct de vedere juridic, în opoziție cu o creație „artificială” a ei, respectiv „mașinitatea”. În acest context, sub imperiul noilor realități individul, mai precis o parte din atributele sale, inclusiv creierul, purtătorul singularității lui intrinseci, sunt tot mai mult standardizate și manipulate, mercantilizate, robotizate și discriminate; gesturile și gândurile lui sunt înregistrate, reproduse și chiar impuse pe calea protezelor tehnologice. Într-o asemenea perspectivă, treptat se ajunge ca umanul să-și modifice/completeze statutul; el e nu numai un subiect, ci din ce în ce mai mult și un obiect (inclusiv în plan juridic). Această transformare de stare se reflectă în mod specific și la nivelul drepturilor sale fundamentale. Ea poate face ca, în cele din urmă, pe lângă cele indispensabile condiției umane, structurate istoric în cele trei categorii (generații) tradiționale (civile și politice, economico-sociale și culturale și cele de solidaritate), să se adauge astfel o a patra, *drepturile omului digital*, în contextul inteligenței artificiale care promovează libertatea și suveranitatea individuală în scopul de a nu deveni „auto-oameni”, și, în cele din urmă, apără umanitatea noastră comună față de amenințările post-umanității și transumanității. În plan concret, este vorba, mai întâi, de o nevoie de particularizare și de un efect de consolidare a drepturilor umane ca un ansamblu de drepturi și libertăți și de mecanisme juridico-instituționale ce le asigură respectarea și, respectiv, un sistem de reguli de drept aplicabile persoanei umane, activităților sale și relațiilor cu alții. Sub diferite forme și mai ales în planul principiilor se vorbește de „drepturile omului digital” cu vocația de a servi ca „busolă etică permițând fiecăruia să-și urmeze drumul în deplină cunoștință de cauză în universul digital și a orienta IA spre finalități morale și dezirabile din punct de vedere social”¹¹. Ele sunt drepturile fundamentale propriu-zise care pot privi și „omul digital”, consacrate și garantate constituțional, care presupun eventual adaptări, altele sunt cele prevăzute și aflate la stadiul de principiu în regimurile legale speciale aferente materiei (dreptul la identitatea digitală, la anonimare ori la uitare),

¹¹ B. Barraud, *Humanisme et intelligence artificielle. Théorie des droits de l'homme numérique*, Editions L'Harmattan, Paris, 2022, p. 547.

iar altele pur și simplu vor trebui să fie inventate. La acest stadiu putem vorbi de drepturile omului digital situat în condițiile afirmării inteligenței artificiale.

O eventuală *Declarație a dreptului omului digital* ar putea prelungi semnificațiile anumitor drepturi existente, precum dreptul de proprietate a datelor ori libertatea de expresie *on-line*, și ar adăuga altele noi „ca borne și limite menite să încadreze viitoarele dezvoltări ale informațiilor și în special ale IA”, cu caracter neutru (față de tehnică) și destinate să prezerve și chiar să consolideze „umanitatea oamenilor”, fiind vorba de a defini „drepturile esențiale ale acestei umanități a oamenilor”¹². De principiu, o atare perspectivă ar presupune a considera ca regulă că s-ar impune a fi binevenite toate IA și aplicațiilor lor, care servesc omul și respinse toate cele cu efect contrar condiției acestuia și drepturilor sale inalienabile. Așa, de exemplu, în documentele unional-europene de profil o IA „responsabilă și demnă de încredere” ar fi una care, înainte de toate, ar viza și ar asigura bunăstarea utilizatorilor și binele comun fără însă ca în privința celor două sintagme să existe definiții clare, oficializate, cu caracter obligatoriu și care să se preteze la concretizare¹³. Sporirea numărului de „petiții de principii” cu un atare obiect, cuprinse în documente cu valoare declaratorie, conținuturi generale și valențe etice (linii directoare, cărți albe-verzi, declarații, recomandări etc.) reflectă un proces dinamic, aflat în căutarea unei sedimentări reglementare, în condițiile unor mize uriașe ale acesteia.

Într-o nouă etapă, mai mult previzibilă decât fezabilă, noile tehnologii, în frunte cu cele aferente IA, materializează predicțiile și alimentează speranțele curentelor de gândire transumaniste care promovează utilizarea științelor și tehnologiilor în vederea ameliorării speciei umane, crescând performanțele fizice și mentale ale omului și deschid noi perspective atingerii scopului ultim al post-umanismului, stadiu în care oamenii vor fi depășiți de mașini. Așadar, omul și drepturile sale esențiale s-ar afla în tranzit între două destinații: umanitatea spre post-umanitate sau non-umanitate. Umanul augmentat, versiunea modernizată, chiar sistematizată a omului-mașină, este cel care a suportat o modificare tehnologică a corpului său care constă în îmbunătățirea capacităților fizice, psihice și/ori intelectuale în scopul depășirii limitelor sale naturale și biologice. În acest context evolutiv, Declarațiile

¹² B. Barraud, *idem*, p. 557.

¹³ Deocamdată demersul se păstrează în plan etic, enunțându-se mari principii („o petiție de...”)
care ar putea guverna „drepturile omului digital”:

- respectarea drepturilor fundamentale, a valorilor societale și a principiilor etice (fără restrângerea autonomiei umane);
- acordarea unei atenții particulare persoanelor vulnerabile (copii, persoane cu handicap, minorități, consumatori ș.a.);
- păstrarea ideii că IA poate avea incidente negative, dintre care unele pot fi imprevizibile și de a adopta măsuri adecvate pentru atenuarea riscurilor;
- asigurarea unui control uman pentru a evita ca un sistem al IA să nu pună în pericol autonomia umană ori să nu provoace alte efecte nefaste.

transumaniste invocă „dreptul moral al celui care dorește să se servească de tehnologie spre a-și spori capacitățile fizice, mentale ori reproductive și de a fi mai mult stăpân pe propria sa viață” (varianta 2012), în timp ce juriștii, prin interpretarea textelor de *lege lata*, evocă decantarea „dreptului fundamental al omului de a se augmenta și interesul public al transumanismului și al controlului său de către politică”. Ca fundamente și argumente de text se au în vedere prevederile art. 8 din Convenția europeană privind drepturile omului („orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și familiale”), precum și jurisprudența CEDO referitoare la dreptul la autonomie și la dezvoltarea umană, iar în plan intern, de exemplu în Franța, dispozițiile art. 4 al Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului („libertatea constă în a face tot ceea ce nu vatămă altuia”) sau cele din Codul civil (vizând dreptul la respectarea corpului său). Reificarea corpului nu e privită cu entuziasm de către juriști, chiar dacă dreptul de a-și modifica într-un anumit fel corpul, ori dreptul la integritate fizică al omului augmentat e garantat, ori dreptul la egalitate de tratament între omul natural și cel augmentat e prezent¹⁴.

Convergența noilor tehnologii, având ca rezultată nașterea unui ecosistem de sinteză, având ca pivot noile stadii ale IA (în frunte cu cel mai amenințător al inteligenței artificiale generalizate) poate genera mutația fundamentală spre fațeta „inteligenței artificiale” a speciei umane și scindarea condiției ontologice a acesteia în două niveluri de organizare, nu întotdeauna într-o coexistență pașnică și complementară. Trecerea de la „automatizarea aproximativă” la cea totală, echivalentă cu substituirea de către robot a activității umane propriu-zise, rămâne previzibilă, indiferent de ritmul mai lent sau mai alert al unor atare evoluții.

Soluția de evitare a „răului existențial absolut” constă mai ales în conceperea și promovarea unei IA de alt gen, tehnic posibilă și socialmente de dorit, și trece și prin implicarea și reacțiile adecvate ale instituției juridice a drepturilor fundamentale. Adică forjarea și utilizarea unei IA benefice umanității, exclusiv în scopuri pașnice, concepută și constituită numai pentru asigurarea progresului social și pe deplin compatibilă și favorabilă drepturilor umane. Pentru asigurarea unei asemenea paradigme promițătoare și exclusiv benefice o contribuție semnificativă poate veni de la afirmarea unei noi categorii de drepturi umane, și anume „cele în legătură cu inteligența artificială”, având în centrul său două axe definitorii: asigurarea consecventă a controlului uman asupra oricărei forme de progres științifico-tehnologic și a destinației și utilizărilor exclusiv benefice uman și societal ale aplicațiilor. Pentru aceasta se impune și un progres juridic corespunzător.

¹⁴ M. Deguerge, *L'humain augmente et le transhumanisme générateur d'inégalités?*, în M. Deguerge, M. Torre-Schaub (dir.), „Environnement et santé. Progrès scientifiques et inégalités sociales”, Éditions de la Sorbonne, Paris, 2020, pp. 163-180.

5. Ce fel de abordare? Necesarul echilibru între riscuri și drepturi

Reglementările adoptate și previzionate în domeniu privilegiază ecuația unui echilibru din perspectiva unui obiectiv de proporționalitate între două abordări fundamentale, cea bazată pe riscuri și, respectiv, cea întemeiată pe drepturi. Urmând ideea unor „process values” (a lui R. Summers) privind posibilitatea existenței a două dimensiuni ale aceleiași proceduri legale („un rol de instrument pentru atingerea unui obiectiv, precum cel al manifestării adevărului într-un proces, și unul de preservare a valorilor umane legate de existența însăși a legii”) și printr-o extrapolare a sa în privința controlului uman al tratamentului algoritmic, se ajunge la concluzia că aceasta relevă, la rândul-i, două aspecte distincte, dar care trebuie și pot să coexiste¹⁵. Primul, funcțional, se manifestă prin simpla „detecție a erorilor algoritmice”; secundul se întemeiază pe respectul drepturilor. Acesta din urmă ar permite în special: a) o participare efectivă și egalitară a persoanei la procesul de decizie, presupunând astfel un acces la informațiile pertinente și o oportunitate pentru ea de a-și prezenta argumentele sale; b) existența unui decident uman, în scopul de a garanta legitimitatea procedurii, de a respecta demnitatea persoanei afectate prin decizie, precum și raționalitatea, implicând o deliberare clară, imparțială și o motivare logică a deciziei. O atare dublă dimensiune a reglementării (legii) se regăsește în spiritul modern al abordării pe bază de riscuri¹⁶. Abordarea *prin drepturi* se distinge prin refuzul oricărei forme de compromis privind protecția libertăților individuale, plasând demnitatea și autonomia umane deasupra oricărui calcul de eficiență economică. Acest cadru insistă pe inviolabilitatea individului, refuzându-se reducerea drepturilor fundamentale la variabile într-o ecuație de risc-beneficii. O atare perspectivă își găsește fundamentele în drepturile umane recunoscute deopotrivă la nivel național și internațional și care acționează ca un levier pentru sistemele juridice în vederea reglementării provocărilor radicale ridicate de noile tehnologii. Respectivale îndrituiri sunt considerate ca extensii naturale ale demnității umane, dincolo de formalitățile protecției juridice și insistând asupra unei justiții constituționale menite să le garanteze respectarea necesară în materia impactului utilizărilor IA asupra condiției umane și a drepturilor fundamentale, mai ales în perspectiva apariției IA generale, cu implicațiile aferente. Valabilă într-o dimensiune esențialmente etică ea coexistă până la completarea cu o abordare bazată pe riscuri, apărută ca una economică utilizată în securizarea activităților periculoase și care a evoluat până la a integra în câmpul său din ce în ce mai vast riscurile și atingerile aduse drepturilor, până la a asimila prevenirea vis-a-vis de drepturile fundamentale. Ea presupune astăzi punerea în echilibru a drepturilor

¹⁵ R.S. Summers, *Evaluating and Improving Legal Processes – A Plea for 'Process Values'*, 60 Cornell L. Rev. 1 1974, p. 69 și urm.

¹⁶ W. Maxwell, *Le Contrôle Humain Des Systèmes Algorithmiques – Un Regard Critique Sur L'exigence d'un Humain Dans le Boucle*, thèse, Droit, Université Paris I Panthéon-Sorbonne, 2022.

fundamentale și a obiectivelor de interes public, în scopul de a se identifica soluții tehnice și de reglementare proporționate. Această perspectivă se regăsește în prezent în ansamblul reglementărilor europene în domeniul digitalului. Și aceasta în condițiile în care obiectivul respectivelor texte legislative constă în a reglementa produse ori servicii susceptibile de a prezenta riscuri atât în plan economic, cât și în cel al integrității fizice și al demnității indivizilor vizați. Desigur, se naște și se afirmă o dezbatere în privința echilibrului de găsit, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Se pune în acest sens problema de a ști dacă e posibil de conciliat o abordare funcțională și utilitaristă cu garanția totală a respectării drepturilor fundamentale ale cărei implicații apar ca foarte vaste și variabile în funcție de situații. Și aceasta cu o acceptare generală a faptului că respectul drepturilor fundamentale reprezintă o valoare esențială, nenegociabilă, care nu se poate întemeia pe o logică a riscurilor și beneficiilor. Regulamentul IA 1689/2024 caută să meargă destul de departe în această privință, optând să formalizeze metode spre a se ajunge la acest echilibru, preconizând a delega această responsabilitate întreprinderilor vizate sub supravegherea unei autorități specializate ori a judecătorului.

6. Cadrul juridic european și internațional general – premisă a unor evoluții pertinente

Până la dezvoltarea unor reglementări sistematice și adecvate ale conexiunilor dintre drepturile omului și noile tehnologii, inclusiv cele ale IA, tema devine tot mai prezentă în declarațiile, propunerile de reglementare și diversele cadre juridice adoptate în acest context. Apariția și manifestarea provocărilor celei de-a patra revoluții industriale în debaterile drepturilor umane implică cel puțin patru probleme: noua etică aferentă, insuficiența discursului pertinent, prioritatea eticii și absența unei abordări a drepturilor omului¹⁷. Ele se constituie în preocupări teoretice proprii, dar converg spre a exprima imperativul unei reglementări complexe, interdependente și multidimensionale. Încadrarea juridică a inteligenței artificiale cunoaște „valuri” de preocupări de reglementare provocate mai ales de noile progrese anunțate și manifestate pe piața noilor tehnologii emergente. La nivel internațional se multiplică și se intensifică procesele multipartite vizând stabilirea de definiții comune, angajante, de calificări juridice, de reguli susceptibile, de mai bune practici, linii directoare, precum și de diverse cadre de regulare tehnică și etică. Sunt vizate atât IA în mod transversal, cât și în utilizările sale specifice (vehicule autonome, recunoașterea facială, robotică, mașini, cybersecuritate, muncă, sănătate, luarea de decizii publice etc.) și se naște o coordonare de către o varietate de organizații internaționale, în special OCDE, UNESCO și UIT. Au fost vizate, cu

¹⁷ R. de Asis Roig, *De nuevo sobre Inteligencia Artificial y derechos humanos*, în revista „Derechos y libertades” nr. 51, junio 2024, p. 37.

precădere în acest ultim context, două noțiuni: cea de inteligență artificială și, respectiv, cea de sistem de inteligență artificială (SIA). Fără a fi identice, ele se dovedesc a fi apropiate: IA desemnează într-un anumit fel codul care, plecând de la datele de intrare, va produce un rezultat; la rândul său, SIA designează în general instrumentul (unealta) căruia îi va fi integrată inteligența artificială. La nivel mondial, Adunarea Generală a ONU a adoptat la 11 martie 2024 o rezoluție (A/78/L.49) denumită „Sesizarea posibilităților oferite de sistemele de inteligență artificială sigure, securizate și demne de încredere pentru dezvoltarea durabilă”. Adoptată cu unanimitate, aceasta are meritul de a plasa problematica încadrării IA în contextul dreptului internațional și al drepturilor omului¹⁸. Ca atare, textul său cheamă statele membre și părțile interesate la „a înceta să se servească de sistemele de inteligență artificială care sunt imposibil de utilizat în respectul dreptului internațional al drepturilor umane ori care prezintă riscuri excesive pentru exercitarea drepturilor umane, în particular pentru persoanele aflate în stare de vulnerabilitate și reafirmă că drepturile de care persoanele se bucură *off line* trebuie, de asemenea, să fie protejate on-line, de-a lungul întregului ciclu de viață al sistemelor de inteligență artificială”. Rezoluția nu constituie decât un element pentru numeroasele inițiative dezvoltate în sfera onusiană în vederea stabilirii de reguli comune aplicabile noilor tehnologii. Comitetul consultativ la nivel înalt (High Level Advisory Board) privind IA, constituit de Secretarul general al ONU la 26 octombrie 2023, a redactat, în decembrie același an, un raport intermediar intitulat *Governing AI for Humanity*, menit să propună un model de „guvernanță internațională a IA”, a identificat cinci principii (respectiv caracterul inclusiv al guvernanței în materie, luarea în calcul a interesului public, guvernanța datelor, luarea în calcul a mizelor de universalitate, înscrierea în dreptul internațional, în special Carta ONU, drepturile omului și obiectivele dezvoltării durabile) și șapte funcții instituționale (evaluarea traiectoriei urmate de tehnicile de IA, promovarea interoperabilității măsurilor reglementare, armonizarea normelor și standardelor de gestiune a riscurilor, facilitatea utilizării IA, promovarea unei cooperări internaționale, supravegherea riscurilor și stabilirea de procedee de gestiune a mizelor și dezvoltarea de mecanisme de conformitate și de responsabilitate fondate pe norme juridice obligatorii. Pactul digital global din septembrie 2024 a definitivat și completat un atare cadru general¹⁹. ONU va trebui să-și coordoneze inițiativele sale cu cele desfășurate la nivel regional și care se dovedesc mai consistente și mai avansate în context european, respectiv în cadrul Consiliului European și în cel al Uniunii Europene.

¹⁸ A se vedea M. Duțu, *Inteligența artificială (IA): spre o reglementare de drept internațional*, disponibil pe site-ul juridice.essentials.ro, 27 martie 2024.

¹⁹ M. Duțu, *Urgența încheierii unui tratat internațional privind utilizarea inteligenței artificiale în domeniul militar*, juridice.essentials.ro, 30 octombrie 2024; *idem*, *Pactul digital global (Global Digital Compact)*, Observatorul Dreptului Inteligenței artificiale (ODIA) – octombrie 2024.

Potrivit considerentelor adoptării sale, Convenția-cadru din 17 mai 2024 se dorește a reprezenta „un cadru juridic aplicabil la nivel mondial”, care să enunțe „principii generale comune”, să guverneze activitățile desfășurate în cadrul ciclului de viață al sistemelor de inteligență artificială, să păstreze în mod eficient valorile comune și să exploateze în mod propice inovarea responsabilă. Sunt vizate a fi astfel evitate atingerile ce pot fi aduse „demnității umane și autonomiei personale, drepturilor omului, democrației și statului de drept”. El e conceput precum un tratat-cadru ce poate fi completat „prin alte instrumente juridice destinate să trateze chestiuni specifice” legate de obiectul său de reglementare. În virtutea caracterului său de tratat internațional cu vocație dincolo de membrii Consiliului Europei (conform art. 30 al Convenției, fiind deschisă semnării și statelor membre ce au participat la elaborarea ei), Convenția-cadru privind IA stipulează un ansamblu de principii și de obligații vizând a garanta că activitățile aferente ciclului de viață al sistemelor de inteligență artificială să fie pe deplin compatibile cu drepturile omului, democrația și statul de drept și e destinată să constituie o normă în toate societățile în care ființa umană e în centru, indiferent de situația lor geografică²⁰.

Documentul se înscrie mai întâi și formal „spațiului juridic comun” stabilit în cadrul Consiliului Europei și întemeiat pe Convenția europeană a drepturilor omului, jurisprudența acesteia, respectiv aplicarea a circa 25.000 de hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și se adaugă celor peste 200 de tratate internaționale încheiate sub același auspicii, în marea lor majoritate consacrate problematicilor drepturilor umane.

Prin vocația sa mai generală însă și puternica iradiere globală pe care o implică ea constituie, într-un anumit fel, primul tratat mondial privind IA și drepturile omului și e pe deplin compatibilă cu dreptul UE în general, și cu legislația unional-europeană privind IA în particular, care reprezintă primul regulament global vizând inteligența artificială din lume și are pretenția de a reprezenta un model pentru alte contexte naționale și regionale și potențialul unui „efect de antrenament” în privința altor posibile reglementări pertinente. Documentul promovează prin referire la „valori împărtășite” la drepturile omului, democrație și statul de drept o viziune occidentală, ceea ce poate naște reticențe din partea altor

²⁰ Adoptată de Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei, la 17 mai 2024, Convenția e rezultatul unei largi colaborări internaționale. Textul a fost elaborat de un organism interguvernamental compus din reprezentanții celor 46 de state membre ale Consiliului Europei și ai Uniunii Europene și 11 state non membre (respectiv: Argentina, Australia, Canada, Costa Rica, SUA, Israel, Japonia, Mexic, Peru, Vatican și Uruguay). Negocierile au beneficiat, de asemenea, de expertiza reprezentanților sectorului privat, societății civile și mediului universitar, invitați să intervină în calitate de observatori. Deschisă spre semnare la 5 septembrie 2024 la Vilnius (Lituania), cu ocazia Conferinței (informale) a miniștrilor de justiție ai Consiliului Europei, ea a primit acceptarea primelor țări: Andora, Georgia, Islanda, Norvegia, Republica Moldova, San Marino, Marea Britanie, Israel și SUA, precum și cea a Uniunii Europene. Intrarea în vigoare e prevăzută la trei luni după ratificarea sa de 5 semnatori, dintre care cel puțin trei state membre ale Consiliului Europei.

zone geopolitice și înscrierea sa în ecuația confruntărilor de opțiuni pertinente. În acest fel se favorizează persistența și în privința abordării provocărilor inteligenței artificiale a unei geopolitici a drepturilor omului fondată pe diviziunea între viziunea occidentului și cea a restului lumii cu o sensibilă amprentă regională²¹. Cadrul juridic general astfel stabilit vine să răspundă „vidului reglementar” generat de avansul rapid al inovațiilor tehnologice și să completeze normele internaționale existente relative la drepturile umane, democrație și statul de drept. Se adoptă o abordare fondată pe riscuri pentru a asigura că sistemele de IA sunt dezvoltate, utilizate și demantelate cu respectarea valorilor esențiale ale societății²². În același timp, se propun măsuri pentru a atenua riscurile asociate sistemelor de IA încurajându-se totodată inovarea responsabilă; promovându-se principii fundamentale precum transparența și supravegherea, fiabilitatea și responsabilitatea, urmărindu-se a garanta o utilizare a IA care protejează demnitatea umană și autonomia individului, viața privată și protecția datelor personale, egalitatea și nediscriminarea. Obiectivul e acela de a crea un cadru peren și neutru, capabil a se adapta la evoluțiile viitoare ale inteligenței artificiale.

Din perspectiva drepturilor umane, se consolidează exigența evaluărilor de impact asupra drepturilor omului, se impun norme de transparență și de responsabilitate, precum și de apărare împotriva discriminării, în vederea preservării valorilor democratice într-o lume în care inteligența artificială, noile tehnologii și inovațiile afectează întreaga viață personală și socială. Textul oferă posibilitatea de a depune plângere pe lângă autoritățile competente și în plus de a se furniza garanții procedurale, măsuri de protecție și drepturi eficiente persoanelor vizate în cadrul aplicării unui sistem de IA, atunci când acesta are un impact semnificativ asupra exercitării drepturilor fundamentale. Se preconizează realizarea de evaluări a riscurilor și impacturilor referitoare la consecințele reale și potențiale asupra drepturilor omului, democrației și statului de drept. Nu în ultimul rând, tratatul dă posibilitatea autorităților să introducă interdicții sau moratorii în privința anumitor aplicații de sisteme IA (denumite linii roșii). În același timp este de remarcat faptul

²¹ B. Chelini-Pont, V. Zuber, *Géopolitique des droits humains – L'universalisme mis au défi*, Le Cavalier Bleu Editions, Paris, 2024, p. 231.

²² Convenția adoptă o abordare fondată pe gravitatea și probabilitatea unui impact negativ al sistemelor de inteligență artificială asupra drepturilor umane, democrației și statului de drept, ceea ce presupune existența unei metodologii spre a ghida și a ajuta la identificarea contextelor și aplicațiilor în care desfășurarea sistemelor de IA ar putea să prezinte riscuri pentru exercitarea drepturilor umane și funcționarea mecanismelor democratice, precum și pentru a evalua și atenua aceste riscuri. Elaborarea *Human Right, Democracy and Rule of Law Impact Assessment* (HUDERIA) este tot în responsabilitatea Comitetului privind Inteligența Artificială (CAI) și deși nu are caracter juridic obligatoriu și că există și alte metode de evaluare a riscurilor de impact asupra drepturilor umane, HUDERIA constituie o valoare adăugată importantă întrucât combină nu numai aspectele tehnice ale IA și contextul socio-tehnic al dezvoltării și aplicării sale, ci integrează și ansamblul *acquis*-ului juridic al Consiliului Europei și acesta nu numai în termeni de drepturi umane, ci mai ales în cei de democrație și stat de drept.

că adoptarea și consacrarea ca repere/valori fundamentale de referință drepturile omului, statul de drept și democrația, noțiuni, practici și percepții relativ variabile implică un anumit grad de generalități, variabilitate și incertitudini în aplicarea concretă și emergența spre universalitate a regimului juridic pertinent²³.

Cu titlu preliminar, dar nu fără rezonanță în planul încadrării etico-juridice a implicațiilor revoluției inteligenței artificiale, e de remarcat faptul că pentru puterile globale și regionale dilema normativă constă în a opta pentru o reglementare mai strictă, care să caute protejarea drepturilor umane și a libertății utilizărilor ori a favoriza o viziune mai laxă, care să privilegieze în același timp inovarea și interesele geopolitice aferente²⁴. Diferitele cadre de reglementare ale Uniunii Europene privind IA adoptate succesiv în ritm rapid și complementar – Regulamentul (UE) 2022/2065 din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale, Regulamentul (UE) 2022/1925 din 14 septembrie 2022 privind piețele contabile și echitabile în sectorul digital și Regulamentul (UE) 2024/1689 din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială – au ca numitor comun protejarea și promovarea drepturilor umane. Dimpotrivă, SUA au optat pentru o aproximare reglementară mai laxă în ce privește dezvoltarea și aplicațiile IA. Se circumscrie acestei viziuni în primul rând Ordinul Executiv privind IA din octombrie 2023, în privința căruia devin clare motivele pentru care nu s-au agreat schimbări reglementare precum cele din UE (pe lângă faptul că răspund tradiției istorice a SUA de neîncredere față de oricare tip de reglementare) privesc trei aspecte, respectiv: a) teama ca o reglementare mai strictă, nu numai să nu descurajeze inovarea, ci și să orienteze investițiile spre alte regiuni; b) dat fiind că principalul motor de dezvoltare al acestei avansate tehnologii e în SUA (e vorba de întreprinderi americane) se caută să se protejeze leadership-ul din rațiuni geopolitice (mai ales să fie împiedicată China să le întrecă); c) face din aceste platforme aliatele naturale, într-un sistem de distribuție a puterii globale care favorizează SUA și deci orice încercare de a reglementa va trebui să aibă în vedere poziția acestor platforme proprii.

Așadar, regulamentul reprezintă, la fel și Convenția-cadru, un text-cheie pentru cetățenii care sunt plasați în centrul tehnologiilor de IA în dimensiunea lor inovantă, dar și un risc pentru drepturi și libertăți. Atare exigențe vor reclama ca în perioada următoare să se pună în conformitate cu 113 articole, 180 considerente și 13 anexe,

²³ Este, în mod evident, un marker al originii europene (occidentale) a reglementărilor în cauză. Un exemplu în acest sens îl constituie accepțiunea (definiția) conferită noțiunii de „stat de drept”, care face obiectul unei dispute între UE și statele membre, în pofida unei definiții (relativ) clare și consensurile emise de Comisia de la Veneția și chiar consacrată juridic în dreptul derivat al UE (S. Platon, *La protection de l'état de droit par l'Union européenne – modestes essais de clarification et de défense raisonnée*, în „Revue de l'Union européenne”, octobrie-novembre 2024, no. 682, pp. 565-573).

²⁴ M.A. Guerro, *Regular la Inteligencia Artificial: ¿derechos humanos o geopolítico?*, „El Sol de México” 30 de marzo de 2024.

la care se vor adăuga numeroase documente juridice și tehnice pe care Comisia Europeană și alte structuri ale ecosistemului AI Act sunt chemate să le producă. Toate asemenea dezvoltări reglementare și instituționale vor transforma Regulamentul (UE) 1689/2024 într-un veritabil cod european în materie, inedit și director la nivel internațional prin perspectiva reglementării orizontale și obligatorii, forța sa de atracție și statutul său de standard mondial al unei inteligențe artificiale de încredere, care pun în echilibru, proporțional între avântul inovării și imperativul respectării drepturilor omului și exigențele democratice. Și, așa cum s-a remarcat, față de mizele majore pe care le reprezintă inteligența artificială, a reuși să se impună un standard de reglementare reprezintă un veritabil succes, chiar dacă ar fi doar în materia drepturilor fundamentale²⁵. Desigur, în analiza contribuției cadrului juridic unional-european privind IA la promovarea problematicii drepturilor omului trebuie să avem în vedere că dreptul UE nu are ca obiectiv apărarea drepturilor umane în general și a celor ale „omului digital” în special, ci mai degrabă promovarea competitivității întreprinderilor europene, considerând că aceasta depinde, înainte de toate, de încrederea utilizatorilor. Și aceasta cu atât mai mult cu cât de drepturile omului trebuie să beneficieze orice ființă umană, fără o legătură cu un anumit continent și economia sa.

Cele două texte juridice europene prezintă puncte comune, începând cu definiția SIA. De asemenea, ele înlătură din domeniile respective de aplicare a sistemelor de IA folosite de state în domeniul militar și dezvoltate în acest scop. Convenția-cadru precizează că ea trebuie aplicată de statele părți în activitățile „întreprinse de autoritățile publice ori de actorii privați care acționează în contul lor” (art. 3). Aceasta nu exclude totuși aplicarea textului actorilor privați care nu acționează sub controlul statului, întrucât se precizează că statele respective „răspund riscurilor și impacturilor decurgând din activitățile desfășurate în cadrul ciclului de viață al sistemelor de inteligență artificială de către actorii privați”. Convenția-cadru nu urmează abordarea reținută de UE, respectiv cea fondată pe riscuri enunțând obligații generale și insistând în special asupra protecției statului de drept și a integrității proceselor democratice (art. 5), cu precădere în ceea ce privește dreptul la opinie liberă în cadrul electoral. Este dovedit că sistemele de inteligență artificială pot aduce atingere neutralității informației, mai ales pe platformele de rețele sociale. În fine, la fel ca regulamentul UE, tratatul Consiliului Europei acordă o anumită suferanță autorităților statelor în utilizarea IA. Chiar dacă interdicția de a recurge la identificarea biometrică rămâne principiul, Convenția-cadru pare mai permisivă decât Regulamentul (UE) 2024/1689, întrucât permite statelor să nu aplice textul în cadrul activităților desfășurate în scopuri de siguranță națională, cu condiția totuși ca să se respecte dreptul internațional aplicabil în materie (art. 3).

²⁵ S. Merabet, *Des vertus et des vices du règlement sur l'intelligence artificielle*, în „Recueil Dalloz” no. 41, 28 novembre 2024, p. 2017.

Pe scurt, tratatul Consiliului Europei e mai scurt și mai puțin tehnic decât IA Act, dar se alătură acestuia prin enunțarea de obligații și interdicții comune, de exemplu prin luarea în calcul a grupurilor vulnerabile ori interdicția procedeeleor discriminatorii.

7. O posibilă structurare a celei de-a patra categorii (succesive) de drepturi umane: „drepturile omului digital în contextul provocărilor IA”

Atingerea stadiului de generalizare a IA și preluarea de către mașină a tuturor funcțiilor cognitiv-practice de până acum sau ale umanității „naturale” echivalează practic cu apariția și acreditarea, inclusiv în lumea juridică a unei noi entități existențiale, dincolo de „omul situat în contextul utilizării inteligenței artificiale” și care ar putea purta denumirea de „om artificial”, și pretenția de inedit subiect de drept. Desigur, și aceasta din urmă ar cunoaște, ca fenomen socio-uman, mutații esențiale, de natură, vorbindu-se, mai degrabă, de un post juridism. Noțiuni existențiale ale lui *IUS*, „inventat” de romani și perpetuat până în secolul al XXI-lea, de exemplu, precum cele de *persoană* și *bun* s-ar transforma (tehnologic) în cele de *profil* și, respectiv, *informație* și ar presupune reconceptualizări (juridice) corespunzătoare. Până aici situația reală care ar impune una atare efort juridico-imaginativ, ajustările și dezvoltările în planul dreptului drepturilor omului s-ar putea concentra asupra garantării conceperii și utilizării unei IA benefice pentru om și aflată sub permanentul control al acestuia, ceea ce implică rămânerea acesteia la funcția de instrument acțional și la stadiul de bun juridic, comun și special, înscris în patrimoniul universal al umanității. Evoluțiile normative și percepțiile doctrinale prefigurează în acest sens emergența unor noi drepturi și principii juridice, adecvate actualului context de manifestare a problemei IA, precum chestiunea existențială. Ele pot constitui o a patra categorie de drepturi umane apărute și afirmate în contextul tranziției digitale a societății și al confruntării omului cu provocările inteligenței artificiale. Așadar, una care ar putea cuprinde drepturile omului digital în contextul provocărilor IA.

7.1. Dreptul uman la utilizarea benefică a inteligenței artificiale

Cadrul drepturilor umane, în complexitatea și multidimensionalitatea semnificațiilor sale reprezintă un fundament esențial deopotrivă pentru exploatarea și valorificarea benefic uman, a enormului potențial al IA, ca una de încredere și centrată pe om și, respectiv, al prevenirii și atenuării riscurilor considerabile pe care le comportă pentru om și societate. Într-o atare ecuație se desprinde, în mod complementar și interdependent, pe de o parte, dreptul la utilizarea benefic umană a sistemelor de IA și, în același sens, dreptul la protecția omului și a drepturilor sale, față de riscurile și amenințările pe care le angrenează noile tehnologii. În acest

context problematic s-a formulat teza recunoașterii și garantării unui *drept uman la utilizarea IA*, care ar implica o nelimitare a folosirii noilor tehnologii, cu atât mai mult cu cât ar însemna nu numai o lipsă în dezvoltarea economică și tehnologică, ci și o posibilă violare a drepturilor umane, stabilind asemenea cerințe într-o nouă generație de prerogative internaționale, menite să promoveze bunăstarea persoanelor, ajungându-se la poziționarea protejării utilizării inteligenței artificiale ca drept uman, ținând seama de provocările cu care se confruntă în prezent, precum și de schimbările pe care valorificarea sa axiologică și legală le-ar putea presupune în societatea postmodernă²⁶.

Desigur, recunoașterea accesului la binefacerile inteligenței artificiale ca un drept uman generează un set consistent de chestiuni și provocări ce își așteaptă explicitarea și într-o anumită măsură chiar rezolvarea. Aspectul etic al utilizării sale devine prioritar în această privință, sens în care va fi esențial ca, pe lângă conformarea cu cadrul juridic aferent, să se încorporeze reguli etice și standarde tehnologice adecvate. De asemenea, se impune o inteligență artificială circumstanțiată și adaptată, una prin excelență etică, inclusivă și sobră, utilizată în beneficiul societății, economiei și al mediului. În același timp, tendința evoluției spre o IA generalizată și chiar forte necesită prefigurarea, acreditarea și respectarea unui context etico-juridic de coexistență între ființa umană și replicile sale artificiale și manifestările lor. Este vorba de un proces complex, grăbit de dinamica extraordinară a avansurilor tehnologice, care reclamă baze juridico-etice adecvate, pe care să se clădească un edificiu de încredere și instrumente de integrare armonioasă, neinvazivă a progresului tehnico-științific în mediul uman și noile sale ipostaze de dezvoltare.

7.2. Dreptul primordial la existență al omului ca specie între specii

Alături de criza ecologică multidimensională, dar în termeni mai radicali și cu un ritm mult mai rapid, avântul IAG (fie și într-un cadru mai mult sau mai puțin ipotetic!), o suprainteligență artificială pune în discuție însăși existența umană și creează riscul dispariției omenirii ca specie între specii²⁷. Este de domeniul evidenței că între două specii, cea mai inteligentă controlează pe cealaltă(e); dacă vom construi noi roboți încă și mai inteligenți decât un om, aceia vor constitui o nouă specie, pentru că ei pot face copii după sine, în mod autonom, se pot multiplica deci în fel propriu și structura în ecosistemul planetei. Și dacă obiectivele, scopurile sale nu merg în sensul nostru uman va fi dificil de conviețuit, se va naște o concurență și o competiție de supraviețuire cu deznodământ previzibil și perdantul ultim este ușor

²⁶ L.A.M. Aboytes, *El derecho humano al uso de la inteligencia artificial (IA)*, în „Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales y Humanidades” nr. 4(6), 2023, pp. 188-196.

²⁷ „Cursa AGI e una a suicidului... Căutarea unei superinteligențe artificiale e o cursă a suicidului”, Max Tegmark: „La quête d’une superintelligence artificielle est un course au suicide”, entretiens par H. Pons, „Le Point”, 15 noiembrie 2024.

de bănuat. Astfel, această tehnologie ar putea cauza extincția umanului ca specie între specii și cea de-a 6-a extincție de masă a vieții pe planetă, prevăzută până acum pentru o bună parte a speciilor biodiversității se va extinde și asupra omului, prima specie din istoria naturală a Terrei care a devenit o forță geologică în transformarea naturii, dar și singura care și-a creat una de înlocuire, prin eliminarea din ecuație (formula) existențială teriană. Desigur, e greu, aproape imposibil de acceptat ideea că în mod voit, conștient se poate trece la crearea unei noi specii, mai inteligente decât noi sau la oricare alte aplicații ale noilor tehnologii care pot crea dezavantaje disproporționate în aport cu beneficiile scontate, cea ce nu e însă cu totul exclus. De aceea, calea sigură o reprezintă controlul în interes uman a acestora prin intermediul instrumentelor normative existente, cu un pronunțat caracter preventiv și anticipativ sau a altora noi, elaborate și adoptate în acest context.

7.3. Principiu fundamental imperativ. Intangibilitatea drepturilor umane și particularizarea exercitării lor în conceperea, dezvoltarea și utilizarea tehnologiilor de inteligență artificială

În virtutea acestei reguli, având în vedere perspectiva apariției, afirmării și evoluției formelor și aplicațiilor inteligenței artificiale, utilizarea sa implică drept imperativ neafectarea drepturilor umane, care trebuie să fie pe deplin respectate și apărute. Indiferent de circumstanțe și de stadiul de desfășurare a noilor tehnologii nu se pot adopta decizii care să deroge de la aceste drepturi fundamentale, inerente ființei umane (de la care nu se poate deroga în materie de IA) ori care să le limiteze. Toate dispozițiile de drept internațional, unional-european sau național care le-ar limita ori suspenda sunt nule. Așadar, în ansamblul lor, drepturile umane devin drepturi intangibile, nederogabile, componente ale identității juridice a umanității, care implică ideea de indisponibilitate, de imutabilitate, ceea ce transformă normele aferente la nivel de reguli de *jus cogens* în planul dreptului internațional și de identitate constituțională în cel național. Protecția și conservarea ființei umane în integralitatea statutului său ca element natural inteligent și creator și ca subiect de drept originar și unic prin aceasta implică, în contextul manifestării dezvoltărilor inteligenței artificiale, respectarea întocmai și în totalitate a drepturilor și libertăților fundamentale. Pentru acesta se impune, pe de o parte, un fel de *aggiornamento* a drepturilor fundamentale prin prisma exigenței respectării cerințelor lor în materie de IA și adaptării conținutului și semnificațiilor la noile provocări, având în vedere că aceasta modifică comportamentele umane, remodelează societatea și influențează câmpul și substanța multor drepturi fundamentale²⁸, iar, pe de alta, apariția, consacrarea și garantarea unor drepturi noi. În același timp, drepturile omului inhibă anumite folosințe ori favorizează altele, iar dezvoltarea noilor aplicații tehnologice

²⁸ A. Bensamoun, *Vers un droit de l'intelligence artificielle fondamentaliste?*, în: V. Barbé, St. Mauclair (dir.), „Intelligence artificielle & droits fondamentaux”, Editions L'Epitoge, 2022, p. 15.

poate contribui la o mai deplină exercitare a drepturilor umane. Într-o atare perspectivă, tehnologiile, în conceperea și folosirea lor, antreprenorii, actorii și utilizatorii de inteligență artificială trebuie să respecte exigențele statului de drept, drepturile omului și valorile democratice de-a lungul întregului ciclu de viață al sistemelor de noi tehnologii. Aceste drepturi și valori pot fi distribuite între ansambluri interdependente: cele aferente promovării demnității, cele care servesc prezervării societății și cele care permit favorizarea bunăstării²⁹.

Ca o concluzie, provocările generate de apariția, avântul și tendința de generalizare a aplicațiilor inteligenței artificiale marchează profund materia drepturilor umane, ridicând intangibilitatea lor la rangul de regulă imperativă absolută, ca instrument de asigurare a unicității, singularității și inalienabilității ființei umane, ca subiect originar de drept și ca valoare juridică esențială, presupunând o reacție adecvată a corpusului fundamentalist existent, la o asimilare a particularităților și expresie a noilor exigențe normative și de urgență a noi drepturi umane, cele ale erei inteligenței artificiale. În același timp, limitarea exercițiului drepturilor omului prin utilizări ale IA nu se poate face decât în condiții strict reglementate, cu caracter temporar și proporțional.

7.4. Dreptul și responsabilitatea umane de a controla IA. Dintr-o perspectivă normativă și într-o atare măsură dreptul trebuie să răspundă la noi și unele total inedite provocări ce se ridică astfel și să ofere răspunsuri juridice adecvate, uneori chiar avangardiste. Unul dintre acestea, formulate deocamdată la nivel doctrinal, constă în recunoașterea imperativului controlului uman asupra inteligenței artificiale ca un nou drept, și corelativ ca o responsabilitate umană etico-juridică spre a garanta supravegherea umană în alcătuirea și dezvoltarea respectivelor aplicații/sisteme în scopul de a evita afectarea altor drepturi umane existente³⁰ și în jurul căruia să se dezvolte într-un sistem propriu alte drepturi umane asupra IA. Este vorba, așadar, de garantarea pe această cale a protecției drepturilor și intereselor ocrotite juridic în scenariile IA; autonomia și capacitatea de învățare a respectivelor sisteme face iminentă necesitatea de a menține și de a dezvolta un control uman adecvat și eficient, în diferitele procese de creare și de dezvoltare a inteligenței artificiale, cu obiectivul de a evita afectarea drepturilor umane, și în caz de producere a sa, a se putea remedia. Se urmărește mai ales a garanta valori fundamentale deja ocrotite, precum egalitatea, viața privată, libertatea de exprimare, nediscriminarea, procesul echitabil ș.a. Ca urmare, semnificația controlului uman ca drept fundamental se referă la sensul său instrumental, adică se justifică spre a proteja drepturi intrinseci ființei umane, în cadre care nu sunt încă reglementate din punct

²⁹ B. Barraud, *Étique de l'intelligence artificielle*, Editions L'Harmattan, Paris, 2022, p. 136.

³⁰ C.S. Vasquez, J.A. Toro-Valencia, *El derecho al control humano: Una respuesta jurídica a la inteligencia artificial*, în „Revista Chileno de Derecho y Tecnología” nr. 2/2021, pp. 211-228.

de vedere juridic, precum cele ale IA. Într-adevăr, autonomia și capacitatea de învățare a respectivelor sisteme face iminentă necesitatea de a le controla uman, ca un concept teoretic și juridic în construcție, ce impune spre definitivare dezbateri și analize corespunzătoare.

O primă chestiune vizează asigurarea unei concordanțe între ritmul avansurilor tehnologice ale inteligenței artificiale și cel al reacțiilor juridice pertinente. În mod tradițional se considera că e deosebit de important ca dreptul să răspundă necesităților și evoluțiilor sociale și tehnologice, înainte ca ele să producă daune iremediabile și vulnerabilitate a drepturilor umane. Riscul ca progresul tehnico-științific să iasă de sub controlul uman și să afecteze umanitatea devine o preocupare generală, în primul rând din partea specialiștilor domeniului, cei mai conștienți în acest sens³¹ și mai ales în contextul bulversărilor întrevăzute de emergența rapidă și masivă a aplicațiilor IA.

De asemenea, se impune a delimita implicațiile juridice pe care le presupune recunoașterea controlului uman precum un drept, în ceea ce privește definirea titularului său, ce poate cere ca garanții și precum noi și inedite prerogative ale autorităților. În mod corelativ, în virtutea lui se nasc îndatoriri pentru stat și particulari, în scopul de a garanta noul drept în scenariile de inteligență artificială. E vorba, de exemplu, de definirea responsabilităților statale menite să-l garanteze ca atare; nu mai puțin se vizează restructurarea instituțională aferentă delimitării autorităților care să-și asume inspecția, supravegherea și, la nevoie, sancțiunea aferentă participanților la producția și dezvoltarea IA. Un întreg sistem de „răspundere/reparare/asigurare” specifice își așteaptă prefigurarea, consacrarea și aplicarea. Ca o concluzie, recunoașterea controlului uman al inteligenței umane ca nou drept fundamental propusă în acest mod, rămâne o cale mai puțin explorată, dar care se prefigurează ca o ipoteză fezabilă de reacție juridică adecvată la noile evoluții tehnologice revoluționare și care presupune ca prim pas extinderea de către state a protecției drepturilor umane în scenariile IA, sens în care controlul uman reprezintă un instrument important.

În definitiv, perspectiva pentru om de a păstra controlul asupra IA rezidă, în special, din punct de vedere tehnic în capacitatea sa de a arbitra între diferitele IAG, prin validarea conformității a cinci axe privind originea datelor, modalităților de tratament, condițiile folosirii, finalitățile și superiorizarea sa³².

Un aspect concret și deosebit de actual și relevant al acestei probleme îl reprezintă implicațiile noilor tehnologii emergente în privința armelor letale autonome, respectiv locul umanului în folosirea forței în relațiile internaționale. Progresele

³¹ „Dans les mêmes circonstances, je referas la même chose. Mais je suis inquiet que la conséquence majeure de tout ça puisse être que les modèles deviennent plus intelligents que nous et prennent la contrôle” declara, la 8 octombrie 2024, cu ocazia anunțului decernării Premiului Nobel pentru fizică 2024, unul dintre laureați, Geoffrey Hinton. „Le Figaro”, 8 octombrie 2024.

³² Th. Cassuto, *L’homme arbitre de l’intelligence artificielle*, „Daloz Actualité”, 24 mai 2024.

tehnologice stimulează dezvoltarea de sisteme de arme autonome fără control uman semnificativ (meaningful human control), delegând deciziile de viață și de moarte („dreptul inherent la viață”) mașinilor, care determină unde, când ori contra ce adversari vor fi utilizate, mai degrabă decât un operator uman. O cursă a armamentelor dotate cu IA trebuie împiedicată, alături de consacrarea interdicției de producere, de proliferare și de utilizare a armelor autonome ofensive ce acționează fără control uman semnificativ.

Înscirarea pe ordinea de zi a Adunării Generale a ONU a acestei problematice, recunoașterea urgenței abordării și rezolvării sale și emergența în diferite instanțe internaționale a ideii elaborării și adoptării unui tratat internațional privind interzicerea proliferării și utilizării armelor letale autonome și reglementarea aspectelor pendinte de dreptul internațional umanitar³³. Din această perspectivă, recunoașterea și garantarea controlului uman asupra folosirii forței în general și cel vizând dezvoltarea armelor autonome în special reprezintă un aspect important al dreptului esențial de control uman al IA³⁴. Păstrarea controlului uman și exercitarea sa prin intermediul dreptului reprezintă o preocupare centrală și un element esențial în materia regulilor războiului și a mijloacelor juridice de garantare a păcii³⁵. Dezvoltările pertinente și necesare la nivelul dreptului internațional pe calea încheierii de noi acorduri internaționale angajante ar trebui să stipuleze și din perspectiva imperativului controlului uman, în acest sens, de exemplu, că sistemele de IA nu vor înlocui niciodată umanii în deciziile letale finale și că ofițerii umani își vor conserva libertatea deplină și responsabilitatea morală și legală în privința oricărei recomandări de țintire (ciblaș) făcută de tehnologiile de inteligență artificială.

7.5. Dreptul la securitate față de riscurile tehnologiilor de IA

Ca expresie a acestui drept existențial inalienabil și în cele din urmă indispensabil conservării identității ca specie între specii decurge și dreptul la securitate față

³³ Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 78/241 din 22 decembrie 2023 *Sisteme de arme letale*; Rezoluția 51/22 din 7 octombrie 2022 a Consiliului pentru Drepturile Omului al ONU privind incidentele noilor tehnologii emergente în domeniul militar.

³⁴ N. Bontridder, *Les armes létales autonomes et le droit international humanitaire: le nécessaire contrôle humain sur l'usage de la force*, în „Time to reshape the digital society: 40th anniversary of the CRIDS”, Collection du CRIDS, no. 52, Editions Larcier, Bruxelles, 2021, pp. 407-440.

³⁵ Așa cum s-a remarcat, ne aflăm practic la un punct major de inflexiune în domeniul conflictelor militare, la limita de a se trece de la un război dus de umani asistați de IA, la unul dus de IA asistată de oameni! O atare schimbare, când inteligența artificială ar lua decizia finală în derularea loviturilor letale fără intervenția umană, ar marca o „nouă eră sumbră pentru specia noastră”. Retragerea umanilor din procesul decizional ar putea conduce la niveluri de eficacitate incredibilă în materie de crime de război, eliminându-se posibilitatea ca ofițerii subalterni să pună în discuție ordinele pentru a opri masacrele civililor neînarmați ori a combatanților care au capitulat conform dreptului internațional (Alex Stamos, *L'évolution de l'intelligence artificielle en matière de guerre risque de marquer une nouvelle ère sombre pour notre espèce*, „Le Monde”, 11 novembre 2024).

de riscurile generate de noile tehnologii, și cu precădere cele așteptate de la IAG. Radicalitatea problemei impune schimbarea paradigmei securitatea prin reglementare (normare) anticipată, într-o abordare preventiv-precauțională a soluționării sale. Dacă până acum, în principiu, normele de securitate erau stabilite și adoptate juridic învățând din experiențele anterioare și (eventual) erorile comise, în situația tehnologiilor de superinteligentă artificială, în special, această perspectivă devine inoperabilă, având în vedere consecințele imprevizibile, distructibile și ireparabile pe care le poate genera. Se impune, în acest context, trecerea de la o atitudine reactivă la una anticipativă, securitară, proactivă. Iar acest rol de a garanta securitatea existenței speciei și integrității civilizației sale nu poate fi asigurat decât de o normă prestabilită, fie ea etică sau mai ales juridică, dar riguros respectată. Dacă se instituie și se respectă norme de securitate adecvate și eficiente care obligă operatorii domeniului să demonstreze că concep, construiesc și utilizează instrumente (sisteme) față de care păstrează controlul responsabil și eficace. De aici decurge, în cele din urmă și în primul rând ca un imperativ securitar, nevoia de reglementare, având în centrul său adevărul că nu este în interesul nimănui, individual și colectiv de a inventa și produce o nouă specie, mai inteligentă, care să o înlocuiască pe cea umană, cel puțin în virtutea instinctului de supraviețuire și de respingere a celui de autodistrugere. Și în același registru securitar se înscrie și abordarea promovată de cadrul normativ în curs de construire și abordare.

Regulamentul (UE) 2024/1689 din 13 iunie 2024 oferă perspectivele unui standard mondial al IA de încredere, ca prim text juridic de natură orizontală ce stabilește exigențele reglementare obligatorii pentru principalii operatori (inclusiv pentru autoritățile publice) ai lanțului de valoare globală a sistemelor de IA cele mai de risc puse pe piață ori utilizate în Uniune³⁶. Ca act de reglementare el poartă dimensiunile specifice dreptului IA: pe de o parte, se înscrie în mod natural în „ecosistemul dinamicii mondiale a tehnologiilor de inteligență artificială”, iar, pe de alta, și tot în același fel „își impune marca normativă” sprijinindu-se și exprimând în acest domeniu politica europeană de securitate a produselor și metodologia noului cadru legislativ („New Legislative Framework” – NLF) fondată pe abordarea riscurilor. În acest sens se instituie o veritabilă „schemă de conformitate *ex ante* alimentată de norme tehnice și un cadru *ex post* de supraveghere a pieței, de-a lungul întregului ciclu de viață a sistemelor de IA”. În același timp, așa cum s-a remarcat, în centrul reglementării se află conceptul de risc, care se „emancipează parțial în

³⁶ Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială, și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială), JO L, 2024/1689, 12.07.2024; pentru o prezentare analitică, a se vedea: M. Ho-Dac, *Premier décryptage du règlement européen sur l'intelligence artificielle (AI Act): vers un stand mondial de l'IA de confiance?* În „Recueil Dalloz” no. 34, 3 octobrie 2024, pp. 1678-1685; C. Crichton, *Projet de règlement sur IA (II): une approche fondée sur les risques*, Dalloz Actualité, 4 mai 2024.

litera sa” de *acquis*-ul NLF și care include, alături de riscurile pentru „sănătate și securitate”, pe cele vizând „drepturile fundamentale”, „valorile Uniunii”, precum și respectul democrației și al statului de drept, ceea ce reflectă o „înclinare legislativă umanistă”, care prezintă semnificații importante din unghiul problematicii promovării unei noi categorii de drepturi ale omului, cea de-a patra, centrată pe ocrotirea omului ca specia și individ față de perspectivele apariției unui „alter ego” artificial, autonom și cu scopuri proprii, care pot deveni contrarii și distructive pentru o condiție umană autentică, tradițională³⁷. Din întreaga concepție a actului normativ fondator se degajă perspectiva condiției umane și a drepturilor omului, acesta fiind plasat în centul tehnologiilor de inteligență artificială în dimensiunea lor inovantă, dar și de risc pentru drepturile și libertățile fundamentale.

Cadrul juridic european uniform cu vocație universală de dezvoltare, introducerea pe piață, punerea în funcțiune și utilizarea de sisteme de inteligență artificială este construit pe și degajă exigențele unui drept esențial la securitate umană față de riscurile aferente inteligenței umane, deși neenunțat expres și consacrat ca atare. Obiectivele declarate sunt clare și evidente în acest sens, constând în:

- a veghea ca sistemele de IA introduse pe piață să fie *sigure* și să respecte legislația în vigoare în materie de drepturi fundamentale, valorile UE, statul de drept și durabilitatea de mediu;

- a garanta *securitatea juridică* în scopul de a facilita investițiile și inovația în domeniu;

- întărirea guvernanței și aplicarea efectivă a legislației existente în materie de *exigențe de securitate aplicabile sistemelor de inteligență artificială și de drepturi fundamentale*;

- facilitatea dezvoltării unei piețe unice pentru aplicațiile IA *legale și sigure* și a împiedica fragmentarea pieței. Pentru aceasta, Regulamentul IA cadru a stabilit interdicția anumitor practici, exigențe specifice aplicabile sistemelor de IA de înalt risc, reguli armonizate în materie de transparență aplicabile sistemelor de IA destinate să interacționeze cu persoane umane, celor de recunoaștere a emoțiilor și de categorizare biometrică și sistemelor de IA generativă utilizate pentru a genera ori manipula imagini ori conținuturi audio sau video. Nu în ultimul rând, întreaga abordare astfel reglementată și promovată trebuie să țină seama de rezultatele benefice asupra protecției sociale și de mediu pe care le poate aduce inteligența artificială, precum și de nivelurile de risc ori de consecințele negative pe care le poate avea această tehnologie.

Coerența e asigurată cu Carta drepturilor fundamentale a Uniunii și dreptul derivat al UE în domeniul protecției datelor, a consumatorilor, nediscriminării și egalității de gen. Se completează dreptul existent în materie de nediscriminare stipulându-se exigențe ce vizează reducerea la minimum a riscului de discriminare

³⁷ T. Christakis, T. Karathanasis, *Tools for navigating the EU AI Act: (2) Visualization pyramid*, 7 mars 2024, online.

algoritmă, însoțite de obligații vizând gestiunea riscurilor, determinarea și controlul uman de-a lungul întregului ciclu de viață al sistemelor de IA. Caracteristica esențială a statutului juridic astfel conferit IA este aceea ca ea să fie „de încredere și centrate pe om”, asigurând „un nivel ridicat de protecție a sănătății, a siguranței, a drepturilor fundamentale consacrate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, inclusiv a democrației, a statului de drept și a mediului, de a proteja împotriva efectelor dăunătoare ale sistemelor de IA” (considerentul 1).

7.6. *Dreptul și îndatorirea de a utiliza IA spre binele comun.* În doctrina mexicană de profil s-a afirmat și argumentat nevoia consacării unui drept uman la folosirea inteligenței artificiale³⁸, și aceasta în aceeași cheie a respectării drepturilor umane întrucât limitarea ei ar însemna nu numai o mare pierdere în privința dezvoltării economice și tehnologice, ci și o posibilă încălcare a îndrituirilor fundamentale. Stabilind o atare utilizare printr-o nouă generație de reglementări internaționale, care să o garanteze, protejeze și să promoveze pe această cale bunăstarea persoanelor și acționând spre poziționarea ei precum un drept uman și exprimarea provocărilor pe care le implică, se întrevide o altă inedită dezvoltare în materie. Folosirea aplicațiilor inteligenței artificiale cu caracter constant, ușor accesibilă și gratuită, chiar cotidiană de cât mai multe persoane, degajă ideea recunoașterii IA ca și un drept uman, iar acest lucru ar putea presupune ca fiecare individ să se bucure de un acces just la tehnologiile respective. Aceasta ar favoriza și îmbunătățirea semnificațiilor și a exercitării celorlalte drepturi umane, cum ar fi cele economice, sociale și culturale, depășirea îngrădirilor accesului la informație, ameliorarea asistenței sanitare și să se faciliteze accesul la educație. Spre a se putea reuși în această privință e fundamental să se elimine îngrădirile digitale, asigurându-se accesul la tehnologii și garantându-se că toate sectoarele sociale, mai ales cele mai defavorizate să nu rămână în urmă în cursa pentru utilizarea IA, în beneficiul fiecărei persoane și a binelui comun.

8. Un posibil pact al drepturilor „omului digital” în contextul provocărilor inteligenței artificiale

Un instrument util de guvernare benefică a unei atare situații complexe, evident tranzitorii, dar cu perspective tot mai ferme, l-ar putea constitui un al patrulea pact în materie, cel al drepturilor omului digital în contextul provocărilor inteligenței artificiale. El s-ar adăuga celor două existente și în vigoare – cel al drepturilor civile și politice și, respectiv, cel al drepturilor economice, sociale și culturale din 1966 și celui preconizat, al drepturilor umane de mediu și ar implica o particularizare a acestora la condițiile și mizele celei de-a patra revoluții științifico-tehnice. În această

³⁸ L.A.M. Aboytes, *El derecho humano al uso de la inteligencia artificial (IA)*, în „Revista latinoamericana de ciencias sociales y humanidades”, nr. 6/2023, p. 188 și urm.

perspectivă el ar putea avea în vedere două funcții, cu o structurare corespunzătoare: pe de o parte, *codificarea* dezvoltărilor reglementărilor și inventarierea dimensiunilor drepturilor fundamentale afirmate în context digital și al inteligenței artificiale, impusă de impactul deja afirmat al noilor tehnologii, iar, pe de alta, surprinderea și exprimarea evoluțiilor specifice, într-un cadru de principii etico-juridice evolutive sub forma unor noi îndrituiri și exigențe fundamentale de genul celor enunțate anterior, care să asigure și să garanteze o IA etică, centrată pe om, aflată permanent sub control uman și utilizată exclusiv spre finalități benefice sociale și în scop exclusiv pașnice. O atare abordare ar fi impusă mai ales de imperativul evitării unui decalaj prea accentuat între ritmul extraordinar al avansurilor științifico-tehnologice și evoluția reglementărilor juridice. Tot în acest sens s-ar impune și o reformare și adecvare a conceptelor și mecanismelor juridico-instituționale aferente domeniului, în sensul imprimării unui dinamism și a unei eficiențe corespunzătoare ineditului ecosistem tehnologic pe cale a se instaura și favorizării inovării tehnice.

9. Concluzii

La nivelul actual de dezvoltare al reglementării juridice în materie și al abordării problematicei juridice aferente se constată absența analizei și practicii coerente ale drepturilor omului în elaborarea și transferul noilor tehnologii. Desigur, documentele internaționale în vigoare privind drepturile omului nu cuprind prevederi directe, exprese ori specifice referitoare la IA, dar textele unor articole pot fi interpretate, iar semnificațiile lor raportate la anumite cadre de implicare a acesteia. Este cazul, de pildă, al dispozițiilor referitoare la dreptul la viață privată (precum cele aferente art. 17 din Pactul internațional din 1966 cu privire la drepturile civile și politice, art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului sau cele pendinte art. 11 din Convenția americană privind drepturile umane din 1981) și în virtutea cărora se poate considera că aplicațiile IA includ culegerea de date personale și supravegherea. Totuși, pentru a stabili cadrul juridic care sprijină apărarea utilizării inteligenței artificiale ca drept uman se pot invoca și alte texte internaționale în domeniu, precum art. 15 (1) lit. b) din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966 relativ la „dreptul fiecăruia... de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale”, sau articolul 14 – dreptul la beneficiile culturii, din Protocolul adițional la Convenția americană privind drepturile umane în materia drepturilor economice, sociale și culturale (San Salvador, 1988) și care stipulează că „Statele părți... recunosc dreptul tuturor persoanelor de a se bucura de progresul științific și tehnologic”, ceea ce presupune, într-o interpretare actualizată, și folosirea tehnologiilor de IA. Pe măsură ce aceasta avansează e necesar să se analizeze amploarea și profunzimea implicațiilor sale ca drept fundamental întrucât cadrele juridico-politice internaționale existente, începând cu fundamentul proclamat prin Declarația universală a drepturilor omului din 1948, ne oferă o bază solidă spre

a aborda problemele generate de folosirea noilor tehnologii și aspectele vizând legăturile sale cu protecția drepturilor omului. Cu atare repere juridice se poate garanta, cel puțin pentru început, ca cercetările vizând și utilizarea IA să se desfășoare cu exigențele respectării demnității umane, protecției vieții private, asigurării egalității, recunoscându-se un drept al IA pentru ca alături de folosirea sa, acesta promovează și protejează alte drepturi fundamentale. Spre exemplu, deși Declarația universală din 1948 nu se referă la IA, există totuși în conținutul său elemente ce oferă o bază pentru a recunoaște drepturile care au legătură cu inteligența artificială precum prevederile art. 3 care stabilesc că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertatea și la securitatea persoanei” ori prevederile art. 9 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice relative la libertatea și securitatea persoanei ceea ce ar putea include, într-o interpretare teleologică, protecția împotriva folosințelor dăunătoare ale IA. Recunoașterea acesteia din urmă ca un drept poate ajuta la promovarea egalității și îmbunătățirii vieții persoanelor sub diferite aspecte relevante pentru o seamă de drepturi umane clasice.

Fără îndoială, nu poate exista un drept al inteligenței artificiale în afara cunoașterii și garantării intangibilității și a particularităților manifestărilor în privința conceperii și utilizării noilor tehnologii a drepturilor umane, exigențelor statului de drept și valorilor unei societăți democratice. Dimpotrivă, el își începe cristalizarea, își continuă afirmarea și își definește finalitățile tocmai pornind de la imperativul intervenției dreptului spre a asigura controlul și consacra responsabilități umane asupra desfășurării aplicațiilor de IA, de-a lungul întregului ciclu de existență al sistemelor aferente. Impactul asupra drepturilor umane și a dreptului lor presupune și generează o „fundamentalizare” a reglementărilor juridice pendinte domeniului exprimată deopotrivă prin particularizarea semnificațiilor normelor și principiilor existente la provocările inedite apărute în acest context și apariția și afirmarea de reguli, concepte și instituții noi sau inovatoare. Într-o abordare profund umanistă, principiul fundamental în soluționarea problematicii pe care o generează provocările IA în planul drepturilor omului ar trebui să exprime imperativul că IA are potențialul de a profita umanității și acesta s-ar impune să fie unicul obiectiv al dezvoltării aplicațiilor ei.

De remarcat, în acest context de preocupări, apariția în România a primei jurisprudențe relevante în materie, reprezentată de Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 6 decembrie 2024 privind anularea procesului electoral cu privire la alegerea Președintelui României din anul 2024³⁹, în privința impactului noilor tehnologii asupra drepturilor electorale. Înscrierea în „blocul de constituționalitate” a protejării față de efectele negative ale utilizării netransparente a tehnologiilor digitale și a inteligenței artificiale „atât a drepturilor electorale ale cetățenilor (dreptul la vot și dreptul de a fi ales), cât și fundamentele ordinii constituționale, premise esențiale pentru menținerea caracterului democratic și de stat de drept al României”

³⁹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 1231 din 6 decembrie 2024.

(în special pct. 14 și 21), se circumscriu viziunii promovate de Convenția-cadru a Consiliului Europei privind inteligența artificială și drepturile omului, democrație și statul de drept din 17 mai 2024 și documentele pertinente ale UE.

Ca principiu, drepturile umane fundamentale nu trebuie să fie afectate de rezultatele inovării tehnologice, sau dacă se întâmplă, să fie într-o cât mai mică măsură, și aceasta nu în substanța ci, eventual în exercițiul lor, temporar și proporțional, oricât de seducătoare vor fi acestea, întrucât primele sunt și rămân dimensiuni inconfundabile și ireductibile ale ființei umane și repere de desfășurare ale progresului economico-social și tehnologic. În același timp, sistemul lor se completează în mod articulat și independent în semnificații cu valorile umane ce trebuie să ghideze dezvoltarea noilor tehnologii digitale și de inteligență artificială, respectiv: incluziunea, respectul, umanismul, dezvoltarea individuală, transparența, colaborarea, accesibilitatea, durabilitatea și armonia.

O IA benefică umanului (care se impune să constituie obiectivul progreselor promițătoare ale noilor tehnologii) nu poate merge împotriva drepturilor fundamentale precum dreptul la viață, la egalitate ori la libertate care fac parte din coloana vertebrală a unei IA responsabile și singura admisibilă. În același timp, niciun drept nu este absolut și uneori trebuie să intervină arbitraje între diferitele drepturi în cadrul societății, cât și între interesele individuale și colective.

Asigurarea faptului că sistemele de IA dezvoltate respectă drepturile umane presupune elaborarea și utilizarea unor instrumente adecvate realizării unui atare obiectiv. Unul dintre ele îl constituie evaluarea impactului acestora asupra drepturilor omului, care să definească parametrii necesari pentru a anticipa și a previziona impacturile respective ale proiectelor de inteligență artificială asupra drepturilor, după caracteristici proprii (tipul de IA, datele utilizate, gradul de aplicabilitate ș.a.) și domeniul de aplicare (sănătate, educație, imigrare etc.). Odată aceste efecte identificate se impun elaborarea și aplicarea de strategii menite să reducă riscurile detectate până la un grad considerat ca acceptabil și aceasta înainte de implementarea sistemului de IA. În același timp, ineditul situațiilor create impune, la rândul-i, rezolvări inovante. Așa, de pildă, în fața manipulărilor, în special politice, efectuate grație aplicațiilor de inteligență artificială generativă de texte ori imagini, modurile de protecție și de reglementare sunt încă dificil de definit. E vorba cu precădere de a ști dacă aceasta trece numai prin negocieri umane ori poate fi integrată în însăși IA. Așadar, o inteligență artificială etică prin construcția sa care, în afara dificultăților tehnice pe care le implică în realizare presupune obținerea unui consens internațional asupra unui sistem de valori apropiate și a reconcilia cu aceasta natura profundă a învățării mașinii, al cărei scop e a face predicții reflectând starea obiectivă (și uneori regretabilă) a datelor și în mod inevitabil a prejudecăților lor⁴⁰.

⁴⁰ J. Ponce, I. Ryl, *Peut-on rêver d'IA intrinsèquement éthiques ?*, „Le Monde”, 11.12.2024.

Aceste evoluții conceptuale și reglementare converg spre constituirea unei noi categorii, generații de drepturi ale omului, cea a „drepturilor-sistem”, succesivă drepturilor-libertăți, drepturilor patrimoniale și drepturilor sociale și din ultima perioadă celor de mediu „menită să organizeze dimensiunea sub-adiacentă a universului nostru digital”⁴¹. O atare provocare teoretică de conceptualizare și de necesitate practică de promovare a „noilor drepturi” s-a impus în contextul perspectivelor de evoluție a aplicațiilor de inteligență artificială anunțate post-stadiului IA generativă (2022). Dacă anterior acestui moment se aprecia că, departe de a incita la inventarea de noi drepturi, revoluția tehnologică invită mai degrabă la o mai bună devoalare a ceea ce formează „subsolul”, fundamentul valorilor universale ale drepturilor omului⁴², revoluția ChatGPT și perspectivele IAG pentru un viitor apropiat recalculează datele problemei. Prin „inteligența artificială generalizată” teza fondatoare a însuși conceptului de drepturi umane a întemeierii acestora pe ideea unei naturi umane universale e pusă în discuție, ceea ce impune și regândiri și reasezări corespunzătoare. Ritmul extraordinar de evoluție accelerată a noilor tehnologii impune o cadență adecvată a dezvoltărilor juridice, iar o atare nouă categorie de drepturi (umane?) devine ilustrativă. Identificarea, analiza și precizarea acestor principii și drepturi permit reglarea și încadrarea juridică a activităților IA, iar aceasta poate fi mobilizată spre a promova și consolida drepturile umane și favoriza respectarea deplină și aplicarea lor efectivă. Așa, de exemplu, instrumentele informatice pot detecta deciziile (umane ori automatizate) pârținitoare ori supraveghea și detecta apariția de discriminări. În privința statului de drept și cea a democrației, aplicațiile de IA pot să contribuie la îndiguirea difuzării informațiilor false ori la îmbunătățirea eficienței procedurilor administrative, ajutând autoritățile publice spre a răspunde mai bine la nevoile de guvernanță și la exigențele respectării drepturilor umane.

Impunerea problematicei impactului noilor tehnologii asupra drepturilor fundamentale a generat și preocupări privind adaptarea constituțiilor, a dispozițiilor lor pertinente în acest sens. Ca o primă soluție s-a invocat astfel mai întâi „principiul constituționalismului viu”, care presupune o interpretare dinamică a legii fundamentale și o adaptare a prevederilor sale de-a lungul timpului spre a trata problemele neprevăzute. Dezvoltările creatoare ale jurisprudenței pertinente au generat din ce în ce mai multe slabe concluzii relevante, dar în aceeași logică a nevoii de răspuns adecvat la marile provocări ale noilor realități, a radicalității și rapidității

⁴¹ „Aceste principii, prin demersul universal pe care îl întreprind, ar putea să se înscrie într-o nouă generație de principii și drepturi ale omului în era digitală”. CNIL, „Comment permettre à l’homme de garder la main? Les enjeux éthiques des algorithmes et de l’intelligence artificielle”, synthèse du débat public animé par la CNIL dans le cadre de la mission de réflexion éthique confié par la loi pour un République numérique, dec., 2017, p. 61.

⁴² E. Dubout, *Les nouvelles frontières de l’égalité et le concept de nature humaine*, în O. de Frouville, J. Tavernier (dir.), „La déclaration universelle des droits de l’homme 70 ans après: les fondements des droits de l’homme au défi des nouvelles technologies”, *lucr. cit.*, p. 134.

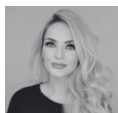
transformărilor implicate de cea de-a 4-a revoluție științifico-tehnică au apărut și reflecțiile vizând revizuirii corespunzătoare ale textelor constituționale. Așa se face că propuneri oficiale de revizuire a legilor fundamentale să cuprindă și aspecte ținând de reflectarea avansurilor noilor tehnologii; de exemplu, inițiativa spaniolă de acest gen din 29 decembrie 2020 se referea și la configurarea unui drept autonom la protecția datelor cu caracter personal, incluzând și așa-zisul „drept la uitare”. Propunerea de *lege constituțională relativă la Carta inteligenței artificiale și a algoritmilor* (nr. 3084, depusă la 15 ianuarie 2020 la Adunarea Națională) a unui deputat francez mergea și mai departe și preconiza înscrierea în preambulul Constituției Franței din 1958 a unei referiri la textul și edictarea unei Carte a IA. Ca o reacție tehnică la asemenea perspective, asistăm la elaborarea și experimentarea de proiecte și de considerații ce presupun încorporarea unei contribuții democratice în dezvoltarea IA, ca etapă semnificativă pentru alinierea modelelor de limbaj avansate cu valorile umane. Este cazul „inteligenței artificiale colective”, considerată o metodologie inovatoare dezvoltată spre a garanta că sistemele de IA funcționează în acord cu principiile normative explicite, în mod similar unei constituții riguroase a comportamentului unui popor. Definirea unui ansamblu de valori și de principii menite să garanteze că acțiunile IA sunt conforme normelor și așteptărilor sociale și promovarea lor asigură crearea unui nou model de limbaj al unei etici umaniste în domeniu.

În același context al reacțiilor tehnico-etice se înscrie și redactarea așa-zisei „constituții a robotului”, aferentă sistemului de colectare a datelor de antrenament, ce permite o mai bună formare a acestor mașini pentru lumea reală și prezentată ca „un ansamblu de parametri axați pe securitatea de respectat în timpul selecției sarcinilor unui robot”. Pornind de la cele trei legi ale roboticii enunțate de I. Asimov (dintre care prima stipulează că „un robot nu poate aduce atingere unei ființe umane și nici să rămână pasiv, lăsând ca o ființă umană să se expună unui pericol”), se elaborează și aplică reguli de securitate care cer, printre altele, ca nicio mașină să nu efectueze sarcini care implică oameni, animale, obiecte de tranșat ori aparate electrice și instituirea unor mecanisme de siguranță (de genul celor menite să o oprească automat atunci când forța exercitată asupra articulațiilor sale depășește un anumit prag).

Pe lângă asemenea „provocări constituționale”, se multiplică și inițiativele legislative în materie, în statele membre ale UE și în contextul amenajării implementării regulamentului (UE) 2024/1689 privind IA. Acest efort de adaptare a dreptului existent la exigențele noilor tehnologii convergente și preocupările referitoare la adoptarea de noi reglementări menite să guverneze utilizarea acestora și de îndiguire a eventualelor lor efecte negative asupra drepturilor fundamentale, prefigurează constituirea unui veritabil „drept al drepturilor omului în context digital și al inteligenței artificiale”.

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

PROFESIA DE CONSILIER JURIDIC ȘI IMPACTUL RECENTULUI RECURS ÎN INTERESUL LEGII ÎN PRIVINȚA ACESTEI PROFESII

Cons. jur. drd. Alexandra Mădălina VICOL

Abstract: *If we take into account the speed with which contemporary societies transform and the contradictory developments manifested in various forms, then we realize that the concern for the continuous improvement of any profession is natural. Compared to these developments, we note that the legal professions, but especially that of legal counsel, should join this trend of continuous improvement.*

Considering that both private and/or state economic operators, as well as the competent public authorities that organize public services, under public law, in order to satisfy a public interest, have an interest in having competent legal personnel in their organization chart, then, it is preferably, to the extent that these entities recruit their employees for the performance of the specific activity, that of legal representation, from among law graduates, to choose personnel who, in advance, has gone through the stages of professional training through a college of legal advisers, with the completion of the entrance exams to the profession, to avoid the risk of not being able to ensure their representation in court.

Keywords: *legal advisor, judicial representation, litigation, civil procedure code, administrative litigation*

1. Introducere

Recent, la data de 26 aprilie 2024, completul pentru soluționarea recursului în interesul legii ce a format obiectul Dosarului nr. 390/1/2024, constituit conform dispozițiilor art. 516 alin. (2) din Codul de procedură civilă și ale art. 31 alin. (4) lit. b) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a decis prin Decizia nr. 7 din 22 aprilie 2024 cu privire la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 5 și art. 20 din Legea nr. 514/2003¹, că

¹ <https://www.iccj.ro/2024/05/31/decizia-nr-7-din-22-aprilie-2024-2/>.

„admite recursul în interesul legii formulat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și, în consecință, stabilește că: În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 5 și ale art. 20 din Legea nr. 514/2003 privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic, cu modificările și completările ulterioare, prestarea activității specifice, de reprezentare juridică, se poate realiza de către consilieri juridici, în calitatea lor de funcționari publici sau de angajați cu contract individual de muncă, independent de înscrierea acestora în Tabloul profesional al consilierilor juridici ținut de Colegiile Consilierilor Juridici din România. Obligatorie, potrivit dispozițiilor art. 517 alin. (4) din Codul de procedură civilă”.

În concret, prin această decizie a fost reținută opinia formulată de către Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția Judiciară, *„ca fiind în litera și spiritul legii prima orientare jurisprudențială, în sensul că, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 5 și art. 20 din Legea nr. 514/2003, prestarea activității specifice, de reprezentare juridică, se poate realiza de către consilieri juridici, în calitatea lor de funcționari publici (în cazul unei autorități, instituții publice sau persoane juridice de drept public) sau de angajați cu contract individual de muncă (în cazul unei instituții sau al unei persoane juridice de drept public ori de drept privat), independent de înscrierea acestora în Tabloul profesional al consilierilor juridici ținut de Colegiile Consilierilor Juridici din România”.*

Practic, s-a solicitat, de către Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția Judiciară, **lămurirea următoarei chestiuni de drept: dacă înscrierea consilierului juridic pe Tabloul profesional al consilierilor juridici definitiv și stagieri constituie o condiție pentru dobândirea dreptului de exercitare a profesiei de consilier juridic, întrucât practica jurisprudențială este neunitară.** Față de această interpretare, înțeleasă de către o parte a celor implicați ca o eliminare a condiționării accederii în profesia de consilier juridic cât și a dobândirii (instantanee) a calității de reprezentant al unei entități juridice, fără parcurgerea niciunei formalități, ci, direct de pe băncile unei facultăți de drept acreditate și doar prin simpla formalitate de a se înscrie într-o asociație profesională, noi avem o altă opinie.

În concret, apreciem că este în interesul societății în general, și, în interesul public, în special, ca autoritățile publice să aibă angajate persoane cu înalte competențe profesionale, și nu persoane ușor șantajabile și fără pregătire profesională temeinică, mai ales că, în această perioadă, pentru o mai bună contracarare a fenomenului de criză economică care a cuprins întreaga lume ca urmare a războiului din Ucraina, a penuriei de materii prime, a crizei alimentare, a efectelor pandemiei, a iminentei sistări a ajutoarelor de stat de la nivelul UE datorită pandemiei, a situației politice complicate la nivel național și mondial care se prefigurează etc., ar trebui ca litigiile provenite din diverse cauze să fie instrumentate de consilieri juridici cu acces permanent la pregătire temeinică și la o asociație profesională, constituită în baza legii, și care și-a demonstrat în timp profesionalitatea.

2. Metodologia de cercetare folosită

Pornind de la o abordare retrospectivă, istorică a domeniului cercetat, articolul oferă posibilitatea înțelegerii importanței relațiilor dintre autoritățile publice și particulari, abordare stringentă în cazul României, iar în contextul iminentei aderări a Republicii Moldova la Uniunea Europeană această abordare ar trebui să fie prioritară, întrucât poate acoperi lacunele și capcanelor ascunse în actualele legislații, din ambele țări.

Totodată, articolul creionează perspectivele acestei problematici și ajută la însușirea fundamentelor teoretice ale acesteia și aplicabilitatea practică a acestor cunoștințe teoretice obținute.

Profesia de consilier juridic, ca profesie reglementată prin norme de drept al muncii și legi conexe, are ca substitut aceleași metode de aplicare la cunoașterea și acțiunea juridică ca a oricărei alte ramuri de drept.

Astfel, au fost utilizate aceleași metode uzitate în studiul oricărei alte ramuri a dreptului.

Dreptul muncii, prin natura și destinația sa este un fenomen cu multe și profunde conexiuni și interferențe sociale și umane. Cercetarea fenomenului, parte a cercetării fenomenului juridic, se realizează prin folosirea aceluiași metode utilizate în studiul dreptului: metode generale și metode concrete. În prezentul articol se regăsesc diferite metode generale cum ar fi: metoda generalizării și abstractizării, metoda logică, metoda istorică, metoda comparației, metoda sociologică, metoda analizei sistemice și metoda prospectivă sau de prognozare.

3. Implicațiile admiterii acestui recurs în interesul legii asupra calității de reprezentant, în instanță, a consilierului juridic

În partea introductivă a deciziei, referindu-se la orientările jurisprudențiale divergente, la punctele 15-24, Înalta Curte, constată că „autorul sesizării a arătat că, în urma analizării practicii judiciare existente la nivel național, a rezultat că problema de drept a fost soluționată diferit de către instanțele judecătorești. Astfel, într-o primă orientare jurisprudențială, s-a considerat că dispozițiile art. 5 și ale art. 20 din Legea nr. 514/2003 nu impun consilierilor juridici, drept condiție pentru prestarea activității specifice, ca aceștia să fie înscrși pe Tabloul profesional al consilierilor juridici ținut de Colegiile Consilierilor Juridici din România, întrucât prevederile respective din Legea nr. 514/2003 conferă consilierilor juridici opțiunea de a face parte dintr-o asociație profesională, și nicidecum nu instituie o obligație în acest sens. Ca răspuns la criticile ridicate de părțile aflate în litigiu privind nerespectarea dispozițiilor Statutului profesiei de consilier juridic, act publicat în Monitorul Oficial al României, instanțele au menționat că prevederile din Legea nr. 514/2003 care fac trimitere la organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic în condiții similare profesiei de avocat sunt insuficiente, neclare sau mult prea vagi pentru a se institui un paralelism viabil între cele două profesii; în plus, interpretarea și aplicarea

dispozițiilor unei legi nu se pot face în baza unor completări introduse prin acte cu putere infralegală, adoptate de o asociație profesională.

În consecință, instanțele care s-au raliat acestei orientări jurisprudențiale au respins, ca neîntemeiată, excepția lipsei calității de reprezentant a persoanelor care au compărut în procese în calitate de consilier juridic, chiar dacă nu făceau parte dintr-un colegiu al consilierilor juridici și nici nu erau înscrși în Tabloul profesional al consilierilor juridici.

În sensul acestei orientări jurisprudențiale s-au atașat hotărâri definitive pronunțate de Curtea de Apel București, Tribunalul București, Judecătoria Sectorului 2 București, Judecătoria Sectorului 6 București, Curtea de Apel Ploiești, Tribunalul Suceava, Curtea de Apel Brașov, Curtea de Apel Cluj, Tribunalul Cluj și Tribunalul Iași.

Opinia contrară a instanțelor, în cea de-a doua orientare jurisprudențială, a fost în sensul că exercitarea profesiei de consilier juridic nu se poate realiza doar în virtutea numirii în această funcție sau în baza unui contract individual de muncă, ci este necesară, în prealabil, dobândirea calității de consilier juridic, în condițiile Legii nr. 514/2003 și ale Statutului profesiei de consilier juridic.

La solicitarea părții adverse ori din oficiu, instanțele judecătorești au pus în vedere persoanelor care au compărut în procese în calitate de consilieri juridici să facă dovada acestei calități, în sensul că fac parte dintr-un colegiu al consilierilor juridici și că sunt înscrși în Tabloul profesional al consilierilor juridici ținut de Colegiile Consilierilor Juridici din România.

Referitor la susținerile că dispozițiile Legii nr. 514/2003 nu impun obligația asocierii într-un colegiu al consilierilor juridici și, în mod evident, nici obligația respectării statutului unui asemenea colegiu, instanțele au reținut dispozițiile art. 6 din Legea nr. 514/2003, în temeiul cărora «Consilierii juridici au drepturile și obligațiile prevăzute de lege potrivit statutului profesional și reglementărilor legale privind persoana juridică în serviciul căreia se află sau cu care are raporturi de muncă», coroborate cu dispozițiile art. 3 din Statutul profesiei de consilier juridic și cu aspectele reținute la paragraful 28 din Decizia nr. 9 din 4 aprilie 2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 400 din 26 mai 2016.

Instanțele care au adoptat această orientare jurisprudențială au admis excepția lipsei calității de reprezentant, în sensul art. 84 alin. (1) din Codul de procedură civilă, a celor care nu au făcut dovada apartenenței la un colegiu al consilierilor juridici și înscrierii pe tabloul profesional, cu toate consecințele decurgând din această soluție: anularea cererilor de chemare în judecată, anularea căilor de atac, imposibilitatea de a reprezenta părțile și de a formula concluzii în instanță.

În sensul acestei orientări jurisprudențiale s-au pronunțat Tribunalul București, Judecătoria Sectorului 1 București, Judecătoria Sectorului 2 București, Judecătoria Sectorului 6 București, Tribunalul Suceava, Tribunalul Vaslui și Tribunalul Hunedoara, așa cum rezultă din hotărârile judecătorești definitive atașate la memoriul de recurs în interesul legii”.

Referitor la prima orientare jurisprudențială invocată de autorul sesizării la care „s-au atașat hotărâri definitive pronunțate de Curtea de Apel București, Tribunalul

București, Judecătoria Sectorului 2 București, Judecătoria Sectorului 6 București, Curtea de Apel Ploiești, **Tribunalul Suceava**, Curtea de Apel Brașov, Curtea de Apel Cluj, Tribunalul Cluj și Tribunalul Iași”, arătând că la aceste instanțe, printre care este menționat și Tribunalul Suceava, „s-a considerat că dispozițiile art. 5 și ale art. 20 din Legea nr. 514/2003 nu impun consilierilor juridici, drept condiție pentru prestarea activității specifice, ca aceștia să fie înscrși pe Tabloul profesional al consilierilor juridici ținut de Colegiile Consilierilor Juridici din România, întrucât prevederile respective din Legea nr. 514/2003 conferă consilierilor juridici opțiunea de a face parte dintr-o asociație profesională, și nicidecum nu instituie o obligație în acest sens”.

Față de această apreciere a autorului sesizării în legătură cu orientarea jurisprudențială a Tribunalului Suceava, vom dovedi că această orientare în cadrul Tribunalului Suceava nu a fost însoțită în totalitate de judecători.

În acest sens, Tribunalul Suceava, prin Sentința nr. 116/9 iunie 2022 Secția a II-a civilă a Tribunalului Suceava², a stabilit definitiv, în accepțiunea dispozițiilor art. 633 C. proc. civ., că consilierul juridic desemnat din partea Consiliului Județean Suceava în litigiile cu societatea pe care o reprezentăm, faptul că și anterior angajării sau dobândirii calității de consilier juridic ca funcționar public nu a exercitat și dobândit profesia de consilier juridic în condițiile legii.

În această privință, formularea instanței în considerente este concludentă: „pentru a avea posibilitatea de a semna acțiuni și a pune concluzii în fața instanței (...)”, „Fără cale de atac”. „Pronunțată prin punerea soluției la dispoziția părților de către grefa instanței, conform art. 402 teza finală Cod de procedură civilă, azi, 09.06.2022”.

Potrivit unei opinii la care ne raliem, **consilierii juridici care își exercită profesia de consilier juridic, fără să fie înscrși într-o formă de organizare, urmează să îndeplinească în mod individual obligațiile din Legea nr. 514/2003**³ privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic, **cu trimitere la Legea nr. 51/1995** pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat. În opinia și constatarea autoarei sus menționate⁴, observație valabilă în cazul tuturor Colegiilor din țară, și la care ne raliem, „profesia de consilier juridic este o profesie reglementată și înscrisă în nomenclatorul profesiilor prin legea specială. În ceea ce privește exercitarea profesiei de consilier juridic, Colegiul Consilierilor Juridici București, asigură de la data constituirii respectiv din 21.01.2004, astfel cum rezultă din Încheierea nr. 5 pronunțată în Camera de Consiliu de către Judecătoria sector 4 Mun. București în cadrul dosarului nr. 4A/PJ/2004, îndeplinirea cerințelor legale prevăzute în Legea nr. 514/2003 coroborate cu dispozițiile Legii nr. 51/1995, respectiv:

- ține evidența consilierilor juridici în condiții similare evidenței barourilor de avocați;
- îndeplinește condițiile legale prevăzute de lege pentru exercitarea profesiei;

² Sentința nr. 116/9 iunie 2022 – secția a II civilă, a Tribunalului Suceava, nepublicată.

³ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/48194>.

⁴ <https://www.juridice.ro/734631/consilierii-juridici-care-isi-exercita-profesia-de-consilier-juridic-fara-sa-fie-inscrisi-intr-o-forma-de-organizare-urmeaza-sa-indeplineasca-in-mod-individual-obligațiile-din-legea-514-2003.html>.

- întocmește, comunică tabloul și îl transmite către instanțele de toate gradele conform Legii nr. 51/1995. Această evidență (Tablou) se întocmește exclusiv pentru consilierii juridici care fac parte din Asociația Profesională constituită (în termenul legal de 90 de zile de la apariția legii) în conformitate cu dispozițiile art. 5 și art. 20 din Legea nr. 514/2003, realitate confirmată și de disp. art. 61 alin. (1) din Statutul profesiei de consilier juridic;

- urmărește desfășurarea stagiaturii și organizează examenul de definitivat în profesie, potrivit dispozițiilor art. 12 alin. (1), (2) și (3) din Legea nr. 514/2003.

În special art. 12 alin. (2) din Legea nr. 514/2003 în care se stipulează: «condițiile efectuării stagiului, asigurarea consilierului juridic îndrumător, definitivarea și celelalte condiții din perioada stagiului sunt cele prevăzute în legea pentru exercitarea profesiei de avocat și statutul profesional al acesteia, care se aplică în mod corespunzător».

- pregătirea continuă și pregătirea pe specialități, prevăzută de dispozițiile art. 55 și art. 57 din Statutul profesiei de consilier juridic, prin care consilierii juridici înscriși în organizația profesională care au îndatorirea de a participa la stagiile de pregătire profesională, conferințele, simpozioanele și la orice alte manifestări organizate de C.C.J.B., coroborate cu dispozițiile art. 2 din Legea nr. 200/2004, privind recunoașterea diplomelor și calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate în România, cât și art. 192-200 Legea nr. 53/2003 din Codul muncii;

- emite și eliberează certificate de onorabilitate, certificate de conduită profesională, adevărinite/recomandări către toate celelalte profesii juridice (avocatură, magistratură, notariat și către angajatorii membrilor aderenți etc);

- organizează în baza legii examenul de definitivat;

- menține relații interprofesionale cu toate organele/organismele statului;

- încheie protocoale de colaborare cu instituții publice cu specific juridic și parteneriate cu mediul academic, unde sunt așteptați să ni se alăture în perioada imediat următoare consilierii juridici stagiași și definitiv.

În exercitarea obligațiilor date organizațiilor consilierilor juridici de lege și de Statutul profesiei, sunt folosite însemnele profesionale (legitimatie, decizie, robă, insignă, parafră profesională, carnet de împuternicit), însemne obligatorii pentru membrii Colegiului Consilierilor Juridici București, **folosite în exercitarea profesiei doar de către consilierii juridici membrii ai Colegiului**”.

Raportat la opinia autoarei privitor la faptul că **consilierii juridici care își exercită profesia de consilier juridic, fără să fie înscriși într-o formă de organizare, urmează să îndeplinească în mod individual obligațiile din Legea nr. 514/2003** privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic, **cu trimitere la Legea nr. 51/1995** pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, trebuie să avem în vedere și faptul că există un inconvenient major. Acest inconvenient este relevat de art. 22 din **Legea nr. 51/1995** pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, care prevede că: „(1) Avocatul stagiar poate pune concluzii numai la judecătorie și poate asista ori reprezenta partea la organele și instituțiile prevăzute la art. 3. (2) Avocații stagiași, după înscrierea în barou, au obligația să urmeze cursurile Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, în perioada de stagiou. (3) Avocatul definitiv are

dreptul să pună concluzii la toate instanțele, cu excepția Înaltei Curți de Casație și Justiție și Curții Constituționale, unde va putea pune concluzii dacă are o vechime neîntreruptă în profesie de cel puțin 5 ani de la definitivare. (4) Avocatul definitiv este obligat să frecventeze formele de pregătire profesională continuă organizate de barou, Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților sau de formele de exercitare a profesiei, în condițiile prevăzute de Statutul profesiei de avocat”.

Or, dacă analizăm posibilitatea unui absolvent al unei facultăți de drept acreditate de a se angaja ca consilier juridic, pentru prestarea activității specifice, de reprezentare juridică, în calitate de funcționar public sau de angajat cu contract individual de muncă, independent de înscrierea acestuia în Tabloul profesional al consilierilor juridici ținut de Colegiile Consilierilor Juridici din România, atunci constatăm că un asemenea angajat nu poate să reprezinte entitatea în fața instanțelor.

Articolul 12 alin. (1) **din Legea nr. 514/2003** privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic, prevede: *„La debutul exercitării profesiei, consilierul juridic efectuează obligatoriu un stagiul de pregătire profesională cu durata de 2 ani, perioada în care are calitatea de consilier juridic stagiar. (2) Condițiile efectuării stagiului, asigurarea consilierului juridic îndrumător, definitivarea și celelalte condiții din perioada stagiului sunt cele prevăzute în legea pentru exercitarea profesiei de avocat și statutul profesional al acesteia, care se aplică în mod corespunzător”.*

În această situație, absolventul facultății de drept este constrâns de lege să aplice benevol la înscrierea pentru efectuarea stagiului la Colegiul Consilierilor Juridici arondat. Măsura este una impusă de lege, iar practica actuală prin care un absolvent de drept se angajează direct de pe băncile facultății la o instituție publică sau la un operator privat, după care să poată reprezenta entitatea juridică în fața oricărei instanțe, nu mai este posibilă.

După cum am argumentat mai sus, doar consilierul juridic stagiar poate reprezenta entitatea juridică în fața judecătoriei, absolventul de drept, potrivit art. 83 C. proc. civ, nu poate.

Acesta potrivit alin. (2) al articolului sus menționat care prevede: *„În cazul în care mandatarul persoanei fizice este soț sau o rudă până la gradul al doilea inclusiv, acesta poate pune concluzii în fața oricărei instanțe, fără să fie asistat de avocat, dacă este licențiat în drept”*, poate reprezenta doar persoanele fizice cu care este înrudit.

În aceste condiții, practica instituită și parțial generalizată din cadrul entităților economice private și autorități publice de a angaja direct absolvenți de drept sau persoane cu pregătire juridică în funcția de consilier juridic, fără ca aceștia să prezinte dovada promovării examenului în stagiatură sau definitivat, după caz, este nelegală.

În Republica Moldova, potrivit Legii nr. 1260/2002 cu privire la avocatură⁵, îi este permis avocatului stagiar de a acorda asistență juridică la examinarea litigiilor în

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143887&lang=ro.

instanțele judecătorești și curțile de apel, însă, în ceea ce privește posibilitatea reprezentării la Curtea Supremă de Justiție, nu există vreo prevedere. Prin operarea principiului conform căruia unde legea nu distinge nici interpretul nu trebuie să o facă („*Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*”), deducem că avocatului stagiar, respectiv, consilierului juridic, nu îi este permisă acordarea asistenței juridice în procedurile judiciare în cadrul Curții Supreme de Justiție.

Dacă interpretăm aceste norme legislative prin prisma art. 8¹ din **Legea nr. 514/2003** privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic, cât și prin **Legea nr. 200/2004** privind recunoașterea diplomelor și calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate din România⁶, este posibil să ne aflăm în fața unor provocări cum ar fi aceea în care avocatul stagiar din România ar putea acorda asistență juridică în cadrul curților de apel din Republica Moldova.

În schimb, avocatul stagiar din Republica Moldova, nu poate decât în fața judecătoriilor.

4. Concluzii

Având în vedere că, mai ales, autoritățile publice competente organizează serviciile publice, în regim de drept public, în scopul satisfacerii unui interes public, iar în măsura în care autoritatea publică nu își recrutează angajații pentru prestarea activității specifice de reprezentare juridică în calitate de funcționar public din rândul absolvenților de drept care, în prealabil, au parcurs etapele pregătirii profesionale prin intermediul unui colegiu al consilierilor juridici, cu absolvirea examenelor de intrare în profesie, riscă să nu poată fi reprezentate în instanță.

Mai mult, este în interesul public ca autoritățile publice să aibă angajate persoane cu înalte competențe profesionale, și nu persoane ușor șantajabile și fără pregătire profesională temeinică.

Bibliografie

1. Codul de procedură civilă <https://lege5.ro/gratuit/gyztaojtgy/reprezentarea-partilor-in-judecata-codul-de-procedura-civila?dp=g43temjti2dg>.
2. Decizia ÎCCJ nr. 7/2024, <https://www.iccj.ro/2024/05/31/decizia-nr-7-din-22-aprilie-2024-2/>.
3. **Legea 514/2003** privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/48194>.

⁶ <https://lege5.ro/gratuit/gu3tambs/legea-nr-200-2004-privind-recunoasterea-diplomelor-si-calificarilor-profesionale-pentru-profesiile-reglementate-din-romania>.

4. Legea 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/27141>.

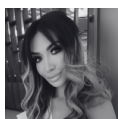
5. *Legea nr. 1260/2002 cu privire la avocatură din Republica Moldova*, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143887&lang=ro.

6. Legea nr. 200/2004 privind recunoașterea diplomelor și calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate din România, <https://lege5.ro/gratuit/gu3tambs/legea-nr-200-2004-privind-recunoasterea-diplomelor-si-calificarilor-profesionale-pentru-profesiile-reglementate-din-romania>.

7. Sentința nr. 116/9 iunie 2022 – secția a II civilă, a Tribunalului Suceava, nepublicată.

8. <https://www.juridice.ro/734631/consilierii-juridici-care-isi-exercita-profesia-de-consilier-juridic-fara-sa-fie-inscrisi-intr-o-forma-de-organizare-urmeaza-sa-indeplineasca-in-mod-individual-obligatiile-din-legea-514-2003.html>.

TINERII ȘI CRIMINALITATEA DE GRUP: ANALIZĂ CRIMINOLOGICĂ SINTETIZATĂ, PROVOCĂRI ȘI ORIENTĂRI STRATEGICE

Cons. jur. mrd. Ștefania ZORCĂ

Abstract: Group criminality involving young people is a significant issue rooted in history, evolving from survival needs to modern objectives like financial gain, ideological influence, and social control.

Key factors driving youth involvement include poverty, lack of education, dysfunctional families, and media glorification of criminal lifestyles. Criminal groups exploit these vulnerabilities, offering financial incentives and a sense of belonging. Technology, such as encrypted communication and the dark web has further enabled these groups to operate globally and evade law enforcement.

Effective strategies to counteract this phenomenon include strengthening the rule of law, improving education and social support, fostering community involvement, and raising awareness about the consequences of group criminality. Preventing victimization and reintegrating youth are essential for long-term solutions and collaborative efforts are vital to disrupt criminal networks and mitigate their societal impact.

Keywords: criminal group, victimology, young people, modus operandi, criminal objective

1. Violența

Conform sociologului Randall Collins, „violența este acțiunea care implică interacțiuni fizice directe, ce provoacă suferință corporală sau psihologică, având un scop explicit de control sau pedeapsă”. Astfel, ceea ce interesează disciplinele care implică asigurarea respectării normelor impuse, în protecția drepturilor și libertăților cetățenilor unui stat de drept, antrenează atenția nu doar asupra rezultatului violenței, ci și asupra motivațiilor ce stau la baza ei, a metodologiilor și, în special, a aspectelor ce încadrează specificitățile victimologiei (prin victimologie se face trimitere la tipologiile victimelor, relația victimă-infractor, impactul victimizării și alte aspecte care însumează capacitatea de categorisire a victimelor ce pot face obiectul intereselor anumitor infractori sau grupuri de infractori).

Cu referire la violența de grup, sociologul Antony Oberschall, definește aceasta drept „utilizarea forței fizice sau a amenințării cu forța de către un grup de indivizi coordonați împotriva unui alt grup sau a unor indivizi, având drept scop atingerea

unor interese comune". Pornind de la acest fapt, ierarhizarea de grup și recunoașterea liderului se dovedește a fi un aspect relevant care, cel puțin experimental, se dovedește a fi unul dintre elementele fundamentale ce asigură succesul, deci atingerea obiectivului unei grupări.

Din punct de vedere criminologic, violența de grup a fost definită de Sutherland și Cressey drept „orice act de agresiune fizică, psihologică sau simbolică, realizată de un grup de indivizi, având scopul de a domina, intimidă, pedepsi sau obține beneficii materiale sau simbolice, prin utilizarea forței colective sau a amenințării”.

2. Violența în grup – actualitate și contextualitate

În timp ce violența de grup poate fi observată în contexte multiple, din perioade îndepărtate analizând fie contexte culturale, sociale sau istorice, ceea ce descrie dinamica fenomenului face trimitere la modul de operare al acestor grupări și la interesele preponderente care se află în legătură strânsă cu actualitatea socială, economică, familială și educațională.

Violența de grup face parte dintre cele mai vechi forme de violență. Astfel, încă din preistorie, indivizii se organizau pentru a apăra sau cuceri teritorii, asigurându-și cele necesare. Mai târziu, dinamica violenței de grup s-a schimbat, iar motivele inițiale ce descriau supraviețuirea sau obținerea de resurse primare s-au transformat în dorința de câștiguri financiare, răspândirea de ideologii, stăpânirea și manipularea maselor și altele.

În plus, analizând factorii dinamici ai fenomenului violențelor de grup, tehnologia a avut un impact incontestabil. Prin urmare, în timp ce violența era limitată la contact direct în trecut, acum grupurile folosesc mijloace tehnologice în îndeplinirea scopurilor lor. Desigur, acest fapt este descris de tipul de infracțiune și specificitățile modurilor de operare al bandelor.

În prezent, violența tinerilor organizați în grupuri este o problemă semnificativă. Ciclul violenței se perpetuează astfel, iar pe măsură ce tinerii se alătură grupărilor diverse, sentimentele de apartenență și stimulentele financiare încurajează practicile prin care se definesc.

3. Factori cheie care contribuie la violența tinerilor și a bandelor

Factorii cheie care contribuie la violența tinerilor și a bandelor sunt multipli, însă printre cele mai cunoscute sunt următoarele:

Disparitățile economice, astfel încât sărăcia și șomajul împing tinerii spre bande ca sursă de venit, bazându-se pe mirajul unor câștiguri ușoare și pe siguranța avantajelor pe care grupările le evidențiază în scopul de a transmite stabilitate, siguranță și putere noilor participanți.

Un alt factor face trimitere la sistemele educaționale deteriorate, întrucât lipsa accesului la educație limitează perspectivele de viitor. În astfel de contexte, unde posibilitățile de educație sunt limitate, iar ajutorul extern nu este prezent, tinerii sunt potențați în a căuta activități care să le placă și care să le ofere senzația de apartenență a unui grup.

Structurile familiale și sociale reprezintă un alt factor cheie care contribuie la violența tinerilor și a bandelor. Familiile disfuncționale, neglijența sau abuzul creează medii precare pe care bandele le contracarează cu iluzia stabilității percepute de noi aderenți.

Din punctul de vedere al influențelor culturale, glorificarea media a culturii bandelor și presiunea de a găsi modalități pentru a fi într-o poziție de putere creează la nivel de societate problematici diverse cu privire la constituirea a tot mai multor grupuri infracționale, cu obiective variate și cu moduri de operare aparte inspirate fie din practici anterioare, fie îmbunătățite în baza opțiunilor tehnologice în continuă dezvoltare.

În timp ce în individualitatea infracțională acești factori cheie pot avea contribuții majore, în cazul grupurilor, factorii care se angrenează în definirea aspectelor cheie ce contribuie la violența indivizilor care acționează pe cont propriu nu aduc potrivire grupurilor infracționale. Spre exemplu, în timp ce un individ poate avea obiective care să pornească din fantezia bazată pe traume familiale și sociale trecute, ceea ce poate fi aplicat și unor indivizi care se angrenează în grup, modul de acționare al unui individ care acționează în fantezia dezvoltată de problematici precum suferința unor tulburări de personalitate nu poate fi aplicată unui grup cu ușurință. Astfel, acest lucru ar presupune ca un grup să fie format doar din indivizi care să prezinte un anumit tip de tulburare de personalitate și care să acționeze sub aceeași fantezie, escaladând în același ritm în comiterea faptelor sale.

4. Provocări în contextul formării bandelor de tineri

Din perspectiva provocărilor identificate în contextul suportului pentru bandele criminale acestea pot fi multiple pornind de la normalizarea și legitimarea criminalității și până la expansiunea internațională, corupția instituțională, recrutarea tinerilor vulnerabili, dezvoltarea tehnologică, impactul asupra securității comunitare, lipsa programelor și organizațiilor de suport suficiente și altele.

Normalizarea și legitimarea criminalității fac trimitere la sprijinul comunitar sau politic care duce la acceptarea activităților ilegale ca fiind parte din normalitatea cotidiană. Un astfel de exemplu poate fi cel al bandelor care oferă protecție locală sau ajutoare în schimbul loialității comunității. În timp ce aceste lucruri nu sunt recunoscute la nivel oficial, practicile de acest tip sunt cunoscute și comune chiar și în zilele noastre.

Din punctul de vedere al corupției instituționale, implicarea autorităților în suportul direct sau indirect al bandelor, definit de acțiuni ilegale precum luarea de mită sau ignorarea recunoașterii activităților ilegale conduce la subminarea statului de drept și prin urmare la dificultăți majore de implementare a unor soluții eficiente în scopul reducerii corupției.

Recrutarea tinerilor vulnerabili evidențiază sprijinul social sau financiar al bandelor oferit tinerilor din medii defavorizate ceea ce creează o spirală a criminalității și descurajează posibilitățile de contrabalansare a instituțiilor care ar putea oferi alternative pozitive.

Cu referire la dezvoltarea tehnologică, evoluția digitală făcând trimitere inclusiv la noțiuni precum dark web, criptomonedă sau altele asemenea facilitează activitățile ilegale ale bandelor făcându-le mai greu de urmărit și de destructurat.

5. Orientări strategice: contracararea suportului oferit bandelor criminale

Consolidarea statului de drept, monitorizarea și reglementarea tehnologiei, dezvoltarea programelor sociale, creșterea implicării comunităților, îmbunătățirea colaborării internaționale, destructurarea economică a bandelor și campaniile de sensibilizare și educație sunt câteva dintre cele mai importante aspecte care contribuie la dezvoltarea unor orientări strategice care ar putea oferi suportul necesar contracarării încurajării bandelor criminale.

Prin urmare, cu cât acțiunile din comunitatea în care aceștia se desfășoară sunt mai mult orientate spre descurajarea afinităților create față de astfel de practici, cu atât șansele de scădere a potențialului formării unor astfel de grupări ar putea crește.

Indubitabil, efectul media care poate construi o imagine pozitivă, de divertisment și apreciere a unor astfel de grupări poate induce în eroare tinerii cu privire la consecințele reale ale unor astfel de fapte și cu privire la realitatea vieții pe care astfel de activități le implică.

Sprijinul pentru bandele criminale generează un cerc vicios al corupției și violenței, iar abordările multidimensionale precum reformele sociale și cooperarea internațională pot contribui relevant spre diminuarea consecințelor unor astfel de grupări. Mai mult decât atât, prevenirea victimizării și reintegrarea tinerilor vulnerabili sunt aspecte esențiale pentru o strategie pe termen lung.

6. Concluzie

Criminalitatea de grup este o problemă a contextelor sociale actuale asupra cărora organele de impunere a legii și organizațiile implicate în activitățile sociale ale comunităților în care activează ar trebui să se aplece.

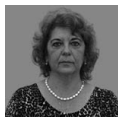
În timp ce violența de grup este cunoscută încă de la începuturile formării comunităților diverse, în zilele noastre, din perspectivă criminologică, acest fenomen poartă o dinamică extraordinară, potențată de avansările tehnologice care permit ca grupările să fie formate și în afara infracțiunilor ce presupun contactul fizic cu victimele și, cu precădere, de aspecte de natură financiară care servesc drept sursă a motivului escaladării activităților infracționale.

Mirajul unei vieți ușoare și avantajate de puterea și poziția socială greșit interpretată de membrii unor astfel de grupări fac ca tinerii să se angreneze în astfel de relații pierzând contactul cu realitatea socială. În timp ce din punctul de vedere al modalităților de aplicare a legii rigurozitatea, strictețea și vigilența crescută sunt cele care ar trebui să șlefuiască abordarea față de astfel de activități, în contextul social se discută despre reforme care să construiască oportunități pentru mase mari de indivizi care să se angreneze în răspândirea unor ideologii noi care susțin reincluderea în societate a tinerilor cu potențial trecut infracțional.

În acest sens, separarea taberelor dintre infractori și non infractori ar putea fi privită mai blând, cu perspectiva asupra șanselor de recuperare a oricărui individ care alege în mod deliberat la un moment dat să acționeze împotriva normelor de drept.

În cele din urmă, tinerii și criminalitatea de grup prezintă un subiect actual și consistent al analizelor criminologice care, prin evaluarea provocărilor și orientărilor strategice, ar putea conduce la o acuratețe mai mare a efectelor pozitive descriind combaterea infracțiunilor de grup.

TEHNOLOGIILE TELEMATICE SAU INTERDISCIPLINARITATE ÎN ASIGURĂRI. TEHNOLOGIE. AFACERI. DREPT

Lect. univ. dr. Ramona CIOBANU

Abstract: *The applications of the interdisciplinary field of telematics are very numerous and in turn generate more interdisciplinarity. Telematics technologies interconnect telecommunications, informatics, artificial intelligence, cyber security and fit very well into many business activities, such as transport, tourism or insurance. We cannot to deny the legal aspects either, with these applications having to do with commercial, customs, road, labour, insurance and information technology legislation, to name just a few examples. The use of telematic technologies has the ability to increase the degree of compliance with the law, being an undoubted plus. In the field of commercial and non-commercial transport, telematics technologies lead to more responsible behavior and increased traffic safety, lower costs, and for companies increased economic efficiency, but also cheaper car insurance as a result of reducing the risk of accidents.*

Keywords: *telematics, insurance, law*

1. Noțiunea de tehnologie telematică

Etimologic, *telematic* provine din cuvântul francez *télématique* care semnifică domeniul interdisciplinar care îmbină telecomunicațiile și informatica¹, adică transmiterea informației la distanță², inclusiv prin mijloacele cele mai noi, cum ar fi conexiunea wireless, cu prelucrarea automată a datelor.

În anii '60, telecomunicațiile și informatica au fost folosite împreună de către Departamentul de Apărare al SUA care a dezvoltat *Global Positioning System* (GPS)

¹ Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales, Definition télématique, <https://www.cnrtl.fr/definition/t%C3%A9l%C3%A9matique>; Larousse, Definition télématique, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/t%C3%A9l%C3%A9matique/77084>.

² Comunicațiile pot fi *analogice* (cele tradiționale: telegraful, telefonul, radioul, televiziunea) și *digitale* (cele realizate prin intermediul sistemelor informatice).

sau, în traducere, Sistemul de poziționare globală, pentru a urmări mișcările activelor americane și pentru a îmbunătăți comunicarea militară. Astfel a apărut tehnologia telematică sau telematics.

În ceea ce privește aplicația sa în domeniul auto, tehnologia telematică presupune un dispozitiv mobil atașat vehiculului care transmite și primește informații către un server, informații care pot fi citite de dispozitivul de bord al vehiculului și care se referă, spre exemplu, la: localizare, viteză, timpul de mers în gol, accelerare, frânare, consum de combustibil, probleme de întreținere/defecțiuni ale vehiculului, vreme. Tehnologia este utilă atât conducătorului auto, cât și proprietarului vehiculului deoarece analizează aceste date și desprinde concluzii referitoare la vehicul și modul de conducere, concluzii pe care le folosește pentru a-și eficientiza activitatea.

Tehnologia telematică este legată de noțiunea de *mașină inteligentă*, aspecte precum avantaje, ciclul de viață, evoluția tehnicii și uzura morală a investiției, implementare, legătura dintre inteligența artificială și tehnologia telematică, siguranță în trafic, reglementarea implementării constituind obiect al cercetării în domeniul afacerilor, dreptului, științelor ingineresti, sociologiei și politicilor sociale, înscriindu-se în cadrul mai larg al impactului tehnologiilor digitale³.

Apariția și dezvoltarea acestei tehnologii este legată de *trecerea în industria auto de la economia bazată pe producție la cea orientată spre opțiunile incluse* pentru ca mașinile să fie mai sigure, mai ușor de condus, mai predictibile. Tehnologia telematică este o platformă menită să furnizeze șoferului informații în timp util astfel încât el să poată acționa rapid pentru siguranța sa, a pasagerilor și a celorlalți participanți la trafic.

Deși studiile indică faptul că tehnologia telematică este în etapa de creștere, etapă estimată a dura 18 ani până când piața va ajunge în faza de saturație⁴, totuși nu trebuie să neglijăm faptul că această tehnologie este într-o dinamică permanentă, funcțiile sale fiind pretabile a integra produse de ultimă generație din domeniul IT, al inteligenței artificiale, comunicațiilor și controlul traficului, astfel încât am putea afirma că tehnologia telematică are un uriaș potențial de piață.

Putem identifica o serie de *avantaje*⁵ ale acestei tehnologii, atât pentru pentru firme cu parc auto, cât și pentru șoferul care conduce mașina proprie:

³ A se vedea în acest sens, spre exemplu, <https://www.sciencedirect.com/journal/telematics-and-informatics/about/aims-and-scope>.

⁴ S.H. Chang, C.Y. Fan, *Telematics Technology Development Forecasting: The Patent Analysis and Technology Life Cycle Perspective*, p. 149, în: M. Gen ș.a. (editori), *Industrial Engineering, Management Science and Applications 2015. Lecture Notes in Electrical Engineering*, vol 349, Springer, Berlin, Heidelberg, 2015, https://doi.org/10.1007/978-3-662-47200-2_17.

⁵ Chauncey Crail, Kelly Main, *What is telematics? The ultimate guide*, <https://www.forbes.com/advisor/business/software/what-is-telematics/>.

- *Creșterea siguranței în trafic și economie de combustibili* prin schimbarea stilului de conducere, evitând sau reducând obiceiurile nedorite, cum ar fi frânarea bruscă și viteza excesivă. Folosirea GPS permite întreținerea predictivă, diagnosticare la distanță, dar și raționalizarea consumului de combustibil prin alegerea unor trasee mai bune și reducerea kilometrajului.

- *Creșterea productivității muncii, dar și a satisfacției clienților* prin întocmirea, în timp real, a unor rapoarte privind traseul unor mărfuri, vehicule, călătorii. Șoferii fiind conștienți că sunt monitorizați vor respecta legislația rutieră, dar și cea privitoare la timpii de condus și de odihnă, traseele impuse de proprietarul flotei auto, opririle etc., fapt care favorizează o mai bună corelare a salariilor cu timpul efectiv lucrat prin analiza datelor furnizate de aparatură.

- *Creșterea gradului de conformare la normele legale* prin înregistrarea orelor de funcționare, raportare IFTA⁶ sau RODS⁷ și inspecții tehnice ale vehiculelor.

- *Integrarea sau folosirea unor sisteme telematice complexe* care să includă diferite aplicații în sensul creșterii eficienței folosirii acestei tehnologii.

- *Sustenabilitate* prin reducerea impactului parcului auto asupra mediului înconjurător.

- *Creșterea eficienței activității* desfășurate atât ca urmare a celor anterior menționate, cât și ca urmare a altor aspecte. Astfel, informațiile privitoare la vreme ori trasee fac posibilă reprogramarea unor curse sau schimbarea traseului. De asemenea, mașinile pot fi monitorizate cu GPS și blocate/indisponibilizate de proprietar în caz de nevoie. Totodată, ca urmare a monitorizării kilometrajului și a timpului de utilizare pot fi efectuate la timp lucrări de întreținere, importante pentru prelungirea duratei de folosire a mașinii ori a unor piese, ceea ce evident înseamnă *economie de resurse*.

⁶ *The International Fuel Tax Agreement (IFTA)* se referă la transportul comercial pe teritoriul mai multor state și cuprinde informații despre kilometri parcurși și combustibilul folosit, informații pe baza cărora se vor stabili eventuale obligații de plată conform unor acorduri interstatuale.

⁷ *Record of Duty Status (RODS)* este un document-jurnal care reflectă activitatea șoferului pe o perioadă de 24 de ore, cuprinzând informații despre timpul de conducere, timpul de serviciu și timpul liber. Este important pentru normarea activității depuse, dar și pentru respectarea legislației privind numărul maxim de ore de muncă admise.

Avantajele tehnologiei telematice

Sursa: Geotab, *What is telematics? Learn about telematics and how it works*, <https://www.geotab.com/blog/what-is-telematics/>

2. Soluții telematice

Inițial, vehiculele aveau încorporate anumite aparate cu funcții de monitorizare și alarmare privind starea principalelor sisteme ale mașinii. Ulterior au apărut dispozitivele telematice încorporate sau montate pe vehicul care înregistrează informații privind modul de funcționare a vehiculului și le trimit către aplicații sau softuri care furnizează rapoarte șoferului. În prezent, având în vedere performanțele telefoanelor inteligente, telematica începe să se bazeze din ce în ce mai mult pe aplicații descărcate și utilizate de pe acestea. Un argument ar fi spre exemplu acela că, așa cum reiese din practică, în cazul unor accidente de circulație, aparatele cu

care este dotată mașina pot fi grav avariate, făcând imposibilă obținerea de informații stocate în acestea, în timp ce aplicațiile informatice bazate pe telefoanele inteligente ar putea constitui o alternativă. Iată că putem vorbi despre dispozitive telematice și aplicații telematice în continuă dinamică⁸.

GPS (Global Positioning System) Telematic Systems. GPS sau Sistemul de poziționare globală poate fi integrat în bordul mașinii sau se poate instala pe acesta și înregistrează mișcarea mașinii pe o hartă computerizată. Putem vorbi despre *GPS pasiv* care furnizează utilizatorului informații precum locul unde se află mașina, viteza, timpul de deplasare și *GPS activ* care transmite aceste informații și altei persoane decât utilizatorul, prin aplicație, sms sau calculator. Este foarte util în activitatea de afaceri, preponderent în transporturile comerciale, proprietarul flotei având instrumentul cu care să urmărească traseul vehiculelor.

OBD (On-Board Diagnostics) Telematics Systems. OBD este un sistem informatic/calculator instalat în bordul unui vehicul sau atașat acestuia și care urmărește și reglează performanța mașinii. Acest sistem de diagnostic constă în colectarea informațiilor din rețeaua de senzori din interiorul vehiculului, pe care le folosește pentru a alerta utilizatorul cu privire la problemele apărute și pentru a regla sistemele mașinii. OBD a fost conceput pentru monitorizarea și diagnoza principalelor sisteme ale vehiculului (motor, transmisie, emisie gaze), precum și pentru raportare și atenționare a șoferului cu privire la problemele apărute. Mașinile din secolul al XXI-lea au toate OBD, montat de obicei sub volan.

OEM (Original Equipment Manufacturer) Telematic Systems este un sistem de colectare a datelor prin intermediul unor senzori, date transmise către calculatorul de bord⁹. După cum putea observa, OBD și OEM lucrează împreună.

Black Box Telematics Systems sau *cutia neagră a mașinii*, asemănător celor cu care sunt echipate aeronavele, înregistrează modul de funcționare al acesteia, având inclusiv opțiuni de urmărire și recuperare în cazul furtului. Ele includ următorul hardware: cartela SIM și modemul care funcționează împreună pentru a stoca informații despre modul cum este utilizată mașina și care sunt transmise prin intermediul unei rețele celulare, GPS sau intefată pentru motor, spre exemplu. Sunt ușor de montat și eficiente.

Bluetooth powered telematics systems. Tehnologia BT este o aplicație telematică, fiind utilizată pentru transmiterea informațiilor pe distanțe scurte, între dispozitive interconectate și care este considerată ca prezentând un grad ridicat de siguranță datorită acestor caracteristici, precum și datorită criptării. Ea poate fi folosită inclusiv pentru transmiterea datelor înregistrate de dispozitivele telematice către asigurator prin smartphone.

⁸ *Devices vs. smartphone apps for vehicle telematics*, <https://www.damoov.com/devices-and-smartphone-apps-for-vehicle-telematics-and-car-crash-detection/>.

⁹ Pentru detalii, a se vedea, spre exemplu, Corinda Ouellet, *Understanding OEM telematics and what it means for your fleet*, <https://www.geotab.com/blog/what-is-oem-telematics/>.

Smartphone Based Telematics Systems sau tehnologii telematice bazate pe transmiterea informațiilor privind funcționarea mașinii cu ajutorul telefoanelor inteligente, prin diferite aplicații dezvoltate în acest sens. Acest sistem poate fi extrem de util în cazul accidentelor rutiere pentru detectare și raportare, inclusiv către asigurător, mai ales dacă GPS ul a fost avariat.

Plug-in self-instalation Telematics Systems este vorba despre dispozitive telematice cu autoinstalare. Sunt importante atât pentru siguranța și economiile bănești pe care le poate procura proprietarului individual, cât și pentru activitatea de business, inclusiv pentru asigurări. Având în vedere că polițele de asigurare auto pentru tineri sunt, de regulă, mai scumpe decât cele pentru cei cu experiență de conducere, anumiți asigurători au dezvoltat un produs de asigurare special pentru ei, numit *Plug and Drive* sau, altfel spus, înregistrează și condu, care acordă o reducere de preț celor care acceptă monitorizarea cu unul sau mai multe dispozitive telematice. Dacă dispozitivul este deconectat sau interferat, deși puțin posibil să poată fi fraudat, asigurătorul va notifica asiguratul cu privire la anularea reducerii de preț ori chiar a poliței și/sau refuzul de a acorda indemnizația de asigurare pe perioada în care dispozitivul a fost deconectat/interferat.

3. Aplicațiile tehnologiilor telematics în „industria” asigurărilor. *Asigurări Pay-as-you-drive*¹⁰

Aplicația tehnologiei telematice în asigurări, numită și *Usage-Based-Insurance* (UBI) sau asigurare bazată pe utilizare, alcătuiește *profilul de risc* al utilizatorului mașinii astfel echipate¹¹, cu implicații evidente asupra eficienței activității societății de asigurare, solvabilității ei, competiției cu ceilalți asigurători și a cotelor de piață deținute.

Societățile de asigurări pot folosi tehnologiile telematice pentru a determina factorii de risc, precum viteza, utilizarea telefonului mobil, condus pe timp de noapte sau condiții deosebite (ploaie, zăpadă, polei etc.), pe baza comportamentului șoferului și pentru a stabili primele de asigurare cât mai realist. De asemenea, în cazul evenimentelor rutiere, asigurații vor transmite datele telematice către asigurători, facilitând stabilirea răspunderii în funcție de care aceștia vor acorda indemnizațiile de asigurare.

Telematica poate constitui un stimulent pentru conducătorii auto în sensul unui comportament mai vigilent în trafic, premisă a unor asigurări mai ieftine în viitor, iar firmele proprietare de autovehicule pot fi interesate de acceptarea acestei

¹⁰ Asigurare de tipul *Plătești cum conduci*.

¹¹ Insurance Information Institute, *Background on: Pay-as-you drive auto insurance (telematics)*, 28 september 2023, <https://www.iii.org/article/background-on-pay-as-you-drive-auto-insurance-telematics>

tehnologii prin reducerea primelor de asigurare, ca recompensă pentru încheierea asigurării în aceste condiții.

Usage-Based-Insurance (UBI) prin înregistrările continue pe care le operează oferă informații fiabile care permit asigurătorilor să evalueze mai precis riscul, iar la reînnoirea polițelor de asigurare să scadă prima, adică să procedeze la ceea ce am putea numi *personalizarea asigurării*, recompensând conducerea preventivă.

Insurance Research Council (SUA) a efectuat un studiu¹² în anul 2022 privind opinia publică referitoare la utilizarea tehnologiilor telematice în asigurări. Rezultatele acestuia au fost următoarele:

- a crescut numărul celor care acceptă asigurarea de tip *Pay-as-you-drive* deși există încă numeroși participanți la trafic care nu cunosc acest tip de poliță de asigurare;

- *confidențialitatea datelor înregistrate de tehnologia telematică este principala îngrijorare a celor care nu acceptă acest tip de poliță;*

- alt reproș este privitor la soluția folosită pentru înregistrările telematice în sensul că se folosesc mai mult aplicații pentru smartphone decât dispozitive plug-in (inserate) sau sisteme de bord; *cyber asigurările* pun problema *securității cibernetice*, respectiv a riscului utilizării acestor tipuri de aplicații telefonice privind corectitudinea, stocarea și transmiterea datelor înregistrate, dar și securitatea celorlalte date din telefon;

- tinerii sunt mai deschiși la acceptarea acestei tehnologii, nefiind atât de suspicioși ca cei în vârstă cu privire la confidențialitatea datelor;

- cei mai mulți participanți la sondaj au răspuns că au primit un feedback de la asigurător cu privire la comportamentul lor în trafic, fapt care le-a schimbat obiceiurile mai puțin precaute, cum ar fi frânarea bruscă și viteza la viraje; 45% dintre șoferii chestionați au declarat că au făcut schimbări semnificative legate de siguranța în trafic, 35% au spus că au făcut mici schimbări în modul în care conduc și unul din patru participanți consideră că schimbările făcute sunt permanente;

- prin încurajarea comportamentului responsabil, aceste tehnologii permit salvarea de vieți omenești și reprezintă o soluție pentru o asigurare mai ieftină.

Concluzii

Aplicațiile domeniului interdisciplinar al telematicii sunt foarte numeroase și generează la rândul lor un plus de interdisciplinaritate. Tehnologiile telematice interconectează telecomunicațiile, informatica, inteligența artificială, securitatea cibernetică și se pliază foarte bine pe numeroase activități de business, precum

¹² Insurance Research Council, *Auto Insurance Telematics: Consumer Attitudes and Opinions*, https://www.insurance-research.org/sites/default/files/IRC%20Telematics%20Survey%20Report%20Summary_0.pdf.

transporturi, turism sau asigurări. Nu putem neglija nici aspectele juridice, aceste aplicații având legătură cu legislația comercială, vamală, rutieră, privitoare la muncă, asigurări și tehnologia informației, ca să dăm doar câteva exemple. Utilizarea tehnologiilor telematice au aptitudinea de a crește gradul de conformare la lege, fiind un plus indubitabil.

În domeniul transporturilor comerciale și necomerciale, tehnologiile telematice determină o conduită mai responsabilă și creșterea siguranței în trafic, costuri mai reduse, iar pentru firme creșterea eficienței economice, dar și asigurări auto mai ieftine ca urmare a reducerii riscului de accident.

Pentru asigurători, asigurările de tip *Pay-as-you-drive* ridică o serie de probleme.

În primul rând, este vorba despre cheltuielile cu tehnologia. Cine le suportă? Asiguratul ar putea să achiziționeze și monteze pe cont propriu aparatura, softurile, aplicațiile etc. solicitate de asigurător dacă mașina nu are aceste opțiuni incluse, cu respectarea caracteristicilor impuse de asigurător și eventual cu plata unui abonament pentru citire, prelucrare, stocare, transmitere date. Pe piață există o ofertă bogată și la prețuri variate a acestor sisteme, achiziția fiind mult ușurată de comerțul online. Aceste cheltuieli vor putea fi suportate și de asigurător, dar ele vor fi amortizate prin reducerea numărului de accidente și deci a despăgubirilor pe care ar trebui să le plătească, crescând gradul de acceptare a polițelor de asigurare de tip *Pay-as-you-drive*. Oricum, aceste costuri interesează ambele părți, dar se pare că această problemă va fi surmontată de către producătorii auto prin fabricarea unor mașini cu tehnică telematică încorporată, nemaifiind nevoie de instalarea unor dispozitive telematice *aftermarket*. Desigur că aceste opțiuni vin la pachet cu un preț mai mare pe care trebuie să-l achite asiguratul, proprietar al vehiculului. Să nu uităm însă că noi vorbim aici despre mașini de ultimă generație, dar asigurătorii operează în state diferite, cu putere diferită de cumpărare a populației și cu un parc auto mai mult sau mai puțin nou. Politicile guvernamentale vizând protecția mediului înconjurător, dar și obiective economice și sociale, ar putea conține măsuri de întinerire a parcului auto, precum Programele Rabla, Prima mașină, Noua mașină, în România.

Alt aspect ar fi acela al reducerii primelor de asigurare, dar și acestea ar putea fi amortizate de reducerea numărului de accidente.

Totodată se pune problema legislației, dacă permite sau nu permite polițele *Pay-as-you-drive* sau acestea constituie o zonă nereglementată pentru că, evident, se pune problema respectării legislației.

În ultimă instanță, dar nu în ultimul rând, aspectele legate de confidențialitatea înregistrărilor (kilometraj, opriri, viteză, frânare etc.) ridică suspiciuni¹³. Cine are acces la aceste informații, cât de sigure sunt conexiunile pentru transmiterea de date către asigurător, cât de sigură este stocarea lor, asigurătorii sunt sau nu obligați să

¹³ Insurance Research Council, *Auto Insurance Telematics: Consumer Attitudes and Opinions*, https://www.insurance-research.org/sites/default/files/IRC%20Telematics%20Survey%20Report%20Summary_0.pdf.

furnizeze datele de care dispun unor instituții sau instanțelor de judecată? Sunt întrebări pe care asigurații și le pun în mod firesc. Tocmai de aceea potențialii asigurați manifestă reticență cu privire la folosirea acestor tehnologii, iar asigurătorii limitează datele colectate telematic, stabilind un set considerat relevant pentru stabilirea primelor de asigurare.

Putem afirma că acceptarea tehnologiilor telematice constituie încă o provocare.

Bibliografie

1. S.H. Chang, C.Y. Fan, *Telematics Technology Development Forecasting: The Patent Analysis and Technology Life Cycle Perspective*, p. 149, în: M. Gen ș.a. (editori), *Industrial Engineering, Management Science and Applications 2015. Lecture Notes in Electrical Engineering*, vol 349, Springer, Berlin, Heidelberg, 2015, https://doi.org/10.1007/978-3-662-47200-2_17;
2. Chauncey Crail, Kelly Main, *What is telematics? The ultimate guide*, <https://www.forbes.com/advisor/business/software/what-is-telematics/>;
3. Corinda Ouellet, *Understanding OEM telematics and what it means for your fleet*, <https://www.geotab.com/blog/what-is-oem-telematics/>;
4. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales, *Définition télématique*, <https://www.cnrtl.fr/definition/t%C3%A9l%C3%A9matique>; Larousse, *Définition télématique*, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/t%C3%A9l%C3%A9matique/77084>;
5. Damoov, *Devices vs. smartphone apps for vehicle telematics*, <https://www.damoov.com/devices-and-smartphone-apps-for-vehicle-telematics-and-car-crash-detection/>;
6. Insurance Information Institute, *Background on: Pay-as-you drive auto insurance (telematics)*, 28 september 2023, <https://www.iii.org/article/background-on-pay-as-you-drive-auto-insurance-telematics>;
7. Insurance Research Council, *Auto Insurance Telematics: Consumer Attitudes and Opinions*, https://www.insurance-research.org/sites/default/files/IRC%20Telematics%20Survey%20Report%20Summary_0.pdf;
8. <https://www.sciencedirect.com/journal/telematics-and-informatics/about/aims-and-scope>.

HOTĂRÂREA C.J.U.E. C-548/21 DIN 4 OCTOMBRIE 2024

Necesitatea existenței unei autorizații prealabile emise de o instanță sau de o entitate administrativă independentă în ipoteza tentativei de accesare de către poliție a datelor conținute într-un telefon mobil. Accesarea de către poliție a respectivelor date nu este limitată în mod necesar la combaterea criminalității grave. Necesitatea informării, în prealabil, a titularului telefonului despre motivele care stau la baza respectivei accesări

Av. Răzvan-Gabriel DALU

Abstract: *An austrian court has decided to refer three preliminary questions to the Court of Justice of the European Union regarding the interpretation of European legal provisions on the protection of personal data contained in a mobile phone and processed in criminal proceedings. On this occasion, the Court of Justice of the European Union clarified a multitude of aspects regarding the interpretation and application of the relevant legal provisions.*

Keywords: *Court of Justice of the European Union, Charter of fundamental rights, protection of personal data, the principle of proportionality*

I. ASPECTE INTRODUCTIVE ȘI CADRUL LEGAL ÎN MATERIE

Cauza C-548/21 a avut ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată de Tribunalul Administrativ Regional din Tirol (Austria), în temeiul articolului 267 TFUE, în cadrul unui litigiu între numitul CG și autoritatea administrativă a districtului Landeck (Austria), în legătură cu ridicarea telefonului mobil al lui CG de către autoritățile de poliție și cu încercările acestora de a debloca telefonul pentru a accesa datele conținute în acesta, în cadrul unei anchete desfășurate în materie de trafic de stupefiante.

Cererea a privit interpretarea art. 5 și a art. 15 alin. (1) din Directiva 2002/58/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 iulie 2002 privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice (Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2009/136/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2009 [denumită în continuare „Directiva 2002/58”], citite în

coroborare cu art. 7, 8, 11, 41 și 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [denumită în continuare „Carta”], precum și a art. 52 alin. (1) din Cartă.

Art. 1 din Directiva 2002/58 prevede următoarele: „(1) Prezenta directivă prevede armonizarea dispozițiilor naționale, lucru necesar în vederea asigurării unui nivel echivalent de protecție a drepturilor și a libertăților fundamentale, în special a dreptului la confidențialitate și la respectarea vieții private, în domeniul prelucrării de date cu caracter personal în sectorul comunicațiilor electronice și a asigurării liberei circulații a acestor date și a serviciilor și echipamentelor de comunicații electronice în interiorul Comunității. (...) (3) Prezenta directivă nu se aplică activităților care nu sunt cuprinse în domeniul de aplicare al [Tratatului FUE], cum sunt cele menționate la titlurile V și VI ale Tratatului [UE], și în orice caz activităților legate de siguranța publică, de apărare, de siguranța statului (inclusiv de bunăstarea economică a acestuia, dacă activitățile respective sunt legate de chestiuni de siguranță a statului), și activităților statului în domeniul legii penale”.

Art. 5 din aceeași directivă prevede următoarele: „Statele membre trebuie să asigure confidențialitatea comunicațiilor și a datelor de transfer aferente transmise prin intermediul unei rețele de comunicații publice sau unor servicii publice de comunicații electronice, prin legislația internă. Acestea interzic astfel în special ascultarea, înregistrarea, stocarea sau alte tipuri de interceptare sau supraveghere a comunicațiilor și a datelor de transfer aferente de către persoane altele decât utilizatorul, fără acordul utilizatorului în cauză, cu excepția cazurilor în care acest lucru este permis în temeiul articolului 15 alineatul (1). Prezentul alineat nu interzice stocarea tehnică necesară pentru transmisia comunicației care nu aduce atingere principiului confidențialității”.

Art. 15 alin. (1) din directiva menționată prevede următoarele: „Statele membre pot adopta măsuri legislative pentru a restrânge sfera de aplicare a drepturilor și obligațiilor prevăzute la articolul 5, articolul 6, articolul 8 alineatele (1), (2), (3) și (4) și articolul 9 ale prezentei directive, în cazul în care restrângerea lor constituie o măsură necesară, corespunzătoare și proporțională în cadrul unei societăți democratice pentru a proteja securitatea națională (de exemplu siguranța statului), apărarea, siguranța publică sau pentru prevenirea, investigarea, detectarea și urmărirea penală a unor fapte penale sau a folosirii neautorizate a sistemelor de comunicații electronice, în conformitate cu articolul 13 alineatul (1) al Directivei 95/46/CE (...). În acest scop, statele membre pot adopta, inter alia, măsuri legislative care să permită reținerea de date, pe perioadă limitată, pentru motivele arătate anterior în acest alineat. Toate măsurile menționate în acest alineat trebuie să fie conforme cu principiile generale ale legislației comunitare, inclusiv cu cele menționate la articolul 6 alineatele (1) și (2) [TUE]”.

Considerentele (2), (4), (7), (10), (11), (15), (26), (44), (46) și (104) ale Directivei 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului [denumită în continuare „Directiva 2016/680”] au următorul cuprins:

➤ „(2) Principiile și normele referitoare la protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor lor cu caracter personal ar trebui, indiferent de cetățenia sau de locul de reședință al persoanelor fizice, să respecte drepturile și libertățile fundamentale ale acestora, în special dreptul la protecția datelor cu caracter personal. Prezenta directivă urmărește să contribuie la realizarea unui spațiu de libertate, securitate și justiție”.

➤ „(4) Libera circulație a datelor cu caracter personal între autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora în cadrul Uniunii, și transferul de astfel de date cu caracter personal către țări terțe și organizații internaționale ar trebui facilitate asigurând, totodată, un nivel ridicat de protecție a datelor cu caracter personal. (...)”.

➤ „(7) Asigurarea unui nivel omogen și ridicat de protecție a datelor cu caracter personal ale persoanelor fizice și facilitarea schimbului de date cu caracter personal între autoritățile competente ale statelor membre sunt esențiale pentru a se garanta eficacitatea cooperării judiciare în materie penală și a cooperării polițienești. În acest scop, nivelul de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora, ar trebui să fie echivalent în toate statele membre. Protecția efectivă a datelor cu caracter personal în întreaga Uniune necesită nu numai consolidarea drepturilor persoanelor vizate și a obligațiilor celor care prelucrează date cu caracter personal, ci și competențe echivalente pentru monitorizarea și asigurarea conformității cu normele în materie de protecție a datelor cu caracter personal în statele membre”.

➤ „(10) În Declarația nr. 21 cu privire la protecția datelor cu caracter personal în domeniul cooperării judiciare în materie penală și al cooperării polițienești, anexată la actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, conferința a recunoscut că s-ar putea dovedi necesare norme specifice privind protecția datelor cu caracter personal și libera circulație a datelor cu caracter personal în domeniul cooperării judiciare în materie penală și al cooperării polițienești în temeiul art. 16 TFUE, având în vedere natura specifică a acestor domenii”.

➤ „(11) Prin urmare, domeniile menționate ar trebui să fie reglementate printr-o directivă care să stabilească norme specifice privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora, cu respectarea naturii speciale a activităților în cauză. Pot reprezenta astfel de autorități competente nu numai autoritățile publice, precum autoritățile judiciare, poliția sau alte autorități de aplicare a legii, ci și orice alt organism sau altă entitate însărcinată prin dreptul intern să exercite autoritatea publică și competențe publice în sensul prezentei directive. În cazul în care un astfel de organism sau de entitate prelucrează date cu caracter personal în alte scopuri decât cele urmărite de prezenta directivă, se aplică Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind

protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor) (JO 2016, L 119, p. 1)]. (...)”.

➤ „(15) (...) Armonizarea drepturilor statelor membre nu ar trebui să aibă ca rezultat diminuarea nivelului de protecție a datelor cu caracter personal pe care îl oferă statele respective, ci ar trebui, dimpotrivă, să urmărească să asigure un înalt nivel de protecție în cadrul Uniunii. Statele membre nu ar trebui să fie împiedicate să prevadă garanții mai mari decât cele stabilite în prezenta directivă pentru protecția drepturilor și libertăților persoanelor vizate în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente”.

➤ „(26) (...) Datele cu caracter personal ar trebui să fie adecvate și relevante pentru scopurile în care sunt prelucrate. În special, ar trebui să se asigure faptul că datele cu caracter personal colectate nu sunt excesive și că nu sunt stocate mai mult timp decât este necesar pentru îndeplinirea scopului în care sunt prelucrate. Datele cu caracter personal ar trebui prelucrate doar în cazul în care scopul prelucrării nu poate fi îndeplinit, în mod rezonabil, prin alte mijloace. (...)”.

➤ „(44) Statele membre ar trebui să aibă posibilitatea de a adopta măsuri legislative în vederea amânării, a restricționării sau a omiterii informării persoanelor vizate sau în vederea restricționării, integrale sau parțiale, a accesului la datele lor cu caracter personal, în măsura în care și atât timp cât o astfel de măsură constituie o măsură necesară și proporțională într-o societate democratică, ținând seama în mod corespunzător de drepturile fundamentale și de interesele legitime ale persoanei fizice în cauză, pentru a se evita obstrucționarea cercetărilor, a anchetelor sau a procedurilor oficiale sau judiciare, pentru a nu se afecta prevenirea, investigarea, depistarea sau urmărirea penală a infracțiunilor sau executarea pedepselor, pentru a se apăra securitatea publică sau securitatea națională ori pentru a se apăra drepturile și libertățile altor persoane. Operatorul ar trebui să evalueze, prin intermediul unei examinări concrete și individuale a fiecărui caz în parte, dacă dreptul de acces ar trebui să fie limitat parțial sau complet”.

➤ „(46) Orice limitare a drepturilor persoanei vizate trebuie să fie în conformitate cu carta și cu Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, după cum a fost interpretată de jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și, respectiv, a Curții Europene a Drepturilor Omului și, îndeosebi, trebuie să respecte esența drepturilor și libertăților respective”.

➤ „(104) Prezenta directivă respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute de cartă, astfel cum sunt consacrate în TFUE, în special dreptul la respectarea vieții private și de familie, dreptul la protecția datelor cu caracter personal, dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil. Limitările aduse acestor drepturi sunt în conformitate cu art. 52 alin. (1) din cartă întrucât sunt necesare pentru atingerea obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau pentru a proteja drepturile și libertățile celorlalți”.

Art. 1 din Directiva 2016/680 prevăd următoarele: „(1) Prezenta directivă stabilește normele referitoare la protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării

sau urmării penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora. (2) În conformitate cu prezenta directivă, statele membre: (a) protejează drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice, în special dreptul acestora la protecția datelor cu caracter personal și (b) se asigură că schimbul de date cu caracter personal de către autoritățile competente în cadrul Uniunii, în cazul în care schimbul respectiv de informații este impus de dreptul Uniunii sau de dreptul intern, nu este limitat sau interzis din motive legate de protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal”.

Art. 2 din Directiva 2016/680 prevede la alin. (1) că aceasta „se aplică prelucrării datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopurile prevăzute la art. 1 alin. (1)”, iar alin. (3) lit. a) din același articol prevede că „prezenta directivă nu se aplică prelucrării datelor cu caracter personal în cadrul unei activități care nu intră sub incidența dreptului Uniunii”.

Potrivit art. 3 din Directiva 2016/680 prevede că, „în sensul prezentei directive:

➤ Pct. 1: „date cu caracter personal» înseamnă orice informație privind o persoană fizică identificată sau identificabilă («persoana vizată»); o persoană fizică identificabilă este o persoană care poate fi identificată, direct sau indirect, în special prin referire la un element de identificare, cum ar fi un nume, un număr de identificare, date de localizare, un identifiant online, sau la unul sau mai multe elemente specifice, proprii identității sale fizice, fiziologice, genetice, psihice, economice, culturale sau sociale”;

➤ Pct. 2: „prelucrare» înseamnă orice operațiune sau set de operațiuni efectuate asupra datelor cu caracter personal sau seturilor de date cu caracter personal, cu sau fără utilizarea de mijloace automatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, structurarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminarea sau punerea la dispoziție în orice alt mod, alinierea sau combinarea, restricționarea, ștergerea sau distrugerea”;

➤ Pct. 7: „autoritate competentă» înseamnă: (a) orice autoritate publică competentă în materie de prevenire, depistare, investigare sau urmărire penală a infracțiunilor sau de executare a pedepselor, inclusiv în materie de protejare împotriva amenințărilor la adresa securității publice și de prevenire a acestora, sau (b) orice alt organism sau entitate împuternicit(ă) de dreptul intern să exercite autoritate publică și competențe publice în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmării penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora”.

Art. 4 din Directiva 2016/680 prevede la alin. (1) că „statele membre garantează că datele cu caracter personal: (a) sunt prelucrate în mod legal și echitabil; (b) sunt colectate în scopuri determinate, explicate și legitime și nu sunt prelucrate într-un mod incompatibil cu aceste scopuri; (c) sunt adecvate, relevante și neexcesive în ceea ce privește scopurile în care sunt prelucrate; (...)”.

Art. 6 din Directiva 2016/680 prevede că „statele membre garantează că, după caz și în măsura posibilului, operatorul face distincție clară între datele cu caracter personal ale diferitelor categorii de persoane vizate, precum: (a) persoane în privința cărora există motive

serioase să se creadă că au săvârșit sau că urmează să săvârșească o infracțiune; (b) persoane condamnate pentru săvârșirea unei infracțiuni; (c) victime ale unei infracțiuni sau persoane în privința cărora, în baza anumitor fapte, există motive să se creadă că persoanele respective ar putea fi victimele unei infracțiuni și (d) alte părți care au legătură cu infracțiunea, ca de exemplu persoane care ar putea fi chemate să depună mărturie în cadrul anchetelor legate de infracțiuni sau în cadrul procedurilor penale ulterioare sau persoane care pot oferi informații cu privire la infracțiuni sau persoane care sunt în legătură sau asociate cu persoanele menționate la literale (a) și (b)".

Art. 10 din Directiva 2016/680, intitulat „Prelucrarea de categorii speciale de date cu caracter personal”, are următorul cuprins: „Prelucrarea datelor cu caracter personal care dezvăluie originea rasială sau etnică, opiniile politice, confesiunea religioasă sau convingerile filozofice, afilierea sindicală, prelucrarea datelor genetice, prelucrarea datelor biometrice pentru identificarea unică a unei persoane fizice sau prelucrarea datelor privind sănătatea sau a datelor privind viața sexuală și orientarea sexuală a unei persoane fizice este autorizată numai atunci când este strict necesară și sub rezerva unor garanții adecvate pentru drepturile și libertățile persoanei vizate și numai atunci când: (a) este autorizată de dreptul Uniunii sau de dreptul intern; (b) este necesară pentru a proteja interesele vitale ale persoanei vizate sau ale unei alte persoane fizice sau (c) prelucrarea respectivă se referă la date care sunt făcute publice în mod manifest de persoana vizată”.

Art. 13 din Directiva 2016/680, intitulat „Informații care se pun la dispoziția persoanei vizate sau se comunică acesteia”, prevede următoarele:

➤ Alin. (1): „Statele membre garantează că operatorul pune la dispoziția persoanelor vizate cel puțin următoarele informații: (a) identitatea și datele de contact ale operatorului; (b) dacă este cazul, datele de contact ale responsabilului cu protecția datelor; (c) scopurile în care sunt prelucrate datele cu caracter personal; (d) dreptul de a depune o plângere în fața autorității de supraveghere și datele de contact ale autorității de supraveghere; (e) existența dreptului de a solicita operatorului acces la datele cu caracter personal referitoare la persoana vizată ori rectificarea sau ștergerea acestor date sau restricționarea prelucrării lor”.

➤ Alin. (2): „În plus față de informațiile menționate la alineatul (1), statele membre garantează prin lege că operatorul comunică persoanei vizate, în anumite cazuri, următoarele informații suplimentare, pentru a permite acesteia exercitarea drepturilor sale: (a) temeiul juridic al prelucrării; (b) perioada pentru care vor fi stocate datele cu caracter personal sau, în cazul în care nu este posibil, criteriile utilizate pentru a stabili respectiva perioadă; (c) dacă este cazul, categoriile de destinatari ai datelor cu caracter personal, inclusiv în țări terțe sau organizații internaționale; (d) în cazul în care este necesar, informații suplimentare, în special atunci când datele cu caracter personal sunt colectate fără știrea persoanei vizate.”

➤ Alin. (3): „Statele membre pot adopta măsuri legislative de amânare, restricționare sau omitere a furnizării de informații persoanei vizate în conformitate cu alin. (2) în măsura în care și atât timp cât o astfel de măsură constituie o măsură necesară și proporțională într-o societate democratică, ținând seama de drepturile fundamentale și de interesele legitime ale persoanei fizice, pentru: (a) evitarea obstrucționării cercetărilor, anchetelor sau procedurilor oficiale sau juridice; (b) a nu prejudicia prevenirea, depistarea, investigarea sau urmărirea

penală a infracțiunilor sau executarea pedepselor; (c) protejarea securității publice; (d) protejarea securității naționale; (e) protejarea drepturilor și libertăților celorlalți”.

Art. 54 din Directiva 2016/680, intitulat „Dreptul la o cale de atac judiciară eficientă împotriva unui operator sau a unei persoane împuternicite de către operator”, prevede că, „fără a aduce atingere vreunei căi de atac administrative sau extrajudiciare disponibile, inclusiv dreptului de a depune o plângere la o autoritate de supraveghere în conformitate cu art. 52, statele membre garantează persoanei vizate dreptul la exercitarea unei căi de atac judiciare eficiente în cazul în care aceasta consideră că, prin prelucrarea datelor sale cu caracter personal cu nerespectarea dispozițiilor adoptate în temeiul prezentei directive, au fost încălcate drepturile care îi revin în conformitate cu dispozițiile respective”.

II. ASPECTELE ÎNVEDERATE DE TRIBUNALUL ADMINISTRATIV REGIONAL DIN TIROL

În anul 2021, în timpul unui control cu privire la stupefiante, vameșii din Innsbruck au interceptat un pachet adresat lui CG care conținea 85 de grame de canabis, pachet ce a fost transmis spre examinare la Comisariatul central de poliție din St. Anton am Arlberg.

Ulterior, doi agenți de poliție ai acestui comisariat au efectuat o percheziție la domiciliul lui CG, în cursul căreia l-au interogat cu privire la expeditorul pachetului menționat și i-au percheziționat locuința. În timpul percheziției, polițiștii au solicitat accesul la datele de conexiune ale telefonului mobil al lui CG. Ca urmare a refuzului exprimat de acesta din urmă, aceștia au procedat la ridicarea telefonului mobil respectiv, inclusiv o cartelă SIM și un card SD, și i-au înmănat lui CG procesul-verbal de ridicare.

Ulterior, telefonul mobil a fost predat, în vederea deblocării, unui expert al postului de poliție din districtul Landeck. Având în vedere că acesta nu a reușit să deblocheze telefonul, acesta a fost trimis la Oficiul Federal al Poliției Judiciare din Viena, unde s-a încercat din nou deblocarea lui.

Deosebit de important de menționat este că ridicarea telefonului mobil, precum și încercările ulterioare de deblocare a acestui telefon au fost efectuate din proprie inițiativă de ofițerii de poliție vizați, fără ca ei să fi fost autorizați în acest sens de Ministerul Public sau de o instanță.

Având în vedere cele prezentate, numitul CG a introdus o acțiune la Tribunalul Administrativ Regional din Tirol, care este și instanța de trimitere din prezenta cauză, acțiune ce are ca obiect contestarea legalității ridicării telefonului său mobil. Ulterior, telefonul i-a fost returnat la 20 aprilie 2021.

Instanța de trimitere reține că persoana în cauză nu a fost informată imediat cu privire la tentativele de deblocare a telefonului său mobil, CG luând cunoștință de acestea abia atunci când agentul de poliție care a ridicat telefonul și a inițiat ulterior

analiza digitală a fost interogat în calitate de martor în cadrul procedurii din fața instanței de trimitere.

De asemenea, tentativele de deblocare a telefonului nu au fost documentate în dosarul poliției judiciare.

Având în vedere cele prezentate, instanța de trimitere ridică, în primul rând, problema dacă art. 15 alin. (1) din Directiva 2002/58, citit în lumina art. 7 și 8 din cartă, trebuie interpretat în sensul că un acces complet și necontrolat la toate datele conținute într-un telefon mobil, și anume datele de conexiune, conținutul comunicațiilor, fotografiile și istoricul navigării, care pot oferi o imagine foarte detaliată și aprofundată a aproape tuturor domeniilor vieții private a persoanei vizate, constituie o ingerință atât de gravă în drepturile fundamentale consacrate la art. 7 și 8 încât, în materie de prevenire, de investigare, de detectare și de urmărire penală a infracțiunilor, acest acces trebuie să fie limitat la combaterea infracțiunilor grave.

Sub acest aspect, instanța de trimitere precizează că fapta pentru care este acuzat CG este prevăzută la art. 27 alin. (1) din Legea privind stupefiantele, care se pedepsește cu o pedeapsă cu închisoarea de cel mult un an și nu constituie, în raport cu clasificarea de la art. 17 din StGB, decât o contravenție.

În al doilea rând, instanța de trimitere ridică problema dacă art. 15 alin. (1) din Directiva 2002/58 se opune unei reglementări naționale precum cea care rezultă din art. 18 coroborat cu art. 99 alin. (1) din StPO, în temeiul cărora, în cursul unei proceduri de urmărire penală, poliția judiciară poate obține, fără autorizarea unei instanțe sau a unei entități administrative independente, un acces complet și necontrolat la toate datele digitale conținute într-un telefon mobil.

În al treilea rând, după ce precizează că art. 18 din StPO coroborat cu art. 99 alin. (1) din StPO nu prevede nicio obligație a autorităților polițienești de a documenta măsurile de examinare digitală a unui telefon mobil sau chiar de a informa proprietarul acestuia cu privire la existența unor asemenea măsuri, astfel încât acesta să poată formula opoziție, dacă este cazul, printr-o cale de atac jurisdicțională preventivă sau a posteriori, instanța de trimitere ridică problema compatibilității acestor dispoziții din StPO cu principiul egalității armelor și cu dreptul la o cale de atac jurisdicțională efectivă, în sensul articolului 47 din cartă.

III. ÎNTREBĂRILE PRELIMINARE ADRESATE DE TRIBUNALUL ADMINISTRATIV REGIONAL DIN TIROL

În aceste condiții, Tribunalul Administrativ Regional din Tirol a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

➤ „1) Art. 15 alin. (1) din Directiva 2002/58, eventual coroborat cu art. 5 din aceasta, citit în lumina art. 7 și 8 din cartă, trebuie interpretat în sensul că accesul autorităților publice la datele stocate în telefoanele mobile constituie o atingere suficient de gravă adusă principiilor fundamentale consacrate la aceste articole din

cartă încât, în domeniul prevenirii, investigării, depistării și urmăririi penale a unor infracțiuni, acest acces trebuie limitat la combaterea criminalității grave?”

➤ „2) Art. 15 alin. (1) din Directiva 2002/58 trebuie interpretat, în lumina art. 7, 8 și 11, precum și a art. 52 alin. (1) din cartă, în sensul că se opune unei reglementări naționale precum art. 18 coroborat cu art. 99 alin. (1) din StPO, potrivit căruia, în cursul unei proceduri de urmărire penală, autoritățile de securitate își obțin ele însele, fără autorizarea unei instanțe sau a unui organism independent, un acces complet și necontrolat la toate datele digitale stocate într-un telefon mobil?”

➤ „3) Art. 47 din cartă coroborat cu art. 41 și 52 din aceasta trebuie interpretat, din punctul de vedere al egalității armelor și al unei căi de atac efective, în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru, precum art. 18 coroborat cu art. 99 alin. (1) din StPO, care permite examinarea datelor digitale dintr-un telefon mobil fără ca persoana vizată să fie informată cu privire la aceasta înainte sau măcar după adoptarea măsurii?”

IV. ASPECTELE REȚINUTE DE CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE

4.1. Aspecte reținute de C.J.U.E. cu privire la aplicarea în cauză a Directivei 2016/680

După o analiză aprofundată a mai multor dispoziții procedurale referitoare la admisibilitatea sesizării formulate de instanța de trimitere, cu precădere efectuată asupra modalității de formulare a întrebărilor, respectiv trimiterea expresă la Directiva 2002/58, iar nu la Directiva 2016/680, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în baza unei jurisprudențe deja consolidate, a considerat admisibile întrebările formulate și a procedat la analiza pe fond a acestora.

În ceea ce privește incidența Directivei 2016/680 în cazul unei tentative de accesare a datelor conținute într-un telefon mobil, Curtea a reținut că din însuși modul de redactare a art. 3 pct. 2 din directivă anterior citat și în special din utilizarea expresiilor „orice operațiune”, „orice set de operațiuni” și „punerea la dispoziție în orice alt mod”, rezultă că legiuitorul Uniunii a intenționat să confere o sferă largă noțiunii de „prelucrare” și, prin urmare, domeniului de aplicare material al directivei.

Astfel, Curtea a statuat că această interpretare este confirmată de caracterul neexhaustiv, exprimat prin locuțiunea „cum ar fi”, al operațiunilor menționate în articolul menționat¹.

Prin urmare, atunci când autoritățile polițienești ridică un telefon și îl manipulează în scopul extragerii și al consultării datelor cu caracter personal

¹ A se vedea, prin analogie, Hotărârea din 24 februarie 2022, Valsts ieņēmumu dienests (Prelucrarea datelor cu caracter personal în scopuri fiscale), C-175/20, EU:C:2022:124, punctul 35.

conținute în telefon, acestea efectuează o prelucrare, în sensul art. 3 pct. 2 din Directiva 2016/680, chiar dacă acestea nu reușesc, din motive tehnice, să acceseze datele.

În final, Curtea reține că o asemenea interpretare este conformă cu principiul securității juridice, care impune ca aplicarea normelor de drept să fie previzibilă pentru justițiabili, mai ales atunci când ele pot produce consecințe defavorabile². Prin urmare, o interpretare potrivit căreia aplicabilitatea Directivei 2016/680 ar depinde de succesul tentativei de accesare a datelor cu caracter personal conținute într-un telefon mobil ar crea atât pentru autoritățile naționale competente, cât și pentru justițiabili o incertitudine incompatibilă cu acest principiu.

4.2. Aspecte reținute de C.J.U.E. cu privire la primele două întrebări

Cu titlu prealabil, Curtea precizează că trebuie să se considere că, prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă art. 4 alin. (1) lit. (c) din Directiva 2016/680, interpretat în lumina art. 7 și 8, precum și a art. 52 alin. (1) din cartă, se opune unei reglementări naționale care acordă autorităților competente posibilitatea de a accesa datele conținute într-un telefon mobil în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor în general și care nu supune exercitarea acestei posibilități unui control prealabil de către o instanță sau de către o entitate administrativă independentă.

Potrivit art. 4 alin. (1) litera (c) din Directiva 2016/680, statele membre trebuie să garanteze că datele cu caracter personal sunt adecvate, relevante și neexcesive în ceea ce privește scopurile în care sunt prelucrate, astfel că această dispoziție impune respectarea de către statele membre a principiului „reducerii la minimum a datelor”³.

În această privință, trebuie precizat că astfel cum prevede considerentul (104) din directivă, limitările ce nu sunt permise să fie aduse dreptului la protecția datelor cu caracter personal, prevăzut la art. 8 din cartă, precum și dreptului la respectarea vieții private și de familie, protejat de art. 7 din această cartă, trebuie interpretate în conformitate cu cerințele art. 52 alin. (1) din aceasta, care includ respectarea principiului proporționalității⁴.

Prin urmare, aceste drepturi fundamentale nu sunt absolute, astfel că orice restrângere a exercițiului acestora trebuie, în conformitate cu art. 52 alin. (1) din cartă, să fie prevăzută de lege și să respecte substanța aceluiași drepturi fundamentale, precum și principiul proporționalității.

² Hotărârea din 27 iunie 2024, Gestore dei Servizi Energetici, C-148/23, EU:C:2024:555, punctul 42 și jurisprudența citată.

³ Hotărârea din 30 ianuarie 2024, Direktor na Glavna direktsia „Natsionalna politisia” pri MVR – Sofia, C-118/22, EU:C:2024:97, punctul 41 și jurisprudența citată.

⁴ *Ibidem*, pct. 33.

În acest context, precum și în aplicarea principiului proporționalității, Curtea reține că pot fi impuse limitări numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și a libertăților celorlalți, astfel că acestea trebuie să fie efectuate în limitele strictului necesar, iar reglementarea care cuprinde limitările trebuie să prevadă norme clare și precise care să guverneze conținutul și aplicarea acestor limitări⁵.

În ceea ce privește, în primul rând, obiectivul de interes general care poate justifica o restrângere a exercițiului drepturilor fundamentale consacrate la art. 7 și 8 din cartă, trebuie precizat că o prelucrare de date cu caracter personal în cadrul unei anchete polițienești privind sancționarea unei infracțiuni, cum ar fi o tentativă de accesare a datelor conținute într-un telefon mobil, trebuie considerată în principiu ca răspunzând efectiv unui obiectiv de interes general recunoscut de Uniune, în sensul art. 52 alin. (1) din cartă.

În ceea ce privește, în al doilea rând, cerința caracterului necesar al unei asemenea restrângeri, astfel cu subliniază și considerentul (26) al directivei, această cerință nu este îndeplinită atunci când obiectivul de interes general vizat poate fi atins în mod rezonabil la fel de eficient prin alte mijloace, care să afecteze mai puțin drepturile fundamentale ale persoanelor vizate⁶.

În schimb, cerința necesității este îndeplinită atunci când obiectivul urmărit de prelucrarea datelor în cauză nu poate fi atins în mod rezonabil la fel de eficient prin alte mijloace care să afecteze mai puțin drepturile fundamentale ale persoanelor vizate, în special dreptul la respectarea vieții private și de familie, precum și dreptul la protecția datelor cu caracter personal garantate la art. 7 și 8 din cartă⁷.

În ceea ce privește, în al treilea rând, caracterul proporțional al restrângerii exercițiului drepturilor fundamentale garantate la art. 7 și 8 din cartă, Curtea precizează că acesta implică o ponderare a tuturor elementelor relevante ale speței⁸.

4.2.1. Criteriile avute în vedere de Curte cu ocazia analizării respectării principiului proporționalității

Reține Curtea că printre aceste elemente relevante ale speței fac parte, printre altele:

➤ gravitatea restrângerii aduse astfel exercițiului drepturilor fundamentale în cauză, care depinde de natura și de sensibilitatea datelor la care autoritățile polițienești competente pot avea acces;

⁵ *Ibidem*, pct. 39.

⁶ *Ibidem*, pct. 40.

⁷ Hotărârea din 26 ianuarie 2023, *Ministerstvo na vatreshnite raboti* (Înregistrarea de date biometrice și genetice de către poliție), C-205/21, EU:C:2023:49, punctul 126 și jurisprudența citată.

⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea din 30 ianuarie 2024, *Direktor na Glavna direktsia „Natsionalna politسيا” pri MVR – Sofia*, C-118/22, EU:C:2024:97, punctele 62 și 63 și jurisprudența citată.

- importanța obiectivului de interes general urmărit prin această restrângere;
- legătura existentă între titularul telefonului mobil și infracțiunea în cauză sau relevanța datelor în cauză pentru constatarea faptelor.

4.2.1.1. Criteriul referitor la gravitatea restrângerii aduse exercițiului drepturilor fundamentale în cauză

Din decizia de trimitere reiese că reglementarea austriacă permite autorităților polițienești competente să acceseze, fără o autorizație prealabilă, datele conținute într-un telefon mobil.

Un asemenea acces poate privi, în funcție de conținutul telefonului mobil în cauză și de alegerile efectuate de polițiști, nu numai datele de transfer și de localizare, ci și fotografiile și istoricul de navigare pe internet sau chiar o parte a conținutului comunicațiilor efectuate cu telefonul respectiv.

Astfel, Curtea subliniază că accesul la un astfel de ansamblu de date poate permite deducerea unor concluzii foarte precise privind viața privată a persoanei vizate, precum obiceiurile sale din viața cotidiană, locurile de reședință permanentă sau temporară, deplasările zilnice sau alte deplasări, activitățile desfășurate, relațiile sociale ale acestei persoane și mediile sociale frecventate de ea.

Prin urmare, în ceea ce privește primul criteriu, respectiv gravitatea restrângerii drepturilor fundamentale care rezultă dintr-o reglementare, Curtea conchide că ingerința în drepturile fundamentale garantate la art. 7 și 8 din cartă la care poate conduce aplicarea unei reglementări precum cea în discuție trebuie, prin urmare, să fie considerată gravă sau chiar deosebit de gravă.

4.2.1.2. Criteriul referitor la importanța obiectivului urmărit

În ceea ce privește al doilea criteriu, respectiv **importanța obiectivului urmărit**, Curtea subliniază că gravitatea infracțiunii care face obiectul anchetei constituie unul dintre parametrii centrali în cadrul examinării proporționalității ingerinței grave.

Cu toate acestea, Curtea precizează că a se considera că numai combaterea infracționalității grave poate justifica accesul la datele conținute într-un telefon mobil ar limita competențele de investigare ale autorităților competente, în sensul Directivei 2016/680, în privința infracțiunilor în general, considerându-se că ar rezulta o creștere a riscului de impunitate pentru asemenea infracțiuni, ținând seama de importanța pe care o pot avea asemenea date pentru anchetele penale.

În aceste condiții, Curtea conchide că aspectele precizate anterior nu aduc atingere cerinței care decurge din art. 52 alin. (1) din cartă, potrivit căreia orice restrângere a exercițiului unui drept fundamental trebuie să fie „prevăzută de lege”,

revenind legiuitorului național sarcina de a defini în mod suficient de precis elementele, printre altele natura sau categoriile de infracțiuni în cauză, care trebuie luate în considerare.

4.2.1.3. Criteriul referitor la legătura existentă între titularul telefonului mobil cu infracțiunea în cauză, precum și relevanța datelor în cauză pentru constatarea faptelor

În ceea ce privește al treilea criteriu, respectiv legătura existentă între titularul telefonului mobil cu infracțiunea în cauză, precum și relevanța datelor în cauză pentru constatarea faptelor, Curtea menționează că din art. 6 din Directiva 2016/680 reiese că noțiunea de „persoană vizată” acoperă diferite categorii de persoane, și anume, în esență:

- persoanele suspectate, pentru motive serioase, că au săvârșit sau că urmează să săvârșască o infracțiune,

- persoanele care au fost condamnate pentru săvârșirea unei infracțiuni,

- victimele sau victimele potențiale ale unor astfel de infracțiuni, precum și

- alte părți care au legătură cu o infracțiune care ar putea fi chemate să depună mărturie în cadrul anchetelor legate de infracțiuni sau în cadrul procedurilor penale ulterioare.

Astfel, în ceea ce privește accesul la datele conținute în telefonul mobil al persoanei care face obiectul unei anchete penale, precum în cauza principală, existența unor suspiciuni rezonabile în privința acesteia în sensul că a săvârșit, săvârșește sau intenționează să săvârșască o infracțiune ori că este implicată într-un mod sau altul într-o asemenea infracțiune trebuie să fie susținută de elemente obiective și suficiente.

Prin urmare, Curtea conchide că este esențial, în special pentru a asigura că principiul proporționalității este respectat în fiecare caz concret prin efectuarea unei ponderări a tuturor elementelor relevante, ca, atunci când accesul autorităților naționale competente la datele cu caracter personal implică riscul unei ingerințe grave sau chiar deosebit de grave în drepturile fundamentale ale persoanei vizate, acest acces să fie condiționat de un control prealabil efectuat fie de o instanță, fie de o entitate administrativă independentă.

În ceea ce privește o anchetă penală, un asemenea control impune ca această instanță sau entitate să fie în măsură să asigure un just echilibru între, pe de o parte, interesele legitime legate de nevoile anchetei în cadrul combaterii infracționalității și, pe de altă parte, drepturile fundamentale la respectarea vieții private și la protecția datelor cu caracter personal ale persoanelor ale căror date sunt vizate de acces.

Acest control independent trebuie să intervină înaintea oricărei tentative de accesare a datelor vizate, cu excepția cazurilor de urgență justificate corespunzător, caz în care controlul menționat trebuie să intervină în termen scurt. Astfel, un control

ulterior nu ar permite îndeplinirea obiectivului controlului prealabil, care constă în împiedicarea autorizării unui acces la datele în cauză care depășește limitele strictului necesar.

Prin urmare, instanța sau entitatea administrativă independentă care intervine în cadrul unui control prealabil efectuat în urma unei cereri de acces motivate care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2016/680 trebuie să fie abilitată să refuze sau să restrângă acest acces atunci când constată că ingerința în drepturile fundamentale pe care ar constitui-o accesul menționat ar fi disproporționată ținând seama de ansamblul elementelor relevante.

4.2.2. Soluția pronunțată de C.J.U.E. la primele două întrebări

Sintetizând cele de mai sus, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a formulat următorul răspuns la primele două întrebări preliminare:

➤ Art. 4 alin. (1) lit. (c) din Directiva 2016/680, citit în lumina art. 7 și 8, precum și a art. 52 alin. (1) din cartă, trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care acordă autorităților competente posibilitatea de a accesa datele conținute într-un telefon mobil în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor în general, dacă această reglementare:

- definește într-un mod suficient de precis natura sau categoriile de infracțiuni vizate;
- garantează respectarea principiului proporționalității și
- supune exercitarea acestei posibilități, cu excepția cazurilor de urgență justificate în mod corespunzător, unui control prealabil din partea unei instanțe sau a unei entități administrative independente.

4.3. Aspecte reținute de C.J.U.E. cu privire la a treia întrebare

Reformulând întrebarea adresată de instanța de trimitere, Curtea precizează că trebuie să se considere că se solicită în esență să se stabilească dacă art. 13 și 54 din Directiva 2016/680, citite în lumina art. 47 și a art. 52 alin. (1) din cartă, trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care permite autorităților competente în materie penală să încerce să acceseze datele conținute într-un telefon mobil fără a informa persoana în cauză cu privire la aceasta.

Din jurisprudența⁹ Curții reiese că dreptul la o cale de atac judiciară efectivă, garantat la art. 47 din cartă, impune în principiu ca persoana interesată să poată cunoaște motivele pe care se întemeiază decizia luată în privința sa pentru a-i permite să își apere drepturile în cele mai bune condiții posibile și să decidă în

⁹ Hotărârea din 16 noiembrie 2023, Ligue des droits humains (Verificarea prelucrării datelor de către autoritatea de supraveghere), C-333/22, EU:C:2023:874, punctul 58.

deplină cunoștință de cauză dacă este util să sesizeze instanța competentă, precum și pentru a-i permite pe deplin acesteia din urmă să exercite controlul legalității acestei decizii.

Deși acest drept nu constituie o prerogativă absolută și, în conformitate cu art. 52 alin. (1) din cartă, pot fi impuse restrângeri, există condiția ca aceste restrângeri să fie prevăzute de lege, să respecte substanța drepturilor și libertăților în cauză și, cu respectarea principiului proporționalității, să fie necesare și să răspundă efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesități protejării drepturilor și libertăților celorlalți¹⁰.

Astfel, Curtea reține că revine autorităților naționale competente care au fost autorizate de o instanță sau de o entitate administrativă independentă să acceseze datele stocate sarcina de a informa persoanele vizate, în cadrul procedurilor naționale aplicabile, cu privire la motivele pe care se întemeiază această autorizație, din momentul în care acest lucru nu poate compromite investigațiile desfășurate de aceste autorități, și de a le pune la dispoziție toate informațiile prevăzute la art. 13 alin. (1) din Directiva 2016/680, aceste informații fiind necesare pentru a permite persoanei să își exercite, printre altele, dreptul la o cale de atac, prevăzut în mod explicit la art. 54 din Directiva 2016/680¹¹.

În schimb, o reglementare națională care ar exclude în general orice drept de a obține astfel de informații nu ar fi conformă cu dreptul Uniunii¹².

Astfel, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a formulat următorul răspuns la a treia întrebare:

➤ Art. 13 și 54 din Directiva 2016/680, citite în lumina art. 47 și a art. 52 alin. (1) din cartă, trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care permite autorităților competente să încerce să acceseze date conținute într-un telefon mobil fără a informa persoana în cauză, în cadrul procedurilor naționale aplicabile, cu privire la motivele pe care se întemeiază autorizația de a accesa astfel de date, emisă de o instanță sau de o entitate administrativă independentă, începând din momentul în care comunicarea acestei informații nu mai este susceptibilă să compromită misiunile care revin acestor autorități în temeiul directivei menționate.

V. CONCLUZII

Din cele prezentate, rezultă modalitatea de aplicare de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene a dispozițiilor existente la nivel unional în materia protecției

¹⁰ *Ibidem*, pct. 59.

¹¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 noiembrie 2022, *Spetsializirana prokuratura* (Conserarea datelor de trafic și localizare), C-350/21, EU:C:2022:896, punctul 70 și jurisprudența citată.

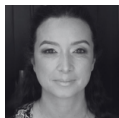
¹² *Ibidem*, pct. 71.

datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul procedurilor penale, aceasta efectuând o amplă analiză a dreptului unional, stabilind noi linii directoare în această materie.

Totodată, Curtea a confirmat și dezvoltat jurisprudența acumulată pe parcursul anilor cu privire la aplicarea concretă a principiului proporționalității, iar unde s-a impus, a adus noi clarificări cu privire la aplicabilitatea prin analogie a unor soluții pronunțate în situații similare.

Având în vedere toate aspectele prezentate, considerăm salutară hotărârea instanței europene, aceasta aducând claritate, previzibilitate și predictibilitate în interpretarea și aplicarea dreptului unional în materia protecției datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul procedurilor penale.

CAUZA H.W. V. FRANȚA: ARTICOLUL 8 AL CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI. OBLIGAȚIA CONJUGALĂ CONTRARĂ LIBERTĂȚII SEXUALE ȘI DREPTULUI DE A DISPUNE DE PROPRIUL CORP

Conf. univ. dr. Alina GENTIMIR

Abstract: *This article outlines new dimensions of the right to private and family life under Article 8 of the European Convention on Human Rights. Fundamental concepts essential to the individual from the perspective of this article - private life, sexual relations, marriage, family, cohabitation - create a new context on which the judges of the European Court of Human Rights must rule in answering complicated questions. Does a wife have a conjugal obligation to maintain intimate relations with her husband? Does this conjugal obligation emphasize the absence of consent in sexual relations between spouses? Can we speak of the normative character of the rule of law with regard to the spouses in the conduct of their sexual life? Should the discretion of the State in such situations be restricted? Is this matrimonial obligation contrary to sexual freedom and the right to dispose of one's own body and to the positive obligation of prevention incumbent on the Contracting States to combat sexual violence? Does a refusal to comply have legal consequences? Can the national judicial authorities pronounce a divorce on grounds of fault to the sole detriment of the plaintiff on the ground that she has failed to fulfill her obligation to marry by refusing to have intimate relations? Should other possible means of safeguarding the husband's rights be provided for? Can the absence of relevant and sufficient grounds be characterized as a failure to strike a fair balance between the competing interests?*

Keywords: *consent, intimate/sexual relations, marital obligations, divorce, fault, wife*

1. Introducere

Respectarea vieții private și de familie constituie o preocupare constantă la nivelul sistemului european de protecție a dreptului omului, conținutul său fiind constant extins prin raportare atât la Convenția europeană a drepturilor omului¹, cât

¹ Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. Disponibilă online la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron.

și la alte convenții adoptate în cadrul Consiliului Europei, precum Convenția de la Istanbul².

Din nefericire, în ultimii ani, domeniul de aplicare a dreptului la viață privată și de familie se manifestă în cadrul de manifestare a violenței domestice³. Dacă inițial s-a insistat asupra formelor de violență clasice – violență fizică⁴ și violență psihologică⁵, în altă etapă s-a avut în vedere o formă de violență modernă – violența online⁶.

Cauza H.W. c. Franței⁷ a oferit Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) posibilitatea de a se pronunța asupra unor noțiuni incorporate dreptului la viață privată și de familie care aparțin dimensiunii sexuale a relațiilor dintre soți, evidențiindu-se pe de o parte sensul larg al conceputului de viață privată care include și viața sexuală⁸, și pe de altă parte, legătura indisolubilă dintre dreptul la viață privată, dreptul la viață de familie și dreptul la căsătorie. Elementul factual provocator atât pentru titularii drepturilor prevăzute de articolul 8 al Convenției europene a drepturilor omului, cât și pentru titularii obligațiilor corelative acestor drepturi – autoritățile legislative și autoritățile judiciare – este constituit de încetarea relațiilor sexuale dintre soți și efectele acestei decizii unilaterale asupra căsătoriei și asupra pronunțării divorțului.

Cauza H.W. c. Franței se referă la un divorț din culpă în care vina a fost atribuită exclusiv dnei H.W., pe motiv că aceasta a încetat să mai aibă relații sexuale cu soțul său. Dna H.W. nu s-a plâns de divorțul în sine, pe care l-a și solicitat, ci mai degrabă de motivele pentru care acesta a fost acordat⁹.

² Convenția Consiliului Europei din 11 mai 2011 privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011. Disponibilă online la <https://rm.coe.int/168046253e>, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>.

³ Fișa tematică a Curții Europene a Drepturilor Omului privind violența domestică. Disponibilă online la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Domestic_violence_ENG.

Fișa tematică a Curții Europene a Drepturilor Omului privind violența contra femeilor. Disponibilă online la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Violence_Woman_ENG.

⁴ CEDO, *Bălșan v. România*, cererea nr. 49645/09, hotărâre din 23 mai 2017. Disponibilă online la <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-178765>; *A.B. v. Georgia*, cererea nr. 73975/16, hotărâre din 10 februarie 2022. Disponibilă online la <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-13569>.

⁵ CEDO, *Rumor v. Italia*, hotărâre din 27 mai 2014; *Volodina v. Rusia*, cererea nr. 41261/17, hotărâre din 9 iulie 2019. Disponibilă online la <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6454727-8498144>.

⁶ CEDO, *Buturugă v. România*, cererea nr. 56867/15, hotărâre din 11 februarie 2020. Disponibilă online la <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6635916-8811383>.

⁷ CEDO, *H.W. c. Franța*, cererea nr. 13805/21, hotărârea din 23 ianuarie 2025. Disponibil online la <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-240199>.

⁸ CEDO, *H.W. v. Franța*, parag. 62.

⁹ Idem, parag. 70.

2. Situație de fapt¹⁰.

Dna H.W., cetățean francez, născută în 1955 și locuind în Le Chesnay, s-a căsătorit în 1984 cu domnul J.C. și au avut împreună patru copii.

La 17 aprilie 2012, dna H.W. a formulat o cerere de divorț. La 29 ianuarie 2013, judecătorul de familie de la tribunal de mare instanță din Versailles a autorizat cuplul să inițieze procedura de divorț și a dispus măsuri provizorii.

La 19 iulie 2015, dna H.W. a introdus o cerere de divorț împotriva soțului său pe motiv de culpă. Ea a susținut că acesta ar fi acordat prioritate carierei sale profesionale în detrimentul vieții de familie și că ar fi fost permanent irascibil, agresiv verbal și fizic.

Domnul J.C. a formulat o cerere reconvențională, susținând că divorțul ar trebui să fie pronunțat pentru culpa dnei H.W., susținând că, timp de mai mulți ani, aceasta nu și-a îndeplinit obligațiile conjugale și că ar fi încălcat obligația de respect reciproc între soți prin acuzații calomnioase. În subsidiar, a solicitat divorțul pe motivul destrămării iremediabile a căsătoriei.

La 13 iulie 2018, judecătorul de familie de la tribunalul de mare instanță din Versailles a constatat că niciuna dintre plângerile formulate de cuplu nu au fost întemeiate și că divorțul nu a putut fi acordat pe motiv de culpă. Cu toate acestea, considerând că problemele de sănătate ale dnei H.W. puteau să justifice lipsa de relații sexuale pe termen lung a cuplului, a acordat divorțul pe motivul destrămarea iremediabilă a căsătoriei, după ce a constatat că cuplul nu a locuit împreună de mai mult de doi ani la momentul inițierii procedurii de divorț.

Dna H.W. a formulat recurs împotriva acestei hotărâri. La 7 noiembrie 2019, Curtea de Apel Versailles a pronunțat divorțul, atribuind culpa exclusivă reclamantei, pe motiv că lipsa sa continuă de a avea relații sexuale cu soțul său, care nu putea fi justificată din motive de sănătate, constituia o „încălcare gravă și repetată a a îndatoririlor și obligațiilor conjugale, făcând imposibilă continuarea căsătoriei”.

Dna H.W. a formulat recurs cu privire la chestiuni de drept. La 17 septembrie 2020, Curtea de Casație a respins recursul reclamantei pe motive de drept, considerând că motivele invocate nu erau în mod vădit de natură să conducă la anularea hotărârii Curții de Apel Versailles.

3. Coordonate juridice fundamentale

3.1. *Relațiilor sexuale între soți – „obligații conjugale”*

În opinia Curții Europene, consimțământul la căsătorie nu poate implica consimțământul la relații sexuale viitoare. O astfel de interpretare ar echivala cu

¹⁰ Idem, parag. 2-19.

negarea caracterului reprobabil al violului marital¹¹. Dimpotrivă, consimțământul trebuie să reflecte o voință liberă de a se angaja în relații sexuale la un anumit moment dat și în circumstanțe specifice¹².

Noțiunea de „obligații conjugale”, astfel cum este prevăzută în ordinea juridică franceză nu ia în considerare în niciun fel consimțământul la relațiile sexuale¹³. Neîndeplinirea obligațiilor conjugale ar putea fi considerată, în condițiile prevăzute la articolul 242 din Codul civil francez, o culpă care justifică acordarea divorțului. De asemenea, aceasta ar putea avea consecințe pecuniare și, în anumite condiții, ar putea servi drept temei pentru o cerere de despăgubiri¹⁴.

Deopotrivă, Curtea reamintește că orice act sexual fără consimțământ constituie o formă de violență sexuală. De asemenea, Curtea a statuat în mod constant, din perspectiva articolului 8 singur sau coroborat cu articolul 3, că statele contractante trebuie să stabilească și să pună în aplicare un cadru juridic adecvat care să ofere protecție împotriva actelor de violență care pot fi comise de persoane private. Obligațiile referitoare la prevenirea violenței sexuale și domestice au fost, de asemenea, incluse în articolul 5 alineatul (2) și în articolul 12 alineatul (2) din Convenția de la Istanbul¹⁵.

3.2. Compatibilitatea „obligațiilor conjugale” cu spiritul Convenției europene a drepturilor omului: libertatea sexuală și dreptul la autonomie corporală

Curtea Europeană a statuat că însăși existența unei obligații conjugale de a întreține relații sexuale este contrară libertății sexuale, dreptului la autonomie corporală și obligației pozitive de prevenire a statelor contractante în cadrul luptei împotriva violenței domestice și sexuale¹⁶.

Curtea Europeană a considerat că reafirmarea principiului obligațiilor conjugale și faptul că divorț a fost acordat pentru motivul că soția a încetat orice relație sexuală cu soțul său cu soțul său constituie ingerințe în dreptul său la respectarea vieții private, în libertatea sa sexuală și dreptul său la autonomie corporală.

3.3. „Obligațiilor conjugale” și dreptul fiecărui soț de a divorța

Neîndeplinirea „obligațiilor conjugale” poate fi analizată și din altă perspectivă, care evidențiază necesitatea protejării interesului privat și nuanțarea intervenției statului în contextul caracterului relativ al dreptului la viață de familie¹⁷.

¹¹ Idem, parag. 91.

¹² Idem, parag. 63.

¹³ Idem, parag. 86.

¹⁴ Idem, parag. 88.

¹⁵ Idem, parag. 87.

¹⁶ Idem, parag. 71.

¹⁷ Idem, parag. 81.

Intervenția asupra drepturilor prevăzute de articolul 8 al Convenției europene a drepturilor omului trebuie să respecte condițiile fundamentale de a fi prevăzute de lege, de a satisface un scop legitim de natură publică sau privată și de a fi necesară într-o societate democratică¹⁸.

Esențială în ceea ce privește legitimitatea scopului urmărit de autorități într-o căsătorie, este recunoașterea că scopul ingerințelor¹⁹, care se refereau la dreptul fiecărui soț de a pune capăt căsătoriei, era legat de „protecția drepturilor și libertăților altora” în sensul Convenției²⁰.

Curtea nu a exclus posibilitatea ca obligarea unui soț să rămână căsătorit în pofida constatării unei destrămări iremediabile a căsătoriei ar putea, în anumite circumstanțe, să reprezinte o ingerință excesivă în drepturile sale. Curtea a observat, totuși, că, în măsura în care ingerințele în cauză afectau unul dintre aspectele cele mai intime ale vieții private, marja de apreciere acordată statelor contractante în acest domeniu era restrânsă²¹. Numai motive deosebit de grave ar putea justifica intervențiile autorităților publice în domeniul sexualității. În orice caz, Curtea nu a putut identifica niciun motiv deosebit de grav de natură să justifice o ingerință în domeniul sexualității. Curtea a reținut că soțul reclamantei ar fi putut introduce o cerere de divorț, invocând destrămarea iremediabilă a căsătoriei ca motiv principal, și nu, așa cum el a făcut-o ca motiv alternativ²².

3.4. „Obligațiile conjugale” și divorțul din culpă

Curtea Europeană a observat că, în conformitate cu jurisprudența constantă și de lungă durată a Curții de Casație, soții erau supuși unor obligații conjugale, iar neîndeplinirea acestora ar putea constitui o culpă care să justifice divorțul²³. În acest în această privință, Curtea de Casație a confirmat, printr-o hotărâre din 17 decembrie 1997, că „o eșecul prelungit al soției de a avea relații sexuale” ar putea justifica acordarea unui divorț din culpă atunci când aceasta „nu era justificată de motive medicale suficiente”. Deși Curtea de Casație nu a reafirmat această jurisprudență între timp, nu a existat nicio abatere de la ea și aceasta a continuat să fie aplicată de instanțele inferioare. Curtea a concluzionat că ingerințele reclamate au fost întemeiate pe o jurisprudență internă bine stabilită²⁴.

Curtea Europeană a notat că temeiul juridic al divorțului a fost articolele 229 și 242 și următoarele din Codul civil, care prevăd că divorțul pentru culpă poate fi pronunțat atunci când dovada unei încălcări grave și repetate a îndatoririlor și

¹⁸ Idem, parag. 64-66.

¹⁹ Idem, parag. 63.

²⁰ Idem, parag. 82.

²¹ Idem, parag. 68.

²² Idem, parag. 92.

²³ Idem, parag. 78.

²⁴ Idem, parag. 76.

obligațiilor conjugale este imputabilă unuia dintre soți și care a condus la destrămarea iremediabilă a căsătoriei²⁵.

Curtea Europeană nu a putut identifica niciun motiv de natură să justifice această ingerință a autorităților publice în domeniul sexualității. Aceasta a notat că soțul reclamantei ar fi putut cerut divorțul, invocând ca motiv principal destrămarea iremediabilă a căsătoriei motiv principal, și nu, așa cum a făcut-o, ca motiv alternativ.

Curtea a concluzionat că reafirmarea principiului obligațiilor conjugale și pronunțarea divorțului pe motivul culpa exclusivă a reclamantei nu au fost întemeiate pe motive pertinente și suficiente și că instanțele interne nu au realizat un echilibru just între interesele concurente în joc²⁶.

4. Concluzii

În perspectiva Curții Europene a Drepturilor omului, divorțul bazat pe culpă, în care vina este atribuită exclusiv soției pentru neîndeplinirea obligațiilor maritale prin refuzul de a întreține relații sexuale cu soțul său reprezintă încălcarea articolului 8 al Convenției europene a drepturilor omului, încălcare care constituie o satisfacție echitabilă suficientă, în temeiul articolului 41 al aceluiași act normativ.

²⁵ Idem, parag. 74.

²⁶ Idem, parag. 93.

CREZUL LUI JOHN KOMLOS ÎNTR-O ECONOMIE ECHITABILĂ ȘI UMANITARĂ

Av. dr. George VLĂESCU

Abstract: Komlos' book, *"Principles of Economics in a Post-Crisis World"*, reconfigures the assumptions of economics and makes them fit the demands and aspirations of the real world by rewriting the notion of "welfare" and exposing the unreliability of the theories taught in economics faculties. The starting point is the fact that there have been few injustices in the world that rival those of the capitalist economy, particularly in terms of the distribution of economic resources.

Therefore, we also believe that the work could be a subject of maximum reflection for lawyers, economists and politicians interested in coagulating a just and humanized economy.

Keywords: principles, foundations, economics, capitalism, humanism, welfare, equity, inequality

În urmă cu cinci ani și-a făcut apariția în limba română una dintre cele mai prestigioase opere ale lui John Komlos, emerit profesor al Universității Ludwig Maximilian din München. Este vorba de cartea *„Principiile economiei într-o lume postcriză”*¹. Un minunat editorial interdisciplinar, prefăcut de profesorul Valeriu Ioan-Franc, în cuprinsul căruia autorul răstoarnă doctrina care până în prezent a instituționalizat lăcomia, repunând-o pe principiile unei echități orientate spre sporirea calității vieții umane².

Altfel spus, Komlos, într-un limbaj colocvial, demonstrează în cele peste 500 de pagini falsitatea teoriilor și a principiilor economiei capitaliste predate în universitățile din întreaga lume și vine, totodată, cu o abordare nouă. Una care să contribuie la micșorarea inegalităților sociale³ și la satisfacerea celor mai diverse nevoi și

¹ John Komlos, *Principiile economiei într-o lume postcriză*, București: Editura Centrului de Informare și Documentare

Economică, 2019. ISBN 978-973-159-230-5. Editorial coordonat de dr. George Georgescu și tradus de Mircea Fătă.

² Ibidem, pp. 12-13.

³ Inegalitățile capitalismului actual, reprezintă în opinia lui Komlos, *„problema centrală a economiilor de piață, iar neglijarea ei are consecințe dezastruoase pentru corpul politic. Sloganul promovat agresiv «a face economia să crească» este pe cât de inadecvat, pe atât de înșelător. Este crucial să recunoaștem că cea mai mare*

aspirații ale omului de rând. Practic, noua economie, pe care autorul o numește „*capitalism cu față umană*” este oarecum apropiată de insolita teorie a *distributismului economic*⁴, în sensul că ambele urmăresc o egalitate relativă a distribuirii resurselor, dar mult mai complexă deoarece amplifică și reprioritizează finalitățile economice și sociale. Le amplifică din perspectiva satisfacerii plenare a nemulțumirilor și le reprioritizează în raport cu realizarea idealului comun al ființei umane și desigur al celorlalte științe – binele general - căutând să transforme astfel economia într-o forță interdisciplinară universală de satisfacere a tuturor nemulțumirilor lumii reale, indiferent de domeniu.

În realizarea acestui demers, Komlos debutează cu o secțiune pe care o numește „Crezul meu”, demers pe care-l întemeiază pe convingerea că economia nu trebuie să fie doar a piețelor, ci una **progresistă, democratică și umanistă** al cărei ideal să-l reprezinte îmbunătățirea vieții oamenilor sub toate aspectele. Altfel spus, autorul atribuie noțiunii de *bunăstare* ideea de „*sporire a satisfacției în viață*” și nu neapărat de creștere a veniturilor sau producției⁵, așa cum de altfel este conceptualizată în tratatele internaționale o altă noțiune similară și anume „*decența traiului uman*”⁶. Bunăstarea komlosiană, care constituie practic epicentrul noii economii, reprezintă conceptul unei *vieți satisfăcătoare*, fundamentată pe *bucuria de a trăi în armonie*. Adică al unei vieți în care să se țină seama de „... *diminuarea sărăciei, a inegalității, a șomajului, a stresului, a anxietății și a insecurității și o îmbunătățire a sănătății, a timpului liber, a relațiilor sociale, a iubirii, a respectului, a eticii, a satisfacției intelectuale și a moralei*”⁷.

În acest cadru doctrinar, științele economice trebuie să-și asume rolul de garant al asigurării maximului de confort și de satisfacție a ființei umane care, în plan juridic, ne aduce în prezența unui drept subiectiv, dinamic și expansiv (în sensul că încorporează toate drepturile ce privesc calitatea vieții umane), asemenea *decenței traiului*. Iar pentru ca acest lucru să poată fi transpus în realitate, mainstream-ul teoriilor economice standard trebuie să o lase mai ușor cu ideile preconceptuate ale propriilor ideologii, precum, infailibilitatea piețelor, raționalitatea agenților economici, axiomele matematice și eficiența, pentru că, spune Komlos, nu toate problemele economice se supun unor astfel de tehnici. Prin urmare, dacă economia își propune să contribuie la sporirea confortului de viață, atunci ea trebuie să se

parte a beneficiilor creșterii economice a fost capturată de cei 1% de la vârf, adică de circa 1,25 milioane de gospodării! Veniturile lor medii după impozitare, de aproximativ 900.000 de dolari (în 2011), contrastează puternic cu veniturile medii de 18.000 de dolari ale celor 20% dintre gospodării aflate la baza clasamentului, respectiv 25 de milioane de gospodării...”. John Komlos, ibidem, p. 575.

⁴ „Distributismul economic” este un tip de economie democratică, întemeiat de G. K. Chesterton și H. Belloc și la care și-au adus aportul și renumite personalități române (Madgearu V., Mihalache I., Iorga N., Rădulescu-Motru C.) și străine (Storck T., Zamagni St., Medaille J.).

⁵ John Komlos, *op. cit.*, p. 21.

⁶ Pentru detalii, George Vlăescu, *Dreptul la un trai decent. Un drept garantat sau nu prea?*, Timișoara: Ed. Eurostampa, 2024.

⁷ John Komlos, *op. cit.*, p. 30.

focalizeze pe dovezi empirice verificabile, respectiv pe înțelegerea ființei umane în toată complexitatea sa. Ceea ce înseamnă că trebuie să se conecteze la sociologie, la psihologie și la filosofie pentru a se putea ancora la felul cum simte și trăiește ființa umană cu tot bagajul de emoții, intuiții, sentimente, aspirații, prejudecăți mentale, deficiențe cognitive etc. Desigur, pentru a înțelege cât mai bine ce anume ar putea să-i aducă *satisfacție*, fiindcă, spune Komlos „...nu cred că venitul bănesc se transformă automat în bunăstare, în satisfacție a vieții sau în calitatea vieții”⁸. De asemenea, nici exagerarea producției nu este o soluție în sine fiindcă, reproducându-l pe E. F. Schumacher, scopul trebuie să constea în „obținerea maximului de bunăstare cu minimul de consum”, adică în îmbunătățirea stării de spirit de așa manieră încât omul să poată atinge cea mai mare mulțumire cu cât mai puțin⁹.

Este, deci, în afara oricărei îndoieli că umanitarismul lui Komlos, puternic racordat la valorile juridice, economice și morale cuprinse în cele două mari lucrări ale lui Adam Smith¹⁰ - lucrări care au dat tonul liberalismului economic -, se bazează pe faptul că principiile morale și dreptatea fac parte din natura omului, iar compasiunea trebuie să fie mai importantă decât eficiența, consumul sau produsul intern brut (PIB). De aceea, autorul trage semnalul de alarmă asupra faptului că științele economice trebuie să fie preocupate mai degrabă de realizarea unei societăți juste care să susțină demnitatea umană și să stimuleze creșterea valorii proprii.

Dând în vileag frustrările colosale ale economiei capitaliste, concepută să proiecteze beneficiile spre cei puțini și bogați (lucru care se pare că a contribuit substanțial la alegerea lui Donald Trump ca președinte al SUA), ilustrul economist ne aduce, spunem noi, în fața controversatei *echității*. O noțiune „rebelă” a filosofiei, a teologiei și a beletristicii, studiată ulterior de filosofia dreptului¹¹ care a reușit, în pofida complexității și evoluției sale polisemice, să fie recunoscută în teoria dreptului nu doar ca o incontestabilă valoare morală, ci și ca principiu esențial al justiției¹². Concluzie care ne obligă să admitem faptul că semnificațiile noțiunii și, în general, preocupările teoretice față de infrastructura morală a unei societăți nu pot rămâne fără reverberații conceptuale nici în materie economică, chiar dacă economia în sine nu le-a acordat respectul cuvenit.

Într-adevăr, în teorie, triumful echității și al binelui a sedus dintotdeauna ființa umană. Dovadă fiind și faptul că din cuprinsul doctrinelor moderne dominante reiese cu multă rigoare că disonanțele semantice și elucubrațiile noțiunii nu au

⁸ Ibidem, p. 22.

⁹ Ibidem, p. 23.

¹⁰ Este vorba de *Wealth of Nations* (Bunăstarea Națiunilor, publicată în limba română, București: Publica, 2011) și *Theory of Moral Sentiments* (Teoria Sentimentelor Morale, publicată în limba română, București: Publica, 2017), ambele tratate au fost publicate inițial în anul 1759.

¹¹ Paternitatea denumirii de *filosofie a dreptului* îi este atribuită lui Hegel care a folosit-o în celebra sa operă *Liniile fundamentale ale filozofiei dreptului sau ale dreptului natural*.

¹² Pentru mai multe detalii, George Vlăescu, *Nimeni nu este deasupra dreptului, nici măcar legea!* În: *Revista Universul Juridic Premium*, nr. 2, București, 2024.

împiedicat-o să escaladeze hotarele teologiei și filosofiei și să pătrundă în sfera teoretică a dreptului și, într-o mică măsură, a economiei; științe despre care se spune că le-ar fi umanizat. Și, totuși, istoria ne arată că o umanizare demnă de luat în considerare nu s-a produs decât cel mult la nivel teoretic și cu precădere în domeniul juridic care a acceptat ca valoare democrația. Și prea puțin la nivelul teoriilor și mecanismelor economice unde democrația a rămas în continuare o vocabulă insignifiantă. De aceea considerăm că umanizarea în cadrul acestor științe s-a făcut simțită abia în urma conceptualizării și ieșirii drepturilor omului pe marea scenă juridică a lumii moderne, respectiv începând cu Declarația universală a drepturilor omului. Un concept nemaîntâlnit până la acel moment, care a înlesnit accesarea maselor largi și sărace la drepturi de mult visate și chiar la modeste proprietăți imobiliare, știut fiind faptul că proprietatea a reprezentat dintotdeauna una dintre cele mai solide fundamente ale libertății și demnității ființei umane. Putem spune că plasarea postbelică a omului și a umanității în centrul preocupărilor mundane postbelice este ceea ce a dat un sens echității, așa cum semnificația noțiunii răzbate din conținutul tratatelor internaționale care, inevitabil, i-au conferit un caracter juridic robust. Fiindcă așa cum bine știm, societatea fusese până atunci orânduită și structurată de către puterea publică oligarhică după criteriile revendicate de origini biologice și de avere, criterii care au făcut dreptul de proprietate, îndeobște asupra bunurilor imobile, să devină apanajul „elitelor”.

Sigur că de la stadiul recunoașterii micilor proprietăți de subzistență și până la o distribuire echitabilă a resurselor economice (care să asigure omului de rând un trai decent) și, mai departe, până la acea stare de spirit avansată de care vorbește Komlos, drumul a rămas în continuare lung, întortocheat și impracticabil. Situație impusă, din nefericire, de elitele politice și economice tributare, la rândul lor, unor culturi capitaliste axate pe lăcomie și inegalități sociale, deoarece, așa cum spune autorul cărții, disciplinele economice predate în universități continuă și astăzi să fie mărșăluite de paradigme și „fantasme” menite să întrețină inegalitățile sociale. Un context față de care Komlos își propune, în lumina teoriilor smithiene, regândirea/umanizarea economiei prin situarea valorilor autentice sau, cum spuneau anticii, a virtuților, înaintea intereselor și valorilor comerciale.

Prin urmare, provocarea komlosiană vizează nu numai capitalismul SUA, ci și culturalismul acestor state și, mai mult decât atât, economiile și culturile tuturor popoarelor lumii moderne care au optat pentru modelul capitalist.

Așadar, dacă acceptăm interșanjabilitatea relațională dintre cultura economică, cultura juridică și noțiunea de cultură în sensul ei amplu, trebuie să admitem că inechitățile economice, inclusiv cele de ordin legislativ, nu pot fi altceva decât expresii *illo tempore* ale precarității educației, precaritate care iese în evidență chiar și la nivelul celor mai elitiste clase sociale¹³. O precaritate generată de injustețea

¹³ Parafrazându-i pe Rawls, Stiglitz și pe unul dintre cei mai înfocați partizani ai piețelor libere, Alan Greenspan, Komlos atrage atenția asupra neînțelegerii de către bogații lumii asupra pericolului

ierarhizării valorilor și al cărei resort axiologic trebuie căutat în incapacitatea forurilor legislative și educaționale de a dezvolta și promova în individ și în societate valori culturale autentice (esențiale). Ori această problemă ne arată că omul – al cărui univers lăuntric este plin de contradicții – a ales inextricabil să își fure singur căciula. Mai ales că educația instituțională și-a arogat în mod expres rolul de instruire și de șlefuire a personalității umane în condițiile în care nu dispune nici de cadre și nici de discipline corespunzătoare pentru studierea unor elemente vitale culturii, așa cum ar fi caracterologia, echitatea, proprietatea, libertatea, moralitatea.

Din nefericire, exceptând avântul indiscutabil al reușitelor tehnico-științifice și al digitalizării (stimulate de state în cursa lor de a avea puterea și controlul maselor), putem spune că din unghiul educației formale cultura a reprezentat doar un instrument politico-ideologic de formare a unui model uman prestabilit. Conceptul în sine de cultură nu s-a materializat aproape în niciun obiectiv fezabil. Iar randamentul deosebit de scăzut în această direcție s-a repercutat inevitabil și asupra culturii juridice, o cultură care în zilele noastre, după cum bine susține argumentat profesorul Mircea Duțu, „se pregătește să moară”¹⁴. Din păcate, startul acestui declin evocat de reputatul profesor nu vizează doar ultimele decenii și nici absurditățile instituțiilor etatice care, recent, au cenzurat în mod grobian libertatea poporului român de a alege președintele țării. Să nu uităm că, în țara noastră, în urmă cu un secol Titu Maiorescu atrăgea atenția clasei politice să facă școli bune pentru popor fiindcă în felul acesta guvernarea și legile bune vin de la sine¹⁵, iar cu cât coborâm în istoria universală și națională inechitățile sunt cu atât mai evidente și mai crude. Și aici noi nu judecăm istoria, ci doar facem observații asupra unor drame cât se poate de realiste ale societății, care par să-l confirme pe marele gânditor indian de secol XX, Krishnamurti Jiddu, atunci când cu o nemiloasă exactitate spunea că „Omul încă este la fel cum a fost. Este încă brutal, violent, agresiv, avid, competitiv. Și... a construit o societate după aceste trăsături”¹⁶. De aceea, nici nu ne mai poate surprinde faptul că noțiunea de cultură, un factor determinant pentru economie și drept a ajuns să îmbrace accepțiuni tot mai pervertite în cadrul proceselor imperceptibile de manipulare economică, juridică și politică, atât de frecvente și de multifacete.

socio-economic pe care-l pot genera inegalitățile economice, susținând că „Fondatorii știau mult prea bine că democrația se transformă în oligarhie dacă distribuirea bogăției, a puterii și a privilegiilor care le însoțesc vor fi disproporționate”. John Komlos, *op. cit.*, p. 263.

¹⁴ Mircea Duțu, *Manifest pentru cultura juridică*. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/5392/manifest-pentru-cultura-juridica> [accesat la 20. 11. 2024].

¹⁵ Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*. București: Editura Cartea Românească, 1970, p. 54.

¹⁶ Jiddu Krishnamurti Apud Peter Joseph, *Sinopsis Zeitgeist: Addendum*. Documentar istoric, 2008. [accesat la 20. 11. 2021]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=DXlqSo3DQJE>.

BIBLIOGRAFIE:

1. Duțu Mircea, *Manifest pentru cultura juridică*. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/5392/manifest-pentru-cultura-juridica> [accesat la 20. 11. 2024];
2. Komlos John, *Principiile economiei într-o lume postcriză*, București: Editura Centrului de Informare și Documentare Economică, 2019;
3. Krishnamurti J. Apud Peter Joseph, *Sinopsis Zeitgeist: Addendum*. Documentar istoric, 2008;
4. Manolescu Nicolae, *Contradicția lui Maiorescu*. București: Editura Cartea Românească, 1970;
5. Smith Adam, *Bunăstarea Națiunilor* (Wealth of Nations), București: Publica, 2011;
6. Smith Adam, *Teoria Sentimentelor Morale* (Theory of Moral Sentiments), București: Publica, 2017;
7. Vlăescu George, *Dreptul la un trai decent. Un drept garantat sau nu prea?*, Timișoara: Ed. Eurostampa, 2024;
8. Vlăescu George, *Nimeni nu este deasupra dreptului, nici măcar legea!* În: Revista Universul Juridic Premium, nr. 2, București, 2024;
9. [accesat la 20. 11. 2021]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=DXlqSo3DQJE>.

III. STUDII, DISCUȚII, COMENTARII (R. MOLDOVA ȘI UCRAINA)

ROLUL LEGITIMEI APĂRĂRI ÎN EXCLUDEREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTELOR

*Prof. Andrei NASTAS
Ecaterina STOICEV*

Abstract: *Self-defense is a fundamental legal institution in criminal law, as it is designed to exclude the criminal nature of an act and, implicitly, the criminal liability of the person who committed it, provided that the person has acted to protect himself or herself against attack. Regulated by Article 36 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, self-defense is a cause of exclusion of criminal wrongdoing, which implies a justified response to an unjust attack, with the aim of protecting the fundamental values of the individual, such as life, physical and mental integrity.*

The basis of self-defense is based on the existence of an imminent or actual attack that endangers the victim's life, bodily integrity or other fundamental rights. Thus, the urgency and genuineness of the attack is the first essential condition for invoking a legitimate defense. At the same time, the reaction of the person attacked must be proportionate to the intensity of the attack, which means that the means of defense used must be appropriate to the danger to which he or she is exposed. The proportionality of the response constitutes an important limitation of the self-defense, as overreaction may make it impossible to invoke this ground for excluding criminal liability.

Also, self-defense presupposes that the person attacked has no other options to avoid the attack or to evade the danger, and this aspect emphasizes the necessity of the defense as an element determined by the impossibility of avoiding the conflict by other means. Thus, any conduct that could have allowed the victim to avoid the attack without resorting to a defensive reaction would preclude the application of self-defense.

As regards the effects on criminal liability, self-defense leads to the exclusion of the criminal nature of the act, since it can no longer be considered a crime, as it is justified. However, it is for the courts to assess, in each individual case, whether the circumstances of the self-defense have been respected, including the proportionality of the reaction and the conditions in which it took place.

Thus, self-defense plays a crucial role in criminal law, as it aims to protect the individual's right to defend his or her life and integrity, within the limits provided by law, and the correct application of this legal institution guarantees the exclusion of criminal liability in cases where actions are justified by the need to defend oneself against an attack.

Keywords: *self-defense, exclusion of criminal character, imminent attack, proportionality of reaction, criminal liability*

INTRODUCERE

Omul este unica ființă care se consideră a fi într-atât de avansată, încât să își poată gestiona acțiunile sau inacțiunile de una singură. De-a lungul timpului cea mai utilizată metodă de supraviețuire împotriva unui atac a fost și va rămâne apărarea. Instinctul de autoapărare se consideră a fi un reflex condiționat, care se naște odată cu dorința de supraviețuire. De facto, legitima apărare îți poate asigura propria supraviețuire, însă te obligă să pui în pericol atacatorul. Aici apare dilema, dacă poate fi justificată legitima apărare sau nu.

Dreptul penal în esență are scopul nobil de a apăra cele mai importante valori sociale împotriva faptelor socialmente periculoase.

Legitima apărare este fapta săvârșită pentru a respinge un atac direct îndreptat împotriva propriei persoane, a altei persoane sau împotriva unui interes public. Potrivit art. 36 din Codul Penal al Republicii Moldova, nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită în stare de legitimă apărare.¹ Astfel, fapta comisă în situația legitimei apărări nu va fi niciodată pedepsită, întrucât este săvârșită fără vinovăție. Iar vinovăția este un semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii, care reflectă atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările ei.

Prin urmare, legitima apărare face parte din categoria cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei. Prin cauza care înlătură caracterul penal al faptei înțelegem acele stări sau împrejurări reale în a căror prezență sau context săvârșirea oricărei din faptele prevăzute de legea penală nu mai poate imprima acesteia un caracter penal².

Importanța: Legitima apărare este una dintre cele mai fundamentale drepturi ale individului, permițând protejarea vieții, integrității fizice și altor valori sociale fără ca acțiunea defensivă să fie considerată infracțiune.

Cercetarea contribuie la o mai bună înțelegere a condițiilor în care legitima apărare poate fi invocată. De asemenea, analizează conceptul de exces justificat, delimitând situațiile în care depășirea limitelor apărării poate rămâne nepedepsită sau poate atrage răspundere penală atenuată.

Scopul acestei lucrări este de a analiza și clarifica fapta de legitimă apărare în excluderea caracterului penal în cadrul legislației Republicii Moldova, cu un accent special asupra aplicării corecte a acestui concept în practică. Lucrarea propune să exploreze condițiile în care acțiunile de apărare sunt considerate justificabile, să identifice limitele și implicațiile acestora și să analizeze conceptul de exces justificat în contextul specific al dreptului penal moldovenesc.

¹ Codul Penal al Republicii Moldova, Nr. 985 din 18.04.2002, în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195, din 14.04.2009.

² N. Giurgiu, *Drept penal, partea generală*, Ed. Contes, Iași, 2000, p. 360.

CONȚINUT DE BAZĂ

Legitima apărare se referă la acțiunea unei persoane care, în scopul de a se proteja pe sine, pe altcineva sau un interes, recurge la fapta prevăzută de legea penală pentru a stopa un atac care are un pericol semnificativ pentru persoana, drepturile sau interesul public. De exemplu, o persoană care se află într-o situație în care viața îi este amenințată reacționează împotriva agresorului, provocându-i vătămări grave sau chiar decesul, iar o femeie aflată sub violență, în scopul de a rezista unei agresiuni sexuale, poate răspunde prin vătămarea agresorului.

Așa cum am menționat anterior, atacul trebuie să îndeplinească mai multe condiții esențiale:

1. **Atacul trebuie să aibă un caracter material**, adică să fie compus din acțiuni fizice care sunt destinate, în mod conștient, să pună în pericol integritatea fizică a valorilor protejate de legea penală.

2. **Atacul trebuie să fie direct**, ceea ce înseamnă că pune în pericol valorile protejate de lege într-un mod nemijlocit, existând o legătură între actul de atac și pericolul creat. De exemplu, când autorul vizează victima cu o armă sau o lovește.

3. **Atacul trebuie să fie imediat**. În scopul aplicării conceptului de legitimă apărare, atacul trebuie să fie în strânsă legătură temporală cu valoarea socială amenințată.

4. **Atacul trebuie să fie real**. Nu se acceptă invocarea legitimei apărări în cazul unui atac care nu a avut o existență efectivă.

În prezența unui atac care îndeplinește condițiile menționate anterior și luând în considerare circumstanțele în care acesta a avut loc, se poate exercita apărarea. Totuși, aceasta trebuie să respecte anumite circumstanțe:

1. Apărarea trebuie să vizeze protejarea persoanelor sau a unui interes public.
2. Acțiunea de apărare trebuie să fie indispensabilă pentru contracararea atacului.
3. Apărarea trebuie să fie proporțională cu gravitatea atacului.

Pentru a se pune problema legitimei apărări, se cere, deci, ca apărarea prin care se înlătură atacul să se realizeze prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, adică o faptă de vătămare a integrității corporale, omor etc.³. Această faptă poate să fie consumată sau rămasă în faza tentativei sancționabile. Actul de înlăturare a atacului poate fi realizat atât de persoana vizată direct de agresiune, cât și de altă persoană care intervine pentru a o sprijini, cu condiția respectării prevederilor legale.

Pentru ca apărarea să fie considerată legitimă, trebuie să existe un raport de proporționalitate între acțiunea desfășurată în apărare și atacul care a provocat-o, adică o anumită echivalență între cele două aspecte. Un atac care implică doar vătămarea nu poate justifica o reacție excesivă, cum ar fi uciderea agresorului. De

³ V. Dongoroz, Explicații teoretice..., vol. I, pp. 354-355.

asemenea, nu este justificat să se recurgă la fapte extreme de violență pentru a respinge un atac împotriva unui bun material.

Proportionalitatea între atac și apărare nu se referă la o echivalență exactă, matematică, între cele două acțiuni. Legea impune ca fapta de apărare să fie proporțională cu gravitatea pericolului și cu circumstanțele în care s-a produs atacul. În evaluarea proporției, trebuie să se țină cont nu doar de raportul dintre atac și apărare, ci și condițiile în care atacul a avut loc, deoarece anumite circumstanțe pot spori gravitatea pericolului, justificând astfel o apărare mai intensă, cu mijloace mai puternice.

Sunt situații când cel atacat sau persoana care a intervenit în ajutorul acestuia reacționează mai puternic, apărarea fiind disproportională față de gravitatea pericolului și de împrejurările în care a avut loc atacul. Excesul de apărare în condițiile arătate este denumit în literatura de specialitate exces justificat. Cu privire la depășirea limitelor legitimei apărări, Codul Penal al Republicii Moldova nu prevede acest aspect, însă, în legislația românească, art. 26 intitulat „excesul neimputabil”, Codul Penal al României prevede, potrivit textului citat, că „Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana aflată în stare de legitimă apărare, care a depășit, din cauza tulburării sau temerii, limitele unei apărări proporționale cu gravitatea atacului”⁴.

Excesul de apărare poate exista numai în cazul necorespunderii apărării cu caracterul și pericolul atacului, atunci când atacatorului, fără a fi necesar, i se cauzează intenționat o daună ce se exprimă sub formă de deces sau vătămare corporală gravă. Doctrina penală mai prevede că depășirea limitelor legitimei apărări poate avea loc atât intenționat, cât și din imprudență⁵.

Excesul justificat presupune îndeplinirea următoarelor condiții:

a) Să existe o situație de legitimă apărare, ceea ce implică desfășurarea unui atac ce îndeplinește toate criteriile legale, precum și o reacție defensivă determinată. Nu poate fi considerat exces de apărare cazul în care acțiunea defensivă a fost inițiată înainte ca atacul să devină iminent sau dacă a continuat după ce atacul a încetat, moment în care măsurile de apărare nu mai erau necesare. Dacă nu sunt întrunite condițiile legitime apărări, nu se poate discuta nici despre depășirea limitelor, adică despre o reacție disproportională în raport cu gravitatea pericolului și circumstanțele atacului.

b) De asemenea, excesul justificat implică o reacție defensivă mai intensă decât ar fi proporțional cu pericolul și contextul atacului. Se înțelege apărare excesivă atunci când persoana vizată de agresiune utilizează mijloace de apărare considerabil mai puternic decât cele folosite de atacator.

⁴ Codul Penal al României din 2009, parte integrantă din Legea nr. 286/2009, în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009.

⁵ Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M., Drept Penal. Partea generală - Volumul I, Cratier, 2005, p. 308.

c) În cele din urmă, legea prevede ca o condiție suplimentară ca apărarea disproporționată să fie determinată de starea de tulburare sau de frică în care se află persoana atacată sau cea care a intervenit pentru a apăra această stare este cauzată de agresiunea declanșată. Adesea, cel care comite fapta poate depăși limitele unei apărări proporționale din cauza faptului că, emoțiile și starea de tulburare în care se află, nu-i permit să evalueze corect limitele acceptabile ale reacției sale defensive. Pentru a determina dacă făptuitorul s-a aflat într-o stare psihică deosebită – de tulburare sau teamă – instanța va trebui să analizeze circumstanțele în care a avut loc agresiunea și starea psiho-fizică a făptuitorului.

Excesul justificat fiind echivalat cu legitima apărare, exclude caracterul penal al faptelor datorită lipsei vinovăției. Dacă limitele legitimei apărări nu se întemeiază pe tulburare sau temere, fapta nu mai este considerată săvârșită în legitimă apărare, ci este infracțiune, săvârșită cu circumstanța atenuantă prevăzută de art. 73 din Codul Penal al Republicii Moldova, excesul fiind de această dată scuzabil⁶.

Legitima apărare are ca efect excluderea caracterului penal al faptei comise. Deși, fapta este prevăzută de legea penală, în acest context nu constituie infracțiune, deoarece îi lipsește o caracteristică esențială: vinovăția. Persoana care a acționat în scop de apărare, fiind supusă presiunii și agresiunii exercitate asupra sa, nu a avut posibilitatea de a-și manifesta voința în mod liber. În absența libertății de voință, lipsește și vinovăția, element definitoriu al infracțiunii⁷.

Deoarece legitima apărare elimină vinovăția, efectele acesteia se aplică exclusiv persoanei care a acționat în această stare, fiind influențată de situația de pericol generată de atac.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În concluzie, legitima apărare este un principiu esențial în dreptul penal, care permite excluderea răspunderii penale atunci când o persoană reacționează pentru a-și proteja viața, integritatea fizică sau alte valori sociale. Condițiile necesare ca o acțiune să fie considerată legitimă apărare includ existența unui atac material, direct, imediat și real, iar reacția defensivă trebuie să fie proporțională cu pericolul generat de atac. În cazurile în care limitele apărării sunt depășite, dar acest exces se datorează unei stări de tulburare sau frică, se poate vorbi de exces justificat, care, în anumite circumstanțe, exclude caracterul penal al faptelor. În schimb, excesul scuzabil apare atunci când apărarea este disproporționată fără a exista o stare de tulburare, iar fapta rămâne infracțiune, dar beneficiază de circumstanțe atenuante.

⁶ C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Universul Juridic, București, 2003, pp. 146-147.

⁷ Nastas, A., Cernomoreț, S., *Criminologie: Tratat*, București, ProUniversitaria, 2024, p. 114.

În ceea ce privește recomandările, este esențial ca legislația Republicii Moldova să includă o reglementare mai clară a excesului justificat, pentru a evita interpretările divergente în practică. De asemenea, se impune elaborarea unor ghiduri orientative pentru instanțele de judecată, care să asigure o aplicare unitară și coerentă a normelor juridice în astfel de cazuri. Instanțele ar trebui să acorde o atenție deosebită contextului emoțional și psiho-fizic al făptuitorului în evaluarea legitimei apărări, pentru a asigura o justiție echitabilă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002, în Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195, din 14.04.2009.
2. N. Giurgiu, Drept penal, partea generală, Ed. Contes, Iași, 2000, p. 360.
3. V. Dongoroz, Explicații teoretice..., vol. I, pp. 354-355.
4. Codul Penal al României din 2009, parte integrantă din Legea nr. 286/2009, în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009.
5. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M., Drept Penal. Partea generală – Volumul I, Cratier, 2005, p. 308.
6. C. Mitrache, Cr. Mitrache, Drept penal român. Partea generală, Universul Juridic, București, 2003, pp. 146-147.
7. Nastas, A., Cernomoreț, S., Criminologie: Tratat, București, ProUniversitaria, 2024, p. 114.

MĂSURI DE NEUTRALIZARE A INFLUENȚEI SUBCULTURII PENITENCIARE ASUPRA DEȚINUȚILOR MINORI ȘI TINERI

Drd. Liudmila ȘUBELIC

Abstract: *The literature increasingly notes the lack of effective measures to neutralize the influence of the prison subculture, which hinders the proper implementation of the process of execution of the custodial sentence. Unfortunately, neither the reforms applied within the penitentiary system, nor the application of re-socialization programs, nor international and national mechanisms, such as monitoring by civil society, have succeeded in stopping the prison subculture from being respected in the prisoners' environment. In order to neutralize the influence of these pathogenic norms and to establish the supremacy of legal norms in the environment of juvenile detainees, it is necessary to improve the normative framework of penal enforcement measures, to apply it strictly and to increase the efficiency of prison staff.*

Keywords: *convicted prisoners, juvenile and juvenile prisoners, neutralizing the influence of prison subculture, resocialization, execution of custodial sentences, prison staff, prison leaders*

Introducere

Reflectând asupra reformelor realizate în ultimul deceniu în unele instituții penitenciare din Republica Moldova, studiile atestă faptul că penitenciarele moderne continuă să se confrunte cu aceleași probleme generate de supremația subculturii penitenciare în mediul deținuților. Aceasta vizează și deținuții minori și tineri.

A trecut prea puțin timp de când minorii care se aflau în arest în Penitenciarul nr. 13 (unde au fost familiarizați cu elementele subculturii penitenciare) au fost transferați în Centrul de detenție pentru minori și tineri Goian, ca să vorbim de neutralizarea influenței subculturii penitenciare în rândul actualilor deținuți minori, în special dacă luăm în considerare și rezultatele unui sondaj, potrivit căruia, „«obshchak» (a se citi «hazna comună») este impus deținuților mai evident în centrele de arest preventiv decât oriunde altundeva”¹.

¹ CoE Baseline Study into Criminal Subculture in Prisons in the Republic of Moldova, Prepared based on the contributions by: Arshak Gasparyan, Gavin Slade, Jurgen Van Poecke, Victor Zaharia, 2018, p. 17, disponibil la adresa: <https://irp.md/news/1013-baseline-study-into-criminal-subculture-in-prisons-in-the-republic-of-moldova.html>.

Sistemul ineficient al organizării supravegherii comportamentului deținuților determină ca fenomenele și procesele criminale din mediul condamnaților să se evidențieze în mod public, dezorganizând astfel activitatea instituțiilor penitenciare². După părerea noastră, eforturile de neutralizare a influenței subculturii penitenciare trebuie să se realizeze în măsura în care să împiedice realizarea scopurilor procesului de executare a pedepsei privative.

Conținutul de bază

Vorbind despre „violatori ai regimului de detenție”, autorul autohton Crudu A. menționează că „această categorie specifică de condamnați poate să preia controlul asupra procesului de executare a pedepsei, prin impunerea unor reguli informale proprii, atât persoanelor condamnate, care conștientizează și regretă comportamentul negativ anterior, cât și personalului penitenciar, care prin pasivitatea sa va încuraja răspândirea subculturii criminale în mediul condamnaților”³.

Considerăm că în scopul neutralizării manifestărilor și influenței subculturii penitenciare, sistemul penitenciar autohton trebuie să creeze condiții corespunzătoare aplicării prevederilor dreptului internațional ce vizează deținuții minori. Această abordare va permite efectuarea mai eficientă a controlului deținuților de către gardieni, diminuarea numărului de încălcări ale normelor legale și regulilor de ordine interioară de către deținuți, va împiedica crearea de grupuri cu orientare antisocială, va slăbi consolidarea masei deținuților, va diminua puterea liderilor deținuților și va reduce numărul deținuților adepți și promotori ai ideologiei subculturii penitenciare.

Personalul penitenciar trebuie să ofere siguranța detenției, să sprijine deținutul din punct de vedere moral, fizic, psihologic prin cele mai eficiente mijloace, să nu permită compromisuri cu liderii deținuților. Însă însuși acesta recunoaște puterea neoficială din penitenciare. Puterea oficială o lasă pe cea neoficială să se impună și să dețină controlul asupra întregii mase a deținuților (cu unele excepții) prin intermediul subculturii penitenciare.

Datele oficiale ale ANP dezvăluie cazuri de posesie a obiectelor interzise de către deținuții minori: „în rezultatul măsurilor de regim (637 de controale tehnice, 760 percheziții planificate și 99 percheziții inopinate) efectuate de către ANP în anul 2023 în Centrul de detenție pentru minori și tineri, au fost ridicate 6 cartele sim și

² CARP S., RUSU O., *Conflictele interpersonale în mediul condamnaților ca factor al criminalității penitenciare*, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Științe juridice, nr. 13/2021, ISSN 1857-0976, p. 9.

³ CRUDU A., *Rolul sistemului progresiv de executare a pedepselor privative de libertate în realizarea scopului pedepsei penale*, Teză de doctor în drept, Specialitatea: 554.01 – Drept penal și execuțional penal, p. 85. <https://academy.police.md/wp-content/uploads/2023/07/Crudu-Alexandru-teza-1.pdf>.

8 telefoane mobile, 9 obiecte ascuțite, 1 obiect tăios, 21,5 litri de bragă, 3,5 litri de băuturi alcoolice.”⁴

Observăm astfel inventivitatea în ceea ce privește transmiterea/introducerea în penitenciar a obiectelor interzise, confecționarea acestora, fie controlul insuficient al coletelor/banderolelor etc. transmise condamnaților minori sau vizitatorilor, fie chiar și introducerea obiectelor interzise de către personalul penitenciar. Dar înainte de toate, datele ne arată utilizarea acestor obiecte interzise în relațiile dintre deținuții minori.

Având în vedere pericolul social sporit al manifestărilor elementelor subculturii penitenciare, administrația penitenciarului trebuie să organizeze și să realizeze măsuri speciale de pronosticare, prevenție și contracarare a acestor manifestări a subculturii penitenciare asupra minorilor. Respectivă măsuri pot fi divizate în două categorii:

- 1) măsuri de sporire a eficienței activității personalului penitenciar, orientate spre neutralizarea influenței subculturii penitenciare în mediul deținuților;
- 2) măsuri de pronosticare, prevenție și neutralizare a manifestărilor subculturii penitenciare în rândul deținuților minori (aceste măsuri pot fi de ordin general – care se referă la întregul contingent al deținuților – dar pot fi individuale, adică întreprinse în privința unui singur deținut).

Personalul trebuie să fie calificat și să includă un număr suficient de specialiști, deci se cere majorarea numărului de educatori, asistenți sociali și psihologi.

Una dintre probleme este angajarea tinerilor specialiști, fără experiență în domeniu, care neavând idei clare referitoare la subcultura penitenciară, nu pot conștientiza pericolul influenței acesteia și impactul ei asupra realizării scopurilor privațiunii.

În îndeplinirea îndatoririlor lor, membrii personalului trebuie să respecte și să protejeze demnitatea umană și drepturile fundamentale ale minorilor, în special ținând cont de următoarele aspecte:

a) Li se interzice tuturor membrilor instituției de detențiune sau personalului să aplice, să instige la sau să tolereze orice act de tortură sau orice formă de tratament, pedeapsă, corecție sau de disciplinare brutal, crud, inuman sau degradant, indiferent de pretext sau de situație;

b) Toți membrii personalului vor respinge și combate riguros orice act de corupție, raportându-l fără întârziere autorităților competente;

c) Toți membrii personalului trebuie să respecte normele internaționale. Cei care au motive să creadă că s-a comis sau este pe cale să se comită o încălcare gravă a normelor internaționale trebuie să raporteze cazul autorităților superioare sau organelor învestite cu autoritatea de a examina sau a remedia situația;

⁴ RAPORT privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2023, p. 9, disponibil la adresa: https://drive.google.com/file/d/1Vyn8BydVUcPz2pkvO_IWbSwzUGHAj9Vw/view.

d) Toți membrii personalului trebuie să asigure protecția sănătății fizice și mintale a minorilor, inclusiv protecția împotriva abuzului și exploatarei fizice, sexuale și emoționale, și trebuie să ia imediat măsuri pentru a asigura asistență medicală oricând aceasta este necesară;

e) Toți membrii personalului trebuie să respecte dreptul la intimitate al minorului și, mai ales, trebuie să protejeze toate informațiile confidențiale referitoare la minori sau la familiile acestora, descoperite în timp ce își desfășurau activitatea profesională;

f) Toți membrii personalului trebuie să se străduiască să reducă orice diferență între viața din interiorul și cea din afara instituției de detențiune, care tinde să dispară datorită respectului acordat demnității umane a minorilor⁵.

Pe lângă respectarea strictă a prevederilor actelor normative ce reglementează aspectele executării pedepsei privative de libertate și condițiile de detenție, ceea ce ar eficientiza activitatea personalului instituției este pregătirea psiho-pedagogică, dar și acumularea unor cunoștințe despre elementele subculturii penitenciare, influența nefastă a acestora asupra minorilor și măsurile de eradicare a manifestărilor ei. Cunoașterea de către personalul penitenciar a ierarhiei în subcultura penitenciară, argoului și altor elemente este importantă deoarece permite înțelegerea poziției, statutului fiecărei caste, drepturile și obligațiile sale, a comportamentului pe care îl vor avea în penitenciar reprezentanții fiecărei caste în parte, cât și ce atitudine reciprocă vor adopta deținuții diferitor caste în relațiile interpersonale.

Includerea unui curs teoretico-practic axat pe diminuarea subculturii criminale în cadrul Centrului de Instruire al Administrației Naționale a Penitenciarelor ar însemna recunoașterea, de către cei care administrează sistemul, că fenomenul subculturii criminale în detenție există și este de o mare amploare. În general, angajații din cadrul sistemului ANP nu preferă să abordeze această temă în dialogul profesional cu reprezentanții altor profesii, deoarece predomină concepția eronată conform căreia „a recunoaște că există subcultură criminală în penitenciar echivalează cu o calitate proastă a muncii desfășurate de către angajații ANP și a subdiviziunilor ANP”⁶.

Pentru a scoate la iveală neajunsurile în activitatea personalului instituțiilor penitenciare, este nevoie de aprecierea acestei activități (care poate fi realizată de către o comisie creată din reprezentanții Ministerului Justiției, dar și a specialiștilor în domeniu), înainte de toate, sub aspectul asigurării respectării de către toți deținuții a regimului de executare. În concret, respectarea drepturilor deținuților prevăzute de actele normative în vigoare, crearea condițiilor egale pentru toți deținuții și ordinea corespunzătoare executării pedepsei penale de privare de libertate.

⁵ Pct. 87 din Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990.

⁶ SAMOILENCO V., *Subcultura criminală din mediul carceral și strategia de combatere a acesteia*, p. 58, disponibil la adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/55-61_31.pdf.

În acest sens, considerăm că reabilitarea deținuților minori și tineri ar fi posibilă dacă nu ar exista liderii acestor deținuți care le impun respectarea normelor subculturii penitenciare, iar personalul penitenciar nu ar trata în mod diferențiat liderii deținuților minori prin oferirea de facilități, din cauza dependenței în ceea ce privește ordinea printre deținuți.

Cea mai eficientă metodă de contracarare a manifestărilor negative ale subculturii penitenciare este separarea deținuților pe categorii (ținând cont de natura infracțiunii săvârșite, de personalitatea persoanei condamnate, atitudinea sa față de pedeapsă), suprimarea tentativelor de dominare în comunitatea deținuților, excluderea sau minimizarea diverselor relații neformale și a relației dintre ele, prevenind crearea de microgrupuri stabile care impun respectarea normelor subculturii penitenciare, în scopul siguranței mediului deținuților și atingerea eficientă a scopurilor pedepsei privative.

De asemenea, bazându-se pe experiența penitenciară și opiniile teoretice, specialiștii ne atrag atenția asupra rolului individualizării executării pedepsei în procesul de reeducare și îndreptare a condamnatului: „Un asemenea proces se poate desfășura favorabil numai dacă se respectă principiul unanim adoptat de teoria și practica penitenciară, și anume: principiul individualizării executării pedepsei, mai exact: principiul individualizării «administrative» a pedepsei”⁷.

Individualizarea executării pedepsei închisorii are o orientare strict determinată și ține cont de acele trăsături ale personalității care acordă posibilitatea de a o evidenția din masa de condamnați și ca rezultat apar motive de a constata prezența unui sistem de relații, de exemplu, legături cu condamnații, cu administrația penitenciarului etc. O particularitate caracteristică a individualizării în instituțiile penitenciare este adoptarea de către administrația penitenciarului a diverselor hotărâri orientate spre schimbarea condițiilor de deținere a condamnaților, atât în direcția îmbunătățirii, cât și a înăsprii lor⁸.

Autorii autohtoni, Osadcii C. și Rusu O., ne prezintă prin exemplificare, raportul dintre individualizare și diferențiere: „În același timp, individualizarea și diferențierea sunt în legătură indisolubilă. Spre exemplu, dacă condamnatul se află în condiții de regim comun și, conform caracterizării lui individuale (comportamentul, atitudinea față de muncă, instruirea etc.), este caracterizat pozitiv (manifestarea individualizării), atunci acestuia i se pot schimba condițiile de deținere în direcția îmbunătățirii acestora”⁹.

⁷ OANCEA I., *Drept execuțional-penal*, București, Editura „ALL”, 1998, 351 p., ISBN: 973-9337-93-8, p. 51.

⁸ OSADCII C., *Diferențierea și individualizarea executării pedepsei închisorii (studiu monografic)*, Chișinău, 2012, p. 66. ISBN 978-9975-4321-5-3.

⁹ OSADCII C., RUSU O., *Conceptul și conținutul principiului individualizării executării pedepsei cu închisoarea*, *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Științe juridice*, nr.3/2016, ISSN 1857-0976, p. 26.

Importantă în sistemul penitenciar autohton în domeniul de clasificare a condamnaților este diferențierea între influența corecțională și cea educațională. Sistemul de executare a pedepsei este construit în conformitate cu versiunea clasică, când la baza clasificării se află gradul prejudiciabil al infracțiunii comise și nu persoana celui condamnat. O situație diferită se dezvoltă în sistemele penitenciare din țările străine, unde, la clasificarea condamnaților, se acordă un loc important studiului caracteristicilor lor personale, pe baza cărora sunt create condiții care să asigure securitatea penitenciară și post-penitenciară¹⁰.

Susținem cele expuse supra și considerăm că în vederea neutralizării subculturii penitenciare ar fi binevenită introducerea în legislația penală a Republicii Moldova a unor criterii de clasificare și detenție separată a condamnaților în funcție de trăsăturile personalității lor, a motivelor săvârșirii infracțiunii etc., deoarece practica arată că deținerea condamnaților care au săvârșit infracțiuni cu caracter sexual, precum și a condamnaților pentru infracțiuni cu caracter violent alături de alte categorii de condamnați este însoțită de multiple probleme ce privesc asigurarea securității condamnaților respectivi. Ținând cont de particularitățile individuale evidențiate, a orientărilor și aspectelor pozitive și negative ale personalității deținutului minor, este indicată elaborarea unui plan individual de reeducare, resocializare și tratament a acestuia.

Este bine cunoscut faptul că mulți condamnați minori, îndeosebi cei în vârstă de 14-16 ani, dar și 16-18 ani, nu au un nivel convenit de instruire, de cunoștințe, de cultură. Aceștia se află într-un proces de dezvoltare, de formare neterminată. Unii nu au școală elementară, alții, mai ales cei proveniți din familii cu mulți copii, nu frecventează școala din lipsa hainelor, se ocupă cu furtul, cerșetoria, prostituția etc. Nu au cunoștințe elementare despre muncă, despre comportamentul în societate, nu dețin cunoștințe și atitudini morale elementare. Nu au cunoștințe elementare necesare despre legi și respectarea acestora¹¹.

Situația descrisă este caracteristică și pentru minorii deținuți în Centrul de detenție pentru minori și tineri, prin aceasta și se explică asimilarea rapidă de către aceștia a normelor și altor elemente privind subcultura penitenciară. În acest context, ținem să menționăm utilitatea programelor realizate pentru deținuți: Programul de inițiere a deținuților în domeniul științelor socio-juridice¹²; Programul de reducere a

¹⁰ OSADCII C., *Detenția separată a diferitor categorii de condamnați la închisoare: experiența țărilor străine și practica Republicii Moldova*, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Științe juridice, nr. 14/2021, ISSN 1857/0976, p. 200.

¹¹ FLOREA V., FLOREA L., *Dreptul execuțional penal*, Editura ARC, Chișinău, 1999, p.198. ISBN 9975-61-089-7.

¹² Ordinul DIP/2006 de aprobare a Programului de inițiere a deținuților în domeniul științelor socio-juridice; Ordinul DIP/2006 privind implementarea Programului cu privire la reducerea violenței în mediul penitenciar; Ordinul DIP/2006 de aprobare a Programului cu privire la organizarea educației fizice și sport cu condamnații - „Prospert”; Dispoziția DIP/2006 privind implementarea Programului de reabilitare psiho-socială a persoanelor consumatoare de droguri

violentei în mediul condamnaților; Programul cu privire la organizarea educației fizice și sportului cu deținuții – „Prosport”; Programul de reabilitare psihosocială a persoanelor consumatoare de droguri.

După părerea noastră, alături de școlarizarea și instruirea profesională, asigurarea condițiilor pentru antrenarea deținuților minori și tineri în activitatea de muncă este unul cele mai importante mijloace de neutralizare a influenței normelor subculturii penitenciare, deoarece familiarizează minorii cu norma socială a muncii în vederea obținerii unui venit stabil, ceea ce aduce independență, încredere, statut social și, în același timp, îndepărtează de la metodele de trai a purtătorilor subculturii criminale – obținerea profitului în urma faptelor ilegale¹³.

Autorul român Oancea I. propune un șir de meserii ce pot fi predate deținuților de durată detenției. „În condițiile în care condamnații rămân în penitenciar un an sau doi, aceștia pot învăța meserii mai simple precum: zidar, cizmar, tâmplar, fierar, croitor, sudor etc. Condamnații care rămân mai mult timp în penitenciar ar putea însuși meserii care necesită o calificare mai înaltă, și anume: mecanic, instalator, electrician etc.”¹⁴. Susținem această propunere și o considerăm valabilă și pentru actualii deținuți minori, care astfel și-ar asigura nu doar ocupație, dar și un venit stabil după eliberarea din detenție.

În vederea neutralizării influenței subculturii penitenciare în rândul deținuților minori, propunem următoarele măsuri:

- identificarea liderilor deținuților (potențialilor lideri ai deținuților) minori din primele zile de detenție în penitenciar, dar și pe parcursul executării pedepsei (după ținută, poziție, locul ales în dormitor – de obicei în colț, pe patul de jos, în cazul unui pat dublu –, refuzul de a participa la activități de muncă; tendința de a domina alți deținuți etc.);

- discreditarea în fața întregului contingent de deținuți a liderilor deținuților minori și persoanelor loiale acestora, care supraveghează respectarea normelor subculturii penitenciare;

- asigurarea echitabilă a drepturilor și condițiilor similare de detenție pentru toți deținuții minori, potrivit prevederilor actelor normative naționale și standardelor internaționale; și respectiv, refuzul de a oferi liderilor deținuților minori facilități și privilegii în condițiile sau regimul de detenție etc.; obligația de a respecta obligațiile deținuților; sancționarea disciplinară a acestora pentru încălcările comise;

- realizarea activităților ce i-ar determina pe liderii deținuților minori să recunoască prioritatea normelor legale față de cele ale subculturii penitenciare;

¹³ Nastas A., Cernomoret S., Cebotari O., Răspunderea penală pentru declarațiile cu rea-voință în statele aparținând sistemului de drept anglo-saxon, în: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr. 1 (17), Chișinău, 2020, p. 102.

¹⁴ OANCEA I., Drept execuțional-penal, Editura ALL, București, 1998, p. 105.

- separarea infractorilor minori recidiviști de cei primari, din momentul intrării în penitenciar și până la eliberare; plasarea deținuților minori în funcție de nivelul degradării morale;

- inadmisibilitatea contactării deținuților minori separați conform legislației în diferite categorii, pe întreaga durată a detenției, în special izolarea de ceilalți deținuți a liderilor deținuților (potențialilor lideri) minori, a deținuților loiali acestora; excluderea pentru ultimii a posibilității de comunicare, influență și exploatare a celorlalți deținuți, de a-și alege colegi de celulă;

- atragerea răspunderii penale conform art. 172 Cod penal („Acțiuni cu caracter sexual neconsimțit”) a deținuților minori ce comit acte de violență sexuală;

- modificarea art. 197 alin. (2) din Codul de executare, prin excluderea următoarelor cuvinte: „sau în sectoare separate ale penitenciarelor nespecializate, cu asigurarea pentru ei a condițiilor penitenciarului pentru minori”, și, respectiv, excluderea alin. (2) a art. 252 Cod de executare (*Condamnații care nu au împlinit vârsta de 18 ani pot executa pedeapsa și în sectoare separate ale penitenciarelor pentru adulți, însă în condițiile centrului de detenție pentru minori și tineri*), dat fiind faptul că există penitenciar specializat pentru minori – Centrul de detenție pentru minori și tineri din s. Goian, în vederea îngrădirii acestei categorii de oricare modalitate de comunicare cu infractori adulți și recidiviști – purtători ai subculturii penitenciare;

- modificarea art. 199 alin. (2) din Codul de executare, prin adăugarea după cuvântul „socioeducative” a următoarei fraze: „precum și în raportul de evaluare a gradului de influență a elementelor (sau de infectare cu elementele) subculturii penitenciare, realizat prin teste psihologice și discuții individuale în perioada de carantină, care să cuprindă următoarele aspecte: cunoașterea și respectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare, impunerea altor deținuți de a le accepta/respecta (determinarea de a participa la «hazna comună», de a respecta regulile și tradițiile subculturii penitenciare, organizarea sau participarea la săvârșirea ritualului «vizare», organizarea sau aplicarea violenței fizice sau sexuale altor deținuți în calitate de pedeapsă pentru nerespectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare)”; substituirea expresiei „și se va da prioritate” cu expresia „Prioritate se va da”. Raportul respectiv urmează a fi completat cu informații privind posesia tatuajelor (cu imaginea și descrierea detaliată), obținută în urma verificării de către personalul penitenciar, în condițiile pct. 25 din Statutului executării pedepsei de către condamnați. Ulterior, trimestrial/semestrial, urmează a fi reevaluat gradul de influență a elementelor subculturii penitenciare asupra deținutului, după aceleași criterii, inclusiv verificate tatuajele de către personalul medical, cu efectuarea completărilor respective, după caz;

- modificarea art. 201 alin. (2) din Cod, prin introducerea lit. n) cu următorul conținut: „raportul de evaluare a gradului de influență a elementelor (sau de

infectare cu elementele) subculturii penitenciare asupra prevenitului/condamnatului/deținutului, care să cuprindă următoarele aspecte: cunoașterea și respectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare, impunerea altor deținuți să le accepte/respecte (participarea și determinarea la participare la «hazna comună», posesia tatuajelor (cu imaginea și descrierea detaliată), folosirea argoului criminal, organizarea sau participarea la săvârșirea ritualului «vizare», organizarea sau aplicarea violenței fizice sau sexuale altor deținuți în calitate de pedeapsă pentru nerespectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare)”;

- modificarea art. 205 alin. (1) din Cod, prin introducerea literei j) cu următorul conținut: „separarea condamnaților care impun altor condamnați respectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare de ceilalți condamnați”;

- introducerea alin. (4) la art. 243 din Cod, cu următorul cuprins: „Deținuților care impun altor deținuți respectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare, fapt stabilit în urma realizării conform prevederilor pct. 32 din SEPC, a Raportului de evaluare a gradului de influență a elementelor subculturii penitenciare asupra prevenitului/condamnatului/deținutului, nu li se aplică măsurile de stimulare conținute în alineatele (1)-(3) din acest articol”;

- modificarea pct. 32 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin H.G. Nr. 583 din 26-05-2006, (M. Of. Nr. 91-94 din 16-06-2006 art. 676), prin adăugarea unui nou alineat cu următorul conținut: „În decurs de 30 de zile din momentul arestului prevenitului sau plasării în carantină a condamnatului/deținutului minor, cu acordul reprezentantului legal al acestuia, psihologul și asistentul social completează o anchetă privind dezvoltarea socială a deținutului minor în vederea efectuării unei analize a factorilor juridici și biopsihosociali de comportament deviant. Completarea anchetei se va axa asupra următoarelor aspecte: 1) pericolul infracțiunii, în conformitate cu prevederile legislației penale; 2) faptele ilegale ale minorului comise în trecut, pentru care acesta nu a fost tras la răspundere civilă, contravențională sau penală (conform deciziilor organelor competente); 3) aplicarea de către minor a violenței fizice și/sau sexuale împotriva altor persoane în trecut; 4) evaluarea factorilor psihofizici, inclusiv psihopatologici, starea emoțională; 5) informația privind calitatea de victimă a unei infracțiuni cu aplicarea violenței fizice sau sexuale (în temeiul unei decizii a autorităților competente), tentative de suicid, consumul de alcool, droguri, alte substanțe psihoactive; 6) evaluarea factorilor micro și macrosociali a minorului (mediul familial, școala, interacțiunea cu semenii), absența unor ocupații prosoziale, existența rudelor, amicilor ce au trecut prin detenție; 7) evaluarea factorilor psihologici (particularitățile comportamentale, orientările valorice)”;

- introducerea la pct. 36 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, după abrevierea „etc.”, a următoarelor cuvinte: „și raportul de evaluare a gradului de influență a elementelor subculturii penitenciare asupra deținutului”;

- modificarea pct. 25 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, prin adăugarea după abrevierea „etc.” de inclus următoarele cuvinte: „precum și a existenței tatuajelor (cu imaginea și descrierea detaliată, inclusiv a semnificației acestora, după posibilitate)”;

- introducerea la pct. 243 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, după expresia „caracterizat pozitiv” a următoarelor cuvinte: „inclusiv prin Raportul de evaluare a gradului de influență a elementelor (sau de infectare cu elementele) subculturii penitenciare asupra prevenitului/ condamnatului/deținutului”;

- lipsirea deținuților care sunt promotori ai normelor subculturii penitenciare și care impun altor deținuți respectarea acestor norme, de posibilitatea de a-i fi aplicată liberarea condiționată înainte de termen, amnistia sau grațierea, prevăzute de art. 265, 272 și 273 Cod de executare;

- introducerea la pct. 449 (a IV-a competență a Comisiei penitenciarului), după sintagme „aplicarea actului de grațiere față de deținuți”, următoarele: „cu excepția deținuților care impun altor deținuți respectarea normelor și tradițiilor subculturii penitenciare (fapte constatate prin Raportul de evaluare a gradului de influență a elementelor subculturii penitenciare), pentru care propunerea sau cererea de aplicare a actului de grațiere va fi refuzată”;

- aplicarea diferențierii condamnaților și individualizarea pedepsei, executarea pedepsei și a măsurilor de influență psiho-corecțională în baza clasificării în funcție de particularitățile psihologice, sociale etc. și a personalității individului și a riscului pe care îl prezintă;

- la primirea în penitenciar a condamnatului, acestuia să-i fie aduse la cunoștință, prevederile art. 206 Cod de executare al Republicii Moldova privind asigurarea securității personale a condamnaților;

- calificarea drept încălcare gravă a regimului impunerea unui deținut de a trece ritualul „vizarea”, de a contribui la „hazna comună”, de a respecta alte norme ale subculturii penitenciare, încălcarea drepturilor altor deținuți ca pedeapsă pentru nerecunoașterea acestor norme, precum și refuzul de a urma un curs de formare profesională și/sau programul de școlarizare; cu stabilirea unor condiții mai severe deținuților vinovați (spre exemplu, transferul condamnatului la regim inițial de detenție, micșorarea numărului de întrevederi cu rudele etc.);

- aplicarea de metode și mijloace eficiente de supraveghere a deținuților minori în vederea asigurării securității lor, neadmiterii/diminuării manifestărilor subculturii penitenciare precum structurarea deținuților minori în categorii-caste, practicarea jocurilor de noroc, tatuarea, aberațiile sexuale, actele de violență și de teroare, prin următoarele măsuri: majorarea numărului de supraveghetori; chestionarea lunară a deținuților minori de către ombudsman/alt institut de apărare a drepturilor copilului, pentru a stabili părerea lor referitoare la condițiile detenției, inclusiv actele ilegale comise de alți deținuți, de personalul penitenciar și respectiv, a clarificării necesității de transfer în alt regim - celulă individuală; instalarea camerelor video în toate zonele ascunse în care pot avea loc manifestări ale subculturii penitenciare

(cantinele, spațiile de dormit, atelierele de muncă etc.); organizarea igienei personale ale deținuților (duș) pe rând, câte unul etc.;

- ridicarea eficienței activității personalului penitenciar la standardele europene; absolvirea obligatorie a cursului psiho-pedagogic, ridicarea nivelului lor de cultură;

- asigurarea personalului penitenciar cu protecție specială prin lege;

- absolvirea de către personalul penitenciar a cursurilor de formatori în anumite meserii pentru asigurarea instruirii ocupaționale, de calificare într-o profesie a deținuților minori și tineri;

- extinderea sistemului de privilegii oficial pentru condamnații minori și tineri care demonstrează străduință în însușirea programului de școlarizare, de instruire profesională, respectarea normelor de ordine interioară, participarea la diverse activități și programe de resocializare, organizate în Centru de detenție pentru minori și tineri din satul Goian;

- analiza continuă a proceselor socio-psihologice prin care trec deținuții, generate de manifestările subculturii penitenciare; ridicarea eficienței muncii social-psihologice, aplicarea de programe psiho-corecționale cu deținuții minori, formarea orientărilor valorice prosociale la aceștia;

- crearea sistematică, de către administrația penitenciarului, a condițiilor pentru încălcarea normelor subculturii penitenciare de către deținuții care le respectă și promovează (așezarea la o masă, asigurarea transmiterii unor obiecte de la condamnații minori atribuiți la casta „intangibililor” către ceilalți condamnați în cadrul unor activități cultural-educative: seminare, cercuri, jocuri interactive, sportive etc.) ca dovadă a nerecunoașterii a normelor subculturii penitenciare;

- crearea unei baze de date privind deținuții minori care posedă tatuaje criminale; realizarea de activități direcționate spre diminuarea/stoparea aplicării tatuajelor;

- aplicarea în izolatorul de urmărire penală pentru deținuți a sistemului Pensilvania – sistem celular sub formă de separațiune, deținuții fiind izolați unul de altul, putând comunica doar cu personalul penitenciar;

- instituirea statutului de tutore/mentor al deținutului minor/tânăr (din cercul rudelor, prietenilor etc.) care ar participa la procesul de resocializare a minorului respectiv;

- propagarea în rândul deținuților minori/tineri a valorilor obiceiurilor și tradițiilor naționale, desfășurarea lecțiilor de educație religioasă, a serviciilor divine prilejuite de sărbători religioase;

- realizarea activităților menite să formeze la deținuți minori și tineri atitudine negativă față de obiceiurile și tradițiile subculturii penitenciare: expunerea incorectitudinii acestor norme pentru membrii grupurilor neformale, a exploatării membrilor grupului de către liderii acestor grupuri, încălcării normelor codului penitenciar de înșiși liderii deținuților (cum ar fi încălcarea interdicției de colaborare cu administrația penitenciarului, discriminarea în împărțirea ajutorului din „hazna

comună” etc.), a trișării în jocurile de noroc și creării datoriilor artificiale; lipsa perspectivei în viață și marginalizarea pentru adepții subculturii penitenciare;

- interdicția de folosire a argoului în rândul minorilor și tinerilor deținuți, inițiată în primele zile dedetenență, avertizându-i despre nepermiterea utilizării argoului și răspunderea pentru încălcarea acestei interdicții; realizarea activităților de ridicare a nivelului culturii lingvistice a deținuților minori și tineri, dar și a personalului penitenciar;

- antrenarea ONG-urilor și specialiștilor voluntari (pedagogi, psihologi, asistenți sociali, medici, juriști, sportivi ș.a.) în activitățile de instruire, sport, educație, cultură, artă a condamnaților minori și tineri, cu luarea în considerare a intereselor și nevoilor ultimilor, medierea relațiilor deținutului minor/tânăr cu membrii familiei sale, medierea conflictelor dintre deținuți minori/tineri, aportul la crearea de relații pozitive cu semenii, înființarea de asociații obștești a condamnaților minori și tineri ce au pășit pe calea corijării.

Implementarea reușită a măsurilor indicate supra va contribui la instaurarea treptată a supremației normelor oficiale în mediul deținuților minori și tineri, ridicarea autorității personalului penitenciar în ochii respectivilor deținuților, micșorarea numărului de încălcări a ordinii interioare, a drepturilor altor deținuți, conflicte, acte infracționale etc.¹⁵.

Concluzii

Subcultura penitenciară reprezintă un fenomen periculos prin faptul că constituie un obstacol imens în realizarea scopurilor activității instituției penitenciare – de corijare și resocializare a deținuților, inclusiv a celor minori și tineri. De aceea se cer a fi elaborate și realizate în permanență măsuri eficiente de neutralizare a răspândirii și influenței acestei subculturi, ceea ce presupune perfecționarea cadrului normativ, dotarea tehnico-materială corespunzătoare pentru aplicarea întocmai a acestuia de către instituția penitenciară și asigurarea pregătirii profesionale continue a personalului penitenciar potrivit rigorilor internaționale, ajustarea activității personalului penitenciar de corijare și resocializare a deținuților minori și tineri la problemele create de aplicarea de către minori și tineri a normelor subculturale.

Bibliografie:

1. CoE Baseline Study into Criminal Subculture in Prisons in the Republic of Moldova, Prepared based on the contributions by: Arshak Gasparyan, Gavin Slade, Jurgen Van Poecke, Victor Zaharia, 2018, disponibil la adresa:

¹⁵ Nastas A., Cernomoreț S., Criminologie: Tratat, București: ProUniversitaria, 2024, p. 441.

<https://irp.md/news/1013-baseline-study-into-criminal-subculture-in-prisons-in-the-republic-of-moldova.html>.

2. CARP S., RUSU O., *Conflictele interpersonale în mediul condamnaților ca factor al criminalității penitenciare*, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Științe juridice, nr.13/2021, ISSN 1857-0976.

3. CRUDU A., *Rolul sistemului progresiv de executare a pedepselor privative de libertate în realizarea scopului pedepsei penale*, Teză de doctor în drept, Specialitatea: 554.01 – Drept penal și execuțional penal, <https://academy.police.md/wp-content/uploads/2023/07/Crudu-Alexandru-teza-1.pdf>.

4. RAPORT privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2023, disponibil la adresa: https://drive.google.com/file/d/1Vyn8BydVUCpZ2pkvO_IWbSwzUGHAj9Vw/view

5. Pct. 87 din Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990.

6. SAMOILENCO V., *Subcultura criminală din mediul carceral și strategia de combatere a acesteia*, disponibil la adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/55-61_31.pdf

7. OANCEA I., *Drept execuțional-penal*, București, Editura „ALL”, 1998, ISBN: 973-9337-93-8

8. OSADCII C., *Diferențierea și individualizarea executării pedepsei închisorii (studiu monografic)*, Chișinău, 2012, ISBN 978-9975-4321-5-3.

9. OSADCII C., RUSU O., *Conceptul și conținutul principiului individualizării executării pedepsei cu închisoarea*, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Științe juridice, nr.3/2016, ISSN 1857-0976.

10. OSADCII C., *Detenția separată a diferitor categorii de condamnați la închisoare: experiența țărilor străine și practica Republicii Moldova*, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Științe juridice, nr. 14/2021, ISSN 1857/0976.

11. FLOREA V., FLOREA L., *Dreptul execuțional penal*, Editura ARC, Chișinău, 1999, ISBN 9975-61-089-7.

12. Ordinul DIP/2006 de aprobare a Programului de inițiere a deținuților în domeniul științelor socio-juridice; Ordinul DIP/2006 privind implementarea Programului cu privire la reducerea violenței în mediul penitenciar; Ordinul DIP/2006 de aprobare a Programului cu privire la organizarea educației fizice și sport cu condamnații – „Prosport”; Dispoziția DIP/2006 privind implementarea Programului de reabilitare psiho-socială a persoanelor consumatoare de droguri.

13. Nastas A., Cernomoreț S. *Criminologie: Tratat*. București: ProUniversitaria, 2024. p. 441.

14. Nastas A., Cernomoreț S., Cebotari O. Răspunderea penală pentru declarațiile cu rea-voință în statele aparținând sistemului de drept anglo-saxon. În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr. 1 (17), Chișinău, 2020, p. 102.

FEMEILE ȘI CONDUCEREA POLITICĂ

Drd. Igor SOROCEANU,

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

Abstract: *In recent decades, the issue of women's participation in politics has gained increasing importance on the global agenda. From claiming the right to vote to holding leadership positions in governments and international organizations, women have demonstrated that they can and must play an essential role in shaping public policies and society. However, despite significant progress, the presence of women in leadership positions remains insufficient in many corners of the world.*

This paper aims to explore the multiple facets of female political leadership, highlighting both the achievements and the challenges that women face in this field. We will analyze the structural and cultural barriers that limit women's access to power, as well as the impact this has on political and social decisions. We will also focus on initiatives and organizations that support women in their political journey, emphasizing the importance of gender diversity for effective and inclusive governance.

Through this analysis, we aim to highlight not only the obstacles but also the opportunities that exist to promote greater participation of women in politics, thus contributing to building a more equitable and representative society. In a constantly changing world, female leadership is not only a necessity, but a transformative force that can generate innovative solutions to the problems we face.

Keywords: *leadership, state, female image, iron character, non-discrimination, political activity.*

Introducere

În prezent, în ciuda progreselor înregistrate, femeile continuă să fie subreprezentate în funcțiile de conducere la nivel global. Conform statisticilor recente, în majoritatea țărilor, femeile constituie doar o mică parte din parlamente și guverne. Această disparitate nu se datorează lipsei de competențe sau de ambiție din partea femeilor, ci mai degrabă unor stereotipuri adânc înrădăcinate, normelor sociale tradiționale și barierelor instituționale care facilitează menținerea status quo-ului patriarhal.

Importanța studiului *leadership*-ului feminin

Studiul *leadership*-ului politic feminin este esențial nu doar pentru a înțelege provocările cu care se confruntă femeile, ci și pentru a identifica modalități prin care acestea pot fi susținute. Femeile aduc perspective diverse și experiențe unice, ceea

ce contribuie la formularea unor politici mai echitabile și mai eficiente. De exemplu, cercetările sugerează că prezența femeilor în funcții de decizie conduce adesea la o abordare mai holistică a problemelor sociale, cum ar fi educația, sănătatea și egalitatea de gen.

Abordarea *leadership*-ului feminin dintr-o perspectivă critică și constructivă ne va permite să înțelegem nu doar provocările actuale, ci și potențialul enorm pe care femeile îl au în transformarea peisajului politic global. Această lucrare își propune să contribuie la discuția necesară pentru a construi un viitor mai echitabil și mai inclusiv în sfera politică.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării

La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere doctrinare și legislative în domeniul rolului și locului femeilor în alegeri și în politică. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate

În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlative, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu precum ar fi literatura de specialitate atât națională cât și internațională specifică domeniului analizei – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate

Cuvântul lider este de origine engleză („*leader*”) și în traducere înseamnă literalmente cel ce stă în frunte, conduce pe alți oameni, membru cu autoritate al unei organizații sau grup social, cu influență vădită asupra tuturor celorlalți. Liderului îi sunt proprii anumite capacități de a influența asupra altora în vederea organizării activității în comun spre atingerea scopurilor comunității, manifestându-se atât în grupuri mici și mijlocii, cât și în comunități de proporții mai mari – statale, zonale (regionale) sau chiar mondiale.

Noțiunea „*leadership politic*” este bogată după conținut. În aspect teoretic – un aspect specific al activității de conducere cu o anumită comunitate de oameni în domeniul politic. În al doilea rând, ea caracterizează specificitatea activității de conducere dintre subiectul și obiectul ei. *leadership*-ul politic reprezintă o latură importantă a conducerii politice. În al treilea rând, această noțiune integrează în sine și alte momente, fiind după părerea lui Parsons, unul din instituțiile fundamentale ale sistemului politic al societății. Astfel *leadership*-ul reprezintă unul din mecanismele integrării activității de grup, când individul se manifestă în rolul de lider, adică unește, direcționează acțiunile grupului, care la rândul său așteaptă, acceptă și susține acțiunile lui. Doar este bine cunoscut că politica este legată cu relațiile dintre oameni și exprimă activitatea oamenilor între semenii săi. Subiecte și obiecte ale politicii întotdeauna au fost și sunt oamenii cu interesele lor, experiența, idealurile, orientările valorile, emoțiile și cultura lor.

În occident problema a fost studiată destul de multiaspectual: psihologia și psihiatria s-au ocupat cu studiul particularităților personalității liderului; psihologia socială precaută *leadership*-ul ca pe un proces de interacțiune a diferitor factori sociali și psihologici; sociologia îl studiază prin prisma structurii sociale, în mare măsură au condus la aceea, că în literatura politologică nu există o interpretare univocă a noțiunii „*leadership politic*”¹.

Concepția psihologică reduce fenomenul liderismului politic la trăsăturile acestuia. Prin studiul biografic, căii de viață, trăsăturilor de caracter ale militanților politici se evidențiază ansamblul de calități prin care ei s-au evidențiat fermitatea, rezistența clarviziunea, inițiativa, elasticitatea, arta de a comunica cu masele, a găsi compromisurile efective. Această abordare este destul de autoritară în psihologia politică.

A doua variantă de abordare a problemei poate fi convențional numită situațională. Pentru ea este caracteristic faptul că nu atât calitățile și trăsăturile pe care le are liderul contează sau valorează, ci înțelegerea de către lider a situației, aprecierea a ceea ce vor sau așteaptă masele, poporul. Într-o așa situație liderul este mereu strâmtorat de mediu, este obligat să se considere cu întreaga gama de factori economici, culturali, corelația forțelor sociale ș.a.m.d.

A treia variantă de abordare a problemei *leadership*-ului rezultă dintr-o înțelegere mai generală a politicii și anume „*Politica ca realizare a puterii*” și „*Politica ca leadership*”. Adepții acestei interpretări a fenomenului dat se deosebesc de prima și a doua variantă în dependență de recunoașterea faptului include sau nu include *leadership*-ul politic ca elementul puterii. Prima o include, presupunând, că liderul politic într-un mod sau altul realizează puterea, pe dând a doua neagă faptul că liderismul ar include și exercitarea puterii. În cazul dat se aduc și anumite exemple:

¹ Măgureanu V., Studii de sociologie politică, București, 1997.

unele persoane au fost lideri politici nedisponând de careva împuterniciri constituționale și nedeținând posturi politice oficiale².

În fiecare din aceste abordări a chestiunii sunt elemente raționale, de aceea ele nu trebuie neglijate sau contrapuse, deoarece ele ne prezintă fenomenul în diferite ipostaze existențiale.

Politologia a mers pe calea sintetizării lor, iar ca rezultat avem mai multe definiții ale *leadership*-ului politic, ca spre exemplu: *leadership*-ul politic este definit ca puterea realizată de un sau câțiva indivizi în scopul orientării membrilor comunității la anumite acțiuni... El se manifestă în capacitatea liderului de a-i forța pe alții să facă lucruri (bune sau rele), pe care nu le-ar face, sau în orice caz, ar putea să nu le facă independent (I. Blondelle). Mult mai răspândită este definiția dată *leadership*-ului politic prin intermediul noțiunii „relații”. *leadership*-ul politic (asemenea puterii politice) este o noțiune relațională. Esența lui îl constituie relațiile dintre lider și subalterni (conduși), în care liderul exercită puterea sau influențează asupra celor conduși în vederea atingerii anumitor scopuri³.

Pe această cale, este important de menționat faptul că, trei aspecte vizând *leadership*-ul politic sunt determinante, și anume:

1. trăsăturile personale ale liderilor, calitățile lor omenești (naturale, morale, profesionale);

2. instrumentele, mecanismele realizării de către lider a puterii. Acestea includ, sau reprezintă, acel suport pe care se poate bizui, sau conta, liderul în atingerea scopurilor propuse (partidele politice, organele legislative, judecătorești, aparatul birocratic, mijloacele de comunicare în masă ș.a., care-i pot asigura liderului contactele necesare cu masele);

3. situația cu care se confruntă liderul, care poate fi: normală, liniștită, gravă, complicată, de criză, sau de mijloc, adică intermediară.

Combinarea acestor trei aspecte în multe privințe predetermină constituirea tipului de lider politic, eficiența și rezultativitatea (randamentul) activității lui.

Imaginea femeii în politică

În pofida performanțelor politice și activismului manifestat de femei, lansarea femeii într-o competiție electorală presupune totdeauna un risc pentru întreaga echipă și anumite dificultăți și ambiguități legate de elaborarea unor strategii de imagine. Societățile tradiționale sunt mai reticente față de implicarea femeii în activitatea politică. Din acest considerent, în opinia strategilor de campanii politice, femeile reprezintă „*un potențial enorm neexploatat*” în competițiile politice. Doamnele din sfera politică trebuie să însușească o lecție dură: pentru a deveni actor politic

² Fisichella D., Știința politică. Probleme, concepte și teorii, Chișinău, 2000.

³ Măgureanu V., Studii de sociologie politică, București, 1997.

trebuie să renunți la multe și să te expui într-o lume dură, cumplită. Acestor reguli de joc trebuie să li se conformeze și femeile.

Promovarea femeii pe scena politică constituie o sarcină dificilă pentru creatorii de imagine în sfera PR-ului politic. De regulă, se consideră că procesul de creare a imaginii publice pentru un lider de gen feminin presupune „reducerea” calităților pur feminine, adică o voalare a feminității. Politica solicită indici ai masculinității: virilitate – pentru liderul care fascinează; înțelepciune – pentru tatăl patriarhal; carismă – pentru omul obișnuit și toate împreună – pentru *liderul salvator*, adică, „*politica nu are chip feminin*”⁴.

Femeia politică trebuie să depășească un anumit prag virtual, ea nu poate fi comparată cu bărbatul politic, ea trebuie să depășească stereotipurile existente și să devină un anti-model al ființei sale. Dacă bărbatul politic își însușește calitățile masculinității, femeia politică este obligată să se debaraseze de calitățile feminității. Ea păstrează un rol masculin, exagerând chiar în fermitatea de care trebuie să dea dovadă. Valoarea feminității devine o non-valoare în cazul femeii politice, deoarece ea poate fi bănuită de slăbiciune. Astfel, s-a impus un nou concept de valoare – „*femeia de fier*”, care întruchipează curaj politic, fermitate, decizie, duritate.

Deși femeile au început să ocupe din ce în ce mai multe poziții în politică, ele sunt în continuare subreprezentate în comparație cu bărbații. Stereotipurile de gen persistente, care le percep pe femei ca fiind mai puțin capabile sau autoritare, afectează percepția publicului despre abilitatea lor de a conduce. Aceasta poate duce la neîncredere și la obstacole în calea avansării lor în cariere politice.

În ultimele decenii, imaginea femeii în politică s-a îmbunătățit, iar tot mai multe organizații și inițiative susțin creșterea participării femeilor. Campanii de conștientizare și programe de formare contribuie la promovarea liderismului feminin și la reducerea barierelor existente.

Imaginea femeii în politică este în continuă transformare, influențată de realizările individuale, de lupta împotriva stereotipurilor de gen și de promovare a diversității. Îmbunătățirea acestei imagini este esențială nu doar pentru egalitatea de gen, ci și pentru o guvernare mai eficientă și mai reprezentativă. Creșterea numărului de femei în politică va contribui, fără îndoială, la o societate mai echitabilă și mai prosperă⁵.

Reprezentarea politică a femeilor este un subiect tot mai des abordat în cercetările din câmpul științelor sociale, perspectivele propuse mergând de la reflecții în termeni de filosofie și de știință politică la analize de sociologie politică ale sistemului partizan și ale profesionalizării spațiului politic, toate acestea stimulate, fără îndoială, de studiile feministe și studiile de gen. Participarea politică a femeilor

⁴ Peru Aurelia, Hodenco Elena, *Feminismul și imaginea femeii în politică*. În: *Revista științifică, Chișinău*, 2008.

⁵ Bock G., *Femeia în istoria Europei*, Iași, Editura Polirom, 2002.

depinde de un șir de factori, precum: cunoașterea drepturilor și revendicarea lor; accesul la informații privind legile, politicile, structurile care le „guvernează” viața; încrederea în sine, stima de sine înaltă și capacitatea de a provoca și confrunța structurile de stat; cunoașterea organizațiilor care să le acorde suport și modele de rol pozitive; existența unui mediu politic, legal, economic și cultural care le-ar permite să se angajeze plenar în procesele de luare a deciziilor. Alți factori demni de a fi luați în calcul sunt: dependența economică și lipsa resurselor financiare adecvate; oportunități diferite de angajare în câmpul muncii; atitudini discriminatorii și stereotipuri negative perpetuate în familie și în viața publică; suprasolicitarea cu responsabilități casnice; intimidare, hărțuire și violență⁶.

Femei care au influențat politica de-a lungul istoriei

Cu mult timp în urmă, femeile nu aveau aceleași drepturi ca și bărbați, iar puterea cuvântului lor era limitată. Însă au existat niște excepții, care au schimbat total cursul istoriei și percepției femeii în societate. Personalitățile feminine care au dărmăturat miturile cu privire la implicarea sexului frumos în politică au existat încă din anii 50 î.Hr. Una dintre acestea a fost **Cleopatra**.

Cleopatra a fost născută în anul 69 î.Hr. în Alexandria, aceasta a fost regina Egiptului, ultimul faraon al Egiptului. Cleopatra a fost o femeie ambițioasă, puternică și dornică de lucruri mărețe pentru poporul ei. A devenit regină la doar 17 ani, vorbea 9 limbi străine și era o femeie carismatică, seducătoare și îi încânta pe toți cei din jur prin vocea ei melodioasă.

O altă prezență feminină care și-a spus răspicat părerea în folosul comunității din care făcea parte a fost **Regina Elisabeta I**.

Elisabeta I, „Regina Virgină a Marii Britanii”⁷, după cum mai apare în istorie, și-a dedicat viața întreagă unui regat în care și-a pus toate speranțele. A fost una dintre femeile care a avut un cuvânt de spus în anturajul bărbaților, ambițioasă și curajoasă, Regina Angliei a transformat o insulă izolată și evitată de lume, într-una dintre cele mai puternice și prospere națiuni ale Europei. Elisabeta I a câștigat încrederea supușilor săi și a luptat împotriva dușmanilor patriei, pentru binele poporului, învingând Armata Spaniolă.

⁶ Terzi-Barbăroșie D., Participarea femeilor la viața publică și politică din Republica Moldova, Chișinău, Editura Bons Offices, 2013.

⁷ Domnia reginei Elisabeta I este denumită *era elisabetană* sau *epoca de aur*, fiind marcată de sporirea puterii Angliei pe plan mondial. Marii dramaturgi William Shakespeare, Christopher Marlowe și Ben Jonson au avut o carieră înfloritoare în timpul domniei reginei Elisabeta. Una dintre coloniile engleze din America de Nord, ulterior inclusă în Statele Unite ale Americii, a fost denumită după porecla reginei Elisabeta: Virginia, amintind atât de fecioria sa – reală sau doar pretinsă – cât și de zodia în care s-a născut (<https://epedia.ro/2019/04/01/elisabeta-i-regina-virgina-a-marii-britanii/>).

Luptătoare a dreptății împotriva englezilor, *Ioana d'Arc*⁸ a condus rezistența împotriva invaziei engleze în Franța în Războiul de 100 de ani. Aceasta a intrat în istorie ca una din figurile emblematice ale Franței. Tot această femeie, a fost catalogată sfântă de Biserica Catolică.

*Coco Chanel*⁹, cea mai vestită și cea mai de succes femeie din industria modei, a devenit un simbol și un pilon de referință al eleganței, îndrăzelii și al curajului. Ideile ei revoluționare au ajutat-o să devină ceea ce nu va egala nimeni. Faimoasa creatoare de modă a schimbat stilul de îmbrăcăminte femeilor luând modele masculine și transformându-le pentru a le avantaja pe femei.

Prima femeie prim-ministru a Marii Britanii, denumită și „Doamna de fier”, *Margaret Thatcher*¹⁰ a fost una dintre persoanele inițiatoare ale gândirii libertarianismului, a crezut în schimbul liber între piețe și în puterea responsabilității individual. A păstrat o legătură puternică și deschisă cu președintele Americii din aceea perioadă, Ronald Reagan.

O prezență iconică în viața publică, *Prințesa Diana*¹¹ a fost remarcată pentru compasiunea ei, stilul, farmecul personal și munca de caritate, dar și pentru faptul

⁸ Ioana d'Arc (*Ioana de Arc, Fecioara din Orleans*; în franceză *Jeanne d'Arc*; născută la 6 ianuarie 1412 în Domrémy-la-Pucelle, Lorraine, Regatul Franței – decedată la 30 mai 1431 în Rouen, Monarhia duală a Angliei și Franței) este una din figurile emblematice ale Franței și sfântă a Bisericii Catolice dar și foarte controversată întrucât unii autori au considerat că era schizofrenică (auzea voci). A fost supranumită de naționaliștii francezi *Fecioara din Orleans* și i s-a atribuit faptul că, în urma unor viziuni, Dumnezeu i-a spus să elibereze pământurile Franței care erau dominate de Anglia după Războiul de 100 de ani (1337–1453), (https://ro.wikipedia.org/wiki/Ioana_d%27Arc).

⁹ Gabrielle Bonheur „Coco” Chanel (născută la 19 august 1883 în Saumur, Communauté d'agglomération Saumur Val de Loire, Franța – decedată 10 ianuarie 1971 în Hôtel Ritz Paris, Région parisienne, Franța) este considerată una dintre cele mai mari creatoare de modă ale secolului al XX-lea, alături de nume precum Paul Poiret, Christian Dior, Christian Lacroix, Guy Laroche, Nina Ricci sau Hubert de Givenchy (https://ro.wikipedia.org/wiki/Coco_Chanel).

¹⁰ Margaret Hilda Thatcher, Baroneasă Thatcher (născută la 13 octombrie 1925 în Grantham, Anglia, Regatul Unit – decedată la 8 aprilie 2013 în Greater London, Anglia, Regatul Unit), a fost un om politic britanic, prim-ministru al Regatului Unit între 1979 și 1990.

Baroneasa Thatcher a fost prima femeie aleasă în funcția de prim-ministru sau lider al unui partid politic major în Regatul Unit, precum și primul premier britanic ales de trei ori consecutiv (1979, 1983 și 1987), record politic pe care l-a egalat numai Tony Blair în 2005. A devenit membru al Parlamentului britanic în 1959. Este una dintre cele mai importante personalități politice britanice, mandatul său fiind cel mai lung mandat continuu din istoria politică britanică. Ea este de asemenea una dintre cele mai controversate figuri politice, fiind prima femeie prim-ministru din întreaga istorie a Europei (https://ro.wikipedia.org/wiki/Margaret_Thatcher).

¹¹ Diana, Prințesă de Wales (Diana Frances Spencer, născută la 1 iulie 1961 în Sandringham, Anglia, Regatul Unit – decedată la 31 august 1997 în Paris, Île-de-France, Franța), a fost prima soție a lui Charles, Prinț de Wales, moștenitorul tronului Regatului Unit. Fiii lor, William, Duce de Cambridge și Prințul Harry, Duce de Sussex, sunt primul și al cincilea în linia de succesiune la tronul britanic și a altor cincisprezece state. De la căsătoria din 1981 până la divorțul din 1996, a fost numită Her Royal Highness The Princess of Wales (*Alteța Sa Regală Prințesa de Wales*), iar după divorț, Diana, Princess of Wales (*Diana, Prințesă de Wales*).

că a avut o căsnicie nefericită alături de Prințul Charles. Din vremea logodnei sale cu Prințul Charles de Wales, din 1981, până după moartea ei într-un accident de mașină în 1997, Diana a fost una dintre cele mai cunoscute femei din lume, o celebritate proeminentă a generației sale. În timpul vieții sale, ea a fost adesea descrisă ca fiind cea mai des fotografiată femeie din lume.

Uniunea Europeană are în prezent 27 de state membre. Fiecare stat european care dorește să adere trebuie să se pregătească să pună în aplicare politicile și legislația UE. În fiecare an, Comisia Europeană adoptă pachetul de extindere – un document de strategie privind politica de extindere a UE și rapoarte de monitorizare a progreselor înregistrate de țările candidate și potențial candidate. La 3 martie 2022, Președintele Republicii Moldova, *Maia Sandu*, a semnat împreună cu președintele Parlamentului, Igor Grosu și cu prim-ministrul *Natalia Gavrilița*, cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. A doua zi, cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană a fost prezentată de către ambasadoarea Republicii Moldova pe lângă UE, Daniela Morari, ambasadorului Philippe Leglise-Costa, reprezentantul permanent al Franței pe lângă UE. În acea perioadă Franța deținând președinția prin rotație a Consiliului Uniunii Europene. În mesajul transmis de șefa statului, Maia Sandu, se menționa că Republica Moldova contează pe susținerea instituțiilor europene, care au fost alături la bine și la greu în ultimii ani. Potrivit președintei, împlinind aspirațiile europene ale cetățenilor Republicii Moldova, Uniunea Europeană va arăta întregii lumi cât de mare e puterea democrației și libertății.

La 11 aprilie 2022, la Luxemburg, Republica Moldova a primit chestionarul Comisiei Europene, cu 369 de întrebări. Prima parte a chestionarului a fost transmis pe data de 22 aprilie ambasadorului UE la Chișinău, Janis Mazeiks, în cadrul unei ceremonii la care a fost prezentă întreaga conducere a țării. Iar partea a doua a chestionarului fost transmis pe data de 12 mai, în cadrul unei ceremonii de inaugurare a sediului nou al Delegației UE în Republica Moldova la care a participat și comisarul UE pentru afaceri interne, Ylva Johansson.

Într-o rezoluție adoptată la 5 mai 2022 de Parlamentul European, se menționează că Republica Moldova se află pe calea cea bună în ceea ce privește adoptarea reformelor esențiale. În textul Rezoluției se afirmă că Republica Moldova a fost afectată în mod disproporționat de războiul rusesc din Ucraina, ulterior, de fluxul mare de refugiați și a propus Comisiei Europene să emită un aviz pozitiv cu privire

Figură publică de la anunțul logodnei sale cu Prințul Charles, Diana a rămas centrul atenției aproape constante a privirii cercetătoare a mass-mediei din Marea Britanie și din întreaga lume atât în timpul căsniciei sale, cât și după divorț. Moartea ei subită într-un accident de mașină a fost urmată de o dovadă spontană și prelungită de tristețe publică. Replicile contemporanilor privind viața și moștenirea lăsată de Diana au fost diverse, însă ceea ce a rămas este o fascinație remarcabilă a oamenilor pentru prințesă. Mult așteptata anchetă a medicului legist a ajuns la concluzia că Diana a fost ucisă în urma unui accident de mașină, șoferul fiind orbit de blițul paparazzilor care o urmăreau pe prințesă (https://ro.wikipedia.org/wiki/Diana,_Prin%C8%9Bes%C4%83_de_Wales).

la cererea de aderare la UE. Acest aviz a fost dat cu șase zile înainte de începerea Reuniunii Consiliului European, la 17 iunie. Astfel, la 17 iunie 2022, Comisia Europeană a emis avizul cu privire la cererea de aderare prin care a recomandat Consiliului UE să i se acorde Republicii Moldova statutul de candidat în situația în care vor fi întreprinse măsuri în mai multe domenii¹². La 23 iunie 2022, Consiliul European a recunoscut perspectiva europeană a Republicii Moldova și a decis să îi acorde statutul de țară candidată pentru aderare la Uniunea Europeană. În acest context, Comisia Europeană a fost invitată să transmită Consiliului European un raport cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute în avizul său din 17 iunie 2022, ca parte a pachetului său periodic de extindere.

Concluzii și recomandări

Femeia în politică reprezintă un element esențial pentru promovarea diversității, echității și unei guvernări mai incluzive. Deși progresele înregistrate sunt semnificative, este crucial să continuăm să susținem inițiativele care încurajează participarea femeilor în toate nivelurile de decizie. Aceasta nu doar că îmbunătățește calitatea politicilor publice, dar contribuie și la construirea unei societăți mai echitabile, în care vocea fiecărui cetățean este ascultată.

În plus, liderii feminini pot aduce o nouă perspectivă asupra problemelor sociale, economice și de mediu, evidențiind nevoile și provocările specifice cu care se confruntă comunitățile. De asemenea, prezența femeilor în funcții de conducere poate contribui la combaterea stereotipurilor de gen și la crearea unui climat mai favorabil pentru tinerele generații.

În final, este de menționat faptul că, puterea și influența femeilor în politică sunt nu doar benefice, ci și indispensabile pentru viitorul unei democrații sănătoase. Investiția în *leadership*-ul feminin nu este doar o chestiune de justiție socială, ci și o strategie esențială pentru dezvoltarea sustenabilă a societății. Numai prin recunoașterea și valorificarea potențialului femeilor putem construi un viitor mai prosper și mai echitabil pentru toți.

Femeia lider joacă un rol crucial în conturarea unei societăți echitabile și prospere. Prin abilitățile sale de comunicare, empatie și capacitatea de a inspira, femeile lider contribuie la dezvoltarea unor medii de lucru și comunități mai incluzive. Deși încă se confruntă cu obstacole legate de stereotipuri de gen și subreprezentare, femeile lider demonstrează că diversitatea în *leadership* aduce soluții inovatoare și perspective valoroase.

Promovarea femeilor în roluri de conducere nu este doar benefică pentru echitate, ci și esențială pentru progresul social și economic. Fie că activează în

¹² Golban Ionela, Astăzi se împlinește un an de când Republica Moldova a semnat cererea de aderare la UE, Chișinău, 2023.

politică, afaceri sau alte domenii, femeile lider au puterea de a schimba narațiuni, de a inspira tineretul și de a crea un impact durabil. Așadar, susținerea și împuternicirea femeilor în leadership nu doar că îmbunătățește calitatea deciziilor, ci contribuie și la construirea unui viitor mai just și mai sustenabil pentru întreaga societate.

Referințe bibliografice:

1. Bock G., Femeia în istoria Europei, Iași, Editura Polirom, 2002;
2. Fisichella D., Știința politică. Probleme, concepte și teorii, Chișinău, 2000;
3. Golban Ionela, Astăzi se împlinește un an de când Republica Moldova a semnat cererea de aderare la UE, Chișinău, 2023;
4. Măgureanu V., Studii de sociologie politică, București, 1997;
5. Peru Aurelia, Hodenco Elena, Feminismul și imaginea femeii în politică. În: Revista științifică, Chișinău, 2008;
6. Terzi-Barbăroșie D., Participarea femeilor la viața publică și politică din Republica Moldova, Chișinău, Editura Bons Offices, 2013.

IV. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

• ABSTRACT

In January 2025, several regulations were published in the Official Journal, including: Law no. 331/2024 on the Forestry Code, Government Ordinance no. 156/2024 on some fiscal-budgetary measures in the field of public expenditure for the substantiation of the consolidated general budget for 2025, for amending and supplementing some normative acts, as well as for extending some deadlines; Government Ordinance no. 1/2025 on some measures for the organization and conduct of the elections for the President of Romania in 2025 and partial local elections in 2025; GD no. 4/2025 on setting the date of the elections for the President of Romania in 2025; Order of the Deputy Prime Minister, Minister of Finance no. 6830/2024 on the establishment of legal entities performing activities in the oil and natural gas sectors according to art. 46² of Law no. 227/2015 on the Fiscal Code; NBR Circular no. 1/2025 on the interest rate paid on minimum required reserves constituted in RON as from the application period December 24, 2024 - January 23, 2025; NBR Circular no. 2/2025 on the interest rate paid on minimum required reserves constituted in EUR as from the application period December 24, 2024 - January 23, 2025.

Also, in January, several normative acts were amended, including: Order of the Minister of Justice No 177/C/2024 for the approval of the Norms on minimum fees for services provided by notaries public; Law No 217/2003 on preventing and combating domestic violence.

Last but not least, Law no. 3/2021 on the prevention, diagnosis and treatment of healthcare-associated infections in health units and in medical-social and palliative care institutions in Romania was published in the Official Gazette of January.

CODUL SILVIC (LEGEA NR. 331/2024)

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
Legea nr. 331/2024 privind Codul silvic (M. Of. nr. 7 din 9 ianuarie 2025)	Se adoptă Codul silvic din 2024.

În M. Of. nr. 7 din data de 9 ianuarie 2025 s-a publicat **Legea nr. 331/2024 privind Codul silvic**.

Redăm, în continuare, principalele dispoziții prevăzute de actul normativ.

Structură

CAPITOLUL I: Obiectul de reglementare și domeniul de aplicare

CAPITOLUL II: Formele de proprietate

TITLUL II: Guvernanța sectorului silvic

CAPITOLUL I: Cadrul instituțional

SECȚIUNEA 1: Autoritatea publică

SECȚIUNEA 2: Structuri de administrare a terenurilor din FFN

SECȚIUNEA 3: Planificare strategică

CAPITOLUL II: Educație și cercetare

CAPITOLUL III: Monitorizarea unitară a sectorului silvic

TITLUL III: Reglementări privind regimul silvic

CAPITOLUL I: Norme generale

CAPITOLUL II: Administrarea FFN și prestarea serviciilor silvice

SECȚIUNEA 1: Norme generale

SECȚIUNEA 2: Administrarea terenurilor din FFN proprietate a statului

SECȚIUNEA 3: Administrarea/Serviciile silvice pentru terenurile din FFN ale altor titulari

SECȚIUNEA 4: Servicii silvice pentru vegetația forestieră din afara FFN

CAPITOLUL III: Integritatea FFN

SECȚIUNEA 1: Sistemul integrat de cadastru și carte funciară

SECȚIUNEA 2: Ocupații ale terenurilor din FFN. Ocuparea temporară a terenurilor din FFN

SECȚIUNEA 3: Scoaterea terenurilor din FFN și includerea terenurilor în FFN

SECȚIUNEA 4: Aprobarea scoaterilor definitive din FFN și a ocupărilor temporare a terenurilor din FFN și obligații ce decurg din aceasta

SECȚIUNEA 5: Schimbarea categoriei de folosință a terenurilor cu destinație forestieră

SECȚIUNEA 6: Transmiterea terenurilor din FFN

SECȚIUNEA 7: Accesul pe terenurile din FFN

SECȚIUNEA 8: Reprezentarea juridică în litigii privind terenurile din FFN

CAPITOLUL IV: Amenajamentul silvic

CAPITOLUL V: Gestionarea durabilă a terenurilor din FFN

SECȚIUNEA 1: Norme și ghiduri tehnice și monitorizarea pădurilor prin indicatori de stare

SECȚIUNEA 2: Lucrările de îngrijire și conducere a arboretelor și tratamentele silviculturale

SECȚIUNEA 3: Regenerarea și reconstrucția ecologică a pădurilor

SECȚIUNEA 4: Protecția pădurilor

SECȚIUNEA 5: Limitarea efectelor schimbărilor climatice

SECȚIUNEA 6: Conservarea biodiversității

SECȚIUNEA 7: Paza FFN

SECȚIUNEA 8: Prevenirea și stingerea incendiilor

SECȚIUNEA 9: Produsele pădurii

SECȚIUNEA 10: Exploatarea lemnului

SECȚIUNEA 11: Proveniența și circulația lemnului

SECȚIUNEA 12: Introducerea pe piață a lemnului

SECȚIUNEA 13: Accesibilitatea FFN

TITLUL IV: Dezvoltarea FFN și a vegetației forestiere din afara FFN

TITLUL V: Scheme de sprijin

CAPITOLUL I: Sprijinirea furnizării serviciilor ecosistemice

CAPITOLUL II: Fonduri speciale

CAPITOLUL III: Alocări de la bugetul de stat

TITLUL VI: Controlul aplicării și respectării regimului silvic

TITLUL VII: Răspunderi și sancțiuni

TITLUL VIII: Evaluarea pagubei și a prejudiciului forestier

TITLUL IX: Dispoziții tranzitorii și finale

Art. 1

Fondul forestier național

(1) Terenurile cu destinație forestieră constituie fondul forestier național al României, denumit în continuare FFN, și se supun prevederilor prezentei legi.

(2) Terenurile cu destinație forestieră sunt cele cuprinse în amenajamente silvice în vigoare la data de 1 ianuarie 1990, inclusiv cu modificările de suprafață, conform operațiunilor de intrări-ieșiri efectuate și/sau actelor administrative emise în condițiile legii.

(3) Terenurile cu destinație forestieră au următoarele categorii de folosință:

a) terenuri cu păduri;

b) terenuri în curs de regenerare;

c) terenuri destinate împăduririi: terenuri degradate și terenuri neîmpădurite, stabilite a fi împădurite;

d) terenuri care servesc nevoilor de cultură: pepiniere, solare, plantaje și culturi de plante-mamă;

e) terenuri care servesc nevoilor de producție silvică: culturi de răchită, pomi de Crăciun, arbori și arbuști ornamentali și fructiferi;

f) terenuri cu folosințe specifice administrației silvice: terenuri destinate asigurării hranei vânatului și producerii de furaje;

g) terenuri ocupate de construcții și curțile aferente acestora: sedii administrative, cabane, fazanerii, păstrăvării, crescătorii de animale de interes vânătoresc, drumuri și căi ferate forestiere de transport, spații industriale, alte dotări tehnice specifice sectorului forestier;

h) linii parcelare, culoare pentru linii electrice, terenuri ocupate temporar, terenuri concesionate din fondul forestier proprietate publică a statului, terenuri afectate de sarcini și/sau litigii, precum și terenuri forestiere din cadrul culoarului de

frontieră și fâșiei de protecție a frontierei de stat și cele destinate realizării unor obiective din cadrul Sistemului integrat de securizare a frontierei de stat;

i) terenuri pe care sunt amplasate iazuri, terenuri care constituie albiile minore ale pâraielor care nu se încadrează în prevederile art. 3 alin. (1) din Legea apelor nr. 107/1996, cu modificările și completările ulterioare, precum și terenuri neproductive, incluse în amenajamentele silvice.

(4) FFN include și terenurile cu alte destinații care erau incluse în amenajamentele silvice în vigoare la data de 1 ianuarie 1990 și care nu au fost scoase din FFN.

(5) Terenurile din FFN constituie bun de interes național.

Art. 2

Definiția pădurii

(1) Sunt considerate păduri, în sensul prezentei legi, terenurile din FFN cu o suprafață de cel puțin 0,5 hectare, acoperite cu arbori care ating o înălțime minimă de 5 metri la maturitate în condiții normale de vegetație.

(2) Sunt asimilate pădurilor:

a) terenurile încadrate până la data intrării în vigoare a prezentei legi în FFN ca păduri ori ca perdele forestiere de protecție, chiar dacă nu îndeplinesc criteriul de suprafață definit la alin. (1);

b) terenurile încadrate în FFN până la data intrării în vigoare a prezentei legi pe care sunt instalate jnepenișurile, chiar dacă nu îndeplinesc criteriul de înălțime minimă definit la alin. (1).

(3) Este interzisă includerea în intravilan a pădurilor.

Art. 3

Terenuri cu folosință agrosilvică

(1) Următoarele categorii de terenuri cu destinație agricolă sunt terenuri cu folosință agrosilvică:

a) terenurile acoperite cu arbori, inclusiv pășunile împădurite, care ating o înălțime minimă de 5 metri la maturitate în condiții normale de vegetație, cu o consistență mai mare sau egală cu 0,1, pe o suprafață de minimum 0,5 hectare;

b) terenurile pe care sunt instalate perdelele forestiere de protecție din arbori care ating o înălțime minimă de 5 metri la maturitate în condiții normale de vegetație, neincluse în FFN;

c) terenurile pe care sunt instalate jnepenișuri, neincluse în FFN;

d) terenurile pe care se înființează plantații forestiere prin diferite programe naționale și locale, dacă aceste programe nu prevăd includerea în FFN.

(2) Prin derogare de la art. 4 alin. (1) din Legea nr. 289/2002 privind perdelele forestiere de protecție, republicată, cu modificările și completările ulterioare, proprietarii terenurilor agricole care înființează voluntar perdele forestiere de protecție pot opta pentru încadrarea perdelelor astfel înființate ca terenuri cu destinație

agricolă și folosință agrosilvică, fără includerea în Sistemul național al perdelelor forestiere de protecție și fără încadrarea în categoria de folosință pădure.

(3) Gestionarea vegetației forestiere de pe terenurile cu folosință agrosilvică se face în conformitate cu normele aprobate prin ordin comun al autorității publice centrale care răspunde de silvicultură și autorității publice centrale pentru agricultură.

(4) Pajiștile permanente de înaltă valoare naturală nu pot face obiectul împăduririi.

Art. 4

Terenuri cu vegetație forestieră din afara FFN

(1) Următoarele terenuri, care nu fac parte din FFN conform dispozițiilor art. 1 și care sunt acoperite cu arbori din specii forestiere, reprezintă terenuri cu vegetație forestieră din afara FFN:

- a) terenurile cu folosință agrosilvică, astfel cum sunt definite la art. 3;
- b) terenurile cu arbori din zonele de protecție a lucrărilor hidrotehnice și de îmbunătățiri funciare;
- c) terenurile cu arbori situate de-a lungul cursurilor de apă și al canalelor;
- d) terenurile pe care sunt amenajate spațiile verzi din intravilan, altele decât cele care au caracteristicile prevăzute la art. 2 alin. (1);
- e) terenurile pe care sunt instalate arboreturile, altele decât cele cuprinse în păduri;
- f) terenurile situate de-a lungul căilor de transport și comunicație pe care sunt instalate aliniamente de arbori;
- g) minipădurile urbane.

(2) Vegetația de pe terenurile enumerate la alin. (1), precum și arborii izolați din speciile forestiere, situați pe terenuri cu alte destinații decât cea forestieră și care nu se încadrează la alin. (1), nu se supun prevederilor prezentei legi, cu excepția dispozițiilor privind evaluarea lemnului destinat valorificării și a celor privind circulația materialului lemnos.

Art. 5

Definiții

În înțelesul prezentei legi, termenii și expresiile utilizate au semnificațiile prevăzute în anexa nr. 1 – Termeni și expresii.

(...)

Art. 7

Forme de proprietate

(1) După forma de proprietate, terenurile din FFN pot fi:

- a) proprietate publică a statului;
- b) proprietate privată a statului;
- c) proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale;

d) proprietate privată a unităților administrativ-teritoriale;

e) proprietate privată a persoanelor fizice și juridice.

(2) Terenurile din FFN al unităților administrativ-teritoriale, provenite din reconstituirea dreptului de proprietate, sunt proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale.

(3) Este interzisă trecerea terenurilor din FFN din proprietatea publică a statului în proprietatea privată a acestuia, cu excepția terenurilor care fac obiectul reconstituirii dreptului de proprietate.

(4) Este interzisă trecerea terenurilor din FFN din domeniul public al unităților administrativ-teritoriale în domeniul privat al acestora prin hotărâre a consiliului local, a consiliului județean, respectiv a Consiliului General al Municipiului București.

(...)

Art. 21

Registrul forestier național

(1) Autoritatea administrează Registrul forestier național, denumit în continuare RFN, pentru evidența proprietăților din FFN, pentru facilitarea prin modalități informatice a avizărilor și raportărilor între diferite entități publice, monitorizează implementarea serviciilor silvice și acordă asistență și informații proprietarilor beneficiari de plăți ori utilizatori de servicii silvice.

(2) RFN este o componentă a sistemului informațional integrat pentru păduri.

(3) RFN asigură informații necesare pentru implementarea integrată a măsurilor și politicilor Autorității cu privire la FFN, inclusiv a evidenței administrării sau asigurării serviciilor silvice și monitorizării instrumentelor financiare de sprijin al proprietarilor.

(4) De la data operaționalizării sistemului informațional integrat pentru păduri, proprietarul care dorește să obțină compensații pentru serviciile de silvomediu sau contractează serviciile minimale obligatorii este obligat să solicite înscrierea proprietății în RFN. Înscrierea în RFN este gratuită pentru proprietarii de fond forestier.

(...)

Art. 26

Definirea contractelor de servicii silvice

(1) Proprietarii de FFN, alții decât statul, sunt obligați să încheie contracte cu ocoale silvice, cu respectarea principiului teritorialității. Contractele se clasifică după cum urmează:

a) contracte de pază și servicii silvice minimale;

b) contracte de prestări servicii silvice tehnice;

c) contracte de administrare.

(2) Încheierea contractului de pază și servicii silvice minimale prevăzut la alin. (1) lit. a) cu un ocol silvic este obligatorie pentru toți proprietarii de terenuri din

FFN, alții decât statul, și reprezintă un act de conservare, în sensul prevederilor art. 640 din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

(3) Administrarea sau, după caz, asigurarea serviciilor silvice tehnice prin contract, indiferent de forma de proprietate, este obligatorie pentru exercitarea drepturilor prevăzute la art. 25 alin. (2).

(4) Asigurarea serviciilor silvice tehnice în baza unui contract include și obligația ocolului silvic prestator de servicii de înscriere a proprietății în sistemul informațional integrat pentru păduri, precum și de ținere a evidențelor și documentațiilor specificate în sistemele de monitorizare.

(...)

Art. 142

Infrațiunea de distrugere a vegetației din FFN

(1) Ruperea, distrugerea, degradarea ori scoaterea din rădăcini, fără drept, de arbori, puieți sau lăstari din FFN, indiferent de forma de proprietate, constituie infrațiune silvică și se pedepsește după cum urmează:

a) cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă, dacă valoarea prejudiciului forestier produs este de cel puțin 5 ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de lemn la data comiterii faptei;

b) cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă, dacă valoarea prejudiciului forestier produs nu depășește limita prevăzută la lit. a), dar fapta a fost săvârșită de cel puțin două ori în interval de un an, iar valoarea cumulată a prejudiciului produs depășește limita prevăzută la lit. a);

c) cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului prevăzut de art. 66 alin. (1) lit. g) din Codul penal, dacă valoarea prejudiciului forestier produs este de cel puțin 20 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de lemn la data comiterii faptei.

(2) Tentativa se pedepsește.

Art. 143

Infrațiunea de tăiere fără drept de arbori

(1) Tăierea fără drept de arbori din FFN, indiferent de forma de proprietate, constituie infrațiune silvică și se pedepsește după cum urmează:

a) cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă, dacă valoarea prejudiciului produs este de până la 5 ori prețul mediu al unui metru cub de lemn la data comiterii faptei;

b) cu închisoare de la un an la 5 ani și interzicerea exercitării dreptului prevăzut de art. 66 alin. (1) lit. g) din Codul penal, dacă valoarea prejudiciului produs este cuprinsă între limita prevăzută la lit. a) și de cel mult 20 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de lemn la data comiterii faptei;

c) cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului prevăzut de art. 66 alin. (1) lit. g) din Codul penal, dacă valoarea prejudiciului produs este de peste 20 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de lemn la data comiterii faptei.

(2) Constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la un an la 5 ani sau cu amendă tăierea jnepenișurilor din FFN și din afara FFN dacă a fost afectată o suprafață mai mare de 100 metri pătrați.

(3) Tentativa se pedepsește.

(4) Nu constituie infracțiune tăierea arborilor în vederea asigurării siguranței circulației rutiere sau feroviare sau arborii rezultați din deblocarea circulației rutiere sau feroviare.

(5) Prejudiciile inevitabile constatate de către personalul silvic abilitat, ca urmare a activităților autorizate de exploatare a lemnului, nu constituie infracțiuni, cu condiția ca operatorul economic care exploatează să depună la ocolul silvic o solicitare scrisă în care să specifice volumul prejudiciat.

(...)

Art. 165

Modificarea legii speciale privind contravențiile silvice

La articolul 19 din Legea nr. 171/2010 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor silvice, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 513 din 23 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare, alineatul (2) se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Constituie contravenții silvice, dacă nu au fost săvârșite în astfel de condiții încât să constituie infracțiuni, și se sancționează cu amendă și cu confiscarea materialelor lemnoase în cauză următoarele fapte:

a) transportul cu orice mijloace de transport al materialelor lemnoase, cu un volum cuprins între 0,1 și 5 metri cubi, neînsoțit de documentele specifice de transport, așa cum sunt stabilite de normele privind circulația materialelor lemnoase.

Cuantumul amenzii se aplică după cum urmează:

1.1.000 lei până la 2.000 lei, pentru un volum cuprins între 0,1 și 1 metru cub inclusiv;

2.2.000 lei până la 4.000 lei, pentru un volum cuprins între 1,01 și 3,00 metri cubi inclusiv;

3.4.000 lei până la 6.000 lei, pentru un volum cuprins între 3,01 și 5,00 metri cubi inclusiv;

b) transportul cu orice mijloace de transport al materialelor lemnoase, însoțit de documente specifice de transport, așa cum sunt stabilite de normele privind circulația materialelor lemnoase, la care diferența dintre volumul constatat la momentul

verificării și cel înscris în avizul de însoțire este de cel mult 5 metri cubi inclusiv, cu luarea în considerare a toleranțelor legale și a contragerilor specifice.

Cuantumul amenzii se aplică după cum urmează:

1.1.000 lei până la 2.000 lei, pentru un volum cuprins între 0,1 și 1 metru cub inclusiv;

2.2.000 lei până la 4.000 lei, pentru un volum cuprins între 1,01 și 3,00 metri cubi inclusiv;

3.4.000 lei până la 6.000 lei, pentru un volum cuprins între 3,01 și 5,00 metri cubi inclusiv;

c) transportul cu orice mijloace de transport al materialelor lemnoase fără proveniență legală, așa cum sunt stabilite de normele privind circulația materialelor lemnoase.

Cuantumul amenzii care se aplică este cuprins între 5.000 lei până la 10.000 lei, pentru un volum cuprins între 0,1 și 5 metri cubi inclusiv;

d) transportul de materiale lemnoase ale căror caracteristici nu corespund cu cel puțin unul dintre elementele înscrise în avizul de însoțire referitoare la:

(i) volum pe specii/grupe de specii, cu luarea în considerare a toleranțelor/contragerilor specifice;

(ii) specie/grupe de specii;

(iii) numărul de piese de lemn rotund cu diametrul la capătul subțire mai mare sau egal cu 24 centimetri sau numărul de bucăți/colete de cherestele.

Cuantumul amenzii se aplică după cum urmează:

1.1.000 lei până la 2.000 lei, pentru un volum cuprins între 0,1 și 1 metru cub inclusiv;

2.2.000 lei până la 4.000 lei, pentru un volum cuprins între 1,01 și 3,00 metri cubi inclusiv;

3.4.000 lei până la 6.000 lei, pentru un volum cuprins între 3,01 și 5,00 metri cubi inclusiv.

Sancțiunea complementară de confiscare se aplică pentru diferența de volum în plus constatată față de volumul pe specii/grupe de specii înscris în avizul de însoțire, cu luarea în considerare a toleranțelor legale și a contragerilor specifice;

e) deținerea materialelor lemnoase de către deținătorii depozitelor, ai altor spații destinate depozitării temporare și/sau ai instalațiilor de prelucrare a materialelor lemnoase pe grupe de specii și sortimente industriale, determinate ca diferențe în plus dintre volumul stocului fizic și volumul stocului scriptic înregistrat în aplicația SUMAL 2.0 este de până la 20% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 10 metri cubi la momentul constatării faptei;

Cuantumul amenzii se aplică după cum urmează:

1.5.000 lei până la 10.000 lei, pentru un volum de până la 5% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 4 metri cubi inclusiv;

2.15.000 lei până la 20.000 lei, pentru un volum de până la 10% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 8 metri cubi inclusiv;

3.30.000 lei până la 50.000 lei, pentru un volum de până la 20% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 10 metri cubi inclusiv;

f) nedeținerea materialelor lemnoase de către deținătorii depozitelor, ai altor spații destinate depozitării temporare și/sau ai instalațiilor de prelucrare a materialelor lemnoase pe grupe de specii și sortimente industriale, determinate ca diferențe în minus dintre volumul stocului fizic și volumul stocului scriptic înregistrat în aplicația SUMAL 2.0, este de până la 20% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 10 metri cubi la momentul constatării faptei;

Cuantumul amenzii se aplică după cum urmează:

1.5.000 lei până la 10.000 lei, pentru un volum de până la 5% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 4 metri cubi inclusiv;

2.15.000 lei până la 20.000 lei, pentru un volum de până la 10% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 8 metri cubi inclusiv;

3.30.000 lei până la 50.000 lei, pentru un volum de până la 20% din stocul scriptic, dar nu mai mult de 10 metri cubi inclusiv”.

Anexe

ANEXA nr. 1: Termeni și expresii

ANEXA nr. 2: METODOLOGIE de calcul al cheltuielilor destinate asigurării pazei și serviciilor silvice minime pentru terenurile din FFN în suprafață de maximum 30 hectare inclusiv

ANEXA nr. 3: VALOAREA factorului „k” pentru evaluarea pagubelor

LEGEA NR. 217/2003 PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATERICA VIOLENȚEI DOMESTICE - MODIFICĂRI (LEGEA NR. 1/2025)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice (M. Of. nr. 948 din 15 octombrie 2020, rep. cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 1/2025 privind modificarea și completarea Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice (M. Of. nr. 26 din 14 ianuarie 2025)	– <i>introduce</i> : art. 7 alin. (7) lit. g), art. 10 alin. (4), art. 13 alin. (1) lit. k)-n), art. 25 alin. (2). – <i>modifică</i> : art. 9 alin. (1) și (2).

În M. Of. nr. 26 din data de 14 ianuarie 2025 s-a publicat **Legea nr. 1/2025 privind modificarea și completarea Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice**.

Redăm, în cele ce urmează, cele modificări aduse respectivului act normativ.

Art. 7 alin. (7) lit. g)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **articolul 7 alineatul (7), după litera f) se introduce o nouă literă, lit. g)**, cu următorul cuprins:

„(7) Atribuțiile comisiei județene în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați se completează după cum urmează:

g) efectuarea unui raport anual, care să conțină sinteza activității desfășurate, studiile sau analizele efectuate și recomandările elaborate pentru autoritățile administrației publice locale și publicarea acestuia pe pagina web a instituției prefectului”.

Art. 9 alin. (1) și (2)**Vechea reglementare**

„Art. 9

(1) Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Sănătății și Ministerul Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor, elaborează și difuzează materiale documentare privind prevenirea, cauzele și consecințele violenței domestice.

(2) Ministerul Sănătății are obligația de a elabora instrucțiuni pentru a se asigura de faptul că medicii de familie și medicii specialiști din sistemul de sănătate public sau privat notează în fișa pacientului suspiciunile de violență domestică”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la articolul 9, **alineatele (1) și (2) se modifică** și vor avea următorul cuprins:

„Art. 9

(1) Ministerul Familiei, Tineretului și Egalității de Șanse, în colaborare cu Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, Ministerul Justiției și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, elaborează și difuzează anual materiale documentare privind prevenirea, cauzele și consecințele violenței domestice.

(2) Ministerul Sănătății are obligația de a elabora instrucțiuni pentru a se asigura de faptul că medicii de familie și medicii specialiști din sistemul de sănătate public sau privat notează în fișa pacientului suspiciunile de violență domestică și că în fiecare unitate sanitară sunt afișate informații despre serviciile de informare și consiliere pentru victimele violenței domestice de tip linie telefonică de urgență – helpline”.

Art. 10 alin. (4)**Noua reglementare**

La **articolul 10, după alineatul (3) se introduce un nou alineat, alin. (4)**, cu următorul cuprins:

„(4) Ministerul Educației are obligația de a se asigura că în fiecare unitate de învățământ sunt afișate informații despre serviciile de informare și consiliere pentru victimele violenței domestice de tip linie telefonică de urgență – helpline”.

Art. 13 alin. (1) lit. k)-n)**Noua reglementare**

La articolul 13 alineatul (1), **după litera j) se introduc patru noi litere, lit. k)-n)**, cu următorul cuprins:

„k) să afișeze la sediul acestora și să publice pe paginile web informații cu privire la modalitățile de accesare a serviciilor sociale pentru prevenirea și combaterea

violenței domestice și despre programele pe care le implementează în acest domeniu;

l) să efectueze anual și să publice pe pagina web un raport care să rezume măsurile dispuse și programele implementate pentru prevenirea și combaterea fenomenului violenței domestice și ce cheltuieli au fost suportate din bugetul local pentru îndeplinirea obligațiilor de la lit. g), h) și i);

m) să afișeze în stațiile de transport public în comun numărul liniei telefonice de urgență – helpline și orice alte informații despre accesarea serviciilor sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice sau programele derulate;

n) să includă în contractele cu furnizorii de servicii de transport public în comun obligația acestora de a afișa în mijloacele de transport numărul liniei telefonice de urgență – helpline”.

Art. 25 alin. (2)

Noua reglementare

La **articolul 25, după alineatul (1) se introduce un nou alineat, alin. (2)**, cu următorul cuprins:

„(2) Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați colaborează cu radiodifuzorii aflați în jurisdicția României și Consiliul Național al Audiovizualului, cu respectarea prevederilor Legii audiovizualului nr. 504/2002, cu modificările și completările ulterioare, pentru difuzarea cu regularitate a unor materiale informative cu privire la accesarea serviciilor de informare și consiliere pentru victimele violenței domestice de tip linie telefonică de urgență – helpline”.

**„ORDONAȚA TRENULEȚ” – MĂSURI FISCAL-BUGETARE
ÎN DOMENIUL CHELTUIELILOR PUBLICE
PENTRU FUNDAMENTAREA BUGETULUI GENERAL
CONSOLIDAT PE ANUL 2025 (O.U.G. NR. 156/2024)**

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
O.U.G. nr. 156/2024 privind unele măsuri fiscal-bugetare în domeniul cheltuielilor publice pentru fundamentarea bugetului general consolidat pe anul 2025, pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru prorogarea unor termene (M. Of. nr. 1334 din 31 decembrie 2024)	Se stabilesc unele măsuri fiscal-bugetare în domeniul cheltuielilor publice pentru fundamentarea bugetului general consolidat pe anul 2025 și se modifică următoarele acte normative: O.G. nr. 26/2013 privind întărirea disciplinei financiare la nivelul unor operatori economici la care statul sau unitățile administrativ-teritoriale sunt acționari unici ori majoritari sau dețin direct ori indirect o participație majoritară – <i>modifică</i>: art. 13 alin. (2²); – <i>introduce</i>: art. 12², art. 13 alin. (1) lit. j). Legea nr. 296/2023 privind unele măsuri fiscal-bugetare pentru asigurarea sustenabilității financiare a României pe termen lung – <i>introduce</i>: art. LXXI alin. (4) și (5). Legea nr. 246/2022 privind zonele metropolitane – <i>modifică</i>: art. 25. Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale

	– <i>introduce</i>: art. 32² alin. (3). Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023 – <i>introduce</i>: art. 108 alin. (3²), alin. (17¹). O.U.G. nr. 8/2009 privind acordarea voucherelor de vacanță – <i>modifică</i>: art. 1 alin. (2). O.U.G. nr. 131/2021 privind modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru prorogarea unor termene – <i>modifică</i>: art. IV alin. (3). Legea nr. 199/2023 a învățământului superior – <i>modifică</i>: art. 260 alin. (19). Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate – <i>modifică</i>: art. 30 alin. (8) și (9). Codul fiscal – a se vedea art. LXIV.
--	---

În M. Of. nr. 1334 din data de 31 decembrie 2024 s-a publicat **O.U.G. nr. 156/2024 privind unele măsuri fiscal-bugetare în domeniul cheltuielilor publice pentru fundamentarea bugetului general consolidat pe anul 2025, pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru prorogarea unor termene.**

Redăm, în continuare, principalele prevederi din ordonanță:

Art. I

(1) Prin derogare de la prevederile art. 12 alin. (2) din Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025, începând cu data de 1 ianuarie, **cuantumul brut al salariilor de bază/soldelor de funcție/salariilor de funcție/indemnizațiilor de încadrare lunară de care beneficiază personalul plătit din fonduri publice se menține la același nivel** cu cel ce se acordă pentru luna noiembrie 2024 în măsura în care personalul ocupă aceeași funcție și își desfășoară activitatea în aceleași condiții.

(2) Prin derogare de la prevederile art. 13 alin. (1) din Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025, începând cu data de 1 ianuarie, indemnizațiile lunare pentru funcțiile de demnitate publică și funcțiile

asimilate acestora, prevăzute în anexa nr. IX la Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, se mențin la nivelul aferent lunii noiembrie 2024.

(3) Prin derogare de la prevederile art. 11 alin. (1) din Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025, începând cu 1 ianuarie, pentru funcționarii publici și personalul contractual din cadrul familiei ocupaționale „Administrație” din aparatul propriu al consiliilor județene, primării și consilii locale, din instituțiile și serviciile publice de interes local și județean din subordinea acestora, salariile de bază se mențin la același nivel cu cel ce se acordă pentru luna noiembrie 2024 în măsura în care personalul ocupă aceeași funcție și își desfășoară activitatea în aceleași condiții.

(4) Ordonatorii de credite dispun măsurile necesare astfel încât cuantumul fondurilor necesare pentru plata majorării salariale acordate potrivit art. 16 alin. (1) din Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, să nu depășească plățile efectuate cu această destinație în luna noiembrie 2024.

Art. II

(1) În anul 2025, începând cu data de 1 ianuarie, cuantumul sporurilor, indemnizațiilor, compensațiilor, primelor și al celorlalte elemente ale sistemului de salarizare care fac parte, potrivit legii, din salariul brut lunar, solda lunară de care beneficiază personalul plătit din fonduri publice se menține cel mult la nivelul cuantumului acordat pentru luna noiembrie 2024, în măsura în care personalul ocupă aceeași funcție și își desfășoară activitatea în aceleași condiții.

(2) Prin derogare de la prevederile art. 18 alin. (1) din Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025, valoarea lunară a indemnizației de hrană se menține la nivelul din luna decembrie 2024.

Art. III

(1) Prin derogare de la prevederile art. 21 alin. (2)-(6) din Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025, **munca suplimentară efectuată peste durata normală a timpului de lucru de către personalul din sectorul bugetar** încadrat în funcții de execuție, de conducere și de înalți funcționari publici, precum și munca prestată în zilele de repaus săptămânal, de sărbători legale și în celelalte zile în care, în conformitate cu reglementările în vigoare, nu se lucrează în cadrul schimbului normal de lucru **se compensează numai cu timp liber** corespunzător acestora în următoarele 90 de zile după prestarea muncii suplimentare.

(2) În anul 2025, munca suplimentară prestată în cadrul activităților deosebite cu caracter operativ sau neprevăzut de către personalul militar, polițiști, polițiștii de penitenciare și salvatorii montani, peste programul normal de lucru în zilele de repaus săptămânal, de sărbători legale și în celelalte zile în care, în conformitate cu

reglementările în vigoare, nu se lucrează, care nu se pot compensa cu timp liber corespunzător în următoarele 90 de zile după prestarea muncii suplimentare, se plătește cu o majorare din solda de funcție/salariul de funcție cuvenită/cuvenit, la nivelul minim stabilit la art. 123 alin. (2) din Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, republicată, cu modificările și completările ulterioare. Ordonatorii de credite au obligația de a dispune măsuri pentru asigurarea cu prioritate a timpului liber corespunzător muncii suplimentare prestate, în condițiile legii, fără afectarea gradului de eficiență a misiunilor.

(3) Plata majorării prevăzute la alin. (2) se efectuează cu aprobarea ordonatorului ierarhic superior, pe baza unui raport justificativ al ordonatorului de credite sau, după caz, al comandatului/șefului unității la nivelul căruia s-a prestat munca suplimentară, în care sunt prezentate motivele pentru care nu a fost posibilă acordarea timpului liber corespunzător.

(4) Condițiile și procedurile specifice pentru stabilirea și plata majorării prevăzute la alin. (2), precum și activitățile deosebite cu caracter operativ sau neprevăzut pentru care se acordă acest drept se aprobă prin ordin al ordonatorului principal de credite.

(5) În anul 2025, pentru personalul din instituțiile și autoritățile publice, astfel cum sunt definite la art. 2 alin. (1) pct. 30 din Legea nr. 500/2002, cu modificările și completările ulterioare, și la art. 2 alin. (1) pct. 39 din Legea nr. 273/2006, cu modificările și completările ulterioare, indiferent de sistemul de finanțare și de subordonare, inclusiv activitățile finanțate integral din venituri proprii, înființate pe lângă instituțiile publice, nu beneficiază la încetarea raporturilor de muncă sau de serviciu de compensarea în bani a concediilor neefectuate aferente anului 2025.

Art. IV

(1) În anul 2025, **instituțiile și autoritățile publice**, astfel cum sunt definite la art. 2 alin. (1) pct. 30 din Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările și completările ulterioare, și la art. 2 alin. (1) pct. 39 din Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, cu modificările și completările ulterioare, indiferent de sistemul de finanțare și de subordonare, inclusiv activitățile finanțate integral din venituri proprii, înființate pe lângă instituțiile publice, **nu acordă personalului din cadrul acestora bilete de valoare, cu excepția tichetelor de creșă**, reglementate de Legea nr. 165/2018 privind acordarea biletelor de valoare, cu modificările și completările ulterioare.

(2) Prin excepție de la prevederile alin. (1), pentru personalul militar, polițiștii, polițiștii de penitenciare și personalul civil din instituțiile publice de apărare, ordine publică și securitate națională care nu beneficiază de concediu și de indemnizația acordate pentru creșterea copilului în vârstă de până la 2 ani, respectiv de până la 3 ani în cazul copilului cu handicap, în locul acordării de tichete de creșă personalul beneficiază de decontarea contravalorii taxelor de creșă plătite pentru copii înscriși

în creșe sau în alte unități de educație timpurie antepreșcolară, în limita valorică și în condițiile prevăzute de Legea nr. 165/2018, cu modificările și completările ulterioare.

(3) În anul 2025, instituțiile și autoritățile publice, astfel cum sunt definite la art. 2 alin. (1) pct. 30 din Legea nr. 500/2002, cu modificările și completările ulterioare, și la art. 2 alin. (1) pct. 39 din Legea nr. 273/2006, cu modificările și completările ulterioare, indiferent de sistemul de finanțare și de subordonare, inclusiv activitățile finanțate integral din venituri proprii, înființate pe lângă instituțiile publice, nu acordă personalului din cadrul acestora premii, bonusuri sau alte drepturi de natură similară, cu excepția celor prevăzute la art. 11 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 133/2021 privind gestionarea financiară a fondurilor europene pentru perioada de programare 2021-2027 alocate României din Fondul european de dezvoltare regională, Fondul de coeziune, Fondul social european Plus, Fondul pentru o tranziție justă, cu modificările și completările ulterioare, la art. 5 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 119/2024 privind instituirea de măsuri pentru elaborarea Planului național social pentru climă necesar României pentru accesarea de fonduri externe nerambursabile în cadrul Fondului social pentru climă, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, respectiv cele stabilite prin PNDR 2014-2020, precum și în Programul Național Strategic 2023-2027, care se decontează din fonduri externe nerambursabile pe baza criteriilor de performanță aprobate conform legii.

(4) În anul 2025, serviciile publice autonome de interes național, cu personalitate juridică, reglementate prin Legea nr. 41/1994 privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și a Societății Române de Televiziune, republicată, nu acordă pentru angajații proprii bilete de valoare, cu excepția tichetelor de creșă, reglementate de Legea nr. 165/2018 privind acordarea biletelor de valoare, cu modificările și completările ulterioare, respectiv nu plătesc premii, prime, bonusuri și nici ore suplimentare. Drepturile de hrană se mențin la nivelul acordat în luna decembrie 2024.

(5) Prin derogare de la prevederile art. 9 alin. (1) lit. a) pct. i) și lit. b) pct. i) din secțiunea a 3-a, lit. E, a capitolului III „Culte”, din anexa nr. I la Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025, cuantumul contribuției lunare pentru personalul neclerical se menține la nivelul lunii noiembrie 2024.

(6) În anul 2025, instituțiile și autoritățile publice, astfel cum sunt definite la art. 2 alin. (1) pct. 30 din Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările și completările ulterioare, și la art. 2 alin. (1) pct. 39 din Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, cu modificările și completările ulterioare, indiferent de sistemul de finanțare și de subordonare, inclusiv activitățile finanțate integral din venituri proprii, înființate pe lângă instituțiile publice, nu decontează cheltuieli de transport la plecarea/întoarcerea din concediul de odihnă a personalului.

(7) Instituțiile trimițătoare pot aproba cheltuielile reglementate la art. 50 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 495/2004 privind salarizarea și alte drepturi bănești ale personalului din administrația centrală a Ministerului Afacerilor Externe și de la misiunile diplomatice, oficiile consulare și institutele culturale românești din străinătate, cu modificările și completările ulterioare.

Art. V

(1) În anul 2025, pentru personalul militar, polițiștii și polițiștii de penitenciare, indemnizațiile, compensațiile, primele, ajutoarele, plățile compensatorii, despăgubirile, compensațiile lunare pentru chirie și alte drepturi acordate potrivit actelor normative în vigoare, care nu fac parte din solda lunară brută/salariul lunar brut, se mențin la nivelul lunii noiembrie 2024.

(2) În anul 2025, cuantumul compensației bănești, respectiv al alocației valorice pentru drepturile de hrană, valoarea financiară anuală a normelor de echipare și valoarea financiară a drepturilor de echipament se mențin în plată la nivelul acordat pentru luna noiembrie 2024.

(...)

Art. VII

(1) Începând cu 1 ianuarie 2025 **se suspendă ocuparea prin concurs sau examen a posturilor vacante din autoritățile și instituțiile publice**, astfel cum sunt definite la art. 2 alin. (1) pct. 30 din Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările și completările ulterioare, și la art. 2 alin. (1) pct. 39 din Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, cu modificările și completările ulterioare, indiferent de sistemul de finanțare și de subordonare, inclusiv activitățile finanțate integral din venituri proprii.

(2) Prevederile alin. (1) **nu se aplică posturilor unice vacante**.

(3) Prin post unic, în sensul alin. (2), se înțelege:

a) acel post ale cărui atribuții, prin conținutul și natura lor, sau responsabilități stabilite nu se regăsesc într-o altă structură organizatorică;

b) un post dintre cele aflate în structura în care există numai posturi vacante.

(4) Prevederile alin. (1) nu se aplică posturilor a căror ocupare a fost deja aprobată de Guvern prin memorandum până la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență, concursului de admitere în rezidențiat, celor necesare a fi ocupate de medici care au încheiat rezidențiatul, medici rezidenți care au promovat examenul de specialitate în anul 2024, precum și posturilor vacante aferente proiectelor cu finanțare din fonduri externe nerambursabile și plătite din fonduri europene și posturilor aferente proiectelor naționale de cercetare plătite din fonduri publice.

(5) Prin excepție de la prevederile alin. (1), ordonatorii principali de credite, în cazuri temeinic justificate, pot aproba ocuparea unui procent de maximum 15% din totalul posturilor ce se vor vacanta după data intrării în vigoare a prezentei

ordonanțe de urgență, numai în condițiile încadrării în cheltuielile de personal aprobate prin buget, la nivel de ordonator principal de credite, pe fiecare sursă de finanțare în parte.

(6) Încadrarea în procentul de 15% prevăzut la alin. (5) nu se aplică în situația în care ocuparea posturilor vacante nu duce la majorarea numărului total de posturi ocupate, cu încadrarea în cheltuielile de personal aprobate prin buget, la nivelul ordonatorului principal de credite, în cazul ocupării posturilor vacante corespunzătoare:

a) categoriei înalților funcționari publici;

b) funcțiilor publice de conducere, funcțiilor publice de conducere cu statut special și posturilor militare de conducere.

(7) Ocuparea prin concurs sau examen a posturilor prevăzute la alin. (2), (4) și (5) se aprobă de ordonatorul de credite, în baza solicitării fundamentate în ceea ce privește necesitatea și oportunitatea ocupării și în baza avizului structurii de specialitate a ordonatorului de credite care certifică posibilitatea ocupării posturilor cu încadrarea în bugetul aprobat la momentul inițierii demersurilor pentru ocuparea acestora.

(8) Pentru posturile pentru care s-a demarat procedura de scoatere la concurs anterior intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență se pot continua procedurile de ocupare a acestora, conform prevederilor în vigoare la data demarării procedurii.

(9) În termen de 2 zile lucrătoare de la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență, autoritățile și instituțiile publice au obligația să publice pe site-ul propriu un anunț cu privire la posturile care îndeplinesc cerințele prevăzute la alin. (8) și pentru care concursul poate continua.

(10) Prin derogare de la prevederile art. 510 alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare, pe perioada aplicării măsurii prevăzute la alin. (1), funcțiile publice de conducere pot fi exercitate cu caracter temporar, fără obligativitatea organizării unor concursuri, cu notificarea prealabilă a Agenției Naționale a Funcționarilor Publici cu 5 zile înainte de dispunerea măsurii.

(11) Prin derogare de la prevederile art. 506 alin. (8) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019, cu modificările și completările ulterioare, pe perioada aplicării măsurii prevăzute la alin. (1), transferul la cerere se face la solicitarea funcționarului public, cu aprobarea conducătorului autorității sau instituției publice în care urmează să își desfășoare activitatea funcționarul public, precum și a conducătorului autorității sau instituției publice în care își desfășoară activitatea funcționarul public.

(12) Prin derogare de la prevederile art. 507 alin. (9) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019, cu modificările și completările ulterioare, mutarea temporară a unui funcționar public de execuție se poate dispune de conducătorul

autorității sau instituției publice, motivat, cu repartizarea postului corespunzător funcției deținute de funcționarul public, pe perioada aplicării măsurii prevăzute la alin. (1), în măsura în care nu este afectată organigrama autorității sau instituției publice.

(...)

Art. XII

În anul 2025 se acordă reduceri de tarife sau, după caz, gratuități, **numai în limita a 3 călătorii dus-întors sau 6 călătorii simple**, la facilitățile de transport prevăzute de dispozițiile:

a) art. 5 alin. (1) lit. f) din Legea nr. 341/2004, cu modificările și completările ulterioare;

b) art. 210 alin. (3) din Legea nr. 303/2022, cu modificările și completările ulterioare;

c) art. 2 alin. (1) lit. c), d) și e), art. 3 alin. (2), art. 4 alin. (1) și (3), art. 8 alin. (1) și (3), art. 9 alin. (1), art. 11 alin. (1) și art. 12 din Ordonanța Guvernului nr. 112/1999 privind călătoriile gratuite în interes de serviciu și în interes personal pe căile ferate române, republicată, cu modificările ulterioare.

(...)

Art. XV

(1) În anul 2025, personalul plătit din fonduri publice, salarizat potrivit Legii-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, beneficiază, pe durata delegării sau detașării, de indemnizația de delegare sau indemnizația de detașare, stabilite potrivit prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 714/2018 privind drepturile și obligațiile personalului autorităților și instituțiilor publice pe perioada delegării și detașării în altă localitate, precum și în cazul deplasării în interesul serviciului, cu modificările ulterioare. Pe perioada delegării sau detașării, personalul nu mai beneficiază de alte drepturi de natura indemnizației de delegare sau indemnizației de detașare.

(2) În anul 2025, **judecătorii și procurorii** care funcționează în instituții din cadrul autorității judecătorești, precum și personalul din cadrul Ministerului Justiției, care sunt delegați sau detașați pentru a acoperi necesarul de posturi pentru buna funcționare a acestor instituții, beneficiază de quantumul prevăzut în Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 27/2006 privind salarizarea și alte drepturi ale judecătorilor, procurorilor și altor categorii de personal din sistemul justiției, cu modificările și completările ulterioare, **în limita unui număr de maximum 300 de posturi medii zilnice**. Repartiția pe instituții a acestor posturi se realizează prin ordin comun al ministrului justiției, al președintelui Consiliului Superior al Magistraturii și al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Art. XVI

(1) Prin derogare de la prevederile art. 213 alin. (2) din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor, cu modificările și completările ulterioare, și de la prevederile art. V din Legea nr. 282/2023 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul pensiilor de serviciu și a Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, **în anul 2025 pensiile de serviciu nu se actualizează.**

(2) În anul 2025 pensiile de serviciu stabilite în condițiile legii pentru grefieri și alte categorii de personal care ocupă funcții de specialitate în cadrul instanțelor judecătorești, al parchetelor de pe lângă acestea și al Institutului Național de Expertize Criminalistice nu se actualizează cu rata medie anuală a inflației.

(3) În anul 2025, indemnizațiile pentru limită de vârstă acordate în temeiul Legii nr. 96/2006 privind Statutul deputaților și al senatorilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare, nu se actualizează cu rata medie anuală a inflației.

(4) Prin derogare de la prevederile art. 425 din Legea nr. 223/2007 privind Statutul personalului aeronautic civil navigant profesionist din aviația civilă din România, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025 pensiile de serviciu stabilite în condițiile legii nu se actualizează cu rata medie anuală a inflației.

(5) Prin derogare de la prevederile art. 731 alin. (5) din Legea nr. 7/2006 privind statutul funcționarului public parlamentar, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025 pensiile de serviciu stabilite în condițiile legii nu se actualizează cu rata medie anuală a inflației.

(6) Prin derogare de la prevederile art. 6 alin. (5) din Legea nr. 216/2015 privind acordarea pensiei de serviciu membrilor Corpului diplomatic și consular al României, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025 pensiile de serviciu și pensiile de urmaș stabilite în condițiile legii nu se actualizează cu rata medie anuală a inflației.

(7) Prin derogare de la prevederile art. 51 alin. (10) din Legea nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025 pensiile de serviciu stabilite în condițiile legii nu se actualizează cu rata medie anuală a inflației.

(8) Prin derogare de la prevederile art. 59 din Legea nr. 223/2015 privind pensiile militare de stat, cu modificările și completările ulterioare, în anul 2025 pensiile militare de stat nu se indexează cu rata medie anuală a inflației.

Art. XVII

(1) În anul 2025 valoarea punctului de referință prevăzut la art. 83 alin. (1) din Legea nr. 360/2023 privind sistemul public de pensii se menține la nivelul de 81 lei.

(2) Prevederile art. 84 alin. (3)-(5), alin. (7) și (8) din Legea nr. 360/2023 se aplică începând cu anul 2026.

(...)

Art. XXIX

(1) În anul 2025, prin derogare de la prevederile art. 128 alin. (3) din Legea nr. 199/2023, cu modificările și completările ulterioare, studenții înmatriculați la forma de învățământ cu frecvență în instituțiile de învățământ superior acreditate beneficiază de tarif redus cu 90% pentru transportul intern auto și pentru transportul intern feroviar la toate categoriile de trenuri, clasa a II-a, doar pe distanța/rutele dintre localitatea de domiciliu și localitatea în care se află instituția de învățământ superior la care studentul este înmatriculat.

(2) În anul 2025, prin derogare de la prevederile art. 128 alin. (3) din Legea nr. 199/2023, cu modificările și completările ulterioare, studenții înmatriculați la forma de învățământ cu frecvență în instituțiile de învățământ superior acreditate beneficiază de tarif redus cu 90% pe mijloacele de transport local în comun și transportul cu metroul, în localitatea în care își are sediul instituția de învățământ superior la care studentul este înmatriculat.

(...)

Art. I

Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 613 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare, se completează după cum urmează:

1. La articolul 108, după alineatul (3¹) se introduce un nou alineat, alin. (3²), cu următorul cuprins:

„(3²) Prin excepție de la prevederile alin. (1), pentru anul școlar 2025-2026, cuantumul minim al burselor este stabilit după cum urmează:

- a) bursă de merit – 450 lei/lună;
- b) bursă de reziliență – 300 lei/lună;
- c) bursă socială – 300 lei/lună;
- d) bursă tehnologică – 300 lei/lună”.

2. La articolul 108, după alineatul (17) se introduce un nou alineat, alin. (17¹), cu următorul cuprins:

„(17¹) Prin excepție de la prevederile alin. (17), pentru anul școlar 2025-2026, cuantumul lunar al burselor de excelență olimpică I/internațională și II/națională este diferențiat în funcție de nivelul distincției obținute, după cum urmează:

a) pentru locul I, cuantumul lunar al bursei de excelență olimpică I/internațională reprezintă echivalentul salariului de bază minim brut pe țară garantat în plată la nivelul din luna noiembrie 2024;

b) pentru locul al II-lea, cuantumul lunar al bursei de excelență olimpică I/internațională reprezintă echivalentul a 75% din salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată la nivelul din luna noiembrie 2024;

c) pentru locul al III-lea, cuantumul lunar al bursei de excelență olimpică I/internațională reprezintă echivalentul a 50% din salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată nivelul din luna noiembrie 2024;

d) pentru mențiune, cuantumul lunar al bursei de excelență olimpică I/internațională reprezintă echivalentul a 25% din salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată la nivelul din luna noiembrie 2024;

e) bursa de excelență olimpică II/națională este în cuantum de 700 lei/lună”.

(...)

Art. LV

La articolul 30 din Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 682 din 29 iulie 2005, cu modificările și completările ulterioare, alineatele (8) și (9) se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(8) **Cetățenii români minori pot ieși din România către state care aplică în totalitate acquis-ul Schengen**, denumite în continuare *state Schengen*, dacă îndeplinesc condițiile prevăzute de prezentul articol.

(9) În vederea constatării îndeplinirii de către cetățenii români minori a condițiilor de ieșire din România către state Schengen, organele poliției de frontieră pot efectua verificări nesistematice la frontiera internă”.

(...)

Art. LXIV

Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 688 din 10 septembrie 2015, cu modificările și completările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. La articolul 43, alineatul (2) se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Impozitul pe dividende se stabilește prin aplicarea unei cote de impozit de 10% asupra dividendului brut plătit unei persoane juridice române. Impozitul pe dividende se declară și se plătește la bugetul de stat, până la data de 25 inclusiv a lunii următoare celei în care se plătește dividendul”.

2. La articolul 47 alineatul (1), litera c) se modifică și va avea următorul cuprins:

„c) a realizat venituri care nu au depășit echivalentul în lei a 250.000 euro, respectiv 100.000 euro începând cu 1 ianuarie 2026. Cursul de schimb pentru determinarea echivalentului în euro este cel valabil la închiderea exercițiului financiar în care s-au înregistrat veniturile;”.

3. La articolul 47 alineatul (1), litera f) se abrogă.

4. La articolul 51, după alineatul (1) se introduce un nou alineat, alin. (1[^]1), cu următorul cuprins:

„(1[^]1) Pentru aplicarea prevederilor alin. (1) lit. b) pct. 2, începând cu 1 ianuarie 2025, se au în vedere, după caz, și activitățile, principale sau secundare, corespunzătoare codurilor CAEN 6210 - Activități de realizare a softului la comandă

(software orientat client), 6290 – Alte activități de servicii privind tehnologia informației, 5611 – Restaurante, 5612 – Activități ale unităților mobile de alimentație, 5622 – Alte servicii de alimentație n.c.a.”.

5. La articolul 52, alineatele (1) și (51) se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Dacă în cursul unui an fiscal o microîntreprindere realizează venituri mai mari de 250.000 euro, respectiv 100.000 euro începând cu 1 ianuarie 2026, aceasta datorează impozit pe profit începând cu trimestrul în care s-a depășit această limită, fără posibilitatea de a mai opta pentru perioada următoare să aplice prevederile prezentului titlu.

(5¹) În cazul microîntreprinderii care, în cursul anului, se găsește în situația prevăzută la art. 47 alin. (1¹), suplimentar față de regulile prevăzute la alin. (5), limita fiscală privitoare la plafonul de 250.000 euro, respectiv 100.000 euro începând cu 1 ianuarie 2026, prevăzută la alin. (1), se verifică luând în calcul veniturile acesteia cumulate cu veniturile întreprinderilor legate”.

6. La articolul 54, după alineatul (2) se introduc două noi alineate, alin. (3) și (4), cu următorul cuprins:

„(3) Pentru anul fiscal 2025/2026, limita veniturilor realizate, reprezentând echivalentul în lei a 250.000 euro, respectiv echivalentul în lei a 100.000 euro începând cu 1 ianuarie 2026, se verifică pe baza veniturilor realizate de către persoana juridică română la data de 31 decembrie 2024, respectiv la data de 31 decembrie 2025. Condiția referitoare la ponderea veniturilor din consultanță și/sau management în veniturile totale, de la data de 31 decembrie 2024, nu se aplică pentru calculul limitei de 250.000 euro.

(4) Începând cu 1 ianuarie 2025, în aplicarea prevederilor art. 48 alin. (2²), se au în vedere, după caz, și activitățile corespunzătoare codurilor CAEN 5611 – Restaurante, 5612 – Activități ale unităților mobile de alimentație, 5622 – Alte servicii de alimentație n.c.a.”.

7. La articolul 60, punctele 2, 5 și 7 se abrogă.

8. Articolul 60¹ se abrogă.

9. La articolul 97, alineatul (7) se modifică și va avea următorul cuprins:

„(7) **Veniturile sub formă de dividende**, inclusiv câștigul obținut ca urmare a deținerii de titluri de participare definite de legislația în materie la organisme de plasament colectiv, **se impozitează cu o cotă de 10%** din suma acestora, impozitul fiind final. Obligația calculării și reținerii impozitului pe veniturile sub formă de dividende revine persoanelor juridice, odată cu plata dividendelor/sumelor reprezentând câștigul obținut ca urmare a deținerii de titluri de participare de către acționari/asociați/investitori. Termenul de virare a impozitului este până la data de 25 inclusiv a lunii următoare celei în care se face plata. În cazul dividendelor/câștigurilor obținute ca urmare a deținerii de titluri de participare, distribuite, dar care nu au fost plătite acționarilor/asociaților/investitorilor până la sfârșitul anului în care s-a aprobat distribuirea acestora, impozitul pe dividende/câștig se plătește

până la data de 25 ianuarie inclusiv a anului următor distribuirii. Impozitul datorat se virează integral la bugetul de stat”.

10. Articolul 138¹ se abrogă.

11. Articolul 138² se abrogă.

12. Articolul 138⁴ se abrogă.

13. Articolul 138⁵ se abrogă.

14. La articolul 146, alineatele (5) și (5⁶) se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(5) Calculul contribuției de asigurări sociale datorate de către persoanele fizice care obțin venituri din salarii sau asimilate salariilor, precum și de către instituțiile prevăzute la art. 136 lit. d)-f) se realizează prin aplicarea cotei prevăzute la art. 138 lit. a) asupra bazelor lunare de calcul prevăzute la art. 139, art. 143-145, după caz, în care nu se includ veniturile prevăzute la art. 141 și 142.

(5⁶) Contribuția de asigurări sociale datorată de către persoanele fizice care obțin venituri din salarii sau asimilate salariilor, în baza unui contract individual de muncă cu normă întreagă sau cu timp parțial, calculată potrivit alin. (5), nu poate fi mai mică decât nivelul contribuției de asigurări sociale calculate prin aplicarea cotei prevăzute la art. 138 lit. a) asupra salariului de bază minim brut pe țară în vigoare în luna pentru care se datorează contribuția de asigurări sociale, corespunzător numărului zilelor lucrătoare din lună în care contractul a fost activ”.

15. La articolul 224 alineatul (4), litera b) se modifică și va avea următorul cuprins:

„b) 10% pentru veniturile din dividende prevăzute la art. 223 alin. (1) lit. a);”.

16. La articolul 498, alineatele (1) și (2) se modifică și vor avea următorul cuprins:

„(1) Impozitul pe construcții se calculează prin aplicarea unei cote de 1% asupra valorii construcțiilor existente în patrimoniul contribuabililor la data de 31 decembrie a anului anterior, din care se scade valoarea clădirilor pentru care se datorează impozit pe clădiri potrivit prevederilor titlului IX. Intră sub incidența acestor prevederi și valoarea clădirilor din parcurile industriale, științifice și tehnologice care, potrivit legii, nu beneficiază de scutirea de la plata impozitului pe clădiri. În situația construcțiilor de natura domeniului public/privat al statului sau al unităților administrativ-teritoriale, impozitul este datorat de contribuabilii care le au în administrare/concesiune/folosință cu titlu gratuit/închiriere.

(2) În situația în care, în cursul anului curent, se înregistrează operațiuni de majorare sau diminuare a valorii construcțiilor menționate la art. 497, impozitul pe construcții calculat potrivit alin. (1) nu se recalculează. Aceste modificări sunt luate în considerare pentru determinarea impozitului pe construcții datorat pentru anul următor”.

17. La articolul 498, după alineatul (3) se introduce un nou alineat, alin. (4), cu următorul cuprins:

„(4) Pentru contribuabilii care intră sub incidența art. 16 alin. (5), prevederile prezentului titlu se aplică cu anul fiscal modificat care începe în anul 2025”.

18. La articolul 499, alineatul (2) se modifică și va avea următorul cuprins:

„(2) Impozitul pe construcții, declarat potrivit alin. (1), se plătește în două rate egale până la datele de 30 iunie, respectiv 31 octombrie inclusiv”.

19. Articolul 500 se abrogă.

Art. LXV

(1) Prevederile art. LXIV intră în vigoare la data de 1 ianuarie 2025.

(2) Prin excepție de la alin. (1), pentru contribuabilii care intră sub incidența art. 16 alin. (5) din Codul fiscal, prevederile art. LXIV pct. 1 intră în vigoare în prima zi a anului fiscal modificat care începe în anul 2025.

(3) Prevederile art. LXIV pct. 7, 8 și 10-14 se aplică începând cu veniturile aferente lunii ianuarie 2025.

(4) Prevederile art. LXIV pct. 1, 9 și 15 se aplică veniturilor din dividende distribuite după data de 1 ianuarie 2025.

(5) În cazul dividendelor distribuite în baza situațiilor financiare interimare întocmite în cursul anului 2024/anului fiscal modificat care începe în anul 2024, cota de impozit pe dividende este de 8%, fără recalcularea impozitului pe dividendele respective, după regularizarea acestora pe baza situațiilor financiare anuale aferente exercițiului financiar 2024/anului fiscal modificat care începe în anul 2024, aprobate potrivit legii.

(...)

Art. LXIX

(1) Prin derogare de la prevederile art. 164 alin. (1) din Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, republicată, cu modificările și completările ulterioare, începând cu data de 1 ianuarie 2025, pentru sectorul construcții, **salariul de bază minim brut pe țară** garantat în plată se stabilește în bani, fără a include indemnizațiile, sporurile și alte adaosuri, **la suma de 4.582 lei lunar**, pentru un program normal de lucru în medie de 165,334 ore pe lună, reprezentând în medie 27,714 lei/oră.

(2) Nerespectarea prevederilor alin. (1) de către societăți constituie contravenție și se sancționează potrivit dispozițiilor art. 260 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 53/2003, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și atrage anularea acordării facilităților fiscale.

Art. LXX

(1) Prin derogare de la prevederile art. 164 alin. (1) din Legea nr. 53/2003, republicată, cu modificările și completările ulterioare, începând cu data de 1 ianuarie 2025, pentru sectorul agricol și industria alimentară, salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată va fi de 4.050 lei lunar, fără a include indemnizațiile, sporurile și alte adaosuri, pentru un program normal de lucru în medie de 165,334 ore pe lună, reprezentând în medie 24,496 lei/oră.

(2) Nerespectarea prevederilor alin. (1) de către societăți constituie contravenție și se sancționează potrivit dispozițiilor art. 260 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 53/2003, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și atrage anularea acordării facilităților fiscale.

MĂSURI PENTRU ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA ALEGERILOR PENTRU PREȘEDINTELE ROMÂNIEI DIN ANUL 2025 (O.U.G. NR. 1/2025)

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
O.U.G. nr. 1/2025 privind unele măsuri pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Președintele României din anul 2025 și alegerilor locale parțiale din anul 2025 (M. Of. nr. 44 din 17 ianuarie 2025)	<i>Se măsurile pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Președintele României din anul 2025 și alegerilor locale parțiale din anul 2025.</i>

În M. Of. nr. 44 din data de 17 ianuarie 2025 s-a publicat **O.U.G. nr. 1/2025 privind unele măsuri pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Președintele României din anul 2025 și alegerilor locale parțiale din anul 2025.**

Redăm, în continuare, principalele prevederi din ordonanță:

Art. 5

(1) Prin derogare de la prevederile art. 44 alin. (1) din Legea nr. 370/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la alegerile pentru Președintele României din anul 2025, în ziua de duminică, votarea începe la ora locală 7:00 și **se încheie la ora locală 21:00, dar nu mai târziu de ora locală a României 21:00.**

(2) La alegerile pentru Președintele României din anul 2025, votarea în străinătate se desfășoară și pe parcursul zilelor de vineri și sâmbătă imediat anterioare zilei votării. În ziua de vineri și în ziua de sâmbătă, votarea începe la ora locală 7:00 și se încheie la ora locală 21:00.

Art. 6

Pentru punerea în aplicare a prevederilor art. 44¹ alin. (3) din Legea nr. 370/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la alegerile pentru Președintele României din anul 2025 metodologia de monitorizare se

stabilește prin hotărâre a Autorității Electorale Permanente la propunerea Ministerului Afacerilor Externe.

Art. 7

(1) Prin derogare de la prevederile art. 46 alin. (1) din Legea nr. 370/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în ziua de duminică la ora locală a României 21:00, președintele biroului electoral al secției de votare declară votarea încheiată și dispune închiderea localului de vot.

(2) Alegătorii care la ora prevăzută la alin. (1) se află la sediul secției de votare, precum și cei care se află la rând în afara sediului secției de votare pentru a intra în localul de vot pot să își exercite dreptul de vot.

(3) Doi membri desemnați de biroul electoral al secției de votare din cadrul acestuia verifică la ora locală a României 21:00 dacă în afara sediului secției de votare se află alegători care așteaptă să își exercite dreptul de vot și constată și monitorizează ordinea în care aceștia au acces în localul de vot.

(4) Alegătorii aflați în situațiile prevăzute de alin. (2) și (3) pot vota până cel mult la ora locală a României 23:59.

(5) În cazul votării în străinătate pe parcursul zilelor de vineri și sâmbătă imediat anterioare zilei votării, prevederile alin. (2)-(4) se aplică cu respectarea orei locale.

(...)

Art. 13

(1) La alegerile pentru Președintele României din anul 2025 și la alegerile locale parțiale din anul 2025, prefecții și subprefecții nu pot candida și nu pot participa la acțiunile din campania electorală, sub sancțiunea demiterii din funcție, decât în situația în care demisionează cu cel puțin 50 de zile înaintea datei alegerilor.

(2) La alegerile pentru Președintele României din anul 2025 și la alegerile locale parțiale din anul 2025, prefecții și subprefecții nu pot desfășura activități în calitate de membru sau personal tehnic auxiliar al unui birou electoral.

Art. 14

(1) La alegerile pentru Președintele României din anul 2025, birourile electorale județene, birourile electorale ale sectoarelor municipiului București și biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate își încetează activitatea cel mai târziu la data de 24 mai 2025.

(2) În cazuri temeinic justificate, Biroul Electoral Central poate stabili prelungirea activității birourilor prevăzute la alin. (1).

(...)

Art. 16

(1) La alegerile pentru Președintele României din anul 2025, definițiile prevăzute de art. 3 din Regulamentul (UE) 2024/900 al Parlamentului European și al

Consiliului din 13 martie 2024 privind transparența și vizarea unui public-țintă în publicitatea politică se aplică în mod corespunzător.

(2) Pe durata campaniei electorale a alegerilor pentru Președintele României din anul 2025, **actorii politici**, în sensul art. 3 pct. 4 din Regulamentul (UE) 2024/900, **asigură publicarea, împreună cu fiecare material publicitar politic**, a următoarelor informații:

- a) o indicație că este vorba de un material publicitar politic;
- b) identitatea sponsorului materialului publicitar politic, respectiv numele, adresa de e-mail și, dacă este publică, adresa poștală, iar în cazul în care sponsorul nu este o persoană fizică, adresa la care acesta își are sediul;
- c) după caz, o mențiune că materialul publicitar politic a făcut obiectul unor tehnici de vizare a unui public-țintă sau de distribuire a materialelor publicitare, în sensul art. 3 pct. 11 și 12 din Regulamentul (UE) 2024/900;
- d) o mențiune că sumele cheltuite pentru pregătirea, plasarea, promovarea, publicarea, distribuirea sau difuzarea materialului publicitar politic provin exclusiv din sursele permise de Legea nr. 334/2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
- e) după caz, o mențiune că materialul publicitar politic a făcut obiectul unei promovări electorale sau al unei promovări electorale plătite.

(3) **Dispozițiile alin. (2) se aplică și pentru orice promovare, distribuire, postare sau editare a unor materiale publicitare politice de către actorii politici**, în sensul art. 3 pct. 4 din Regulamentul (UE) 2024/900, pe platforme online în sensul prevăzut de art. 3 lit. i) din Regulamentul (UE) 2022/2.065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale), pe platforme online foarte mari în sensul prevăzut de art. 3 pct. 8 din Regulamentul (UE) 2024/900, motoare de căutare online în sensul prevăzut de art. 3 lit. j) din Regulamentul (UE) 2022/2.065 sau alte rețele de socializare.

(4) Detalierea modului de promovare, distribuire, postare sau editare a materialelor publicitare politice se stabilește prin hotărâre a Autorității Electorale Permanente.

(5) În sensul prezentei ordonanțe de urgență, la alegerile pentru Președintele României din anul 2025, este considerat material publicitar politic orice material scris, online, audio sau video, utilizat în campania electorală, care îndeamnă alegătorii în mod direct sau indirect să aleagă sau să nu aleagă, să voteze sau să nu voteze pentru un candidat independent sau pentru un candidat al unui partid politic clar identificat.

(6) **Încălcarea dispozițiilor alin. (2) și (3) constituie contravenții**, dacă faptele nu au fost săvârșite în astfel de condiții încât să fie considerate, potrivit legii penale, infracțiuni, și se sancționează cu **amandă de la 15.000 lei la 50.000 lei**.

(7) Contravențiile prevăzute la alin. (6) se constată de către împuterniciții președintelui Autorității Electorale Permanente, iar sancțiunile se aplică prin decizie a Autorității Electorale Permanente.

(8) Sancțiunile se aplică, după caz, partidului politic, alianței politice, organizației cetățenilor aparținând minorităților naționale, candidatului independent, mandatarului financiar și/sau donatorului, precum și altor persoane care au încălcat dispozițiile prevăzute la alin. (2) și (3).

(9) Aplicarea sancțiunilor prevăzute la alin. (6) se prescrie în termen de 3 ani de la data săvârșirii faptelor.

(10) Decizia Autorității Electorale Permanente prevăzută la alin. (7) poate fi atacată la instanța competentă, în condițiile legii.

(11) În situațiile prevăzute la alin. (6), contravenientul varsă la bugetul de stat sumele de bani și/sau contravaloarea în bani a bunurilor și serviciilor care au constituit obiectul contravenției, pe baza hotărârii Autorității Electorale Permanente.

(12) În măsura în care prezenta ordonanță de urgență nu prevede altfel, contravențiilor prevăzute la alin. (6) le sunt aplicabile dispozițiile Ordonanței Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 17

(1) Biroul Electoral Central, birourile electorale județene, birourile electorale ale sectoarelor municipiului București și biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate, constituite la alegerile pentru Președintele României din anul 2025, au calitatea de autorități relevante, în sensul art. 4 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 50/2024 privind stabilirea unor măsuri pentru aplicarea Regulamentului (UE) 2022/2.065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale), precum și pentru modificarea și completarea Legii nr. 365/2002 privind comerțul electronic.

(2) Prin derogare de la prevederile art. 42 alin. (1) din Legea nr. 370/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la alegerile pentru Președintele României din anul 2025, soluționarea plângerilor cu privire la campania electorală prin intermediul platformelor online foarte mari, în sensul prevăzut de art. 3 pct. 8 din Regulamentul (UE) 2024/900, inclusiv a celor formulate în preziua și ziua votării, este de competența exclusivă a Biroului Electoral Central.

(3) La alegerile pentru Președintele României din anul 2025, birourile electorale județene, birourile electorale ale sectoarelor municipiului București și biroul electoral pentru secțiile de votare din străinătate vor redirectiona de îndată Biroului Electoral Central, prin intermediul poștei electronice, plângerile adresate acestora cu privire la campania electorală prin intermediul platformelor online foarte mari, în

sensul prevăzut de art. 3 pct. 8 din Regulamentul (UE) 2024/900, inclusiv a celor formulate în preziua și ziua votării.

(4) Prin derogare de la prevederile art. 42 alin. (4) din Legea nr. 370/2004, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la alegerile pentru Președintele României din anul 2025, soluționarea plângerilor prevăzute la alin. (2), a plângerilor privind campania electorală online, inclusiv a celor formulate în preziua și ziua votării, altele decât cele prevăzute la alin. (2), și a contestațiilor privind deciziile birourilor electorale județene, birourilor electorale ale sectoarelor municipiului București și ale biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate prin care au fost soluționate plângerile privind campania electorală online, inclusiv a celor formulate în preziua și ziua votării, altele decât cele prevăzute la alin. (2), se face în ziua în care au fost înregistrate.

(5) Deciziile Biroului Electoral Central prin care sunt admise plângerile prevăzute la alin. (2) și deciziile birourilor electorale județene, birourilor electorale ale sectoarelor municipiului București și ale biroului electoral pentru secțiile de votare din străinătate prin care sunt admise plângerile privind campania electorală online, altele decât cele prevăzute la alin. (2), reprezintă ordine de a acționa împotriva conținutului ilegal în sensul art. 9 din Regulamentul (UE) 2022/2.065.

(6) Deciziile prevăzute la alin. (5) trebuie să conțină elementele prevăzute la art. 9 alin. (2) lit. a) din Regulamentul (UE) 2022/2.065 și sunt executorii.

(7) Deciziile Biroului Electoral Central prevăzute la alin. (5) se comunică de îndată Autorității Electorale Permanente, în vederea transmiterii către platformele online foarte mari, în sensul prevăzut de art. 3 pct. 8 din Regulamentul (UE) 2024/900, sub sancțiunea plății unei amenzi cuprinse între 1% și 5% din cifra de afaceri a platformei online, dacă în termen de 5 ore de la notificarea Autorității Electorale Permanente platforma online nu elimină materialul publicitar în cauză.

(8) Deciziile Biroului Electoral Central prevăzute la alin. (5) pot fi contestate la Curtea de Apel București, în termen de 48 de ore de la afișarea acestora pe pagina de internet a Biroului Electoral Central.

STABILIREA DATEI ALEGERILOR PENTRU PREȘEDINTELE ROMÂNIEI DIN ANUL 2025 (H.G. NR. 4/2025)

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Hotărârea Guvernului (H.G.) nr. 4/2025 privind stabilirea datei alegerilor pentru Președintele României din anul 2025 (M. Of. nr. 37 din 16 ianuarie 2025)	<i>Având în vedere:</i> – Hotărârea CCR nr. 32 din 6 decembrie 2024 privind anularea procesului electoral cu privire la alegerea Președintelui României din anul 2024; În temeiul: – art. 108 din Constituția României; – art. 5 alin. (1) tezele I și III și alin. (3) din Legea nr. 370/2004 pentru alegerea Președintelui României, rep.	<i>Se stabilește ziua de duminică, 4 mai 2025, ca dată pentru alegerea Președintelui României din anul 2025.</i>

În M. Of. nr. 37 din data de 16 ianuarie 2025 s-a publicat **Hotărârea Guvernului (H.G.) nr. 4/2025 privind stabilirea datei alegerilor pentru Președintele României din anul 2025.**

Redăm, în continuare, prevederile hotărârii:

Art. 1

Se stabilește ziua de **duminică, 4 mai 2025**, ca dată pentru alegerea Președintelui României din anul 2025.

Art. 2

Prezenta hotărâre intră în vigoare la data de **18 februarie 2025.**

**LEGEA NR. 3/2021 PRIVIND PREVENIREA,
DIAGNOSTICAREA ȘI TRATAMENTUL INFECȚIILOR
ASOCIATE ASISTENȚEI MEDICALE DIN UNITĂȚILE
SANITARE ȘI DIN INSTITUȚIILE MEDICO-SOCIALE
ȘI DE ÎNGRIJIRI PALIATIVE DIN ROMÂNIA**

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
Legea nr. 3/2021 privind prevenirea, diagnosticarea și tratamentul infecțiilor asociate asistenței medicale din unitățile sanitare și din instituțiile medico-sociale și de îngrijiri paliative din România (M. Of. nr. 42 din 17 ianuarie 2025)	<i>Se republică Legea nr. 3/2021 privind prevenirea, diagnosticarea și tratamentul infecțiilor asociate asistenței medicale din unitățile sanitare și din instituțiile medico-sociale și de îngrijiri paliative din România.</i>

În M. Of. nr. 42 din data de 17 ianuarie 2025 s-a republicat **Legea nr. 3/2021 privind prevenirea, diagnosticarea și tratamentul infecțiilor asociate asistenței medicale din unitățile sanitare și din instituțiile medico-sociale și de îngrijiri paliative din România.**

Redăm, în cele ce urmează, principalele prevederi ale actului normativ.

Structură

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

CAPITOLUL II: Prevenirea IAAM

CAPITOLUL III: Diagnosticarea și tratamentul IAAM

CAPITOLUL IV: Supravegherea IAAM

CAPITOLUL V: Atribuțiile instituțiilor publice cu privire la IAAM

CAPITOLUL VI: Formarea personalului medical

CAPITOLUL VII: Informarea publică cu privire la riscurile legate de IAAM

CAPITOLUL VIII: Finanțarea măsurilor de prevenire și control al IAAM

CAPITOLUL IX: Răspunderea privind prevenirea IAAM

CAPITOLUL X: Cercetarea și cooperarea în domeniul IAAM

CAPITOLUL XI: Dispoziții finale

Art. 1

Prezenta lege reglementează cadrul general pentru prevenirea, diagnosticarea și tratamentul infecțiilor asociate asistenței medicale, denumite în continuare IAAM, cu scopul de a crește nivelul de siguranță a pacienților internați în unitățile sanitare publice sau private, precum și a persoanelor asistate din instituțiile medico-sociale și de îngrijiri paliative, de stat sau private.

Art. 2

(1) Prevenirea infecțiilor asociate asistenței medicale constituie un obiectiv major național, întrucât aceste infecții reprezintă principala amenințare la adresa siguranței pacienților îngrijiți în unități sanitare și instituții medico-sociale și de îngrijiri paliative.

(2) În termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi, prin hotărâre a Guvernului, se înființează Comitetul Național pentru Prevenirea și Limitarea Infecțiilor Asociate Asistenței Medicale, denumit în continuare CNPLIAAM, din a cărui componență fac parte reprezentanți ai instituțiilor și autorităților prevăzute la alin. (3).

(3) Ministerul Sănătății coordonează activitatea CNPLIAAM și, în colaborare cu ministerele și instituțiile cu rețele sanitare proprii, cu autoritățile administrației publice locale și cu Ministerul Muncii, Familiei, Tineretului și Solidarității Sociale, în ceea ce privește instituțiile de asistență medico-socială și de îngrijiri paliative, de stat sau private, este responsabil de planificarea, inițierea, coordonarea, monitorizarea și evaluarea tuturor măsurilor necesare pentru prevenirea și controlul IAAM.

Art. 3

(1) Îndeplinirea tuturor măsurilor legale pentru prevenirea și controlul IAAM constituie o obligație a autorităților administrației publice centrale și locale, a rețelilor de unități sanitare private, a întregului personal medical și auxiliar al acestor unități, precum și a pacienților și a persoanelor care accesează unitățile sanitare/instituții medico-sociale și de îngrijiri paliative.

(2) Neîndeplinirea măsurilor prevăzute la alin. (1) se sancționează cu amendă de la 10.000 lei la 20.000 lei pentru persoane juridice și de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoane fizice.

Art. 4

În vederea îndeplinirii tuturor măsurilor legale pentru prevenirea și controlul IAAM, saloanele de izolare prevăzute la art. 7 lit. h) se vor organiza pe baza criteriilor pat operațional funcțional și, respectiv, pat fizic în așteptare. Prin pat fizic în așteptare se înțelege un pat care nu rămâne în salon pe perioada izolării pacientului cu IAAM și care este localizat în compartimentul de decontaminare, de unde este folosit și transformat în pat fizic funcțional, la nevoie.

Art. 5

(1) Fiecare pacient care primește îngrijiri într-o unitate sanitară din România are dreptul, garantat de stat, de a fi protejat față de dobândirea unei IAAM.

(2) Fiecare unitate sanitară și fiecare instituție medico-socială și de îngrijiri paliative vor fi asistate de către direcțiile de sănătate publică județene, respectiv a municipiului București și de către Institutul Național de Sănătate Publică, denumit în continuare INSP, în îndeplinirea obligațiilor de prevenire și control al IAAM.

(...)

Art. 8

(1) Măsurile la nivel de unitate sanitară vor include:

a) elaborarea și actualizarea anuală a planurilor de prevenire a IAAM, respectiv de utilizare judicioasă a antibioticelor de comitate special dedicate acestor domenii;

b) asigurarea încadrării personalului specializat necesar derulării eficiente a activităților de implementare a planurilor prevăzute la lit. a) și a altor măsuri necesare în scopul prevenirii, diagnosticării și îngrijirii eficiente a IAAM și limitării rezistenței microorganismelor la antibiotice, conform prevederilor existente, în termen de 2 ani de la intrarea în vigoare a prezentei legi;

c) colaborarea fiecărei instituții medico-sociale și de îngrijiri paliative cu personal medical specializat în epidemiologie, igienă, sănătate publică și management și boli infecțioase;

d) asigurarea continuă a materialelor și echipamentelor necesare pentru a se putea respecta precauțiile standard și specifice de către personalul medical, pacienți și aparținătorii acestora;

e) asigurarea condițiilor pentru derularea permanentă a activității laboratorului de microbiologie al spitalului atât pentru diagnosticarea infecțiilor, cât și pentru identificarea colonizărilor cu microorganisme MDR;

f) asigurarea condițiilor pentru izolarea/gruparea pacienților cu infecții/colonizări cu același microorganism cu risc epidemiologic major în zona de izolare a unității sanitare sau a instituției medico-sociale și de îngrijiri paliative;

g) asigurarea informării adecvate a pacienților și aparținătorilor acestora privind măsurile de prevenire IAAM de urmat, precum și privind responsabilitatea acestora în prevenirea IAAM;

h) asigurarea condițiilor necesare pentru limitarea riscurilor privind infecțiile prin expunere profesională la sânge potențial infectat și a altor expuneri profesionale;

i) asigurarea accesului la programe de vaccinare și organizarea triajului epidemiologic al personalului;

j) testarea de la internare și pe parcursul spitalizării a colonizării cu microorganisme MDR pentru categoriile de pacienți și microorganismele indicate prin ordin al ministrului sănătății.

(2) Măsurile la nivelul instituției medico-sociale și de îngrijiri paliative vor include:

a) asigurarea colaborării fiecărei instituții medico-sociale și de îngrijiri paliative cu personal medical specializat în epidemiologie, igienă, sănătate publică și management și boli infecțioase;

b) asigurarea condițiilor pentru izolarea/gruparea pacienților cu infecții/colonizări cu același microorganism cu risc epidemiologic major în zona de izolare a instituției medico-sociale și de îngrijiri paliative.

Art. 9

(1) Nerespectarea măsurilor prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. a) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana fizică cu atribuții prevăzute în fișa postului.

(2) Nerespectarea măsurilor prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. d) se sancționează cu amendă de la 8.000 lei la 10.000 lei pentru persoane juridice.

(3) Nerespectarea măsurilor prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. f) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana fizică cu atribuții prevăzute în fișa postului.

(4) Nerespectarea măsurilor prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. j) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana fizică responsabilă.

(5) Nerespectarea prevederilor art. 8 alin. (2) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana fizică responsabilă.

(...)

Art. 27

(1) Unitățile sanitare și instituțiile medico-sociale și de îngrijiri paliative sunt responsabile de prevenirea IAAM și asigură diagnosticul, tratamentul, înregistrarea și raportarea cazurilor de IAAM.

(2) Unitatea sanitară va lua măsurile necesare pentru îndeplinirea următoarelor obligații:

a) creșterea calității consemnării datelor clinice, inclusiv a deciziilor luate privind tratamentul cu antibiotice;

b) creșterea calității datelor furnizate de către laboratorul de microbiologie;

c) SPIAAM/CPIAAM asigură sprijin pentru confirmarea sau infirmarea suspiciunii de IAAM, raportează către direcția de sănătate publică județeană, respectiv a municipiului București cazurile confirmate de IAAM și comunică, după caz, cu alte unități sanitare care au fost implicate în îngrijirea pacientului cu IAAM;

d) monitorizarea raportărilor IAAM și a colonizărilor MDR de către secțiile și compartimentele clinice către SPIAAM;

e) declararea focarului de IAAM în cazul identificării unui număr de cazuri de IAAM cu aceeași etiologie și/sau sursă, în conformitate cu normele existente;

f) monitorizarea consumului de antibiotice cu ajutorul registrului de utilizare a antibioticelor;

g) monitorizarea rezistenței la antibiotice și implementarea unui sistem de alertare imediată din partea laboratorului de microbiologie către secțiile clinice și către SPIAAM/CPIAAM, în cazul identificării unui microorganism MDR în unitatea sanitară;

h) evaluarea tendințelor evolutive ale incidenței pentru principalele tipuri de IAAM și măsurarea efectului măsurilor aplicate pentru prevenirea acestora;

i) efectuarea anuală a unui studiu de prevalență de moment pentru IAAM și utilizarea de antibiotice, conform metodologiei INSP în vigoare;

j) respectarea prevederilor legale cu privire la păstrarea confidențialității datelor personale ale persoanelor diagnosticate cu IAAM.

(3) Neraportarea cazurilor de IAAM se sancționează potrivit normelor metodologice de aplicare a prezentei legi.

(4) Instituția medico-socială și de îngrijiri paliative:

a) supraveghează rezidenții cu infecții/colonizări cu microorganisme și monitorizează statusul infecțios/colonizarea;

b) aplică ghidurile de îngrijiri avizate de Ministerul Sănătății;

c) asigură tratamentul prescris de medicul curant;

d) izolează rezidenții cu risc epidemiologic;

e) consemnează statusul infecțios/colonizarea la transferul rezidentului către o unitate sanitară;

f) raportează direcțiilor de sănătate publică județene, respectiv a municipiului București cazurile de IAAM/colonizări identificate în instituția medico-socială și de îngrijiri paliative, precum și unitățile sanitare unde au fost transferate persoanele în cauză;

g) monitorizează consumul de antibiotice cu ajutorul registrului de utilizare a antibioticelor.

Art. 28

(1) Nerespectarea prevederilor art. 27 alin. (1) și (2) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana juridică.

(2) Nerespectarea prevederilor art. 27 alin. (3) și (4) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana juridică și amendă de la 5.000 lei la 10.000 lei pentru persoana fizică.

STABILIREA PERSOANELOR JURIDICE CARE DESFĂȘOARĂ ACTIVITĂȚI ÎN SECTOARELE PETROL ȘI GAZE NATURALE POTRIVIT ART. 46² DIN CODUL FISCAL (OMF NR. 6830/2024)

De Redacția Pro Lege

Actul public în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Ordinul viceprim-ministrului, ministrul finanțelor (OMF) nr. 6830/2024 privind stabilirea persoanelor juridice care desfășoară activități în sectoarele petrol și gaze naturale potrivit art. 46² din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 1332 din 31 decembrie 2024)	<i>Având în vedere:</i> – art. 46 ² din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal; <i>În temeiul:</i> – art. 10 alin. (4) din H.G. nr. 34/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor.	<i>Se stabilesc persoanele juridice care desfășoară activități în sectoarele petrol și gaze naturale potrivit art. 46² din Codul fiscal.</i> <i>Prevederile prezentului ordin intră în vigoare la data de 1 ianuarie 2025.</i>

În M. Of. nr. 1332 din data de 31 decembrie 2024 s-a publicat **Ordinul ministrului finanțelor (OMF) nr. 6830/2024 privind stabilirea persoanelor juridice care desfășoară activități în sectoarele petrol și gaze naturale potrivit art. 46² din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal.**

Art. 1

Persoanele juridice române sau străine care în mod individual ori într-o formă de asociere livrează bunuri sau prestează servicii pe teritoriul României sunt cele care desfășoară activități, principale sau secundare, în sectoarele petrol și gaze naturale corespunzătoare următoarelor coduri CAEN:

- 0610 – „Extracția petrolului brut”;
- 0620 – „Extracția gazelor naturale”;
- 0910 – „Activități de servicii anexe extracției petrolului brut și gazelor naturale”;

- 1920 - „Fabricarea produselor obținute prin rafinarea petrolului”;
- 3522 - „Distribuția combustibililor gazoși, prin conducte”;
- 3523 - „Comercializarea combustibililor gazoși, prin conducte”;
- 4671 - „Comerț cu ridicata al combustibililor solizi, lichizi și gazoși și al produselor derivate”, respectiv 4681 - „Comerț cu ridicata al combustibililor solizi, lichizi și gazoși și al produselor derivate”, după caz;
- 4730 - „Comerț cu amănuntul al carburanților pentru autovehicule în magazine specializate”, respectiv „Comerț cu amănuntul al carburanților pentru autovehicule”;
- 4950 - „Transporturi prin conducte”.

Art. 2

Prevederile prezentului ordin intră în vigoare la data de 1 ianuarie 2025.

Art. 3

Direcția generală de legislație fiscală și reglementări vamale și contabile, direcțiile generale regionale ale finanțelor publice, precum și Direcția generală de administrare a marilor contribuabili vor duce la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

Art. 4

La data intrării în vigoare a prezentului ordin se abrogă Ordinul ministrului finanțelor nr. 5.433/2023 privind stabilirea persoanelor juridice care desfășoară activități în sectoarele petrol și gaze naturale potrivit art. 183 alin. (1) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1185 din 28 decembrie 2023, cu modificările ulterioare.

[UPDATE: COMPLETĂRI – OMJ NR. 2864/C/2024] APROBAREA
NORMELOR PRIVIND TARIFELE DE ONORARII MINIMALE
PENTRU SERVICIILE PRESTATE DE NOTARII PUBLICI
(OMJ NR. 177/C/2024)

Update: OMJ nr. 2864/C/2024 pentru completarea Normelor privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici, aprobate prin Ordinul ministrului justiției nr. 177/C/2024

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificador	Sumar
Ordinul ministrului justiției (OMJ) nr. 177/C/2024 pentru aprobarea Normelor privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici (M. Of. nr. 70 din 26 ianuarie 2024)	OMJ nr. 2864/C/2024 pentru completarea Normelor privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici, aprobate prin OMJ nr. 177/C/2024 (M. Of. nr. 19 din 13 ianuarie 2025)	<i>– introduce: art. 27 alin. (1[^]1), la anexa nr. 5 pct. I[^]1.</i> <i>Uniunea Națională a Notarilor Publici din România și Serviciul profesii juridice conexe vor duce la îndeplinire dispozițiile prezentului ordin.</i>

În M. Of. nr. 19 din data de 13 ianuarie 2025 s-a publicat OMJ nr. 1483/C/2023 pentru modificarea OMJ nr. 1.483/C/2023 privind actualizarea, pentru anul 2023, a numărului posturilor de notar public destinate notarilor stagiați care vor promova examenul de definitivat.

Redăm, în cele ce urmează, completările aduse respectivului act normativ.

Art. 27 alin. (1[^]1)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **articolul 27, după alineatul (1) se introduce un nou alineat, alineatul (1[^]1)**, cu următorul cuprins:

„(1¹) Sunt scutite de plata onorariilor persoanele care solicită reconstituirea actelor distruse de o calamitate sau eliberarea de copii legalizate, duplicate ori copii din arhivă ale unor astfel de acte. Dovada situației menționate anterior se face cu înscrisuri”.

Pct. I¹

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **anexa nr. 5 – Scutiri și reduceri, după punctul I se introduce un nou punct, punctul I¹**, cu următorul cuprins:

„I¹. Sunt scutite de plata onorariilor persoanele care solicită reconstituirea actelor distruse de o calamitate sau eliberarea de copii legalizate, duplicate ori copii din arhivă ale unor astfel de acte. Dovada situației menționate anterior se face cu înscrisuri”.

Actul public în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Ordinul ministrului justiției (OMJ) nr. 177/C/2024 pentru aprobarea Normelor privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici (M. Of. nr. 70 din 26 ianuarie 2024)	<i>Având în vedere:</i> – Hotărârea Consiliului UNNPR nr. 87 din 27.12.2023 pentru aprobarea proiectului Normelor privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici; În conformitate cu: – art. 57 alin. (1) lit. d) și art. 67 alin. (2) din Legea notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, rep.; În temeiul: – art. 13 din H.G. nr. 652/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Justiției.	<i>Se aprobă Normele privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici.</i>

În M. Of. nr. 70 din data de 26 ianuarie 2024 s-a publicat **Ordinul ministrului justiției (OMJ) nr. 177/C/2024 pentru aprobarea Normelor privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici.**

Vă prezentăm, în cele ce urmează, cele mai importante dispoziții din respectivul act normativ:

Art. 1

Se aprobă Normele privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici, cuprinse în anexa care face parte integrantă din prezentul ordin.

Art. 2

În fiecare birou notarial Normele privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici vor fi ținute la loc vizibil și accesibil publicului, spre a putea fi consultate de către persoanele interesate.

Art. 3

La data intrării în vigoare a prezentului ordin se abrogă Ordinul ministrului justiției nr. 46/C/2011 pentru aprobarea Normelor privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 133 din 22 februarie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 4

Uniunea Națională a Notarilor Publici din România și Serviciul profesii juridice conexe vor duce la îndeplinire dispozițiile prezentului ordin.

Anexă

NORME privind tarifele de onorarii minimale pentru serviciile prestate de notarii publici

Structură

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

CAPITOLUL II: Clasificarea actelor și procedurilor notariale în funcție de care se stabilesc tarifele de onorarii minimale

SECȚIUNEA 1: Actele și procedurile pentru care onorariile minimale se stabilesc în sume determinate

SECȚIUNEA 2: Acte pentru care onorariile minimale sunt graduale, pe tranșe și în cote procentuale

CAPITOLUL III: Traduceri efectuate de către notarii publici sau personalul angajat al acestora, care sunt autorizați ca traducători

CAPITOLUL IV: Scutiri și reduceri

CAPITOLUL V: Anexe

Art. 2

(1) Pentru serviciile prestate, notarii publici au dreptul la:

a) onorarii minimale stabilite în sume determinate;

b) onorarii minimale graduale – pe tranșe și în cote procentuale – în raport cu valoarea determinată sau determinabilă a obiectului actului. Onorariul gradual și procentual este datorat și dacă actul este supus condiției sau termenului;

c) onorarii stabilite liber între notarul public și solicitant pentru actele și procedurile notariale prevăzute la art. 9.

(2) La stabilirea onorariilor minimale după criteriul valoric se vor respecta tranșele și procentele menționate în anexele nr. 2 și 3.

Art. 3

(1) În cazul actelor complexe, care cuprind mai multe operațiuni juridice, onorariul se stabilește pentru fiecare operațiune în parte.

(2) Dacă este necesar ca actul sau procedura notarială să cuprindă dispoziții sau anexe referitoare la întregirea înțelesului înscrisului sau pentru explicarea acestuia, dispozițiile alin. (1) nu sunt aplicabile.

(...)

Art. 5

Onorariile minimale se stabilesc și se încasează în lei.

Art. 6

Tarifele de onorarii minimale conțin scutiri și reduceri pentru actele întocmite în scopul valorificării unor drepturi prevăzute de legi speciale și de protecție socială, prevăzute în anexa nr. 5.

Art. 7

(1) În onorariile stabilite prin prezentul ordin sunt incluse următoarele operațiuni notariale:

1. a) activitatea de consultație și informare pentru culegerea datelor necesare de la părți în vederea deslușirii voinței acestora;

2. b) tehnoredactarea actului;

3. c) multiplicarea actului în numărul de exemplare corespunzător numărului de părți din act;

4. d) procedura notarială îndeplinită: autentificare, legalizare de semnătură, dare de dată certă, certificare, legalizare etc.;

5. e) sigilarea actului notarial prin capsare, broșare și aplicarea sigiliului de legătură;

6. f) securizarea actului notarial prin aplicarea sigiliului și a timbrului sec;

7. g) deplasarea în afara sediului biroului notarial pentru instrumentarea actului sau procedurii notariale;

8. h) documentarea legislativă cu privire la legalitatea raporturilor juridice și a instrumentării actului sau procedurii notariale solicitate;

9. i) acordarea de lămuriri și explicații necesare părților asupra conținutului actelor sau procedurilor solicitate, pentru a se convinge că acestea le-au înțeles sensul și le-au acceptat efectele în vederea luării consimțământului;

10. j) stabilirea identității părților și, după caz, a reprezentării și încuviințării încheierii actului sau procedurii în cazul persoanelor juridice;

11. k) verificarea documentației și a înscrisurilor originale care stau la baza încheierii actului sau procedurii;

12. l) îndeplinirea formalităților de raportare a informațiilor din actul sau procedura notarială către organul fiscal competent;

13. m) obținerea extrasului de carte funciară pentru autentificare;

14. n) comunicarea actelor supuse publicității imobiliare la birourile de carte funciară competente;

15. o) verificarea competenței teritoriale în materie succesorală prin verificarea evidențelor ținute de camerele notarilor publici;

16. p) calcularea, încasarea și virarea la bugetul de stat a impozitului pe transferul dreptului de proprietate prevăzut de art. 111 din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, operațiunile bancare aferente, precum și completarea și comunicarea la organul fiscal a declarațiilor fiscale;

17. q) calcularea, încasarea și virarea la bugetul de stat a tarifelor de publicitate imobiliară, operațiunile bancare aferente;

18. r) verificarea și înregistrarea în Registrul achizițiilor de locuințe cu cotă redusă de TVA;

19. s) obținerea certificatelor de atestare fiscală privind creanțele de la bugetul general consolidat ale defuncților și comunicarea certificatelor de moștenitor potrivit Legii nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscală, cu modificările și completările ulterioare;

20. ș) audierea martorilor în procedura succesorală și a minorilor în procedura divorțului;

21. t) obținerea numărului certificatului de divorț de la Direcția pentru evidența persoanelor și administrarea bazelor de date și comunicarea certificatului de divorț la serviciul de stare civilă;

22. ț) verificarea studiilor de piață în vederea comparării cu valoarea de tranzacționare declarată de părți pentru încasarea impozitului și tarifului;

23. u) verificarea documentației pentru îndeplinirea procedurilor privind exercitarea dreptului de preempțiune;

24. v) verificarea existenței sarcinilor, sechestrelor și urmăririlor de orice natură;

25. w) întocmirea și comunicarea de rapoarte cu date din actele și procedurile instrumentate către instituțiile publice, potrivit legii;

26. x) efectuarea evaluărilor de risc a părților, verificarea beneficiarilor reali, a sursei fondurilor, a existenței sancțiunilor internaționale și întocmirea și comunicarea raportărilor în scopul prevenirii spălării banilor și finanțării terorismului;

27. y) arhivarea și păstrarea actului în arhiva notarului public, cu evidențierea cheltuielilor percepute pentru această operațiune, conform anexelor nr. 1-3;

28. z) alte servicii prestate părților în legătură cu actul sau procedura notarială îndeplinită, cu respectarea dispozițiilor art. 83 din lege;

29. aa) asigurarea, pentru persoanele surde sau hipoacuzice, precum și pentru persoanele cu surdocecitate, la cerere sau din oficiu, în mod gratuit, în limita a 100 lei/oră, a unui interpret autorizat al limbajului mimico-gestual sau al limbajului specific persoanelor cu surdocecitate; în cazul în care durata totală a interpretării este mai mică de o oră, tariful se calculează pentru o oră întreagă, iar dacă durata totală a interpretării depășește o oră, tariful se face pentru fiecare oră întreagă de interpretare efectivă, pentru fracțiunea de oră de interpretare rezultată în urma calculării duratei totale a interpretării tariful se face din jumătate în jumătate de oră.

(2) La solicitarea persoanelor interesate și pe cheltuielile acestora, notarul public poate îndeplini, în numele și pe seama lor, și unele operațiuni conexe serviciului notarial, după cum urmează:

a) solicitarea și obținerea în numele persoanei interesate a oricăror înscrisuri și informații, precum și a oricăror operațiuni de cadastru și carte funciară care, potrivit legii, nu sunt date în obligația notarului, cum ar fi:

1. interogarea bazelor de date ale cărților funciare și cadastrului, efectuarea de verificări în arhivă în vederea identificării operațiunilor necesare actualizării informațiilor din cartea funciară și cadastru;

2. obținerea de copii ale înscrisurilor/documentațiilor/ortofotoplanurilor/PAD-urilor/planurilor parcelare care au stat la baza operațiunilor de carte funciară și cadastru;

3. orice alte operațiuni solicitate în materie de cadastru și carte funciară sau pentru înscrierea/notarea de acte și fapte juridice care, potrivit legii, nu sunt în obligația notarului;

b) solicitarea și obținerea în numele persoanei interesate a oricăror înscrisuri și informații sau efectuarea de operațiuni în registrele de publicitate care, potrivit legii, nu sunt date în obligația notarului, cum ar fi:

1. interogarea bazelor de date ale registrului comerțului, Registrului Național de Publicitate Mobiliară, Registrului Național ONG, registrelor naționale notariale, Direcției pentru evidență a persoanei și administrare a bazelor de date, direcțiilor de impozite și taxe locale, Depozitarului Central, instituțiilor bancare etc.;

2. obținerea de înscrisuri/documentații/autorizații/certificate/avize sau copii ale acestora din bazele de date de la pct. 1 sau de la orice alte autorități;

3. orice alte operațiuni necesare actualizării informațiilor în bazele de date de la pct. 1 sau la orice alte autorități și care, potrivit legii, nu sunt în obligația notarului.

(3) Cuantumul costurilor pentru serviciile prevăzute la alin. (2) se stabilește **liber** între solicitant și notarul public, având în vedere timpul și volumul de muncă normat la nivelul biroului notarial, urgența și complexitatea serviciului și cheltuielile materiale. Cheltuielile cu terții pentru îndeplinirea operațiunii conexe serviciului notarial vor fi evidențiate separat.

(4) Prestarea serviciilor prevăzute la alin. (2) se face numai după ce persoana interesată a confirmat că notarul public urmează să îndeplinească operațiunea conexă serviciului notarial. Solicitarea și, respectiv, confirmarea se transmit notarului public de către persoana interesată prin orice mijloc de comunicare care asigură transmiterea textului și confirmarea primirii acestuia.

(...)

Art. 23

(1) În cadrul procedurii succesorale, onorariile pentru eliberarea certificatului de moștenitor se stabilesc pe certificat de moștenitor, indiferent de numărul moștenitorilor, ținând seama de tranșele valorice, de categoriile de servicii și proceduri, și au în vedere gradul de rudenie al moștenitorilor cu defunctul.

(2) Onorariile astfel stabilite se vor aplica numai pentru moștenitorii legali ai defunctului.

(3) Pentru moștenitorii testamentari care nu sunt soț sau rude în grad succesibil cu defunctul, onorariile se majorează cu 25%.

(4) La succesiunile succesive, onorariul se stabilește pentru fiecare masă succesorală în parte.

(5) Pentru eliberarea unui certificat de moștenitor suplimentar, onorariul se va calcula, conform alin. (1) și (4), și tranșelor valorice prevăzute în anexa nr. 3, la valoarea bunurilor care fac obiectul suplimentării, aduse la masa succesorală.

(6) Pentru eliberarea unui certificat european de moștenitor, onorariul se stabilește prin aplicarea procentului de 20% la valoarea onorariului stabilită pentru eliberarea certificatului de moștenitor în cauză, dar nu mai puțin de onorariul minimal prevăzut în anexa nr. 3 lit. a).

(...)

Art. 27

(1) Sunt scutite de plata onorariilor următoarele acte întocmite în scopul valorificării unor drepturi prevăzute de legi speciale și de protecție socială:

- a) declarații privind ajutorul de șomaj;
- b) declarații privind ajutorul social;
- c) declarații privind obținerea alocației de stat pentru copii;
- d) declarații privind acordarea burselor pentru elevi și studenți, pentru obținerea de rechizite școlare și pentru obținerea de cazare în cămine;
- e) declarații privind stabilirea sau valorificarea drepturilor foștilor deținuți politici, veteranilor de război și ale văduvelor acestora;
- f) declarații privind valorificarea drepturilor persoanelor cu handicap;
- g) declarații și procuri necesare în cadrul procedurii de obținere a despăgubirilor prevăzute de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 156/2007 privind despăgubirea persoanelor fizice care au constituit depozite la Casa de Economii și

Consemnațiuni C.E.C. – S.A. în vederea achiziționării de autoturisme, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 232/2008, cu modificările și completările ulterioare;

h) declarații de donare de organe, țesuturi și celule;

i) declarațiile sau procurile necesare în vederea stabilirii sau valorificării drepturilor prevăzute, ca forme de sprijin al unor categorii sociale, în alte programe naționale instituite prin legi speciale sau de protecție socială.

(2) Se pot acorda scutiri în cazurile în care statului român îi revine obligația de plată a onorariului.

Art. 28

Pentru moștenitorii minori fără venituri proprii, pentru moștenitorii care nu realizează niciun fel de venituri sau realizează venituri sub venitul minim pe economie, precum și pentru moștenitorii din zonele declarate calamitate se pot acorda reduceri de până la 100% din onorariul datorat. Dovada situațiilor menționate anterior se face cu înscrisuri.

Art. 29

(1) Se poate reduce cu 15% onorariul pentru autentificarea actelor în care avocații sau consilierii juridici au calitatea de dobânditori ai drepturilor și, implicit, obligația de plată a onorariului, precum și la succesiuni, dacă aceștia au calitatea de moștenitori.

(2) Se pot reduce până la 70% onorariile pentru autentificarea actelor în care au calitatea de dobânditori ai drepturilor și, implicit, obligația de plată a onorariului magistrației, soții/soțiile acestora, precum și copiii lor minori.

Art. 30

Se reduc cu 30% onorariile pentru autentificarea contractelor de vânzare-cumpărare și a oricăror alte acte care se încheie în cadrul programului „Prima casă”, cu excepția celor prevăzute în anexa nr. 1 pct. 10 și 25.

Art. 31

Se reduc cu 50% onorariile pentru autentificarea actelor de dare în plată încheiate în condițiile Legii nr. 77/2016 privind darea în plată a unor bunuri imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 32

Se pot acorda reduceri de 90% la onorariile stabilite pentru actele notariale în care au calitatea de dobânditori ai drepturilor și, implicit, obligația de plată a onorariului: Uniunea Națională a Notarilor Publici, camerele notarilor publici,

personalul acestora sau al birourilor notarilor publici, notarii publici, soții/soțiile acestora, precum și copiii minori ai notarilor publici. Aceeași reducere de 90% se poate acorda și la onorariile stabilite pentru actele notariale în care au calitatea de dobânditori ai drepturilor și, implicit, obligația de plată a onorariului orice persoane juridice în care Uniunea Națională a Notarilor Publici și/sau camerele notarilor publici sunt acționare, asociate sau fondatoare, după caz.

Art. 33

În cazul actelor în care se pot acorda mai multe reduceri de onorariu se aplică o singură reducere, respectiv reducerea care are cuantumul cel mai mare.

ANEXA nr. 1: ACTE ȘI PROCEDURI NOTARIALE pentru care onorariile minimale sunt stabilite în sumă determinată

Nr. crt.	Actul/Procedura notarială	Onorariul minimal*
1.	Autentificarea actelor privind persoanele juridice fără scop lucrativ	
1.1.	Autentificarea actelor de constituire a persoanelor juridice fără scop lucrativ	150 lei
1.2.	Autentificarea altor acte de modificare a actelor de constituire a persoanelor juridice fără scop lucrativ	150 lei
2.	Autentificarea actelor privind persoanele juridice	
2.1.	Autentificarea actelor constitutive ale persoanelor juridice, indiferent de forma de organizare, atunci când aportul este în bani și nu depășește valoarea minimă admisă de lege și nu constă în aport în natură de bunuri mobile sau imobile	300 lei
2.2.	Autentificarea actelor de modificare a actelor constitutive ale persoanelor juridice, cu excepția celor prin care se majorează patrimoniul cu aport în numerar, bunuri mobile și imobile	150 lei
3.	Autentificarea testamentelor	130 lei
4.	Autentificarea declarației de revocare de testament	50 lei
5.	Autentificarea procurilor	
5.1.	Autentificarea procurilor privind: - înstrăinare sau dobândire de bunuri mobile sau imobile; - reprezentare la succesiune; - reprezentare la încheierea actelor de partaj; - administrarea de bunuri mobile sau imobile; - reprezentare la efectuarea oricăror operațiuni bancare; - reprezentarea în materia persoanelor juridice;	100 lei

	- reprezentarea în fața instanțelor judecătorești, a oricăror autorități; - orice alte mandate de reprezentare.	
5.2.	Autentificarea procurilor pentru încasarea pensiilor, a ajutorului social, a alocației de stat și a altor drepturi provenind din legi speciale sau din legi care stabilesc despăgubiri sau compensații reparatorii	8 lei
6.	Autentificarea promisiunilor bilaterale de vânzare-cumpărare dacă nu se plătește nicio sumă de bani	230 lei
7.	Autentificarea actelor de alipire sau dezlipire a imobilelor	450 lei + 115 lei pentru fiecare imobil alipit sau rezultat
8.	Autentificarea actelor de partaj succesoral de bunuri mobile și/sau imobile prin formarea de loturi și atribuirea acestora către copartajanți, cu sau fără sultă	450 lei + 115 lei/lot
9.	Autentificarea declarațiilor pentru confirmarea primirii restului de preț, a sultei sau a oricărei creanțe	
9.1.	Autentificarea declarațiilor pentru confirmarea primirii restului de preț, a sultei sau a oricărei creanțe, dacă nu sunt necesare operațiuni de publicitate mobilă sau imobiliară	150 lei
9.2.	Autentificarea declarațiilor pentru primirea restului de preț, a sultei sau a oricărei creanțe, care necesită operațiuni de publicitate mobilă sau imobiliară	250 lei
10.	Autentificarea actelor privind creditele bancare acordate persoanelor fizice, dacă împrumutul a fost acordat și ipoteca a fost instituită	150 lei
11.	Autentificarea altor declarații al căror obiect nu este evaluabil în bani	50 lei
12.	Încheiere privind verificările efectuate în registrele de evidență ale camerelor notarilor publici și ale Uniunii Naționale a Notarilor Publici	135 lei
13.	Legalizarea specimenelor de semnătură și a sigiliilor	75 lei
14.	Legalizarea semnăturii interpretului și traducătorului autorizat	50 lei
15.	Legalizarea semnăturii părților pe înscrisuri	250 lei
16.	Certificarea unor fapte	
16.1.	Certificarea unor fapte, altele decât cele certificate ca urmare a unei somații sau notificări	75 lei

16.2.	Certificarea unor fapte ca urmare a unei somații sau notificări	250 lei
16.3.	Certificarea hotărârilor adunărilor generale/consiliilor de administrație ale societăților comerciale/persoanelor juridice fără scop lucrativ etc.	450 lei
16.4.	Certificarea proceselor-verbale ale organelor de conducere ale societăților comerciale/persoanelor fără scop lucrativ etc.	450 lei
17.	Legalizarea de copii de pe înscrisurile prezentate de părți pentru fiecare pagină	5 lei
18.	Legalizarea de copii ale actelor aflate în arhiva notarului public pentru fiecare pagină	7 lei
19.	Încheieri de rectificare a actelor, potrivit legii, dacă eroarea nu este imputabilă notarului public	75 lei
20.	Eliberări de duplicate ale actelor notariale, altele decât cele eliberate în procedura autentificării	75 lei
21.	Reconstituirea unui act original	300 lei
22.	Primirea în depozit a înscrisurilor și documentelor, la solicitarea părților, precum și a înscrisurilor, documentelor, sumelor de bani, hârtiilor de valoare, cecurilor sau altor valori găsite cu ocazia efectuării inventarului succesoral	
	a) până la un an	750 lei
	b) peste un an	1.500 lei
23.	Primirea în depozit a tiparelor ciocanelor silvice	
	a) până la un an	150 lei
	b) între un an și doi ani	220 lei
	c) peste doi ani	450 lei
24.	Autentificarea actelor de garanție mobilă sau imobiliară, în situația în care creanța este garantată cu mai multe bunuri mobile sau imobile pentru care se încheie contracte de garanție separate - pentru actele de garanție următoare primului contract încheiat	
	a) până la 20.000 lei	150 lei
	b) de la 20.001 lei la 100.000 lei	450 lei
	c) de la 100.001 lei la 500.000 lei	750 lei
	d) peste 500.001 lei	1.500 lei
25.	Autentificarea actelor de garanție mobilă sau imobiliară și/sau contracte de credit pentru programul „Prima casă” sau alte programe sociale adoptate de statul român	

	a) până la 20.000 lei	150 lei
	b) de la 20.001 lei la 100.000 lei	450 lei
	c) de la 100.001 lei la 500.000 lei	750 lei
	d) peste 500.001 lei	1.500 lei
26.	Soluționarea cererii de divorț	
26.1.	Soluționarea cererii de divorț fără copii minori	750 lei
26.2.	Soluționarea cererii de divorț cu copii minori	1.200 lei
27.	Soluționarea cererii de numire a asistentului pentru încheierea actelor juridice	150 lei
28.	Autentificarea actelor de desemnare, inclusiv prin dispoziții testamentare, a persoanei care urmează a fi numită tutore al copiilor săi	100 lei
29.	Autentificarea mandatului de ocrotire dacă în mandat nu sunt cuprinse și dispoziții de natură patrimonială	250 lei
30.	Alte acte notariale neevaluabile, cu excepția celor de la pct. 11	150 lei

* Pentru administrarea, gestionarea, păstrarea și arhivarea actelor și documentației acestora, precum și a dosarelor privind procedurile notariale, notarul percepe suplimentar, cu titlu de onorariu:

a) 10 lei/act/dosar pentru actele și procedurile din prezenta anexă care au termen de păstrare de 10 ani;

b) 20 lei/act/dosar pentru actele și procedurile din prezenta anexă care au termen de păstrare permanent.

ANEXA nr. 2: ACTE ȘI PROCEDURI NOTARIALE pentru care onorariile minimale sunt graduale pe tranșe și în cote procentuale

Nr. crt.	Actul/Procedura notarială	Onorariul minimal*
I.	Onorariile pentru autentificarea actelor translativă ale dreptului de proprietate și de constituire a altor drepturi reale care au ca obiect bunuri imobile	
	a) până la 20.000 lei	2,2%, dar nu mai puțin de 230 lei
	b) de la 20.001 lei la 35.000 lei	440 lei + 1,9% pentru suma care depășește 20.001 lei
	c) de la 35.001 lei la 65.000 lei	725 lei + 1,6% pentru suma care depășește 35.001 lei
	d) de la 65.001 lei la 100.000 lei	1.205 lei + 1,5% pentru suma care depășește 65.001 lei

	e) de la 100.001 lei la 200.000 lei	1.705 lei + 1,1% pentru suma care depășește 100.001 lei
	f) de la 200.001 lei la 600.000 lei	2.805 lei + 0,9% pentru suma care depășește 200.001 lei
	g) peste 600.001 lei	6.405 lei + 0,6% pentru suma care depășește 600.001 lei
II.	Pentru actele de schimb mobilier sau imobiliar, onorariul se stabilește la valoarea cea mai mare a oricăruia dintre bunurile ce fac obiectul schimbului, după criteriile de la pct. I, și se majorează cu 35%.	
III.	Onorariile pentru actele de partaj voluntar de bunuri mobile și/sau imobile se stabilesc:	
	a) în situația în care în masa partajabilă există și bunuri imobile, onorariul se stabilește potrivit criteriilor de la pct. I, la valoarea cotelor din bunurile care revin fiecărui copartajant, peste cota deținută din bunul respectiv, în urma partajului, dar nu mai puțin de onorariul stabilit potrivit anexei nr. 1 pct. 8;	
	b) în situația în care în masa partajabilă există numai bunuri mobile, onorariul se stabilește prin aplicarea procentului de 0,35% la valoarea cotelor din bunurile mobile care revin fiecărui copartajant, peste cota deținută din bunul respectiv, în urma partajului, dar nu mai puțin de onorariul stabilit potrivit anexei nr. 1 pct. 8.	
IV.	Pentru contractele de novație, de delegație, de compensare, de subrogație, de cesiune de creanță, altele decât cele care se încadrează la anexa nr. 1 pct. 10, precum și de remitere de datorie, onorariul se stabilește prin aplicarea procentului de 0,45% la valoarea creanțelor, dar nu mai puțin de 230 lei.	
V.	Autentificarea actelor de garanție mobilieră sau imobiliară, altele decât cele prevăzute în anexa nr. 1 pct. 24 și 25	
	a) până la 50.000 lei	0,85%, dar nu mai puțin de 150 lei
	b) de la 50.001 lei la 100.000 lei	425 lei + 0,5% pentru ceea ce depășește 50.000 lei
	c) de la 100.001 lei la 200.000 lei	750 lei + 0,46% pentru ceea ce depășește 100.001 lei
	d) de la 200.001 lei la 500.000 lei	1.209 lei + 0,19% pentru ceea ce depășește 200.001 lei
	e) peste 500.001 lei	1.778 lei + 0,10% pentru ceea ce depășește 500.001 lei
VI.	Pentru autentificarea actelor de donație sau partaj care au ca obiect locurile de înhumare, onorariul se stabilește la 1% din valoare, dar nu mai puțin de 225 lei.	

VII.	Pentru actele de constituire a persoanelor juridice și de majorare a patrimoniului atunci când aportul adus este în numerar sau aport în natură, constând în bunuri mobile sau imobile, onorariul se stabilește la valoarea bunurilor care se transferă potrivit tranșelor valorice și procentelor prevăzute la pct. I, pentru bunurile imobile, și la pct. XIV lit. b), pentru numerar sau bunuri mobile, dar nu mai puțin de 300 lei. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul actelor pentru constituirea unei persoane juridice rezultate în vederea divizării sau fuziunii sau la autentificarea actelor necesare modificării actelor constitutive ale persoanelor juridice în vederea divizării sau fuziunii; onorariul se stabilește la valoarea bunurilor care se transferă în vederea divizării sau fuziunii.
VIII.	Pentru contractele de leasing operațional, onorariul se stabilește prin aplicarea procentului de 0,4%, calculat la valoarea contractelor de leasing, dar nu mai puțin de 150 lei
IX.	Pentru contractele de leasing financiar imobiliar sau mobilier, onorariul se stabilește potrivit tranșelor valorice și procentelor prevăzute la pct. I, pentru bunurile imobile, și la pct. XIV lit. b), pentru bunurile mobile, dar nu mai puțin de 150 lei.
X.	Pentru actele de protest ale cambiilor, cecurilor și ale altor titluri la ordin, onorariul se stabilește la 1,4% din valoarea titlurilor protestate, dar nu mai puțin de 150 lei.
XI.	Pentru contractele prin care se cesionează cu titlu gratuit sau oneros drepturi litigioase și pentru autentificarea contractelor prin care se cesionează cu titlu gratuit sau oneros drepturi succesoriale, onorariul se stabilește la 0,7%, calculat la valoarea bunurilor care fac obiectul drepturilor litigioase, declarată de părți, dar nu mai puțin de 300 lei. Valoarea bunurilor se stabilește în condițiile art. 4 din norme.
XII.	Pentru autentificarea mandatelor de ocrotire onorariul se stabilește prin raportare la 5% din valoarea bunurilor care sunt cuprinse în mandat potrivit tranșelor valorice și procentelor prevăzute la pct. I, dar nu mai puțin de 500 lei.
XIII.	Pentru autentificarea contractelor de mandat de ocrotire prevăzute de art. 114 alin. (6) din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările și completările ulterioare, altele decât cele de la pct. XII, onorariul se stabilește prin raportare la 3% din valoarea bunurilor care sunt cuprinse în mandat potrivit tranșelor valorice și procentelor prevăzute la pct. I, dar nu mai puțin de 250 lei.
XIV.	Pentru autentificarea altor acte evaluabile în bani, cu excepția celor prevăzute la art. 9 din norme:

	a) promisiuni bilaterale de vânzare-cumpărare prin care prețul se plătește în parte sau în integralitatea sa, onorariul se stabilește la 1% din valoarea plătită, dar nu mai puțin de 230 lei;
	b) alte acte evaluabile în bani, onorariul se stabilește la 0,30% din valoare, dar nu mai puțin de onorariul minimal stabilit potrivit anexei nr. 1 pct. 29.

* Pentru administrarea, gestionarea, păstrarea și arhivarea actelor și documentației acestora, precum și a dosarelor privind procedurile notariale, notarul percepe suplimentar, cu titlu de onorariu:

a) 25 lei/act/dosar pentru actele și procedurile din prezenta anexă care au termen de păstrare de 10 ani;

b) 45 lei/act/dosar pentru actele și procedurile din prezenta anexă care au termen de păstrare permanent.

ANEXA nr. 3: PROCEDURA SUCCESORALĂ pentru care onorariile minime sunt graduale pe tranșe și în cote procentuale

Valoarea masei succesoriale la care se stabilește onorariul minimal	Onorariul minimal*
a) până la 20.000 lei	2,7%, dar nu mai puțin de 240 lei/dosar succesoral
b) de la 20.001 lei la 35.000 lei	540 lei + 1,9% pentru ceea ce depășește 20.001 lei
c) de la 35.001 lei la 65.000 lei	725 lei + 1,6% pentru ceea ce depășește 35.001 lei
d) peste 65.001 lei	1.205 lei + 0,85% pentru ceea ce depășește 65.001 lei

* Pentru administrarea, gestionarea, păstrarea și arhivarea actelor și documentației acestora, precum și a dosarelor privind procedurile notariale, notarul percepe suplimentar, cu titlu de onorariu:

a) 25 lei/act/dosar pentru actele și procedurile din prezenta anexă care au termen de păstrare de 10 ani;

b) 45 lei/act/dosar pentru actele și procedurile din prezenta anexă care au termen de păstrare permanent.

ANEXA nr. 4: ONORARIILE MINIMALE pentru traducerile efectuate de către notarii publici sau personalul angajat al acestora, care sunt autorizați ca traducători

1. Pentru persoane fizice:

Traduceri pentru persoane fizice:

– 30 lei, pentru fiecare pagină A4;

– 15 lei, pentru fiecare exemplar în plus.

2. Pentru persoane juridice:

– 35 lei, pentru fiecare pagină tip A4;

– 15 lei, pentru fiecare exemplar în plus.

3. Taxe de urgență:

– 50% din valoarea tarifelor, pentru traduceri efectuate în 48 de ore și în zilele nelucrătoare;

– 100% din valoarea tarifelor pentru traduceri efectuate în 3-8 ore, în funcție de complexitatea actului.

ANEXA nr. 5: SCUTIRI ȘI REDUCERI de la obligația de plată a onorariilor

**RATA DOBÂNZII PLĂTITE LA REZERVELE MINIME
OBLIGATORII CONSTITUITE ÎN LEI ÎNCEPÂND
CU PERIOADA DE APLICARE 24 DECEMBRIE 2024-23
IANUARIE 2025 (CIRCULARA BNR NR. 1/2025)**

De Redacția Pro Lege

Actul normativ publicat în Monitorul Oficial	Sumar
Circulara BNR nr. 1/2025 privind rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în lei începând cu perioada de aplicare 24 decembrie 2024-23 ianuarie 2025 (M. Of. nr. 49 din 21 ianuarie 2025)	Rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în lei este de 0,74% pe an.

În M. Of. nr. 49 din data de 21 ianuarie 2025 s-a publicat **Circulara BNR nr. 1/2025 privind rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în lei începând cu perioada de aplicare 24 decembrie 2024-23 ianuarie 2025.**

Astfel, începând cu perioada de aplicare **24 decembrie 2024-23 ianuarie 2025**, rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în lei este de **0,74% pe an.**

**RATA DOBÂNZII PLĂTITE LA REZERVELE MINIME
OBLIGATORII CONSTITUITE ÎN EURO ÎNCEPÂND
CU PERIOADA DE APLICARE 24 DECEMBRIE 2024-23
IANUARIE 2025 (CIRCULARA BNR NR. 2/2025)**

De Redacția Pro Lege

Actul normativ publicat în Monitorul Oficial	Sumar
Circulara BNR nr. 2/2025 privind rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în euro începând cu perioada de aplicare 24 decembrie 2024-23 ianuarie 2025 (M. Of. nr. 49 din 21 ianuarie 2025)	Rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în euro este de 0,15% pe an.

În M. Of. nr. 49 din data de 21 ianuarie 2025 s-a publicat **Circulara BNR nr. 2/2025 privind rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în euro începând cu perioada de aplicare 24 decembrie 2024-23 ianuarie 2025.**

Astfel, începând cu perioada de aplicare **24 decembrie 2024-23 ianuarie 2025**, rata dobânzii plătite la rezervele minime obligatorii constituite în euro este de **0,15% pe an.**

V. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

• ABSTRACT

RIL

In relation to the activity of the High Court of Cassation and Justice (the Panel regarding the appeal in the interest of the law), three decisions on admission were ruled on in relation to: Government Ordinance no. 26/2011 on the establishment of the State Inspectorate for Road Transport Control, approved with amendments and additions by Law no. 18/2012; Law no. 263/2010 on the unitary public pension system; Law no. 85/2014 on insolvency prevention and insolvency proceedings.

HP

Furthermore, in relation to the activity of the High Court of Cassation and Justice (the Panel regarding the settlement of certain legal matters), nine decisions were published in relation to: Criminal Code, Labor Code, Government Decision no. 1.198/2022 on the transportation rights, within the national territory, of the personnel of the defense, public order and national security institutions, Methodological Norms for the application at the level of the Ministry of Interior of Government Decision no. 1.198/2022, approved by OMAI no. 181/2022; Framework Law no. 153/2017 on the remuneration of personnel paid from public funds, Framework Regulation on the establishment of jobs, categories of personnel, the concrete size of the bonus for working conditions provided for in Annex no. II to Framework Law no. 153/2017 on the remuneration of personnel paid from public funds, as well as the conditions for granting it, for the occupational family of budgetary functions "Health and social assistance", approved by H. G. no. 153/2018; GD no. 984/2005 on the establishment and sanctioning of contraventions to sanitary, veterinary and food safety regulations; Law no. 303/2004 on the status of judges and prosecutors, Law no. 303/2022 on the status of judges and prosecutors, Law no. 303/2022, amended by Law no. 282/2023 amending and supplementing some normative acts in the field of service pensions and Law no. 227/2015 on the Fiscal Code; Administrative Code; Framework Law no. 153/2017 on the salary of staff paid from public funds, Framework Regulation approved by GD no. 325/2018.

RIL

DECIZIE ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 20/2024 (M. OF. NR. 38/17.01.2025): ART. 3 LIT. C) DIN O.G. NR. 26/2011 PRIVIND ÎNFIINȚAREA INSPECTORATULUI DE STAT PENTRU CONTROLUL ÎN TRANSPORTUL RUTIER

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 20/2024 (M. Of. nr. 38 din 17 ianuarie 2025)	Complet RIL	Art. 3 lit. c) din O.G. nr. 26/2011 privind înființarea Inspectoratului de Stat pentru Controlul în Transportul Rutier, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 18/2012	<i>Procentul de 30% din suma încasată cu titlu de amendă contravențională reprezintă o creanță bugetară care se execută prin intermediul executorilor fiscali potrivit dispozițiilor art. 220 și următoarelor din Codul de procedură fiscală.</i>

În M. Of. nr. 38 din data de 17 ianuarie 2025, s-a publicat Decizia ÎCCJ nr. 20/2024 referitoare la admiterea recursului în interesul legii privind interpretarea și aplicarea unitară a prevederilor art. 3 lit. c) din O.G. nr. 26/2011 privind înființarea Inspectoratului de Stat pentru Controlul în Transportul Rutier, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 18/2012, cu modificările și completările ulterioare.

Obiectul recursului în interesul legii

Art. 3 lit. c) din O.G. nr. 26/2011 privind înființarea Inspectoratului de Stat pentru Controlul în Transportul Rutier, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 18/2012

„Art. 3

I.S.C.T.R. este finanțat din venituri proprii, care se constituie astfel:

c) prin derogare de la prevederile art. 8 alin. (3) și (4) din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, aprobată cu modificări și completări

prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare, un procent de 30% din sumele încasate în urma aplicării sancțiunilor contravenționale, altele decât sumele încasate în urma aplicării art. 61 alin. (1) din Ordonanța Guvernului nr. 43/1997 privind regimul drumurilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare, a art. 8 alin. (1) din Ordonanța Guvernului nr. 15/2002 privind aplicarea tarifului de utilizare și a tarifului de trecere pe rețeaua de drumuri naționale din România, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 424/2002, cu modificările și completările ulterioare, a art. 8 alin. (1) din Hotărârea Guvernului nr. 1.373/2008 privind reglementarea furnizării și transportului rutier de bunuri divizibile pe drumurile publice din România, cu modificările și completările ulterioare, și a art. 6 din Hotărârea Guvernului nr. 1.777/2004 privind introducerea restricției de circulație pe unele sectoare de autostrăzi și de drumuri naționale europene (E) pentru vehiculele rutiere, altele decât cele destinate exclusiv transportului de persoane, în zilele de vineri, sâmbătă, duminică și de sărbătoare legală, cu modificările și completările ulterioare”.

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 20/2024

Prin Decizia nr. 20/2024, ÎCCJ (Complet RIL) *a admis* recursul în interesul legii formulat de Avocatul Poporului și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea unitară a prevederilor art. 3 lit. c) din Ordonanța Guvernului nr. 26/2011 privind înființarea Inspectoratului de Stat pentru Controlul în Transportul Rutier, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 18/2012, cu modificările și completările ulterioare, procentul de 30% din suma încasată cu titlu de amendă contravențională reprezintă o creanță bugetară care se execută prin intermediul executorilor fiscali potrivit dispozițiilor art. 220 și următoarelor din Codul de procedură fiscală”.**

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 21/2025
(M. OF. NR. 61/23.01.2025): DISPOZIȚII PRIVIND SISTEMUL
UNITAR DE PENSII PUBLICE LEGATE DE IMPOSIBILITATEA
RECALCULĂRII PENSIEI ANTICIPATE PARȚIALE**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 21/2025 (M. Of. nr. 61 din 23 ianuarie 2025)	Complet RIL	Art. 65 alin. (1), (4) și (5) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice	<i>Nu este posibilă recalcularea pensiei anticipate parțiale stabilite în condițiile art. 65 alin. (1) și (4) din Legea nr. 263/2010 prin aplicarea dispozițiilor art. 65 alin. (5) din același act normativ.</i>

În M. Of. nr. 61 din data de 23 ianuarie 2025, s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 21/2024** privind recursul în interesul legii pentru interpretarea și aplicarea unitară a unor dispoziții privind sistemul unitar de pensii publice legate de imposibilitatea recalculării pensiei anticipate parțiale stabilite în condițiile art. 65 alin. (1) și (4) din Legea nr. 263/2010 prin aplicarea dispozițiilor art. 65 alin. (5).

Obiectul recursului în interesul legii

Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare

„Art. 65

(1) Pensia anticipată parțială se cuvine, cu cel mult 5 ani înaintea împlinirii vârstei standard de pensionare,

persoanelor care au realizat stagiul complet de cotizare, precum și celor care au depășit stagiul complet de cotizare cu până la 8 ani.

(4) Cuantumul pensiei anticipate parțiale se stabilește din cuantumul pensiei pentru limită de vârstă, prin diminuarea acestuia în raport cu stagiul de cotizare realizat și cu numărul de luni cu care s-a redus vârsta standard de pensionare, conform tabelului nr. 2[^]1.

Tabelul nr. 2[^]1

<i>Perioada de cotizare realizată peste stagiul standard complet de cotizare prevăzut în anexa nr. 5</i>	<i>Procentul de diminuare pentru fiecare lună de anticipare (%)</i>
<i>până la 1 an</i>	<i>0,50</i>
<i>peste 1 an</i>	<i>0,45</i>
<i>peste 2 ani</i>	<i>0,40</i>
<i>peste 3 ani</i>	<i>0,35</i>
<i>peste 4 ani</i>	<i>0,30</i>
<i>peste 5 ani</i>	<i>0,25</i>
<i>peste 6 ani</i>	<i>0,20</i>
<i>între 7 și 8 ani</i>	<i>0,15</i>

(5) Persoanele care au locuit cel puțin 30 de ani în zonele afectate de poluarea remanentă din cauza extracției, preparării și arderii cărbunelui sau a șisturilor bituminoase, a extracției și preparării minereurilor de uraniu, a extracției și prelucrării minereurilor feroase și neferoase cu conținut de praf sau de emisii de gaze cu efect de seră, de amoniac și derivate, de cupru, plumb, sulf, azot, fosfor, cadmiu, arseniu, zinc, mangan, fluor, clor, feldspat și siliciu ori de radiații din minereuri radioactive, hidrogen sulfurat, crom trivalent, crom hexavalent, cianuri, de pulberi metalice și/sau de cocs metalurgic, a prelucrării țițeiului sulfuros, desulfurării benzinei, a țițeiului parafinos și neparafinos, a distilării țițeiului în vederea producerii păcurii și a uleiurilor, respectiv în localitățile Baia Mare, Călărași, Copșa Mică, Drobeta-Turnu Severin, Slatina, Târgu Mureș, Târnăveni, Turnu Măgurele, precum și în localitățile Abrud, Avram Iancu, Baia de Arieș, Bistra, Lupșa, Ocna Mureș, Ocoliș, Roșia Montană, Sălciua și Zlatna din județul Alba, Aluniș, Arad, Cicir, Fântânele, Frumușeni, Horea, Mândruloc, Tisa Nouă, Vladimirescu din județul Arad, Pitești din județul Argeș, Bacău, Comănești și Onești din județul Bacău, Băița din județul Bihor, Maieru, Rodna și Șanț din județul Bistrița-Năsăud, Codlea, Crizbav, Făgăraș, Feldioara, Hălchiu, Satu Nou și Victoria din județul Brașov, Brăila, Chișcani și Tichilești din județul Brăila, Anina, Armeniș, Ciudanovița, Moldova Nouă, Oțelu Roșu și Reșița din județul Caraș-Severin, Aghireșu, Câmpia Turzii, Căpușu Mare, Dej, Iara și Turda din județul Cluj, Năvodari din județul Constanța, Baraolt din județul Covasna, Târgoviște și Titu din județul Dâmbovița, Ișalnița din județul Dolj, Galați din județul Galați, Clejani, Giurgiu din județul Giurgiu, Letca Nouă, Brănești, Bălteni, Bustuchin, Călnic, Drăgotești, Fărcăsești, Ionești, Mătășari, Motru, Negomir, Ploșoru, Prigoria, Roșia de Amaradia, Rovinari, Turburea, Turceni și Urdari din județul Gorj, Bălan, Borsec, Corbu, Jolotca, Sândominic și Tulgheș din județul Harghita, Aninoasa, Baia de Criș, Băița, Brad, Călan, Certeju de Sus, Criscior, Deva, Ghelari, Hunedoara, Lupeni, Orăștie, Petrila, Petroșani, Răchitova, Șoimuș, Teliucu Inferior, Uricani, Vața de Jos, Vețel, Vulcan din județul Hunedoara, Ciulnița și Slobozia din județul Ialomița, Băiuț, Borșa, Căvnic, Cicărlău, Desești, Satulung, Șișești, Remetea Chioarului și Copalnic Mănăstur din județul Maramureș, Grințieș și Săvinești din județul Neamț, Brazi, Comarnic, Florești, Ploiești și Valea Călugărească din județul Prahova, Videle

din județul Teleorman, Broșteni, Crucea, Iacobenii, Ostra, Stulpicani și Vatra Dornei din județul Suceava, Fârdea, Margina, Nădrag și Tomești din județul Timiș, Mina Altân Tepe și Tulcea din județul Tulcea, Berbești și Râmnicu Vâlcea din județul Vâlcea, pe o rază de 8 km în jurul localității în care se află situl contaminat, beneficiază de reducerea vârstei standard de pensionare cu 2 ani fără penalizarea prevăzută la alin. (4).

(6) Prevederile alin. (5) se aplică până la data de 31 decembrie 2030.

(7) Persoanele ale căror drepturi de pensie anticipată parțială s-au deschis în perioada 1 ianuarie 2011-16 iulie 2016 beneficiază de recalcularea pensiei prin aplicarea prevederilor alin. (4).

(8) Recalcularea prevăzută la alin. (7) se face la cererea persoanei interesate, iar drepturile de pensie recalculate se cuvin și se plătesc începând cu luna următoare înregistrării acesteia la casa teritorială de pensii în evidențele căreia se află dosarul de pensie al solicitantului.

(9) Prevederile alin. (7) și (8) se aplică persoanelor care, până în luna depunerii cererii, inclusiv, nu au îndeplinit condițiile pentru acordarea pensiei pentru limită de vârstă”.

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 21/2025

Prin Decizia nr. 21/2025, ÎCCJ (Complet RIL) **a admis** recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Galați și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea unitară a prevederilor art. 65 alin. (1), (4) și (5) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare, nu este posibilă recalcularea pensiei anticipate parțiale stabilite în condițiile art. 65 alin. (1) și (4) din Legea nr. 263/2010 prin aplicarea dispozițiilor art. 65 alin. (5) din același act normativ”.**

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 22/2024
(M. OF. NR. 62/23.01.2025): ART. 75 DIN LEGEA NR. 85/2014
ÎN LEGĂTURĂ CU CARACTERUL NEDEROGATORIU
AL DISPOZIȚIILOR CODULUI INSOLVENȚEI
DE LA C. PROC. CIV. PRIVIND COMPETENȚA INSTANȚEI
DE CONTROL JUDICIAR DE JUDECARE A TUTUROR
CĂILOR DE ATAC**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 22/2024 (M. Of. nr. 62 din 23 ianuarie 2025)	Complet RIL	Art. 75 alin. (1) coroborat cu art. 75 alin. (2) lit. a) teza întâi din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență	<i>Dispozițiile Codului insolvenței nu derogă de la prevederile de drept comun ale Codului de procedură civilă, care obligă instanța de control judiciar, investită cu căi de atac în reformare promovate atât de debitor, cât și de creditor, în condițiile deschiderii procedurii insolvenței față de debitorul pârât ulterior închiderii dezbaterilor sau în cursul soluționării căilor de atac, să judece toate căile de atac.</i>

În M. Of. nr. 62 din data de 23 ianuarie 2025, s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 22/2024** privind recursul în interesul legii pentru interpretarea și aplicarea unitară a art. 75 alin. (1) coroborat cu cele stipulate de art. 75 alin. (2) lit. a) teza întâi din Legea nr. 85/2014 în legătură cu caracterul nederogatoriu al dispozițiilor

Codului insolvenței de la prevederile de drept comun ale Codului de procedură civilă privind competența instanței de control judiciar de judecare a tuturor căilor de atac.

Obiectul recursului în interesul legii

Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, cu modificările și completările ulterioare (Codul insolvenței)

„Art. 75

(1) *De la data deschiderii procedurii se suspendă de drept toate acțiunile judiciare, extrajudiciare sau măsurile de executare silită pentru realizarea creanțelor asupra averii debitorului. Valorificarea drepturilor acestora se poate face numai în cadrul procedurii insolvenței, prin depunerea cererilor de admitere a creanțelor. Repunerea pe rol a acestora este posibilă doar în cazul desființării hotărârii de deschidere a procedurii, a revocării încheierii de deschidere a procedurii sau în cazul închiderii procedurii în condițiile art. 178. În cazul în care hotărârea de deschidere a procedurii este desființată sau, după caz, revocată, acțiunile judiciare sau extrajudiciare pentru realizarea creanțelor asupra averii debitorului pot fi repuse pe rol, iar măsurile de executare silită pot fi reluate. La data rămânerii definitive a hotărârii de deschidere a procedurii, atât acțiunea judiciară sau extrajudiciară, cât și executările silit suspendate încetează.*

(2) *Nu sunt supuse suspendării de drept prevăzute la alin. (1):*

a) căile de atac promovate de debitor împotriva acțiunilor unui/unor creditor/creditori începute înaintea deschiderii procedurii și nici acțiunile civile din procesele penale îndreptate împotriva debitorului;”

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 22/2024

Prin Decizia nr. 22/2024, ÎCCJ (Complet RIL) **a admis** recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea unitară a prevederilor art. 75 alin. (1) coroborat cu cele stipulate de art. 75 alin. (2) lit. a) teza întâi din Legea nr. 85/2014, dispozițiile Codului insolvenței nu derogă de la prevederile de drept comun ale Codului de procedură civilă, care obligă instanța de control judiciar, investită cu căi de atac în reformare promovate atât de debitor, cât și de creditor, în condițiile deschiderii procedurii insolvenței față de debitorul pârât ulterior închiderii dezbaterilor sau în cursul soluționării căilor de atac, să judece toate căile de atac”.**

HP

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 25/2025 (M. OF. NR. 70/28.01.2025): ART. 336 ALIN. (2) DIN CODUL PENAL

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 25/2025 (M. Of. nr. 70 din 28 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 336 alin. (2) din Codul penal	<i>În cazul infracțiunii de conducere a unui vehicul sub influența substanțelor psihoactive, prevăzută de art. 336 alin. (2) din Codul penal, pentru realizarea condiției esențiale atașată elementului material al laturii obiective, aceea ca inculpatul să se fi aflat sub influența unor substanțe psihoactive, este necesar să se constate atât prezența în probele biologice a substanței psihoactive, cât și aptitudinea acesteia de a putea determina afectarea capacității de a conduce a autorului faptei.</i>

În M. Of. nr. 70 din data de 28 ianuarie 2025 s-a publicat Decizia ÎCCJ nr. 25/2025 privind pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept referitoare la infracțiunea prevăzută de art. 336 alin. (2) din Codul penal.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept**Art. 336 alin. (2) din Codul penal**

„Art. 336 – Conducerea unui vehicul sub influența alcoolului sau a altor substanțe

(1) Conducerea pe drumurile publice a unui vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere de către o persoană care are o îmbibație alcoolică de peste 0,80 g/l alcool pur în sânge se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează și persoana, aflată sub influența unor substanțe psihoactive, care conduce un vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere.

(3) Dacă persoana aflată în una dintre situațiile prevăzute în alin. (1) și alin. (2) efectuează transport public de persoane, transport de substanțe sau produse periculoase ori se află în procesul de instruire practică a unor persoane pentru obținerea permisului de conducere sau în timpul desfășurării probelor practice ale examenului pentru obținerea permisului de conducere, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani”.

„În cazul infracțiunii de conducere a unui vehicul sub influența substanțelor psihoactive, prevăzută de art. 336 alin. (2) din Codul penal, pentru realizarea cerinței esențiale preexistente ca inculpatul să se fi aflat sub influența unor substanțe psihoactive este suficient să se constate prezența în probele biologice a substanței psihoactive, indiferent de concentrația acesteia, influența asupra capacității de a conduce fiind prezumată absolut ori dacă această prezumție este una relativă, putând fi combătută prin mijloace de probă științifice potrivit cărora, în ciuda prezenței substanțelor psihoactive într-o concentrație minimală, persoana nu se află sub influența substanțelor psihoactive, cu afectarea capacității de a conduce autovehicule pe drumurile publice?

Dacă dispoziția «aflată sub influența unor substanțe psihoactive» din cuprinsul infracțiunii prevăzute de art. 336 alin. (2) din Codul penal se referă la o persoană care a consumat substanțe psihoactive sau la o persoană a cărei capacitate de a conduce un vehicul (pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere) este alterată în urma consumului de substanțe psihoactive?”

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 25/2025

Prin **Decizia nr. 25/2025**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizările formulate de Curtea de Apel Brașov – Secția penală în Dosarul nr. 2.769/338/2022, respectiv Curtea de Apel Cluj – Secția penală și de minori în Dosarul nr. 2.889/219/2022 și, în consecință, a stabilit că: **„În cazul infracțiunii de conducere a unui vehicul sub influența substanțelor psihoactive, prevăzută de art. 336 alin. (2) din Codul penal, pentru realizarea condiției esențiale atașată elementului material al laturii obiective, aceea ca inculpatul să se fi aflat sub influența unor substanțe psihoactive, este necesar să se constate atât prezența în probele biologice a substanței psihoactive, cât și aptitudinea acesteia de a putea determina afectarea capacității de a conduce a autorului faptei”.**

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 74/2024
(M. OF. NR. 41/17.01.2025): ART. 9 ALIN. (1) LIT. H)-J) ȘI ALIN. (3)
DIN H.G. NR. 1.198/2022 PRIVIND DREPTURILE
DE TRANSPORT, PE TERITORIUL NAȚIONAL,
ALE PERSONALULUI DIN INSTITUȚIILE DE APĂRARE,
ORDINE PUBLICĂ ȘI SECURITATE NAȚIONALĂ**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 74/2024 (M. Of. nr. 41 din 17 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 9 alin. (1) lit. h)-j) și alin. (3) din H.G. nr. 1.198/2022 privind drepturile de transport, pe teritoriul național, ale personalului din instituțiile de apărare, ordine publică și securitate națională Art. 3 alin. (3) și (4) din Normele metodologice de aplicare la nivelul MAI a H.G. nr. 1.198/2022,	<i>Personalul civil care își desfășoară activitatea în cadrul MAI în baza unui contract individual de muncă, având domiciliul în altă localitate la momentul angajării, nu se încadrează în noțiunea de personal „numit în prima funcție/transferat/chemat/rechemat în activitate într-o altă localitate decât cea de domiciliu ori de reședință”/„mutat în interes de serviciu”. Personalul civil din cadrul MAI care își desfășoară activitatea în baza unui contract individual de muncă, la care face referire art. 2 lit. h) din H.G. nr. 1.198/2022, beneficiază de drepturile prevăzute la art. 9 alin. (1) lit. h)-j) din același act normativ, doar în situația transferului într-o altă localitate decât cea de domiciliu sau de reședință și în situația detașării pentru îndeplinirea</i>

		aprobate prin OMAI nr. 181/2022	<i>funcțiilor într-o altă localitate decât cea de domiciliu sau de reședință.</i>
--	--	--	---

În M. Of. nr. 41 din data de 17 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 74/2024** în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 9 alin. (1) lit. h)-j) și alin. (3) din Hotărârea Guvernului nr. 1.198/2022 privind drepturile de transport, pe teritoriul național, ale personalului din instituțiile de apărare, ordine publică și securitate națională, cu modificările și completările ulterioare, raportate la dispozițiile art. 3 alin. (3) și (4) din Normele metodologice de aplicare la nivelul Ministerului Afacerilor Interne a Hotărârii Guvernului nr. 1.198/2022, aprobate prin Ordinul ministrului afacerilor interne nr. 181/2022, cu modificările și completările ulterioare.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 9 alin. (1) lit. h)-j) și alin. (3) din H.G. nr. 1.198/2022 privind drepturile de transport, pe teritoriul național, ale personalului din instituțiile de apărare, ordine publică și securitate națională

„Art. 9 – (1) Personalul are dreptul la utilizarea gratuită a mijloacelor de transport din înzestrarea instituțiilor de apărare, ordine publică și securitate națională, cu încadrarea în drepturile de rulaș sau, după caz, de combustibil stabilite prin normative proprii, la decontarea cheltuielilor de transport sau la acordarea contravalorii transportului sub forma unei sume forfetare, în următoarele situații:

h) la deplasarea zilnică de la domiciliu sau reședință la locul de muncă și de la locul de muncă la domiciliu sau reședință, în limita a 70 km, pentru personalul militar și polițiștii mutați în interes de serviciu într-o altă localitate decât cea de domiciliu ori de reședință;

i) la deplasarea săptămânală de la domiciliu la locul de muncă și de la locul de muncă la domiciliu, pe o distanță cuprinsă între 71 și 300 km, pentru personalul militar și polițiștii mutați în interes de serviciu într-o altă localitate decât cea de domiciliu și care locuiesc împreună cu membrii de familie în localitatea pentru care solicită acordarea contravalorii transportului;

j) la deplasarea bilunară de la domiciliu la locul de muncă și de la locul de muncă la domiciliu, pe o distanță mai mare de 301 km, pentru personalul militar și polițiștii mutați în interes de serviciu într-o altă localitate decât cea de domiciliu și care locuiesc împreună cu membrii de familie în localitatea pentru care solicită acordarea contravalorii transportului”.

Art. 3 alin. (3) și (4) din Normele metodologice de aplicare la nivelul MAI a H.G. nr. 1.198/2022, aprobate prin OMAI nr. 181/2022

„(3) Aplicarea art. 9 alin. (1) lit. h) din hotărâre vizează personalul civil care se află, după caz, în una dintre următoarele situații:

a) este transferat într-o altă localitate decât cea de domiciliu sau de reședință;

b) este detașat să îndeplinească funcții într-o altă localitate decât cea de domiciliu sau de reședință.

(4) Aplicarea art. 9 alin. (1) lit. i) și j) din hotărâre vizează personalul civil care se află în una dintre situațiile prevăzute la alin. (3), analizate exclusiv în raport cu localitatea de domiciliu”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 74/2024

Prin **Decizia nr. 74/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Curtea de Apel Timișoara – Secția litigii de muncă și asigurări sociale în Dosarul nr. 948/115/2023 și, în consecință, a stabilit că: „În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 9 alin. (1) lit. h)-j) și alin. (3) din Hotărârea Guvernului nr. 1.198/2022 privind drepturile de transport, pe teritoriul național, ale personalului din instituțiile de apărare, ordine publică și securitate națională, cu modificările și completările ulterioare, raportate la dispozițiile art. 3 alin. (3) și (4) din Normele metodologice de aplicare la nivelul Ministerului Afacerilor Interne a Hotărârii Guvernului nr. 1.198/2022 privind drepturile de transport, pe teritoriul național, ale personalului din instituțiile de apărare, ordine publică și securitate națională, aprobate prin Ordinul ministrului afacerilor interne nr. 181/2022, cu modificările și completările ulterioare, personalul civil care își desfășoară activitatea în cadrul Ministerului Afacerilor Interne în baza unui contract individual de muncă, având domiciliul în altă localitate la momentul angajării, nu se încadrează în noțiunea de personal «numit în prima funcție/transferat/chemat/rechemat în activitate într-o altă localitate decât cea de domiciliu ori de reședință»/«mutat în interes de serviciu».

Personalul civil din cadrul Ministerului Afacerilor Interne care își desfășoară activitatea în baza unui contract individual de muncă, la care face referire art. 2 lit. h) din Hotărârea Guvernului nr. 1.198/2022, cu modificările și completările ulterioare, beneficiază de drepturile prevăzute la art. 9 alin. (1) lit. h)-j) din același act normativ, doar în situația transferului într-o altă localitate decât cea de domiciliu sau de reședință și în situația detașării pentru îndeplinirea funcțiilor într-o altă localitate decât cea de domiciliu sau de reședință”.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 76/2024
(M. OF. NR. 16/13.01.2025): ART. 14 ALIN. (1) LIT. A) CAP. II
DIN ANEXA NR. II LA LEGEA-CADRU NR. 153/2017
PRIVIND SALARIZAREA PERSONALULUI PLĂTIT
DIN FONDURI PUBLICE**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 76/2024 (M. Of. nr. 16 din 13 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 14 alin. (1) lit. a) capitolul II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice Art. unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru privind stabilirea locurilor de muncă, a categoriilor de personal, a mărimii concrete a sporului pentru condiții de muncă prevăzut în anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, precum și a condițiilor de acordare a acestuia,	<i>Personalul care își desfășoară activitatea în condiții deosebit de periculoase, prevăzut la articolul unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru aprobat prin H.G. nr. 153/2018, salarizat potrivit anexei nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017, are dreptul la acordarea sporului pentru condiții deosebit de periculoase de la 50% până la 75% din salariul de bază, prevăzut de art. 14 alin. (1) lit. a) capitolul II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 și articolul unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru aprobat prin H.G. nr. 153/2018, în baza buletinelor de determinare sau, după caz, expertizare,</i>

		pentru familia ocupațională de funcții bugetare „Sănătate și asistență socială”, aprobat prin H.G. nr. 153/2018	<i>emise de către autoritățile abilitate în acest sens, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de Legea-cadru nr. 153/2017 și Regulamentul-cadru aprobat prin H.G. nr. 153/2018, obligația stabilirii cuantumului concret al sporului pentru condiții deosebit de periculoase revenind ordonatorului de credite.</i>
--	--	--	---

În M. Of. nr. 16 din data de 13 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 76/2024 în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 14 alin. (1) lit. a) capitolul II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, și ale articolului unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru privind stabilirea locurilor de muncă, a categoriilor de personal, a mărimii concrete a sporului pentru condiții de muncă prevăzut în anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, precum și a condițiilor de acordare a acestuia, pentru familia ocupațională de funcții bugetare „Sănătate și asistență socială”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 153/2018, cu modificările și completările ulterioare.**

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 14 alin. (1) lit. a) capitolul II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice

„Art. 14

(1) În unitățile de asistență socială/centre cu sau fără cazare, în raport cu condițiile în care se desfășoară activitatea, pot fi acordate, cu respectarea prevederilor legale, următoarele categorii de sporuri:

a) pentru condiții deosebit de periculoase, personalul care își desfășoară activitatea în centrele de recuperare și reabilitare neuropsihiatrică/alte centre rezidențiale pentru persoane cu afecțiuni neuropsihiatrice, în module de reabilitare comportamentală, precum și personalul din unitățile de asistență socială în care sunt îngrijiți bolnavii cu TBC, SIDA sau cu nevoi de recuperare neuromotorie, neuropsihomotorie, neuromusculară și neurologică, un spor de până la 75% din salariul de bază, corespunzător timpului lucrat la locurile de muncă respective”.

Art. unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru privind stabilirea locurilor de muncă, a categoriilor de personal, a mărimii concrete a sporului

pentru condiții de muncă prevăzut în anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, precum și a condițiilor de acordare a acestuia, pentru familia ocupațională de funcții bugetare „Sănătate și asistență socială”, aprobat prin H.G. nr. 153/2018

„Articol unic

Personalul care își desfășoară activitatea în unitățile de asistență socială/centre cu sau fără personalitate juridică, cu sau fără cazare, beneficiază de sporul prevăzut la art. 14 din cap. II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare, după cum urmează:

1. Locurile de muncă, categoriile de personal și mărimea concretă a sporurilor pentru personalul care își desfășoară activitatea în condiții deosebit de periculoase, conform prevederilor art. 14 alin. (1) lit. a) de la cap. II din anexa nr. IIIa Legea-cadru nr. 153/2017, cu modificările și completările ulterioare

A. Spor de la 50% până la 75% din salariul de bază acordat personalului din:

1. unitățile de asistență socială/centre cu sau fără personalitate juridică/servicii sociale, cu cazare/fără cazare, care acordă servicii persoanelor (adulți și copii) cu handicap psihic sau mintal;

2. unitățile de asistență socială/centre cu sau fără personalitate juridică/serviciile sociale, cu cazare/fără cazare, destinate exclusiv persoanelor infectate cu HIV/bolnave de SIDA, TBC;

3. modulele de reabilitare comportamentală și unitățile de asistență socială/centre cu sau fără personalitate juridică/serviciile sociale, cu cazare/fără cazare, destinate persoanelor cu nevoi de recuperare neuromotorie, neuropsihomotorie, neuromusculară și neurologică”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 76/2024

Prin **Decizia nr. 76/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a **admis în parte** sesizările conexe formulate de Tribunalul București – Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale în dosarele nr. 11.155/3/2024 și nr. 68/3/2024 și de Tribunalul Iași – Secția I civilă în Dosarul nr. 1.127/99/2024 și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 14 alin. (1) lit. a) capitolul II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, și ale articolului unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru privind stabilirea locurilor de muncă, a categoriilor de personal, a mărimii concrete a sporului pentru condiții de muncă prevăzut în anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, precum și a condițiilor de acordare a acestuia, pentru familia ocupațională de funcții bugetare «Sănătate și asistență socială», aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 153/2018, cu modificările și completările ulterioare, personalul care își desfășoară activitatea în condiții deosebit de periculoase, prevăzut la articolul unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 153/2018, salarizat**

potrivit anexei nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017, are dreptul la acordarea sporului pentru condiții deosebit de periculoase de la 50% până la 75% din salariul de bază, prevăzut de art. 14 alin. (1) lit. a) capitolul II din anexa nr. II la Legea-cadru nr. 153/2017 și articolul unic pct. I lit. A din anexa nr. 9 la Regulamentul-cadru aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 153/2018, în baza buletinelor de determinare sau, după caz, expertizare, emise de către autoritățile abilitate în acest sens, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de Legea-cadru nr. 153/2017 și Regulamentul-cadru aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 153/2018, obligația stabilirii cuantumului concret al sporului pentru condiții deosebit de periculoase revenind ordonatorului de credite”.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 78/2024
(M. OF. NR. 7/09.01.2025): ACTIVITATEA PRESTATĂ
DE JUDECĂTORI ÎN CONDIȚIILE UNEI SCHEME
DE PERSONAL INCOMPLETE ȘI ALE ART. 120 ALIN. (1)
DIN CODUL MUNCII**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Compleť ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 78/2024 (M. Of. nr. 7 din 9 ianuarie 2025)	Compleť DCD	Art. 21 din Legea-cadru nr. 153/2017 Art. 120 Codul muncii	<i>Activitatea prestată de judecători în condițiile unei scheme de personal incomplete nu constituie muncă suplimentară în condițiile art. 120 alin. (1) din Codul muncii.</i>

În M. Of. nr. 7 din data de 9 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 78/2024** în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la activitatea prestată de judecători în condițiile unei scheme de personal incomplete și dacă aceasta constituie muncă suplimentară în condițiile art. 120 alin. (1) din Codul muncii.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice

„Art. 21 – Sporul pentru munca suplimentară

(1) Munca suplimentară prestată peste programul normal de lucru, precum și munca prestată în zilele de sărbători legale, repaus săptămânal și în alte zile în care, în conformitate cu legea, nu se lucrează, se compensează prin ore libere plătite în următoarele 60 de zile calendaristice după efectuarea acesteia.

(2) În cazul în care compensarea prin ore libere plătite nu este posibilă în termenul prevăzut la alin. (1), munca suplimentară prestată peste programul normal de lucru va fi plătită în luna următoare cu un spor de 75% din salariul de bază, solda de funcție/salariul de funcție, indemnizația de încadrare, corespunzător orelor suplimentare efectuate.

(3) În cazul în care compensarea prin ore libere plătite nu este posibilă în termenul prevăzut la alin. (1), munca suplimentară prestată în zilele de repaus săptămânal, de sărbători legale și în celelalte zile în care, în conformitate cu reglementările în vigoare, nu se lucrează, va fi plătită în luna următoare cu un spor de 100% din salariul de bază, solda de funcție/salariul de funcție, indemnizația de încadrare, corespunzător orelor suplimentare efectuate.

(4) Plata muncii în condițiile alin. (2) și (3) se poate face numai dacă efectuarea orelor suplimentare a fost dispusă de șeful ierarhic în scris, fără a se depăși 360 de ore anual. În cazul prestării de ore suplimentare peste un număr de 180 de ore anual, este necesar acordul sindicatelor reprezentative sau, după caz, al reprezentanților salariaților, potrivit legii.

(5) La locurile de muncă la care durata normală a timpului de lucru a fost redusă, potrivit legii, sub 8 ore pe zi, depășirea programului de lucru astfel aprobat se poate face numai temporar, fiind obligatorie compensarea cu timp liber corespunzător.

(6) Prevederile prezentului articol nu se aplică persoanelor salarizate prin plata cu ora, prin cumul de funcții în cadrul aceleiași instituții sau autorități publice ori persoanelor angajate cu timp parțial”.

Codul muncii

„Art. 120 – (1) Munca prestată în afara duratei normale a timpului de muncă săptămânal, prevăzută la art. 112, este considerată muncă suplimentară.

(2) Munca suplimentară nu poate fi efectuată fără acordul salariatului, cu excepția cazului de forță majoră sau pentru lucrări urgente destinate prevenirii producerii unor accidente ori înlăturării consecințelor unui accident”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 78/2024

Prin **Decizia nr. 78/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Tribunalul Dâmbovița – Secția I civilă și, în consecință, a stabilit că: **„Activitatea prestată de judecători în condițiile unei scheme de personal incomplete nu constituie muncă suplimentară în condițiile art. 120 alin. (1) din Codul muncii”**.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 87/2024
(M. OF. NR. 17/13.01.2025): ART. 6 LIT. B) PCT. 1
DIN H.G. NR. 984/2005 PRIVIND STABILIREA
ȘI SANȚIONAREA CONTRAVENȚIILOR LA NORMELE
SANITARE VETERINARE ȘI PENTRU SIGURANȚA
ALIMENTELOR**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 87/2024 (M. Of. nr. 17 din 13 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 6 lit. b) pct. 1 din H.G. nr. 984/2005 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor la normele sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor	<i>Farmaciile comunitare care comercializează medicamente de uz veterinar sunt supuse controlului sanitar-veterinar și pentru siguranța alimentelor.</i>

În M. Of. nr. 17 din data de 13 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 87/2024** în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la interpretarea dispozițiilor art. 6 lit. b) pct. 1 din Hotărârea Guvernului nr. 984/2005 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor la normele sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor, cu modificările și completările ulterioare.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 6 lit. b) pct. 1 din H.G. nr. 984/2005 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor la normele sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor

„Art. 6 – Următoarele fapte constituie contravenții la dispozițiile tehnice și la măsurile privind efectuarea acțiunilor sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor obligatorii și se sancționează după cum urmează:

b) cu amendă de la 40.000 lei la 50.000 lei:

1. *refuzul de a permite accesul inspectorilor autorității sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor competente în unități supuse controlului sanitar veterinar și pentru siguranța alimentelor sau obstrucționarea autorităților sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor competente de a-și exercita atribuțiile stabilite prin lege*".

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 87/2024

Prin **Decizia nr. 87/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Tribunalul Buzău – Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, în Dosarul nr. 12.859/200/2022 și, în consecință, a stabilit că: „**Dispozițiile art. 6 lit. b) pct. 1 din Hotărârea Guvernului nr. 984/2005 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor la normele sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor, cu modificările și completările ulterioare, se interpretează în sensul că farmaciile comunitare care comercializează medicamente de uz veterinar sunt supuse controlului sanitar-veterinar și pentru siguranța alimentelor**”.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 90/2024
(M. OF. NR. 55/22.01.2025): STABILIREA DREPTULUI LA PENSIE
A MAGISTRATULUI-ASISTENT CARE A ÎNDEPLINIT
FUNCTIA DE AVOCAT DUPĂ DATA DE 1.01.2024**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 90/2024 (M. Of. nr. 55 din 22 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 86 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor Art. 282 alin. (3) din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor Art. 211 alin. (1) din Legea nr. 303/2022, modificată prin Legea nr. 282/2023 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul pensiilor de serviciu și a Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal	<i>Perioada în care magistratul-asistent a îndeplinit funcția de avocat nu poate fi valorificată la stabilirea dreptului la pensie după data de 1.01.2024, cu excepția situației derogatorii stabilite prin art. II din Legea nr. 282/2023.</i>

În M. Of. nr. 55 din data de 22 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 90/2024 în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 86 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și ale art. 282 alin. (3) din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor, prin raportare la art. 211 alin. (1) din Legea nr. 303/2022, modificată prin Legea nr. 282/2023 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul pensiilor de serviciu și a Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, perioada în care magistratul-asistent a îndeplinit funcția de avocat nu poate fi valorificată la stabilirea dreptului la pensie după data de 1.01.2024, cu excepția situației derogatorii stabilite prin art. II din Legea nr. 282/2023.**

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată

„Art. 86

(1) *Constituie vechime în magistratură, aplicabilă și persoanelor prevăzute la art. 82 alin. (1) și (2), perioada în care judecătorul, procurorul, personalul de specialitate juridică prevăzut la art. 87 alin. (1) sau magistratul-asistent a îndeplinit funcțiile de judecător, procuror, judecător la Curtea Constituțională, judecător financiar, procuror financiar, consilier de conturi în secția jurisdicțională a Curții de Conturi, auditor de justiție, personal de specialitate juridică prevăzut la art. 87 alin. (1), magistrat-asistent, grefier cu studii superioare juridice, avocat, notar, asistent judiciar, consilier juridic, personal de specialitate juridică în aparatul Parlamentului, Administrației Prezidențiale, Guvernului, Curții Constituționale, Avocatului Poporului, Curții de Conturi sau al Consiliului Legislativ, cadru didactic din învățământul juridic superior acreditat”.*

**Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor
- înainte de modificarea prin Legea nr. 282/2023**

„Art. 211

(1) *Judecătorii, procurorii, judecătorii de la Curtea Constituțională, magistrații-asistenți de la Înalta Curte de Casație și Justiție și de la Curtea Constituțională și personalul de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor, indiferent de vârstă, cu o vechime de cel puțin 25 de ani în funcțiile de judecător, procuror, judecător de la Curtea Constituțională, magistrat-asistent la Înalta Curte de Casație și Justiție și la Curtea Constituțională, personal de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor, judecător financiar, procuror financiar sau consilier de conturi de la secția jurisdicțională a Curții de Conturi, avocat, personal de specialitate juridică în fostele arbitraje de stat, grefier cu studii superioare juridice, consilier juridic sau jurisconsult se pot pensiona la cerere și pot beneficia de o pensie de serviciu în cuantum de 80% din baza de calcul reprezentată de indemnizația de încadrare brută lunară și sporurile avute în ultima lună de activitate înainte de data pensionării*

Art. 282

(3) *Persoanele care au beneficiat de vechime în magistratură în temeiul Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare, își păstrează această vechime”.*

- după modificarea prin Legea nr. 282/2023*„Art. 211*

(1) Judecătorii, procurorii, judecătorii de la Curtea Constituțională, magistrații-asistenți de la Înalta Curte de Casație și Justiție și de la Curtea Constituțională, precum și personalul de specialitate juridică prevăzut la art. 221 alin. (1), cu o vechime de cel puțin 25 de ani realizată numai în aceste funcții, se pot pensiona la împlinirea vârstei de 60 de ani și pot beneficia de o pensie de serviciu în cuantum de 80% din baza de calcul reprezentată de media indemnizațiilor de încadrare brute lunare și a sporurilor avute în ultimele 48 de luni de activitate înainte de data pensionării. Cuantumul net al pensiei de serviciu nu poate fi mai mare de 100% din venitul net avut în ultima lună de activitate înainte de data pensionării.

Art. 282

(3) Persoanele care au beneficiat de vechime în magistratură în temeiul Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare, își păstrează această vechime”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 90/2024

Prin **Decizia nr. 90/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Tribunalul București – Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale în Dosarul nr. 8.553/3/2024 și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 86 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și ale art. 282 alin. (3) din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor, prin raportare la art. 211 alin. (1) din Legea nr. 303/2022, modificată prin Legea nr. 282/2023 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul pensiilor de serviciu și a Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, perioada în care magistratul-asistent a îndeplinit funcția de avocat nu poate fi valorificată la stabilirea dreptului la pensie după data de 1.01.2024, cu excepția situației derogatorii stabilite prin art. II din Legea nr. 282/2023”.**

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 91/2024
(M. OF. NR. 77/29.01.2025): ART. 517 ALIN. (2)
DIN CODUL ADMINISTRATIV

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 91/2024 (M. Of. nr. 77 din 29 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 517 alin. (2) din Codul administrativ	În situația menținerii la cerere a raportului de funcție publică după îndeplinirea condițiilor de pensionare, emiterea deciziei de pensionare determină încetarea de drept a raportului de serviciu, chiar dacă funcționarul public ceruse suspendarea plății pensiei.

În M. Of. nr. 77 din data de 29 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 91/2024** în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 517 alin. (2) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 517 alin. (2) din Codul administrativ

„Art. 517: Încetarea de drept a raportului de serviciu

(1) Raportul de serviciu existent încetează de drept:

d) la data îndeplinirii cumulative a condițiilor de vârstă standard și a stagiului minim de cotizare pentru pensionare, dacă persoana care are competența de numire în funcția publică nu dispune aplicarea prevederilor alin. (2);

(2) În mod excepțional, pe baza unei cereri formulate cu 2 luni înainte de data îndeplinirii cumulative a condițiilor de vârstă standard și a stagiului minim de cotizare pentru pensionare și cu aprobarea conducătorului autorității sau instituției publice, funcționarul

public poate fi menținut în funcția publică deținută maximum 3 ani peste vârsta standard de pensionare, cu posibilitatea prelungirii anuale a raportului de serviciu. Pe perioada în care este dispusă menținerea în activitate pot fi aplicate dispozițiile art. 378”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 91/2024

Prin **Decizia nr. 91/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizarea formulată de Tribunalul Suceava – Secția de contencios administrativ și fiscal în Dosarul nr. 867/86/2024 și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 517 alin. (2) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare, în situația menținerii la cerere a raportului de funcție publică după îndeplinirea condițiilor de pensionare, emiterea deciziei de pensionare determină încetarea de drept a raportului de serviciu, chiar dacă funcționarul public ceruse suspendarea plății pensiei”.**

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 92/2024
(M. OF. NR. 87/31.01.2025): SUBPCT. 2 ȘI 3 DIN NOTA 2
DE LA PCT. II LIT. A DIN CAP. I AL ANEXEI NR. VIII
LA LEGEA-CADRU NR. 153/2017 PRIVIND SALARIZAREA
PERSONALULUI PLĂTIT DIN FONDURI PUBLICE**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 92/2024 (M. Of. nr. 87 din 31 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 16 alin. (1), subpct. 2 și 3 din nota 2 de la pct. II lit. A din cap. I al anexei nr. VIII la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice Art. 4 alin. (1) din Regulamentul-cadru aprobat prin H.G. nr. 325/2018	<i>Majorarea salariului de bază de 15% pentru complexitatea muncii nu poate fi acordată pentru activitatea prestată în luna în care funcționarul a beneficiat de o majorare de până la 50% a salariului de bază pentru activitatea desfășurată pentru realizarea unor proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile.</i>

În M. Of. nr. 87 din data de 31 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 92/2024** în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la interpretarea și aplicarea prevederilor subpct. 2 și 3 din nota 2 de la pct. II lit. A din capitolul I al anexei nr. VIII la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, coroborate cu prevederile art. 16 alin. (1) din același act normativ și cele ale art. 4 alin. (1) din Regulamentul-cadru privind stabilirea condițiilor de înființare a posturilor în afara organigramei și a criteriilor pe baza cărora se stabilește procentul de majorare salarială pentru activitatea prestată în proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 325/2018.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 16 alin. (1) la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice

„Art. 16: Drepturi salariale pentru activitatea prestată în proiecte finanțate din fonduri europene

(1) Personalul din instituțiile și/sau autoritățile publice nominalizat în echipele de proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile și/sau fonduri externe rambursabile, precum și personalul implicat în implementarea Mecanismului de redresare și reziliență prevăzut la art. 6 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 155/2020 privind unele măsuri pentru elaborarea Planului național de redresare și reziliență necesar României pentru accesarea de fonduri externe rambursabile și nerambursabile în cadrul Mecanismului de redresare și reziliență, aprobată prin Legea nr. 230/2021, cu modificările și completările ulterioare, beneficiază de majorarea salariilor de bază, soldelor de funcție/salariilor de funcție, indemnizațiilor de încadrare cu până la 50%, indiferent de numărul de proiecte în care este implicat. Această majorare se aplică proporțional cu timpul efectiv alocat activităților pentru fiecare proiect”.

Subpct. 2 și 3 din nota 2 de la pct. II lit. A din cap. I al anexei nr. VIII la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice

„Anexa nr. VIII – Familia ocupațională de funcții bugetare «Administrație»

Capitolul I lit. A – Salarizarea funcționarilor publici

Pct. II – Salarii pentru personalul din unitățile teritoriale

Nota 2

Subpct. 2 – Funcționarii publici din serviciile publice deconcentrate ale instituțiilor din subordinea, coordonarea sau sub autoritatea Ministerului Mediului, Ministerului Sănătății, Ministerului Educației Naționale și Ministerului Muncii și Justiției Sociale beneficiază, pentru complexitatea muncii, de o majorare a salariului de bază de 15%.

Subpct. 3 – Majorarea prevăzută la pct. 2, precum și majorările prevăzute la art. 16 și 17 din prezenta lege nu se pot acorda cumulativ aceleiași persoane”.

Regulamentul-cadru privind stabilirea condițiilor de înființare a posturilor în afara organigramei și a criteriilor pe baza cărora se stabilește procentul de majorare salarială pentru activitatea prestată în proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile, aprobat prin H.G. nr. 325/2018

„Art. 4

(1) Personalul din cadrul instituției și/sau autorității publice, nominalizat, potrivit art. 16 alin. (1) din Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, în echipele de proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile, pe perioada în care își desfășoară activitatea în aceste condiții, beneficiază de o majorare a salariilor de bază, soldelor de funcție/salariilor de funcție, indemnizațiilor de încadrare, cu până la 50%, în funcție de timpul efectiv lucrat lunar pentru activitățile proiectului și prevăzute corespunzător în fișa postului, după cum urmează:

a) până la 20 ore pe lună se acordă o majorare salarială de 10%;

b) între 21-40 ore pe lună se acordă o majorare salarială de 20%;

- c) între 41-60 ore pe lună se acordă o majorare salarială de 30%;
- d) între 61-80 ore pe lună se acordă o majorare salarială de 40%;
- e) peste 80 ore pe lună se acordă o majorare salarială de 50% ”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 92/2024

Prin **Decizia nr. 92/2024**, ÎCCJ (Complet DCD) a *admis* sesizările conexe formulate de Tribunalul Suceava – Secția de contencios administrativ și fiscal în Dosarul nr. 451/86/2023* și de Tribunalul Sălaj – Secția civilă în Dosarul nr. 239/84/2024 și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea prevederilor subpct. 2 și 3 din nota 2 de la pct. II lit. A din capitolul I al anexei nr. VIII la Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, coroborate cu prevederile art. 16 alin. (1) din același act normativ și cele ale art. 4 alin. (1) din Regulamentul-cadru privind stabilirea condițiilor de înființare a posturilor în afara organigramei și a criteriilor pe baza cărora se stabilește procentul de majorare salarială pentru activitatea prestată în proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 325/2018, majorarea salariului de bază de 15% pentru complexitatea muncii nu poate fi acordată pentru activitatea prestată în luna în care funcționarul a beneficiat de o majorare de până la 50% a salariului de bază pentru activitatea desfășurată pentru realizarea unor proiecte finanțate din fonduri europene nerambursabile”**.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD) NR. 103/2024
(M. OF. NR. 57/23.01.2025): ART. 129 ALIN. (12)
DIN CODUL ADMINISTRATIV**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 103/2024 (M. Of. nr. 57 din 23 ianuarie 2025)	Complet DCD	Art. 129 alin. (12) din Codul administrativ	<i>Art. 129 alin. (12) din Codul administrativ nu permite acordarea, prin hotărâre de consiliu local, de sporuri și facilități nereglementate prin alte norme juridice.</i>

În M. Of. nr. 57 din data de 23 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 103/2024 în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la interpretarea articolului 129 alin. (12) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.**

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 129 alin. (12) din Codul administrativ

„Art. 129: Atribuțiile consiliului local

(12) Consiliul local hotărăște acordarea unor sporuri și a altor facilități, potrivit legii, personalului angajat în cadrul aparatului de specialitate al primarului și serviciilor publice de interes local”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 103/2024

Prin **Decizia nr. 103/2024, ÎCCJ (Complet DCD)** a *admis* sesizarea formulată de Curtea de Apel Cluj – Secția a III-a contencios administrativ și fiscal în Dosarul nr. 605/84/2023 și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 129 alin. (12) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare, nu este permisă acordarea, prin hotărâre de consiliu local, de sporuri și facilități nereglementate prin alte norme juridice”.**

VI. JURISPRUDENȚĂ CCR

• ABSTRACT

Further to the activity of the Constitutional Court, in January, three judgments were published (admitted exceptions of unconstitutionality) and they related to: Law no. 11/2024 on the status of court clerks and other staff occupying specialized positions in the courts, public prosecutors' offices and the National Institute of Forensic Expertise; Law no. 50/1991 on the authorization of construction works; Fiscal Code.

**NECONSTITUȚIONALITATE - D.C.C. NR. 402/2024
(M. OF. NR. 15/10.01.2025): LEGEA NR. 11/2024
PRIVIND STATUTUL GREFIERILOR
ȘI AL ALTOR CATEGORII DE PERSONAL CARE OCUPĂ
FUNCTII DE SPECIALITATE**

De Redacția Pro Lege

Decizia CCR	Actul normativ	Sumar
D.C.C. nr. 402/2024 (M. Of. nr. 15 din 10 ianuarie 2025)	Legea nr. 11/2024 privind statutul grefierilor și al altor categorii de personal care ocupă funcții de specialitate în cadrul instanțelor judecătorești, al parchetelor de pe lângă acestea și al Institutului Național de Expertize Criminalistice	<i>Neconstituționalitate</i>

În M. Of. nr. 15 din data de 10 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia Curții Constituționale nr. 402/2024** referitoare la excepția de neconstituționalitate a Legii nr. 11/2024 privind statutul grefierilor și al altor categorii de personal care

ocupă funcții de specialitate în cadrul instanțelor judecătorești, al parchetelor de pe lângă acestea și al Institutului Național de Expertize Criminalistice, în ansamblul său.

Obiectul sesizării de neconstituționalitate

Legea nr. 11/2024 privind statutul grefierilor și al altor categorii de personal care ocupă funcții de specialitate în cadrul instanțelor judecătorești, al parchetelor de pe lângă acestea și al Institutului Național de Expertize Criminalistice

Textele legale punctual criticate au următorul cuprins:

- Art. 58: „(1) Pentru ocuparea posturilor de specialist criminalist, de tehnician criminalist, inclusiv pentru ocuparea posturilor alocate personalului din cadrul instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea, prevăzut la art. 2 alin. (1), care sunt vacante temporar, dispozițiile art. 32-40 se aplică în mod corespunzător.

(2) Personalul prevăzut la art. 2 alin. (1), încadrat pe bază de concurs pe posturi vacante temporar, poate fi definitivat în funcție, pe un post vacant, în baza unor criterii de apreciere a performanțelor profesionale, avându-se în vedere vechimea minimă în specialitate, competența profesională și activitatea profesională deosebită, evaluată cu calificativul «foarte bine» la ultima evaluare profesională. Numirea în funcție se face de către persoanele competente potrivit art. 60”.

- Art. 205: „(1) Grefierul judiciar realizează activități specifice, potrivit sarcinilor trasate de judecători, sub îndrumarea și coordonarea acestora.

(2) Grefierul judiciar îndeplinește atribuții nejurisdicționale referitoare la judecata în primă instanță și în căile de atac.

(3) În ceea ce privește judecata în primă instanță, grefierul judiciar îndeplinește următoarele atribuții:

a) întocmește un sumar al situației de fapt expuse în cererea de chemare în judecată, cererea reconvențională, întâmpinare sau actul de sesizare a instanței;

b) identifică problemele de drept incidente în cauză, din punctul de vedere al legislației aplicabile, practici judiciare relevante, inclusiv al deciziilor Curții Constituționale, al deciziilor obligatorii ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și al deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului, respectiv ale Curții de Justiție a Uniunii Europene;

c) verifică cadrul procesual, respectiv: ține evidența persoanelor audiate ca martori și a adreselor acestora; verifică alte elemente necesare stabilirii cadrului procesual în vederea realizării procedurii de citare pentru primul termen de judecată;

d) propune completului de judecată cuantumul taxei judiciare de timbru datorat potrivit legii pentru cererile și acțiunile introduse la instanțele judecătorești;

e) îndeplinește atribuțiile prevăzute de lege în procedura de dobândire a personalității juridice a asociațiilor și fundațiilor și de modificare a statutului ori a beneficiarului real al acestora;

f) întocmește referatul privind situația materială a solicitantului ajutorului public judiciar, la solicitarea instanței, în condițiile legii;

g) ia măsuri, din dispoziția președintelui completului de judecată, pentru efectuarea de către grefierul de ședință și grefieri a tuturor lucrărilor necesare bunei desfășurări a ședinței de judecată;

h) îndrumă activitatea grefierului de ședință.

(4) În ceea ce privește judecata în căile de atac, grefierul judiciar îndeplinește următoarele atribuții:

a) elaborează o sinteză a hotărârii supuse căii de atac;

b) elaborează o sinteză a motivelor invocate în căile de atac, a argumentelor formulate, precum și a probelor propuse;

c) prezintă problemele de drept incidente în cauză și realizează documentarea cu privire la legislația aplicabilă, doctrina și jurisprudența relevantă;

d) verifică elementele necesare stabilirii cadrului procesual în vederea realizării procedurii de citare;

e) îndeplinește orice alte sarcini date de către judecători, precum și atribuțiile prevăzute la alin. (3) lit. b).

(5) În ceea ce privește pregătirea următoarelor termene de judecată, grefierul judiciar realizează documentarea problemelor de drept invocate de părți, din punctul de vedere al jurisprudenței, doctrinei sau al altor hotărâri judecătorești cu caracter obligatoriu care sunt incidente în cauză.

(6) După finalizarea dezbaterilor, grefierul judiciar îndeplinește următoarele atribuții:

a) realizează verificări în dosar, la indicația judecătorilor în vederea obținerii lămuririlor necesare pentru pronunțarea soluției;

b) ține evidența hotărârilor relevante ale judecătorilor, pentru actualizarea portalului instanțelor de judecată și pentru procedura evaluării periodice a activității”.

- Art. 208: „Grefierul de ședință participă la ședințele de judecată și îndeplinește atribuțiile prevăzute de lege și de Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești”.

- Art. 209: „Grefierii, specialiștii IT, specialiștii criminaliști, tehnicienii criminaliști, agenții procedurale și șoferii îndeplinesc atribuțiile prevăzute în Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea sau orice alte atribuții stabilite prin legi sau regulamente în sarcina lor”.

- Art. 256 alin. (2): „(2) De la data intrării în vigoare a prezentei legi, funcțiile de grefier documentarist, grefier statistician, grefier arhivar și grefier registrator se desființează și se transformă în funcții de grefier”.

- Art. 257 alin. (3) și (4) „(3) În cazul în care numărul grefierilor care solicită reîncadrarea pe noile funcții de grefier de ședință sau de grefier principal este mai mare decât numărul de posturi prevăzute pentru aceste noi funcții, reîncadrarea se va face în urma unui concurs organizat la nivelul curții de apel, respectiv al

Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Direcției Naționale Anticorupție și Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism sau al parchetului de pe lângă curtea de apel.

(4) Persoanele care nu îndeplinesc, la data intrării în vigoare a prezentei legi, condițiile de studii prevăzute pentru funcția de grefier de ședință sau grefier principal, sunt menținute pe aceste funcții până la data eliberării din funcție într-una dintre modalitățile prevăzute de lege”.

– Art. 258: „(1) Numărul posturilor de grefier judiciar nu poate depăși 10% din numărul total al posturilor de grefier în cadrul instanțelor judecătorești și nu poate fi mai mic de 1 grefier judiciar la 5 judecători în cadrul fiecărei instanțe judecătorești.

(2) Pe o perioadă de 3 ani de la data intrării în vigoare a prezentei legi, prin excepție de la prevederile art. 7 lit. b), pentru numirea în funcția de grefier judiciar se vor lua în considerare și perioadele cât persoana a îndeplinit funcția de grefier.

(3) Pe o perioadă de 3 ani de la data intrării în vigoare a prezentei legi, prin excepție de la prevederile art. 65 alin. (5) lit. a), pentru a putea participa la concursul pentru promovarea în funcții de conducere de prim-grefier, grefier-șef, grefier-șef secție, grefier-șef direcție, grefier-șef serviciu, grefier-șef cabinet se vor lua în considerare și perioadele cât persoana a îndeplinit funcția de grefier”.

D.C.C. nr. 402/2024

Prin Decizia nr. 402/2024, Curtea Constituțională *a admis* excepția de neconstituționalitate ridicată de Curtea de Apel Ploiești în Dosarul nr. 3.243/2/2024 al Curții de Apel București – Secția a X-a de contencios administrativ și fiscal și pentru achiziții publice și de Curtea de Apel București în Dosarul nr. 480/42/2024 al Curții de Apel Ploiești – Secția de contencios administrativ și fiscal și a constatat că: **„Legea nr. 11/2024 privind statutul grefierilor și al altor categorii de personal care ocupă funcții de specialitate în cadrul instanțelor judecătorești, al parchetelor de pe lângă acestea și al Institutului Național de Expertize Criminalistice este neconstituțională, în ansamblul său”.**

**NECONSTITUȚIONALITATE – D.C.C. NR. 643/2024
(M. OF. NR. 41/17.01.2025): ART. 12 ALIN. (1) ȘI (2)
DIN LEGEA NR. 50/1991 PRIVIND AUTORIZAREA
EXECUTĂRII LUCRĂRILOR DE CONSTRUCȚII**

De Redacția Pro Lege

Decizia CCR	Actul normativ	Sumar
D.C.C. nr. 643/2024 (M. Of. nr. 41 din 17 ianuarie 2025)	Art. 12 alin. (1) și (2) din Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții	Neconstituționalitate

În M. Of. nr. 41 din data de 17 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia Curții Constituționale nr. 643/2024** referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 12 alin. (1) și (2) din Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții.

Obiectul sesizării de neconstituționalitate

Art. 12 alin. (1) și (2) din Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții

„(2) O dată cu introducerea acțiunii se pot solicita instanței judecătorești suspendarea autorizației de construire sau desființare și oprirea executării lucrărilor, până la soluționarea pe fond a cauzei”.

„(1) Autorizațiile de construire sau de desființare, emise cu încălcarea prevederilor legale, pot fi anulate de către instanțele de contencios administrativ, potrivit legii, ca urmare a introducerii acțiunii de către prefect, în urma activității de control a Inspectoratului de Stat în Construcții – I.S.C.”.

D.C.C. nr. 643/2024

Prin Decizia nr. 643/2024, Curtea Constituțională **a admis** excepția de neconstituționalitate invocată din oficiu de Curtea de Apel București – Secția a VIII-a contencios administrativ și fiscal în Dosarul nr. 12.299/3/2021/a1 și a constatat că:

„soluția legislativă cuprinsă la art. 12 alin. (2) din Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, care nu conferă efect suspensiv de drept acțiunii în anulare promovate de prefect împotriva unei autorizații de construire sau de desființare a lucrărilor de construcții, este neconstituțională”.

Totodată, Curtea Constituțională a constatat că „soluția legislativă cuprinsă la art. 12 alin. (1) din Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, care nu permite persoanelor vătămate să atace la instanțele de contencios administrativ o autorizație de construire sau de desființare a lucrărilor de construcții, este neconstituțională”.

NECONSTITUȚIONALITATE – D.C.C. NR. 724/2024 (M. OF. NR. 91/31.01.2025): ART. 101 DIN CODUL FISCAL

De Redacția Pro Lege

Decizia CCR	Actul normativ	Sumar
D.C.C. nr. 724/2024 (M. Of. nr. 91 din 31 ianuarie 2025)	Art. 101 din Codul fiscal	Neconstituționalitate

În M. Of. nr. 91 din data de 31 ianuarie 2025 s-a publicat **Decizia Curții Constituționale nr. 724/2024** referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 101 din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal.

Obiectul sesizării de neconstituționalitate

Art. 101 din Codul fiscal

„Calculul impozitului pe venitul din pensii și termenul de plată:

Art. 101 – (1) Orice plătitor de venituri din pensii are obligația de a calcula lunar impozitul, potrivit prevederilor prezentului articol, la data efectuării plății pensiei, de a-l reține și de a-l plăti la bugetul de stat până la data de 25 inclusiv a lunii următoare celei pentru care se face plata pensiei. Impozitul reținut este impozit final.

(2) Impozitul lunar se determină de fiecare plătitor de venit din pensii, astfel: a) pentru venitul lunar din pensii determinat ca urmare a aplicării principiului contributivității, indiferent de nivelul acestuia, din care se deduce plafonul de venit neimpozabil lunar de 2.000 de lei, se aplică o cotă de impunere de 10%; b) pentru venitul lunar din pensii care are atât componentă contributivă, cât și componentă necontributivă, din care se deduce plafonul de venit neimpozabil lunar de 2.000 de lei, pentru partea contributivă se aplică dispozițiile lit. a), respectiv o cotă de impunere de 10%, iar pentru partea necontributivă se aplică progresiv următoarele cote de impunere: (i) 10%, pentru partea mai mică decât nivelul câștigului salarial mediu net sau egală cu acesta; (ii) 15%, pentru partea cuprinsă între nivelul câștigului salarial mediu net și nivelul câștigului salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat sau egală cu acesta; (iii) 20%, pentru partea ce depășește nivelul câștigului salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat; c) pentru venitul lunar din pensii care are doar componentă necontributivă, din care se deduce plafonul de venit neimpozabil lunar de 2.000 de lei, se

aplică progresiv următoarele cote de impunere: (i) 10%, pentru partea mai mică decât nivelul câștigului salarial mediu net sau egală cu acesta; (ii) 15%, pentru partea cuprinsă între nivelul câștigului salarial mediu net și nivelul câștigului salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat sau egală cu acesta; (iii) 20%, pentru partea ce depășește nivelul câștigului salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat.

(3) Determinarea câștigului salarial mediu net prevăzut în prezentul articol se stabilește prin deducerea din câștigul salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat a contribuțiilor sociale obligatorii prevăzute la art. 2 alin. (2) lit. a) și b) și a impozitului pe venit.

(4) În cazul unei pensii care nu este plătită lunar, impozitul ce trebuie reținut se stabilește prin împărțirea pensiei plătite la fiecare din lunile cărora le este aferentă pensia.

(5) Drepturile de pensie restante se defalcă pe lunile la care se referă, în vederea calculării impozitului datorat, reținerii și plății acestuia, în conformitate cu reglementările legale în vigoare la data plății.

(6) Veniturile din pensiile de urmaș vor fi individualizate în funcție de numărul acestora, iar impozitarea se va face în raport cu drepturile cuvenite fiecărui urmaș, conform prevederilor alin. (2).

(7) În cazul veniturilor din pensii și/sau al diferențelor de venituri din pensii stabilite pentru perioade anterioare, conform legii, impozitul se calculează asupra venitului impozabil lunar, prin aplicarea prevederilor alin. (2), se reține la data efectuării plății, în conformitate cu reglementările legale în vigoare la data plății, și se plătește până la data de 25 a lunii următoare celei în care s-au plătit. Diferențele de venituri din pensii, primite de la același plătitor și stabilite pentru perioadele anterioare, se impozitează separat față de drepturile de pensie ale lunii curente.

(8) În cazul veniturilor din pensii și/sau al diferențelor de venituri din pensii, precum și al sumelor reprezentând actualizarea acestora cu indicii de inflație, stabilite în baza hotărârilor judecătorești rămase definitive și irevocabile/hotărârilor judecătorești definitive și executorii, impozitul se calculează separat față de impozitul aferent drepturilor lunii curente, prin aplicarea prevederilor alin. (2), impozitul reținut fiind impozit final. Impozitul se reține la data efectuării plății, în conformitate cu reglementările legale în vigoare la data plății veniturilor respective. Impozitul astfel reținut se plătește până la data de 25 inclusiv a lunii următoare celei în care s-au plătit veniturile.

(9) Contribuabilii pot dispune asupra destinației unei sume reprezentând până la 3,5% din impozitul pe venit datorat pentru susținerea entităților nonprofit care se înființează și funcționează în condițiile legii și a unităților de cult, precum și pentru acordarea de burse private, potrivit legii, în conformitate cu reglementările art. 123¹”.

D.C.C. nr. 724/2024

Prin Decizia nr. 724/2024, Curtea Constituțională **a admis** excepția de neconstituționalitate ridicată de S.S. în Dosarul nr. 58/98/2024 al Tribunalului Ialomița – Secția civilă, de Ș.S. în Dosarul nr. 965/3/2024 al Tribunalului București

- Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale, de C.M.Z. în Dosarul nr. 89/98/2024 al Tribunalului Ialomița - Secția civilă, de V.A. în Dosarul nr. 335/113/2024 al Tribunalului Vrancea - Secția I civilă, de C.G.H. în Dosarul nr. 1.122/108/2024 al Tribunalului Arad - Secția a III-a contencios administrativ și fiscal, litigii de muncă și asigurări sociale, de D.B. și alții, de G.C., precum și de E.I. în dosarele nr. 3.928/3/2024, nr. 4.493/3/2024 și nr. 3.061/3/2024 ale Tribunalului București - Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale, de M.N. și C.C. în Dosarul nr. 1.037/108/2024 al Tribunalului Arad - Secția a III-a contencios administrativ și fiscal, litigii de muncă și asigurări sociale, de E.C.L. și alții în Dosarul nr. 155/90/2024 al Tribunalului Vâlcea - Secția I civilă, de C.C. în Dosarul nr. 187/98/2024 al Tribunalului Ialomița - Secția civilă, de A.V.S. și alții în Dosarul nr. 248/85/2024 al Tribunalului Sibiu - Secția I civilă, de A.G., I.M. și M.N. în Dosarul nr. 204/90/2024 al Tribunalului Vâlcea - Secția I civilă, de D.A. și alții, de V.C. și V.N., de I.I. și alții, precum și de T.M. în dosarele nr. 2.687/3/2024, nr. 3.064/3/2024, nr. 3.095/3/2024 și nr. 4.392/3/2024 ale Tribunalului București - Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale, de L.L. și A.D.P., de R.D. și N.C., precum și de M.D. în dosarele nr. 156/90/2024, nr. 329/90/2024 și nr. 408/90/2024 ale Tribunalului Vâlcea - Secția I civilă, respectiv de O.M.M. în Dosarul nr. 428/101/2024 al Tribunalului Mehedinți - Secția conflicte de muncă și asigurări sociale și a constatat că: **„dispozițiile art. 101 din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal sunt neconstituționale”**.